

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY BIAŁOWIEŻA

Białystok, dn. 29 kwietnia 2025 r.

Opracowanie:

Tomas Consulting Sp. z o. o.

ul. Szałwiowa 1, 15-665 Białystok

www.tomasconsulting.com

Spis treści

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ GMINY BIAŁOWIEŻA	1
1. WSTĘP	7
2. DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA	8
2.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA	8
2.1.1. DROGI WOJEWÓDZKIE	8
2.1.2. DROGI POWIATOWE	9
2.1.3. DROGI GMINNE	10
2.2. INFRASTRUKTURA KOLEJOWA	13
2.3. DROGI ROWEROWE	15
2.4. TRANSPORT ZBIOROWY	16
2.5. PLANY INWESTYCYJNE W ODNIESIENIU DO SIECI TRANSPORTOWEJ	21
2.6. TELEKOMUNIKACJA I INTERNET	21
2.7. WNIOSKI	24
3. LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE	26
3.1. STAN LUDNOŚCI	26
3.1.1. LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA	26
3.1.2. STRUKTURA PŁCI	26
3.1.3. STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI	28
3.2. PROCESY DEMOGRAFICZNE	30
3.2.1. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI	30
3.2.2. MIGRACJE	31
3.2.3. RUCH RZECZYWISTY LUDNOŚCI	32
3.2.4. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA	35
3.3. WNIOSKI	39
4. ROLNICTWO, GOSPODARKA I RYNEK PRACY	40
4.1. ROLNICTWO	40
4.2. PODMIOTY GOSPODARCZE	42
4.2.1. LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH	42
4.2.2. WIELKOŚĆ I RODZAJ DZIAŁALNOŚCI PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH	44
4.3. RYNEK PRACY	48
4.3.1. PRACUJĄCY	48
4.3.2. BEZROBOTNI	49
4.3.3. PRACUJĄCY NA TLE POZOSTAŁYCH GMINY POWIATU	50

4.4.	WNIOSKI	51
5.	ŚRODOWISKO	53
5.1.	UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE	53
5.1.1.	UKSZTAŁTOWANIE TERENU	53
5.1.2.	LITOSFERA I GLEBY	53
5.1.3.	UDOKUMENTOWANE ZASOBY KOPALIN	54
5.1.4.	WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE	54
5.1.5.	ZASOBY LEŚNE	58
5.2.	ZASKLEPIENIE GRUNTÓW	59
5.3.	FORMY OCHRONY PRZYRODY	60
5.3.1.	USTANOWIONE FORMY OCHRONY PRZYRODY	60
5.3.2.	PLANOWANE FORMY OCHRONY PRZYRODY	66
5.4.	KONCEPCJA KORYTARZY EKOLOGICZNYCH	67
5.5.	WNIOSKI	69
6.	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	71
6.1.	INFRASTRUKTURA WODOCIĄGOWA	71
6.2.	INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA	71
6.3.	INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA	72
6.4.	INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA	73
6.5.	ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII	73
6.6.	INFRASTRUKTURA GAZOWA	74
6.7.	GOSPODARKA ODPADAMI	74
6.8.	WNIOSKI	76
7.	PLANOWANIE PRZESTRZENNE	78
7.1.	STAN DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH	78
7.1.1.	STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	78
7.1.2.	MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO	78
7.2.	ANALIZA DANYCH DOTYCZĄCYCH PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO	79
7.2.1.	DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I ZAGOSPODAROWANIA TERENU	80
7.2.2.	DECYZJE O USTALENIU LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO	81
7.2.3.	ZMIANY LEGISLACYJNE I PERSPEKTYWY PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO	81
7.3.	STRUKTURA OSADNICZA	82
7.4.	REWITALIZACJA	83
7.5.	WNIOSKI	85

8.	BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE.....	86
8.1.	PRZESTĘPCZOŚĆ	86
8.2.	OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA	87
8.3.	WNIOSKI	88
9.	EDUKACJA I KAPITAŁ SPOŁECZNY	89
9.1.	PLACÓWKI OŚWIATOWE	89
9.2.	EGZAMIN ÓSMOKLASISTY	92
9.3.	KAPITAŁ SPOŁECZNY	94
9.3.1.	ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA	94
9.3.2.	AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA, FREKWENCJA W WYBORACH	96
9.4.	WNIOSKI	97
10.	KULTURA.....	99
10.1.	ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	99
10.2.	DZIEDZICTWO IEMATERIALNE.....	100
10.3.	INSTYTUCJE KULTURY.....	101
10.3.1.	BIĄŁOWIESKI OŚRODEK KULTURY (BOK)	101
10.3.2.	GMINNA BIBLIOTEKA PUBLICZNA	104
10.3.3.	ŚWIETLICE WIEJSKIE	105
10.4.	WNIOSKI	106
11.	SPORT, TURYSTYKA I REKREACJA	108
11.1.	INFRASTRUKTURA SPORTOWO- REKREACYJNA.....	108
11.2.	BAZA MATERIALNA TURYSTYKI	109
11.3.	BAZA NOCLEGOWA	110
11.4.	GASTRONOMIA	111
11.5.	EWIDENCJONOWANY RUCH TURYSTYCZNY	112
11.6.	WNIOSKI	114
12.	POLITYKA SPOŁECZNA	115
12.1.	OCHRONA ZDROWIA.....	115
12.2.	POMOC SPOŁECZNA.....	117
12.3.	MIESZKALNICTWO.....	120
12.4.	WNIOSKI	122
13.	FINANSE SAMORZĄDOWE	123
13.1.	DOCHODY GMINY	123
13.1.1.	DOCHODY NA MIESZKAŃCA – PORÓWNANIE Z POZOSTAŁYMI GMINAMI.....	123

13.1.2.	STRUKTURA DOCHODÓW GMINY	124
13.2.	WYDATKI GMINY	125
13.2.1.	STRUKTURA WYDATKÓW GMINY.....	126
13.2.2.	WYNIK BUDŻETU	128
13.3.	ZADŁUŻENIE I ZOBOWIĄZANIA FINANSOWE	128
13.4.	PERSPEKTYWY FINANSOWE GMINY BIAŁOWIEŻA NA ROK 2025.....	129
13.5.	ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA.....	129
13.6.	WNIOSKI	130
14.	WYNIKI BADANIA ANKIETOWEGO.....	131
14.1.	ANKIETOWANI.....	131
14.2.	METODA ANALIZY DANYCH	132
14.3.	SPOŁECZEŃSTWO	134
14.4.	GOSPODARKA	138
14.5.	ŚRODOWISKO I PRZESTRZEŃ.....	142
14.6.	INFRASTRUKTURA TECHNICZNA	146
14.7.	TURYSTYKA I REKREACJA.....	149
14.8.	EDUKACJA I KULTURA	153
14.9.	ANALIZA PRIORYTETÓW WSKAZANYCH W ANKIETACH	157
14.9.1.	KATEGORIE TEMATYCZNE	157
14.9.2.	WNIOSKI	159
14.10.	WIZYTÓWKA GMINY	160
	SPIS TABEL, WYKRESÓW I MAP	165

1. WSTĘP

Opracowanie Strategii rozwoju Gminy Białowieża wymaga gruntownego rozpoznania jej aktualnego stanu. Niniejsza diagnoza stanowi kompleksowe studium lokalnych uwarunkowań, które determinują możliwości rozwojowe gminy w nadchodzących latach.

Sporządzona na przełomie pierwszego i drugiego kwartału 2025 roku analiza bazuje na najświeższych dostępnych danych statystycznych, głównie z roku 2023, uzupełnionych o trendy z lat wcześniejszych dla ukazania dynamiki zachodzących przemian.

W diagnozie zastosowano wielowymiarowe podejście analityczne łączące zarówno spojrzenie historyczne, jak i prognostyczne. Szczególną uwagę poświęcono umiejscowieniu gminy Białowieża w szerszym kontekście regionalnym. Zestawienie wskaźników lokalnych z danymi powiatu hajnowskiego oraz województwa podlaskiego pozwoliło na obiektywną ocenę sytuacji gminy względem otoczenia. Zastosowana metodologia uwzględnia zarówno analizę ilościową parametrów statystycznych, jak i jakościową ocenę potencjałów oraz deficytów rozwojowych.

Istotnym uzupełnieniem analiz eksperckich są wyniki konsultacji społecznych przeprowadzonych wśród mieszkańców gminy. Badanie ankietowe dostarczyło cennych informacji o postrzeganiu obecnego stanu gminy oraz oczekiwaniach wobec kierunków jej przyszłego rozwoju.

Dokument uwzględnia wszystkie kluczowe aspekty funkcjonowania jednostki samorządowej - od demografii, przez gospodarkę, infrastrukturę techniczną, po kapitał społeczny i kulturę. Szczególną uwagę poświęcono specyfice środowiskowej gminy, której wyjątkowe walory przyrodnicze stanowią zarówno potencjał, jak i wyzwanie rozwojowe.

Zaprezentowane w poszczególnych rozdziałach wnioski stanowią solidną podstawę merytoryczną dla opracowania Strategii rozwoju Gminy Białowieża i wyznaczenia kluczowych kierunków jej rozwoju na najbliższe lata.

2. DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA

2.1. INFRASTRUKTURA DROGOWA

System komunikacyjny gminy Białowieża opiera się w podstawowym stopniu o sieć drogową i komunikację autobusową. Sieć drogową na terenie gminy Białowieża tworzą: drogi wojewódzkie, powiatowe oraz gminne.

2.1.1. DROGI WOJEWÓDZKIE

W dostępnych materiałach nie ma wzmianek o innych drogach wojewódzkich na terenie gminy Białowieża. Dominującą rolę odgrywa DW 689, która stanowi część szerszej sieci dróg wojewódzkich województwa podlaskiego

Znaczenie ponadregionalne ma droga wojewódzka Nr 689 Bielsk Podlaski – Hajnówka - Białowieża - gr. państwa. Rozporządzenie Ministrów z dnia 15 grudnia 1998r. ustaliło pierwotny wykaz dróg wojewódzkich, ich numery nadało Zarządzenie Nr 10 Generalnego Dyrektora Dróg Publicznych z dnia 22 sierpnia 2000r. (aktualnie obowiązuje Zarządzenie Nr 4 Generalnego Dyrektora Dróg Publicznych z dnia 28 lutego 2025r do którego prawie corocznie wprowadzane są zmiany).

Łączna długość dróg wojewódzkich (DW) na terenie powiatu hajnowskiego wynosi 131 km, w tym na terenie gminy Białowieża jest to ok. 20 km DW 689 na odcinku Hajnówka – Białowieża – granica państwa. Droga jest sklasyfikowana jako droga klasy Z – droga zbiorcza. W gminie Białowieża nie ma innych dróg wojewódzkich. Dominującą rolę odgrywa DW 689, która stanowi część szerszej sieci dróg wojewódzkich województwa podlaskiego.

Mapa 1 Mapa dróg wojewódzkich

Źródło: Podlaski Zarząd Dróg Wojewódzkich https://www.pzdw.bialystok.pl/?page_id=34, 19.03.2025

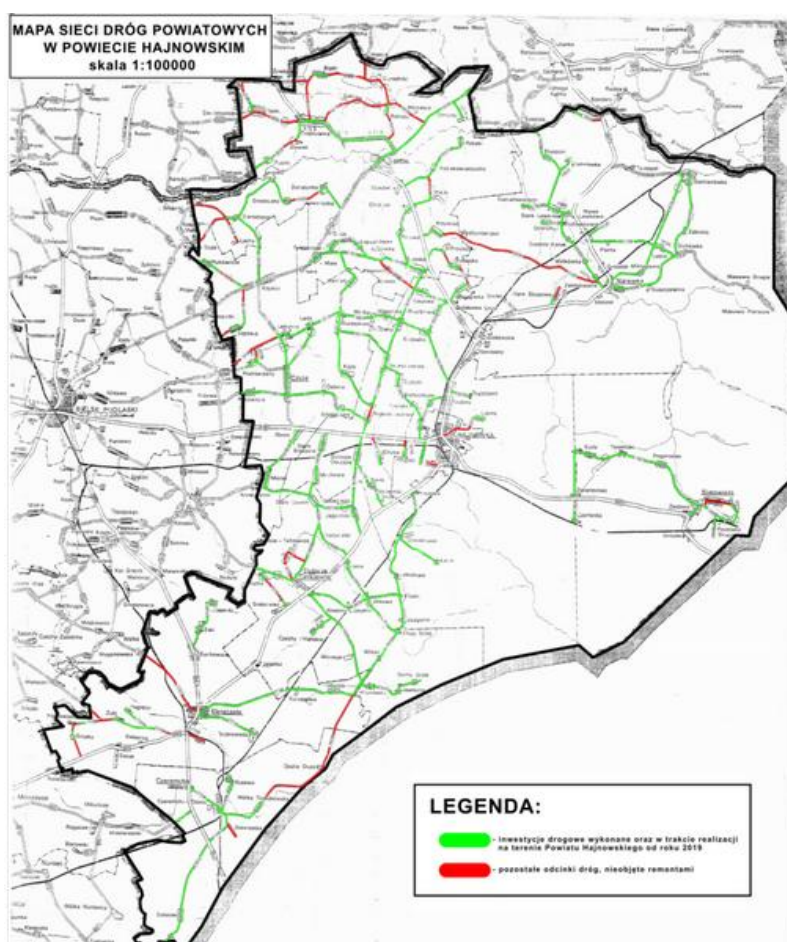
2.1.2. DROGI POWIATOWE

Droga nr 1649B w relacji Krzyże-Zastawa-stacja kolejowa Białowieża- Zastawa jest to droga należąca do klasy dróg zbiorczych jej długość wynosi 7,439 km. Przeprowadzone pomiary wykazały, że SDR wynosi 1304 pojazdów rzeczywiste na dobę,

Droga nr 1650B o długości 0,960 km jest zlokalizowana we wsi Podolany. Występująca na niej jezdnia o szerokości 5,0 m z nawierzchnią bitumiczną.

Droga nr 1651B stanowi ciąg drogi powiatowej, który przebiega w relacji Białowieża- Pogorzelce- Teremiski-Budy-stacja kolejowa Czerlonka. Ogólna jej długość wynosi 15,546 km. Jezdnia drogi posiada nawierzchnię bitumiczną, szerokość jezdni waha się w granicach od 4,0 m do 7,0 m.

Ogólna długość występujących na obszarze gminy dróg powiatowych wynosi 23,945 km

Mapa 2 Mapa dróg powiatowych

Źródło: <https://zdphajnowka.pl/mapa-powiatu/>, 19.03.2025

W gminie Białowieża realizowane są inwestycje drogowe na drogach obejmujące modernizację nawierzchni bitumicznej oraz dostosowanie infrastruktury do rosnącego ruchu turystycznego i operacyjnego. Na mapie widoczne są odcinki zielone, wskazujące na zakończone lub trwające remonty, oraz czerwone – wymagające pilnej modernizacji.

Kluczowe inwestycje dotyczą dróg nr 1649B i 1651B, które mają strategiczne znaczenie. Mimo postępujących prac nadal istnieje potrzeba dalszych remontów, aby poprawić jakość komunikacji w regionie. Dodatkowym wyzwaniem jest zwiększony ruch ciężkich pojazdów wojskowych w związku z funkcjonowaniem strefy buforowej przy granicy, co może przyspieszać degradację nawierzchni i wymagać dalszych inwestycji w utrzymanie dróg.

2.1.3. DROGI GMINNE

Drogi gminne to sieć lokalnych dróg zarządzanych przez gminę Białowieża, które zapewniają dostęp do poszczególnych miejscowości, osiedli oraz atrakcji turystycznych na terenie gminy.

WYKAZ DRÓG GMINNYCH		
Numer drogi	Nazwa drogi	Długość odcinka [km]
108621 B	ul. Browaska	0,840
108622 B	ul. Centura	0,415
108623 B	ul. Leśna	0,325
108623 B	ul. Leśna	0,026
108624 B	ul. Łowiecka	0,255
108625 B	ul. Meleszkowska	0,492
108626 B	ul. Mostowa	1,062
108627 B	ul. Nowa	0,562
108627 B	ul. Nowa	0,238
108628 B	ul. Ogrodowa	0,250
108629 B	ul. Polna	0,452
108630 B	ul. Południowa	0,420
108631 B	ul. Paczoskiego	1,746
108632 B	ul. Podolany Pierwsze	0,255
108633 B	ul. Podolany Drugie	0,335
108633 B	ul. Podolany Drugie	0,420
108634 B	ul. Podleśna	0,104
108635 B	ul. Sportowa	0,700
108636 B	ul. Tropinka	1,104
108637 B	ul. Wojciechówka	0,882
108638 B	ul. Zaułek Osoczników	0,162
108639 B	ul. Zaułek Bartników	0,430
108640 B	ul. Zaułek Rudników	0,174
108641 B	ul. Puszczańska	0,606
108642 B	Droga do cmentarza	0,148

108644 B	ul. Kamienne Bagno	1,560
108645 B	ul. Brzozowa	0,530
108646 B	ul. Żubrowa	0,588
108647 B	ul. Jesionowa	0,172
108648 B	ul. Żurawia	0,415
108649 B	ul. gen. bryg. pilota Michała Polecha	0,162
108650 B	ul. Cegielniana	0,300
108651 B	ul. Dębowa	0,326
108652 B	ul. Rieczna	0,830
108653 B	ul. Sarnia	0,310
108654 B	ul. Simony Kossak	0,602
108655 B	ul. Wilcza	0,126
108656 B	ul. Rysia	0,470
-	ul. Łąkowa	0,440
-	ul. Łąkowa	0,108
	Suma:	19,342

Tabela 1 Wykaz dróg gminnych

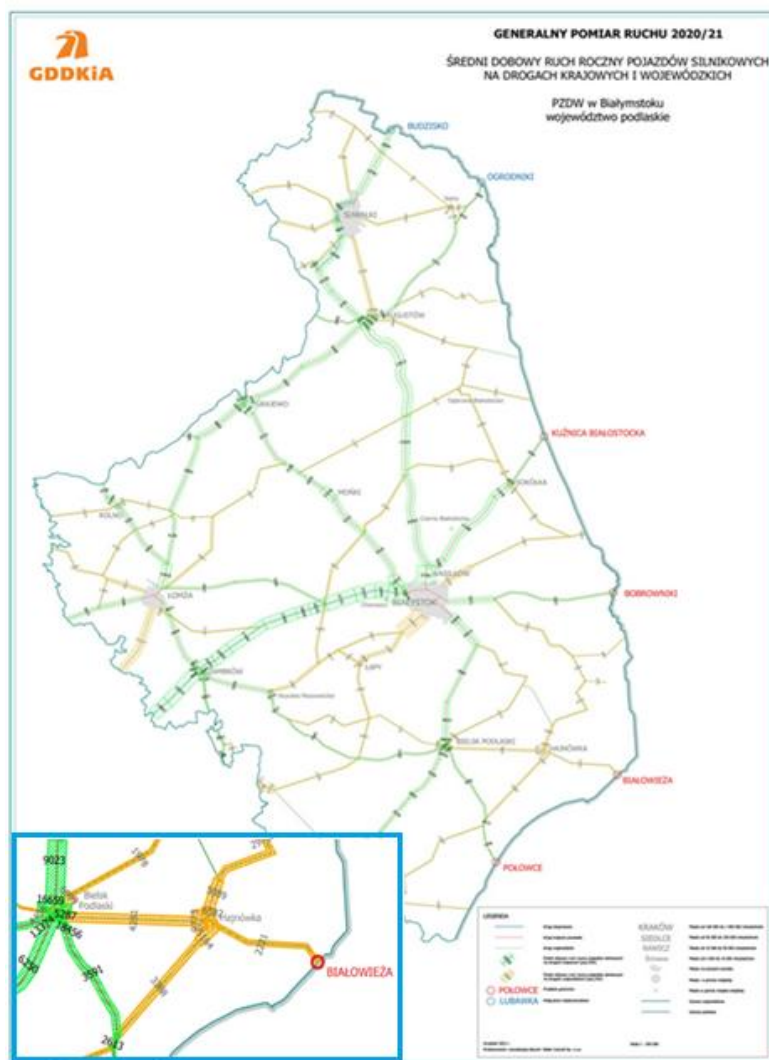
Źródło: Opracowanie na podstawie danych z Urzędu Gminy

Gęstość sieci drogowej w gminie o nawierzchni twardej w 1998 r. wynosiła 20,90 km/100 km². W tym okresie średnia gęstość dla całego kraju kształtowała się na poziomie 78,2 km/100km². Na koniec 2023 r. gęstość dróg publicznych w kraju wynosi do 135,7 km/100km²[źródło: II Okresowa ocena planu zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego, Białystok 2024], wskaźnik dla województwa podlaskiego wynosi 58,7 km/100km², natomiast w gminie pozostaje nadal na podobnym poziomie.

Gmina Białowieża ma stosunkowo rzadką sieć drogową, co wynika głównie z jej położenia w obszarze chronionym – Puszczy Białowieskiej i Białowieskiego Parku Narodowego. Łączna długość dróg publicznych wynosi 47,681 km, z czego większość (ponad 42 km) to drogi o nawierzchni utwardzonej, natomiast około 5 km wciąż stanowią drogi gruntowe. Sieć drogowa obejmuje 20 km dróg wojewódzkich, blisko 24 km dróg powiatowych oraz prawie 15 km dróg gminnych. Należy przy tym podkreślić, że dostępność komunikacyjna nawet przy tak niskim wskaźniku sieci drogowej, do rzadko występującej i niewielkiej liczby jednostek osadniczych jest zadowalająca. Należałoby jednak dążyć do dalszej poprawy obsługi komunikacyjnej poprzez realizację nawierzchni twardej.

Średni dobowy ruch w pojazdach rzeczywistych (P/d) na odcinku drogi wojewódzkiej (nr 689) Hajnówka-Białowieża według Generalnego Pomiaru Ruchu 2020/21, wynosił 2221 pojazdów. Ruch na tej trasie wzrasta sezonowo, zwłaszcza w okresie letnim, gdy do Białowieży

przyjeżdżają turyści. Mimo że sieć drogowa zapewnia podstawową dostępność komunikacyjną, gęstość dróg w gminie jest znacznie niższa niż średnia krajowa. Nadal występują odcinki wymagające modernizacji, a część dróg gminnych ma nawierzchnię gruntową, co w niekorzystnych warunkach pogodowych może utrudniać transport. Drogi o powierzchni nieutwardzonej dotyczą również niektórych fragmentów dróg powiatowych.

Mapa 3 Średni dobowy ruch roczny na drogach krajowych i wojewódzkich

Źródło: Opracowane na podstawie danych GDDKiA, Generalny Pomiar Ruchu 2020/2021,

Sieć drogowa w gminie Białowieża zapewnia podstawową dostępność komunikacyjną, jednak jej gęstość jest znacznie niższa niż średnia krajowa. Połączenia opierają się głównie na drogach gminnych i powiatowych z których część posiada nawierzchnię gruntową, co w trudnych warunkach pogodowych utrudnia transport. Szczególnie trudne warunki panują na trasach Pogorzelsce–Teremiski oraz Lewkowo Stare, gdzie przejazd bywa utrudniony sezonowo. Gmina realizuje inwestycje drogowe, w tym remonty dróg gminnych oraz przebudowę drogi o znaczeniu rolniczym (np. Teremiski–Dąbrowa).

Gmina w całości objęta jest inteligentnym systemem zarządzania oświetleniem ulicznym, który obejmuje 680 opraw LED. System umożliwia indywidualne sterowanie każdą lampą, w tym regulację natężenia oraz czasu świecenia, za pomocą aplikacji zarządzającej. Dzięki temu możliwe jest elastyczne dostosowanie pracy oświetlenia do warunków pogodowych, pory dnia i potrzeb użytkowników przestrzeni publicznej. Zastosowanie LED w połączeniu z inteligentnym sterowaniem pozwala na znaczną poprawę bezpieczeństwa na drogach, oraz na efektywne zarządzanie zużyciem energii, co przynosi wymierne oszczędności na poziomie 85% w stosunku do wcześniejszego zużycia.

Na terenie gminy nie występują autostrady ani drogi ekspresowe, a najbliższe tego typu trasy znajdują się w znacznej odległości, co ogranicza dostępność transportową w skali regionalnej.

2.2. INFRASTRUKTURA KOLEJOWA

Infrastruktura kolejowa w gminie Białowieża, podobnie jak w całym powiecie hajnowskim, odgrywała niegdyś istotną rolę w transporcie pasażerskim i towarowym, jednak obecnie jej funkcjonowanie jest ograniczone. Główną linią kolejową, która miała znaczenie dla gminy, była trasa Hajnówka – Białowieża, będąca częścią większej sieci obejmującej połączenie Lewki – Hajnówka – Białowieża. Zły stan torów oraz niska rentowność przewozów doprowadziły do zawieszenia kursowania pociągów na tej trasie w 1994 roku. Po zawieszeniu kursów pociągów uruchomiono autobusową komunikację zastępczą która funkcjonowała do 1999 roku, kiedy to również została zlikwidowana. Powodem zawieszenia zarówno połączeń kolejowych, jak i komunikacji zastępczej była niewystarczająca rentowność oraz zły stan techniczny infrastruktury kolejowej.

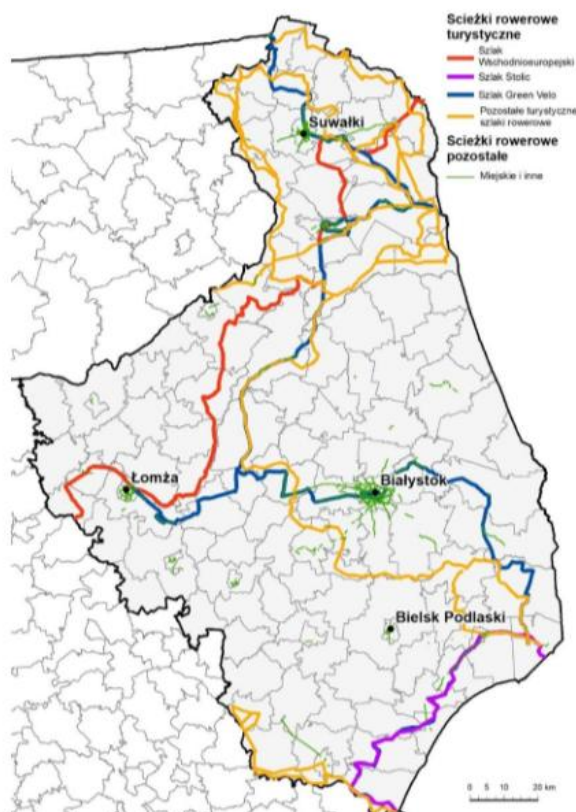
Obecnie linia kolejowa prowadząca do Białowieży nie jest użytkowana, co znacznie ogranicza dostępność transportu szynowego dla mieszkańców i turystów. Dawniej była ona kluczowym szlakiem komunikacyjnym, umożliwiającym wygodne dotarcie do miejscowości, szczególnie w kontekście rozwoju turystyki związanej z Puszcą Białowieską. Reaktywacja tej trasy mogłaby znacząco poprawić dostępność komunikacyjną gminy oraz przyczynić się do wzrostu ruchu turystycznego.

Najbliższym czynnym węzłem kolejowym obsługującym mieszkańców Białowieży jest stacja w Hajnówce, skąd można podróżować w kierunku Białegostoku, Czeremchy i Siemianówki. Dzięki przeprowadzonej modernizacji linii Lewki – Hajnówka, poprawiła się jakość transportu kolejowego w regionie, jednak Białowieża pozostaje wciąż odcięta od bezpośrednich połączeń.

łącznej długości około 18 km, wykorzystywane wyłącznie w celach turystycznych na trasach Hajnówka – Topiło i Hajnówka – Szczekotowo.

2.3. DROGI ROWEROWE

Przez obszar gminy Białowieża przebiegają liczne szlaki rowerowe. Nie należy ich jednak mylić z drogami dla rowerów. Szlaki rowerowe wyznaczone są zarówno po drogach rowerowych jak i zwykłymi drogami publicznymi i niepublicznymi. Długość ścieżek rowerowych w gminie Białowieża według danych GUS w 2024 r. wynosi 1 km, co oznacza, że infrastruktura rowerowa w gminie jest ograniczona. Na terenie gminy przebiega jednak Wschodni Szlak Rowerowy Green Velo, który jest szlakiem turystycznym, a nie wydzieloną ścieżką rowerową. Trasa ta prowadzi przez Puszcze Białowieską i łączy Białowieżę z innymi miejscowościami regionu, jednak w dużej mierze biegnie po drogach o różnej nawierzchni, współdzielonych z ruchem samochodowym. W gminie funkcjonują także lokalne trasy rowerowe, takie jak „Wokół Białowieży” o długości 13 km, obejmująca kluczowe atrakcje miejscowości. Regionalny Plan Transportowy Województwa Podlaskiego na lata 2021–2027 (z perspektywą do 2030) uwzględnia rozwój infrastruktury rowerowej w województwie, jednak obecnie brak jest konkretnych projektów dotyczących budowy nowych ścieżek rowerowych na terenie gminy Białowieża.

Mapa 5 Szlaki rowerowe w województwie podlaskim

Źródło: Regionalny plan transportowy województwa podlaskiego na lata 2021–2027 (z perspektywą do 2030)

Gmina	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Białowieża	0km	0km	1km	1km	1km	1km
Czeremcha	1,8km	1,8km	1,8km	1,8km	1,8km	1,8km
Czyże	0,8km	1,9km	1,9km	1,9km	1,1km	1,1km
Dubicze Cerkiewne	12,6km	12,6km	12,6km	12,6km	12,6km	12,6km
Narew	0km	0km	0km	0km	16,1km	16,1km
Narewka	brak informacj i	brak informacj i	brak informacj i	brak informacj i	brak informacj i	brak informacj i
Hajnówka wieś	12,5km	12,5km	12,5km	12,5km	14,1km	14,1km
Miasto Hajnówka	4,7km	5,7km	6,1km	6,1km	10,7km	11,4km
Kleszczele	0,8km	0,8km	0,9km	0,9km	0,9km	1,0km

Tabela 2 Wykaz dróg rowerowych

Źródło: Opracowanie na podstawie danych z GUS

Na terenie gminy Białowieża brak jest rozbudowanej infrastruktury rowerowej. Stan ten nie zmienia się na przestrzeni lat, pomimo rosnącego znaczenia turystyki rowerowej oraz rozwoju infrastruktury w sąsiednich gminach. Na tle innych gmin powiatu hajnowskiego infrastruktura rowerowa w Białowieży wypada niekorzystnie. Gmina Białowieża, mimo swojego turystycznego charakteru i wyjątkowego położenia w otoczeniu Puszczy Białowieskiej, nadal nie posiada odpowiednio rozwiniętej sieci ścieżek rowerowych.

Obecna długość infrastruktury rowerowej pozostaje niewystarczająca w odniesieniu do potencjału turystycznego gminy oraz potrzeb mieszkańców i odwiedzających. W kontekście dynamicznego rozwoju tras rowerowych w innych częściach powiatu hajnowskiego brak inwestycji w tym zakresie w Białowieży stanowi istotną barierę w pełnym wykorzystaniu lokalnych walorów przyrodniczych i turystycznych.

2.4. TRANSPORT ZBIOROWY

Transport zbiorowy w gminie Białowieża opiera się wyłącznie na połączeniach drogowych, z dominującą rolą komunikacji autobusowej i mikrobusowej. Gmina nie posiada czynnej infrastruktury kolejowej, a najbliższą czynną stacją jest Hajnówka, stanowiąca lokalny węzeł przesiadkowy w dalszych podróżach regionalnych.

Sieć linii autobusowych w gminie obejmuje ok. 35 km dróg, wzdłuż których rozmieszczonych jest około 31 przystanków. Połączenia są realizowane zarówno przez publicznego przewoźnika, jak i podmioty prywatne. Głównym środkiem transportu są autobusy i

mikrobusy, które zapewniają mieszkańcom dostęp do podstawowych kierunków, takich jak Hajnówka i Białystok.

Obsługę transportu zbiorowego zapewniają przewoźnicy:

- PKS NOVA S.A. – realizuje bezpośrednie kursy na trasie Białowieża – Białystok, których jest jedynie trzy dziennie, a ostatni odjazd w kierunku Białegostoku odbywa się o 15:27, co ogranicza możliwości powrotu w godzinach popołudniowo-wieczornych.
- PUK Trans Hajnówka (Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych) – realizuje kursy Hajnówka – Białowieża w dni robocze, dwa razy dziennie w godzinach porannych oraz dwa razy po południu.
- VoyagerTrans i Przewóz Osób Piotr Niechoda – realizują kursy o charakterze uzupełniającym, głównie w relacjach międzygminnych.

Przewoźnik	Linie obsługiwane
PKS Białystok	Hajnówka – Białowieża, Hajnówka – Białystok, Hajnówka – Narewka, Hajnówka – Czyże
VOYAGERTRANS	Białystok – Hajnówka – Białystok
OKTOBUS	Hajnówka – Siemianówka, Hajnówka – Narewka, Hajnówka – Babia Góra
PUK TRANS	Hajnówka – Białowieża
Piotr Niechoda	Hajnówka – Narewka – Siemianówka

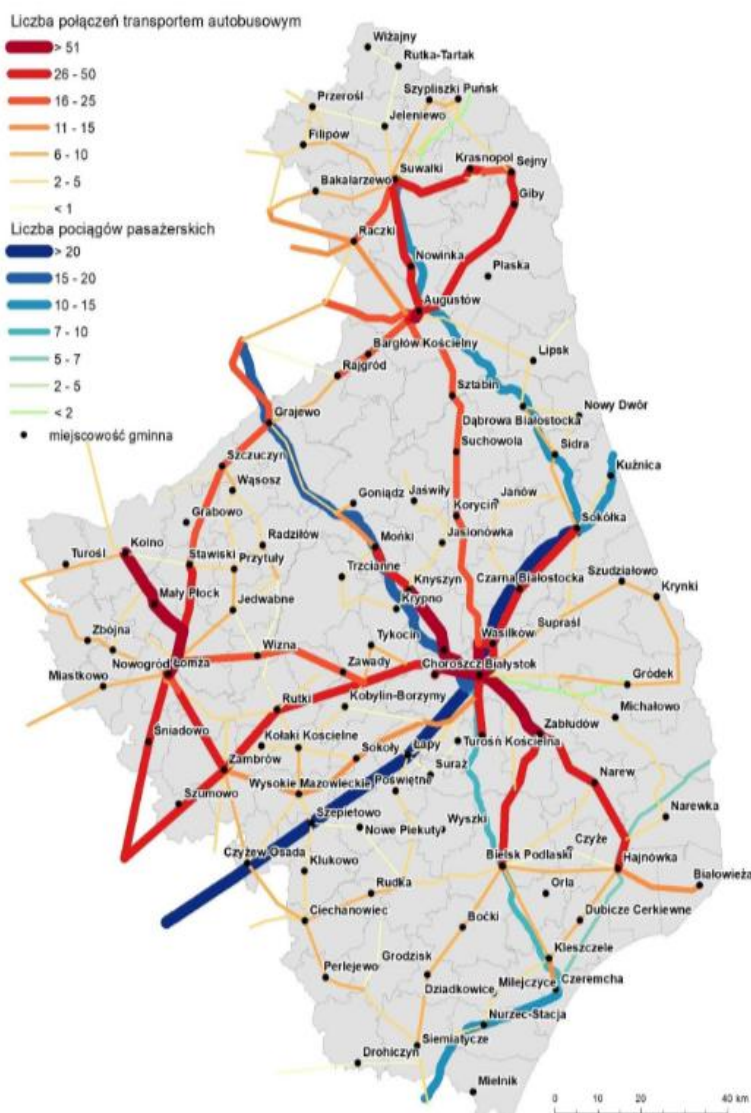
Tabela 3 Obsługiwane linie komunikacji zbiorowej w gminie Białowieża

Źródło: Opracowanie na podstawie danych <http://powiat.hajnówka.pl/sprawdz-rozklad-jazdy-1> na dzień 7.04.2025

Pomimo obecności przewoźników, rozkład jazdy charakteryzuje się ograniczoną liczbą kursów, zwłaszcza w godzinach wieczornych i weekendy. Utrudnia to codzienną mobilność mieszkańców, zwłaszcza osób starszych, uczniów i mieszkańców niezmotoryzowanych. Brak integracji rozkładów poszczególnych przewoźników oraz niska częstotliwość kursów mogą wpływać na poczucie wykluczenia komunikacyjnego niektórych grup społecznych.

Transport zbiorowy pełni również funkcję sezonową – w okresie letnim zwiększa się zapotrzebowanie na przewozy turystyczne w związku z napływem odwiedzających Puszcę Białowieską. Niemniej, oferta przewozowa nie ulega znaczącemu rozszerzeniu, a gmina nie posiada własnego systemu lokalnej komunikacji publicznej.

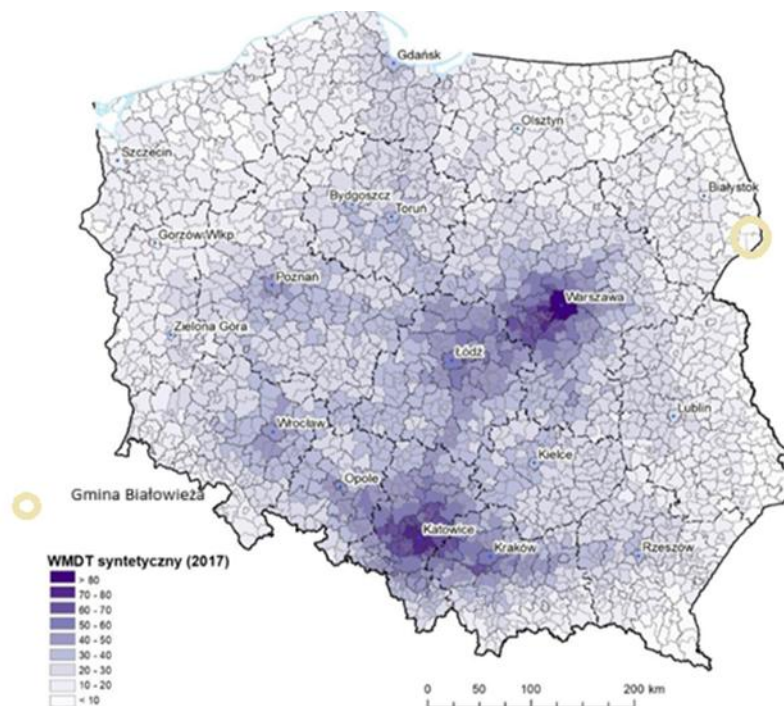
Na schemacie przedstawione są połączenia kolejowe (2020 r.) i autobusowe (2021 r.) w ruchu między powiatowym (liczba autobusów i pociągów pasażerskich na poszczególnych odcinkach sieci drogowej i kolejowej)

Źródło: Regionalny plan transportowy województwa podlaskiego na lata 2021-2027 (z perspektywą do 2030)

19

kolejowego i lotniczego. Wskaźnik ten uwzględnia czas podróży oraz jakość powiązań z głównymi ośrodkami miejskimi i gospodarczymi w kraju.

Mapa 8 Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej w odniesieniu do gmin w Polsce, stan na 2017 r.
Źródło: Strategii Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku

Zgodnie z danymi przedstawionymi na mapie WMDT z 2017 roku, gmina Białowieża znajduje się w obszarze o najniższej klasie dostępności transportowej w skali kraju, z wartością wskaźnika poniżej 10. Oznacza to bardzo niską dostępność komunikacyjną, co potwierdza peryferyjne położenie gminy oraz ograniczone możliwości przemieszczania się w relacjach regionalnych i krajowych.

Niska wartość wskaźnika WMDT dla gminy Białowieża wynika z kilku czynników:

- braku czynnej infrastruktury kolejowej i zawieszenia połączeń na trasie Hajnówka – Białowieża,
- ograniczonej liczby połączeń autobusowych i ich niskiej częstotliwości,
- braku bezpośredniego dostępu do głównych szlaków komunikacyjnych o znaczeniu krajowym lub międzynarodowym,
- położenia przy wschodniej granicy państwa, co zmniejsza naturalny przepływ transportowy,
- istnienia obszarów chronionych, w tym Białowieskiego Parku Narodowego, które ograniczają rozbudowę infrastruktury.

Wskaźnik WMDT potwierdza, że gmina Białowieża znajduje się w obszarze o istotnych ograniczeniach transportowych, co wpływa zarówno na mobilność mieszkańców, jak i dostępność turystyczną oraz inwestycyjną regionu.

2.5. PLANY INWESTYCYJNE W ODNIESIENIU DO SIECI TRANSPORTOWEJ

Gmina Białowieża podejmuje konsekwentne działania na rzecz poprawy lokalnej infrastruktury drogowej, realizując szereg inwestycji, które mają na celu zwiększenie bezpieczeństwa, funkcjonalności oraz estetyki przestrzeni publicznej. W 2023 roku zrealizowano kompleksowe przebudowy i remonty kilku ważnych odcinków dróg gminnych, uwzględniając nie tylko modernizację nawierzchni, lecz również rozbudowę towarzyszącej infrastruktury technicznej. Znaczącą inwestycją była przebudowa ulicy Kamienne Bagno w podobnym zakresie zmodernizowano ulicę Zaułek Bartników. Prace objęły także drogi dojazdowe na działkach nr 215/1, 1017, 128/1 i 107, gdzie zrealizowano inwestycje w zakresie teletechniki i oświetlenia. Rozbudowie poddano również ulicę Mostową, wzdłuż której wykonano kanał teletechniczny.

Równolegle do zakończonych zadań, gmina planuje realizację kolejnych inwestycji drogowych. W najbliższych latach przebudowane lub wyremontowane mają zostać ulice: Brzozowa, Łowiecka, Żubrowa, Wilcza, Rysia, Łąkowa oraz ulica bez nazwy położona na osiedlu Grudki. Przewidziano także kontynuację prac na ulicy Kamienne Bagno i Puszczańskiej (etap II) oraz drugi etap przebudowy ulicy Paczoskiego. Modernizacji doczeka się również droga publiczna zlokalizowana przy parkingu gminnym przy ulicy Kolejowej.

Gmina przygotowuje kolejne zadania inwestycyjne w zakresie modernizacji infrastruktury drogowej. W planach znajduje się przebudowa lub remont takich ulic jak: Brzozowa, Łowiecka, Żubrowa, Wilcza, Rysia, Łąkowa oraz ulica bez nazwy na osiedlu Grudki. Kontynuowane będą również rozpoczęte już projekty, w tym drugi etap przebudowy ulicy Kamienne Bagno, Puszczańskiej i Paczoskiego. Przebudowie ma zostać poddana także droga publiczna zlokalizowana na terenie parkingu gminnego przy ulicy Kolejowej.

Zakres realizowanych i planowanych inwestycji świadczy o konsekwentnym podejściu gminy Białowieża do poprawy dostępności komunikacyjnej oraz o zaangażowaniu w modernizację infrastruktury w sposób kompleksowy, z uwzględnieniem rozwoju sieci technicznej i infrastruktury podziemnej.

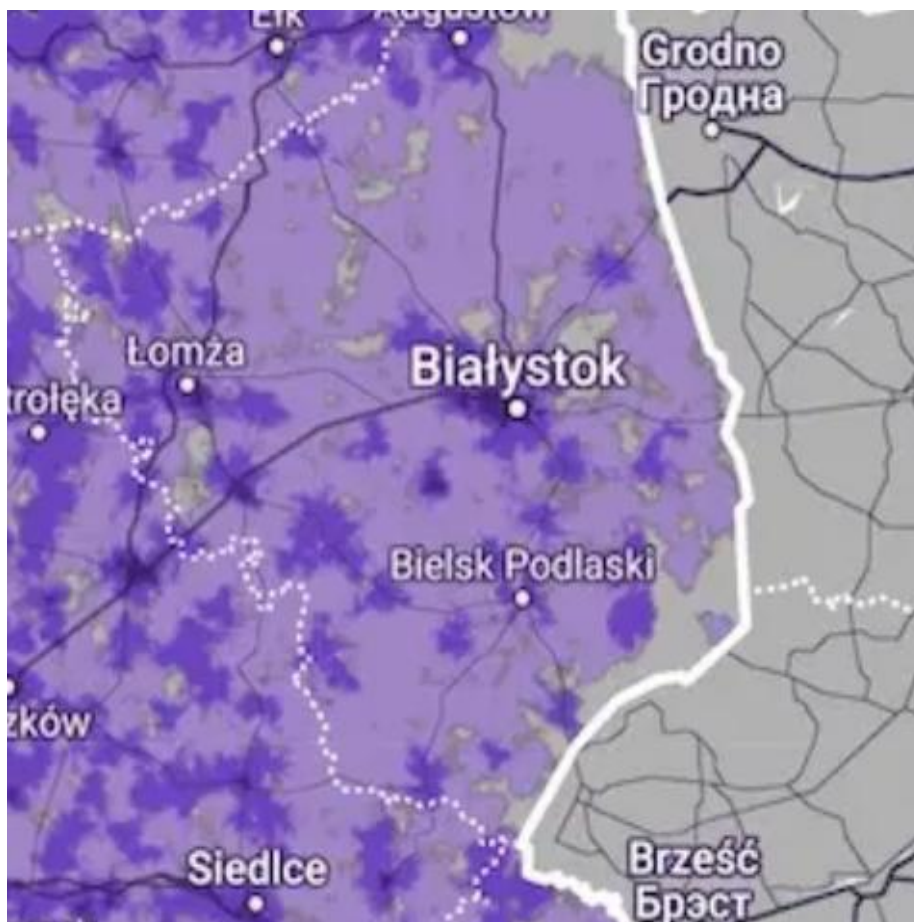
2.6. TELEKOMUNIKACJA I INTERNET

Na terenie gminy Białowieża funkcjonuje zarówno przewodowa, jak i bezprzewodowa sieć telekomunikacyjna. Infrastruktura obejmuje łącza światłowodowe, stacje bazowe telefonii komórkowej oraz dostęp do usług internetu mobilnego i stacjonarnego. Mimo podejmowanych inwestycji, dostępność usług cyfrowych w gminie jest zróżnicowana przestrzennie i ograniczona na niektórych obszarach.

Na terenie gminy działa kilku operatorów sieci komórkowych, m.in. T-Mobile i Play, oferujących dostęp do internetu mobilnego w technologiach 4G (LTE) oraz w części gminy

również 5G. Zasięg sieci komórkowych jest umiarkowany do dobrego, jednak problemy z dostępem do usług mobilnych występują na obszarach leśnych oraz w rejonach o rozproszonej zabudowie.

Mapa zasięgu sieci 5G wskazuje, że dostępność tej technologii w gminie Białowieża jest ograniczona głównie do obszarów centralnych (miejscowość Białowieża), a na terenach peryferyjnych sygnał jest osłabiony lub niedostępny.

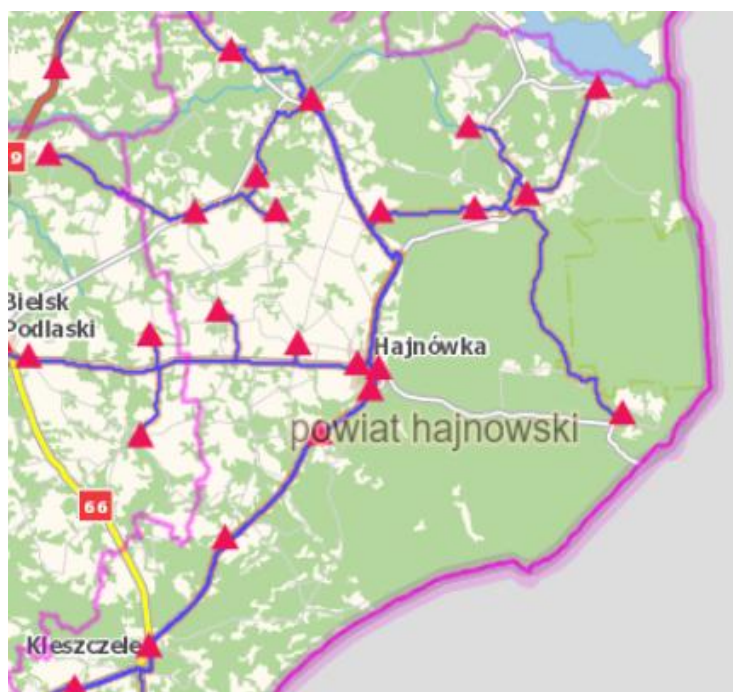
Mapa 9 Mapa zasięgu Internetu: ciemny fiolet: 5G pasmo C; średni: 5G; jasny: 4G LTE

Źródło: <https://www.play.pl/pomoc/zasieg/mapa-zasiegu>, 25.03.2025

Mapa zasięgu sieci 5G wskazuje, że dostępność tej technologii w gminie Białowieża jest ograniczona głównie do obszarów centralnych (miejscowość Białowieża), a na terenach peryferyjnych sygnał jest osłabiony lub niedostępny.

Zgodnie z danymi z raportu "Polska w zasięgu stacjonarnego dostępu do internetu" z końca 2024 roku, znaczna liczba punktów adresowych w gminie nie posiada dostępu do internetu o przepustowości co najmniej 100 Mb/s, co klasyfikuje te obszary jako tzw. "białe plamy" na mapie cyfrowej Polski. Mimo realizacji projektów takich jak Sieć Szerokopasmowa Polski Wschodniej, infrastruktura światłowodowa nie została w pełni wykorzystana, a wiele gospodarstw domowych nadal nie ma dostępu do szybkiego internetu.

W gminie Białowieża zlokalizowane są węzły dostępowe sieci szerokopasmowej, jednak ich liczba i rozmieszczenie nie są wystarczające, aby zapewnić pełne pokrycie terenu gminy.

Mapa 10 Sieć węzłów dostępowych na terenie powiatu hajnowskiego

Źródło: <https://portale.podlaskie.eu/sspw/wp/>, 25.03.2025

W latach wcześniejszych gmina realizowała także projekt „Przeciwdziałanie wykluczeniu cyfrowemu”, współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego. W ramach inwestycji zbudowano hybrydową sieć teleinformatyczną łączącą siedem miejscowości oraz cztery obiekty użyteczności publicznej. Powstała infrastruktura światłowodowa FTTH o długości ok. 20 km, a tam, gdzie uwarunkowania terenowe uniemożliwiały realizację przyłączy, zainstalowano stacje radiowe Wi-Fi w technologii 802.11a/n. Główny węzeł dystrybucyjny oraz centrum zarządzania siecią umieszczono w budynku Urzędu Gminy. Technologia sieci oparta została na systemie GPON, łącząc szkieletową sieć światłowodową z lokalnymi punktami dostępowymi.

Zasięg projektu objął miejscowości dotychczas pozbawione dostępu do internetu, w tym Białowieżę (wraz z urzędem gminy i szkołą), Pogorzelce, Teremiski oraz Lewkowo Stare. Mimo znaczących korzyści, w tym zapewnienia bezpłatnego dostępu do internetu dla wybranych beneficjentów, projekt nie objął wszystkich miejscowości, a utrzymanie i dalsza modernizacja sieci wymagają dodatkowych środków. Dostęp do internetu w wielu miejscowościach opiera się głównie na technologiach mobilnych, takich jak LTE, które nie zawsze gwarantują stabilne i szybkie połączenie, zwłaszcza na obszarach o rozproszonej zabudowie lub w terenach leśnych.

2.7. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy infrastruktury komunalnej
1	Położenie gminy w obszarze chronionym (Puszcza Białowieska i Białowieski Park Narodowy) determinujące ograniczenia w rozwoju infrastruktury transportowej, ale jednocześnie stanowiące wyjątkowy potencjał turystyczny.
2	Niska gęstość sieci drogowej w porównaniu do średniej krajowej i wojewódzkiej, wymagająca strategicznego podejścia do rozwoju kluczowych połączeń.
3	Występowanie na części dróg gminnych i powiatowych nawierzchni gruntowych, co obniża dostępność komunikacyjną i wymaga systematycznej modernizacji.
4	Wzrost natężenia ruchu na głównych drogach, szczególnie w sezonie turystycznym, wskazujący na potrzebę dostosowania infrastruktury do potrzeb ruchu turystycznego.
5	Zwiększone obciążenie dróg przez pojazdy wojskowe w związku z funkcjonowaniem strefy buforowej przy granicy, przyspieszające degradację nawierzchni.
6	Wdrożenie nowoczesnego systemu zarządzania oświetleniem ulicznym jako przykład efektywnego zarządzania infrastrukturą i oszczędności energii.
7	Brak funkcjonującej infrastruktury kolejowej przy istniejącym potencjale do reaktywacji linii Hajnówka-Białowieża, co mogłoby znacząco zwiększyć dostępność komunikacyjną gminy.
8	Ograniczona oferta transportu zbiorowego, skutkująca wykluczeniem komunikacyjnym części mieszkańców, szczególnie osób starszych i niezmotoryzowanych.
9	Bardzo niska dostępność transportowa gminy potwierdzona najniższą klasą wskaźnika dostępności w skali kraju, stanowiąca barierę rozwojową.
10	Nieadekwatnie rozwinięta infrastruktura rowerowa w stosunku do potencjału turystycznego regionu i przebiegu przez gminę Wschodniego Szlaku Rowerowego Green Velo.
11	Konsekwentna realizacja inwestycji drogowych wskazująca na systematyczne, ale wciąż niewystarczające tempo modernizacji infrastruktury.
12	Niepełne pokrycie gminy nowoczesną infrastrukturą telekomunikacyjną i internetową, ograniczające możliwości rozwoju cyfrowego i e-usług.
13	Nierównomierne przestrzennie rozłożenie dostępu do szybkiego internetu i sieci 5G, potęgujące ryzyko wykluczenia cyfrowego mniejszych miejscowości.
14	Realizacja projektów przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu, wymagająca kontynuacji i rozszerzenia na pozostałe obszary gminy.
15	Konieczność zrównoważenia potrzeb rozwojowych w zakresie infrastruktury z wymogami ochrony środowiska, charakterystycznymi dla obszaru Puszczy Białowieskiej.
16	Potencjał turystyczny gminy wymagający lepszej integracji różnych form transportu

	(drogowy, rowerowy, potencjalnie kolejowy) i rozwoju infrastruktury towarzyszącej.
17	Brak lokalnego systemu komunikacji publicznej uwzględniającego specyfikę gminy i potrzeby mieszkańców oraz turystów.
18	Prowadzenie rozmów o przywróceniu ruchu pasażerskiego na odcinku Hajnówka-Białowieża, które wymagają konkretyzacji i wdrożenia.
19	Strategiczne położenie przygranicznie gminy, które przy odpowiednim rozwoju infrastruktury może stać się atutem rozwojowym.
20	Potrzeba szerszego włączenia gminy w regionalne i krajowe sieci transportowe dla przełamania peryferyjności i zwiększenia dostępności.

3. LUDNOŚĆ I PROCESY DEMOGRAFICZNE

3.1. STAN LUDNOŚCI

3.1.1. LICZBA LUDNOŚCI I GĘSTOŚĆ ZALUDNIENIA

Na dzień 31 grudnia 2024 roku wg. gminnej ewidencji liczba mieszkańców gminy Białowieża wynosiła łącznie 1887 osób. Poniższe zestawienie prezentuje rozmieszczenie ludności w poszczególnych miejscowościach wchodzących w skład gminy.

Miejscowość	Liczba mieszkańców
BUDY	55
CZERLONKA	70
GRUDKI	153
PODCERKWY	2
POGORZELCE	48
TEREMISKI	69
ZWIERZYNIEC	4
BIAŁOWIEŻA	1486
RAZEM	1887

Tabela 4 Zestawienie liczby ludności w gminie Białowieża za 2024 rok według miejscowości

Źródło: Dane Urzędu Gminy na dzień 2024-12-31

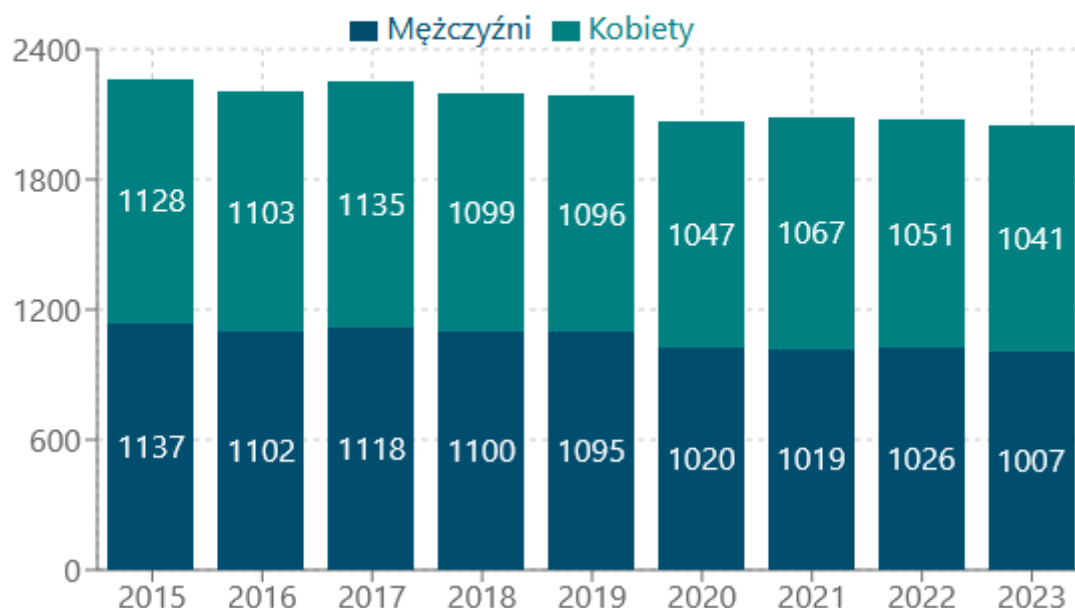
Gmina Białowieża charakteryzuje się bardzo niską gęstością zaludnienia wynoszącą zaledwie 9,28 osób na km² w 2024 roku, co stanowi spadek w porównaniu do roku 2023, kiedy to wynosiła 9,41 osób na km². Jest to wartość znacząco niższa niż gęstość zaludnienia powiatu hajnowskiego wynosząca 23,9 osób/km² w 2023 roku [GUS BDL, brak danych za 2024 r.] oraz gęstość zaludnienia województwa podlaskiego wynosząca 56,4 osób/km² w 2023 roku [GUS BDL, brak danych za 2024 r.].

Gmina Białowieża jest więc obszarem słabo zaludnionym, co może wynikać z jej charakteru przyrodniczego (obecność Puszczy Białowieskiej i obszarów chronionych). Gęstość zaludnienia jest ponad 2,5 razy niższa niż średnia dla powiatu hajnowskiego i ponad 6 razy niższa niż średnia dla całego województwa podlaskiego.

3.1.2. STRUKTURA PŁCI

Poniżej przedstawiono wykres dotyczący zmiany liczby ludności w gminie Białowieża według płci w latach 2015-2023.

Liczba ludności gminy Białowieża w latach 2015-2023

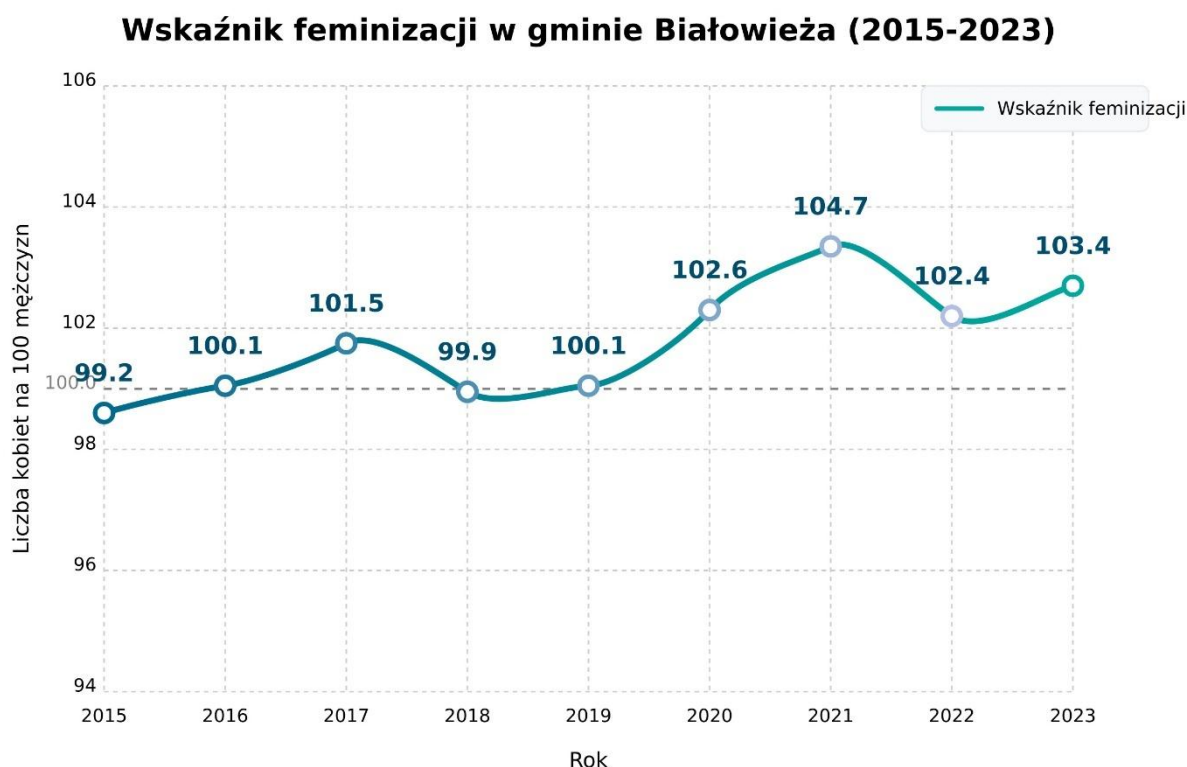
Wykres 1 Zmiany liczby ludności w gminie Białowieża według płci w latach 2015-2023.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Na podstawie przedstawionych danych można zaobserwować, że w gminie Białowieża występuje systematyczny trend depopulacji. W 2015 roku gminę zamieszkiwało 2265 osób, zaś w 2023 roku liczba ta zmniejszyła się do 2048 osób, co oznacza spadek o 217 mieszkańców (9,6%) w analizowanym okresie. Warto zwrócić uwagę, że najgwałtowniejszy spadek liczby ludności nastąpił między 2019 a 2020 rokiem, kiedy to liczba mieszkańców zmniejszyła się o 124 osoby.

Analiza danych z podziałem na płeć wykazuje, że liczba mężczyzn zmniejszyła się w znacznie większym stopniu niż liczba kobiet. Populacja mężczyzn spadła z 1137 osób w 2015 roku do 1007 osób w 2023 roku, co stanowi redukcję o 130 osób (11,4%). W tym samym czasie liczba kobiet zmniejszyła się z 1128 do 1041, czyli o 87 osób (7,7%). Ta dysproporcja w tempie spadku wpłynęła na zmianę struktury płci w gminie.

Obserwacja wskaźnika feminizacji potwierdza tę tendencję. W 2015 roku wskaźnik ten wynosił około 99 kobiet na 100 mężczyzn, co świadczyło o niemal idealnej równowadze płci. W 2023 roku wartość ta wzrosła do 103,4, wskazując na niewielką przewagę liczebną kobiet. Najwyższy wskaźnik feminizacji odnotowano w 2021 roku, gdy na 100 mężczyzn przypadało około 105 kobiet.

Wykres 2 Wskaźnik feminizacji w gminie Białowieża w latach 2015-2023.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W analizowanym okresie można także zauważyć, że rok 2017 był jedynym, w którym nastąpił wzrost liczby ludności w porównaniu do roku poprzedniego. Jednakże po tym krótkotrwałym wzroście powrócił trend spadkowy, który utrzymuje się do końca badanego okresu.

Proces depopulacji, jakiego doświadcza gmina Białowieża, może stanowić istotne wyzwanie dla przyszłego rozwoju tej jednostki samorządowej. Konsekwentny spadek liczby mieszkańców, zwłaszcza wyraźniejszy wśród mężczyzn, może wpływać na lokalne rynki pracy, zapotrzebowanie na usługi publiczne oraz ogólny potencjał rozwojowy gminy. Dane demograficzne wskazują na konieczność podjęcia przez lokalne władze działań mających na celu zatrzymanie odpływu ludności lub dostosowanie planów rozwojowych do zmieniającej się sytuacji demograficznej.

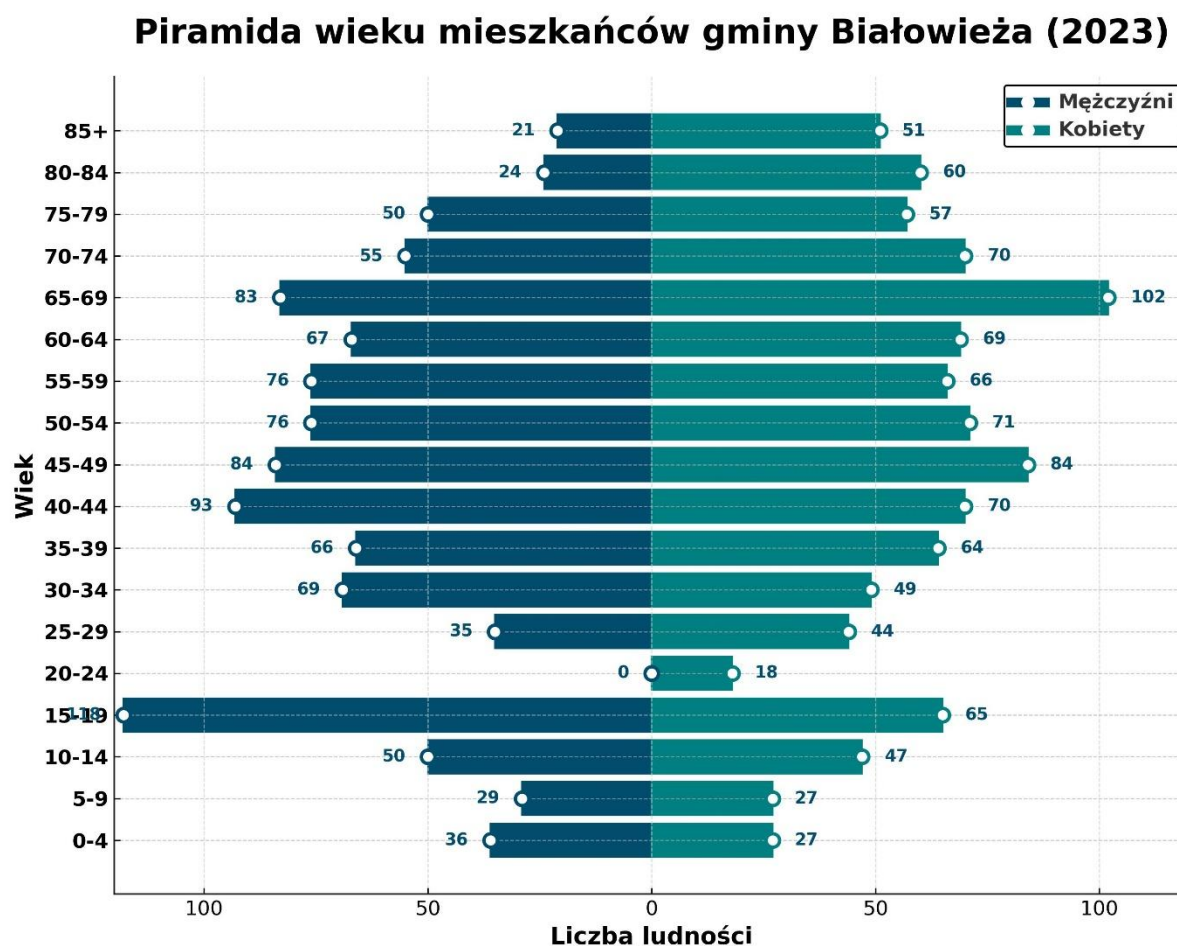
3.1.3. STRUKTURA WIEKOWA LUDNOŚCI

Strukturę demograficzną mieszkańców gminy Białowieża w 2023 roku na podstawie danych GUS BDL przedstawiono poniżej na wykresie, ukazując istotne cechy charakterystyczne dla społeczności wiejskich wschodniej Polski. Dominującym zjawiskiem jest starzenie się społeczeństwa – szczególnie zauważalne w licznej grupie osób w wieku 65 lat i więcej, w której przeważają kobiety. To zjawisko feminizacji starszych roczników wynika z dłuższej

średniej długości życia kobiet, co znajduje odzwierciedlenie w strukturze demograficznej kraju.

Piramida ujawnia również wyraźny wzrost liczby mężczyzn w wieku 15–19 lat, co odcina się od ogólnego trendu i ma lokalne uzasadnienie – w Białowieży funkcjonuje Technikum Leśne z internatem, które przyciąga młodzież spoza gminy. Jednocześnie grupa 20–24 lata dla mężczyzn zawiera wartość ujemną, co może być skutkiem intensywnej emigracji młodych dorosłych lub błędu w danych źródłowych.

Niewielka liczba dzieci w najmłodszych przedziałach wiekowych (0–4 oraz 5–9 lat) wskazuje na niski współczynnik dzietności, co może mieć istotne konsekwencje dla przyszłej struktury ludności. W wieku produkcyjnym (30–59 lat) obserwuje się względną równowagę między liczbą kobiet i mężczyzn.

Wykres 3 Piramida wieku mieszkańców gminy Białowieża

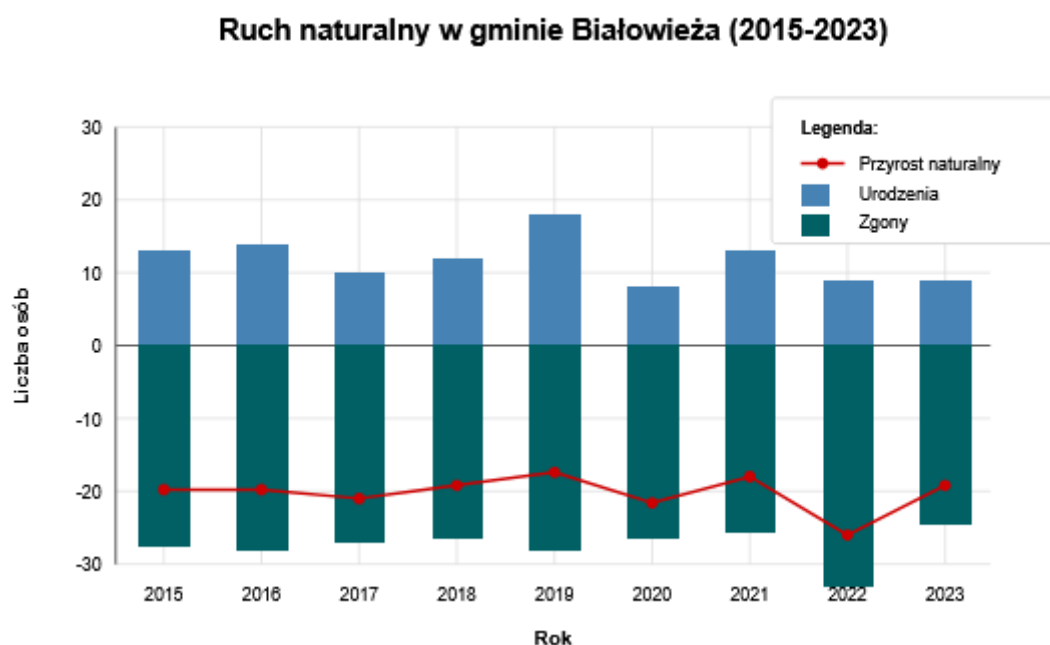
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Ogólny kształt piramidy potwierdza, że gmina Białowieża doświadcza procesów charakterystycznych dla społeczeństw starzejących się, z niskim przyrostem naturalnym i potencjalnym odpływem młodej populacji.

3.2. PROCESY DEMOGRAFICZNE

3.2.1. RUCH NATURALNY LUDNOŚCI

Ruch naturalny w gminie Białowieża w okresie 2015-2023 (brak danych za 2024 r.) wykazuje trwałą i niepokojącą tendencję ubytku demograficznego.

Wykres 4 Ruch naturalny w gminie Białowieża

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

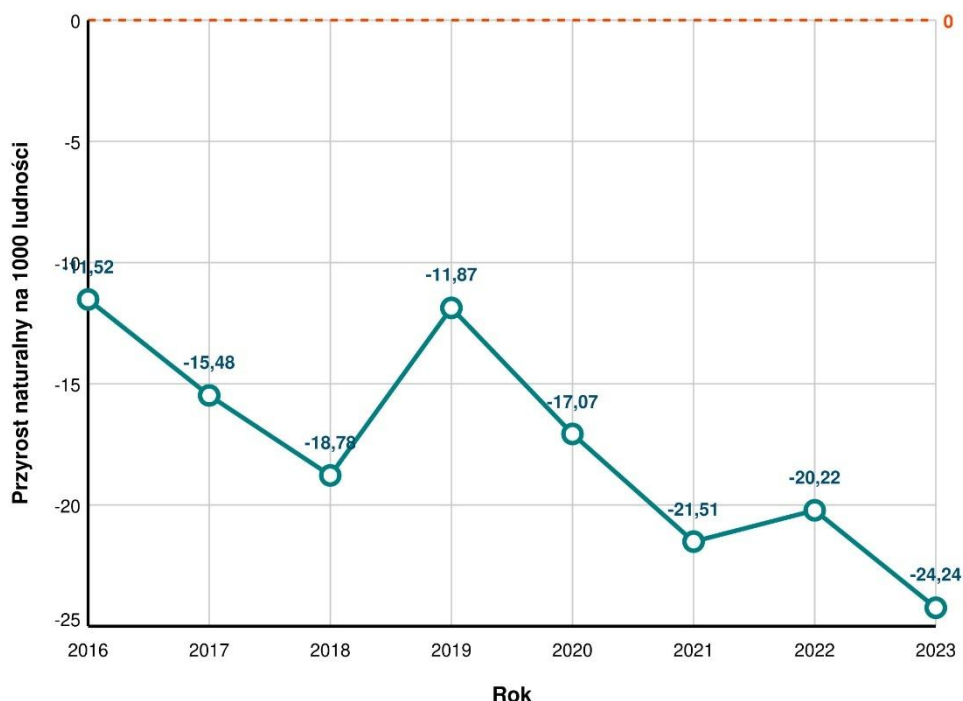
Każdego roku liczba zgonów zdecydowanie przewyższa liczbę urodzeń, co skutkuje nieprzerwanie ujemnym przyrostem naturalnym. W 2016 roku odnotowano 14 urodzeń przy 47 zgonach, co przełożyło się na ubytek -33 osób. W kolejnych latach sytuacja nie uległa poprawie – w roku 2020, szczególnie dotkliwym pod względem ubytku, urodziło się jedynie 8 dzieci, podczas gdy liczba zgonów wyniosła 44. Najwyższy ujemny bilans demograficzny wystąpił w 2022 roku, kiedy odnotowano aż 55 zgonów przy zaledwie 9 urodzeniach, co dało przyrost naturalny równy -46 osób.

Analiza trendu przyrostu naturalnego na 1000 mieszkańców w gminie Białowieża w latach 2016-2023 pokazuje systematyczne pogłębianie się kryzysu demograficznego. Mimo pewnych fluktuacji w poszczególnych latach, widoczna jest wyraźna tendencja spadkowa. Początek badanego okresu charakteryzował się jeszcze względnie umiarkowanymi, choć już ujemnymi wartościami przyrostu. Tymczasowa poprawa w 2019 roku okazała się jedynie krótkotrwałym zjawiskiem, po którym nastąpiło znaczące pogorszenie wskaźnika.

Druga połowa analizowanego okresu przyniosła zdecydowanie gorsze wartości, przekraczające barierę -20 na 1000 mieszkańców. Ostatni rok badania pokazał najniższą wartość w całym zestawieniu, co sugeruje, że negatywny trend się utrzymuje i nawet

pogłębia. Istotne jest, że pod koniec badanego okresu wartości były niemal dwukrotnie gorsze niż na jego początku.

Przyrost naturalny na 1000 ludności w gminie Białowieża w latach 2016-2023

Wykres 5 Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Utrzymujący się wiele lat z rzędu ujemny przyrost naturalny to efekt nie tylko malejącej liczby urodzeń, ale także relatywnie wysokiej – jak na małą gminę – liczby zgonów. Świadczy to o postępującym procesie starzenia się populacji i braku wystarczającej liczby młodych rodzin, które mogłyby odwrócić tę tendencję. Sytuacja ta wskazuje na potrzebę intensyfikacji działań demograficznych i społecznych, mających na celu zarówno zatrzymanie młodej ludności, jak i zachęcenie do osiedlania się nowych mieszkańców.

3.2.2. MIGRACJE

Na podstawie analizy danych migracyjnych dla gminy Białowieża z lat 2016-2023 można zaobserwować interesujące tendencje. W całym badanym okresie gmina odnotowała łącznie 265 zameldowań i 190 wymeldowań, co przekłada się na dodatnie saldo migracji wynoszące 75 osób. Średniorocznie dawało to około 29,4 zameldowań, 21,1 wymeldowań oraz dodatnie saldo w wysokości 8,3 osoby.

Dane migracyjne w gminie Białowieża za okres 2015-2023

Rok	Zameldowania	Wymeldowania	Saldo migracji
-----	--------------	--------------	----------------

2015	0	0	0
2016	12	15	-3
2017	101	18	83
2018	23	11	12
2019	27	39	-12
2020	17	31	-14
2021	26	36	-10
2022	34	18	16
2023	25	22	3
Suma	265	190	75
Średnia	29,4	21,1	8,3

Tabela 5 Dane migracyjne w gminie Białowieża za okres 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Gmina Białowieża w badanym okresie charakteryzowała się zmiennym saldem migracji. W latach 2015-2023 zameldowało się łącznie 265 osób, natomiast wymeldowało 190 osób, co dało dodatnie saldo migracji wynoszące 75 osób. Jednakże to pozytywne saldo było głównie efektem wyjątkowego roku 2017, w którym napływ ludności był nadzwyczaj wysoki (101 zameldowań przy 18 wymeldowaniach).

Analizując dynamikę migracji, można wyróżnić trzy okresy:

1. Lata 2017-2018: bardzo pozytywne saldo migracji (+95 osób łącznie)
2. Lata 2019-2021: negatywne saldo migracji (-36 osób łącznie)
3. Lata 2022-2023: ponownie pozytywne saldo migracji (+19 osób łącznie)

Rok 2017 był absolutnie wyjątkowy pod względem napływu mieszkańców - saldo migracji wyniosło wówczas +83 osoby, co przy wielkości gminy (około 2,25 tys. mieszkańców) stanowiło prawie 3,7% populacji. Takiego skoku migracyjnego nie odnotowano w żadnym innym roku.

Najgorszy pod względem migracji był rok 2020, kiedy to saldo wyniosło -14 osób. W latach 2019-2021 z gminy wyemigrowało więcej osób niż się w niej osiedliło, co może wskazywać na niepokojący trend odpływu mieszkańców.

3.2.3. RUCH RZECZYWISTY LUDNOŚCI

Przyrost rzeczywisty to zestawienie przyrostu naturalnego z saldem migracji, za pomocą którego można zobrazować rzeczywiste zmiany liczby ludności na terenie badanej jednostki. Z analizy współczynnika przyrostu rzeczywistego gminy Białowieża i gmin powiatu hajnowskiego, dokonanej dla okresu 2015-2023 wynika, że w większości jednostek terytorialnych spadła liczba mieszkańców.

Przyrost rzeczywisty	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
PODLASKIE	x	-2 185	-2 173	-3 193	-3 191	-5 383	-7 827	-5 457	-5 143
Powiat hajnowski	x	-453	-438	-578	-566	-666	-701	-620	-609
Białowieża	x	-36	48	-20	-41	-50	-40	-30	-29
Czeremcha	x	-44	-61	-52	-49	-77	-69	-56	-55
Czyże	x	-52	-48	-35	-48	-38	-50	-27	-43
Dubicze Cerkiewne	x	-39	-7	-40	-36	-44	-20	-40	-38
Hajnówka	x	-12	-12	-31	-52	-24	-72	-31	-27
Kleszczele	x	-13	-71	-67	-28	-57	-44	-81	-40
Miasto Hajnówka	x	-145	-214	-237	-199	-249	-256	-253	-268
Narew	x	-46	-27	-66	-49	-41	-89	-42	-49
Narewka	x	-66	-46	-30	-64	-86	-61	-60	-60

Tabela 6 Przyrost rzeczywisty - gminy, powiat hajnowski, Podlasie

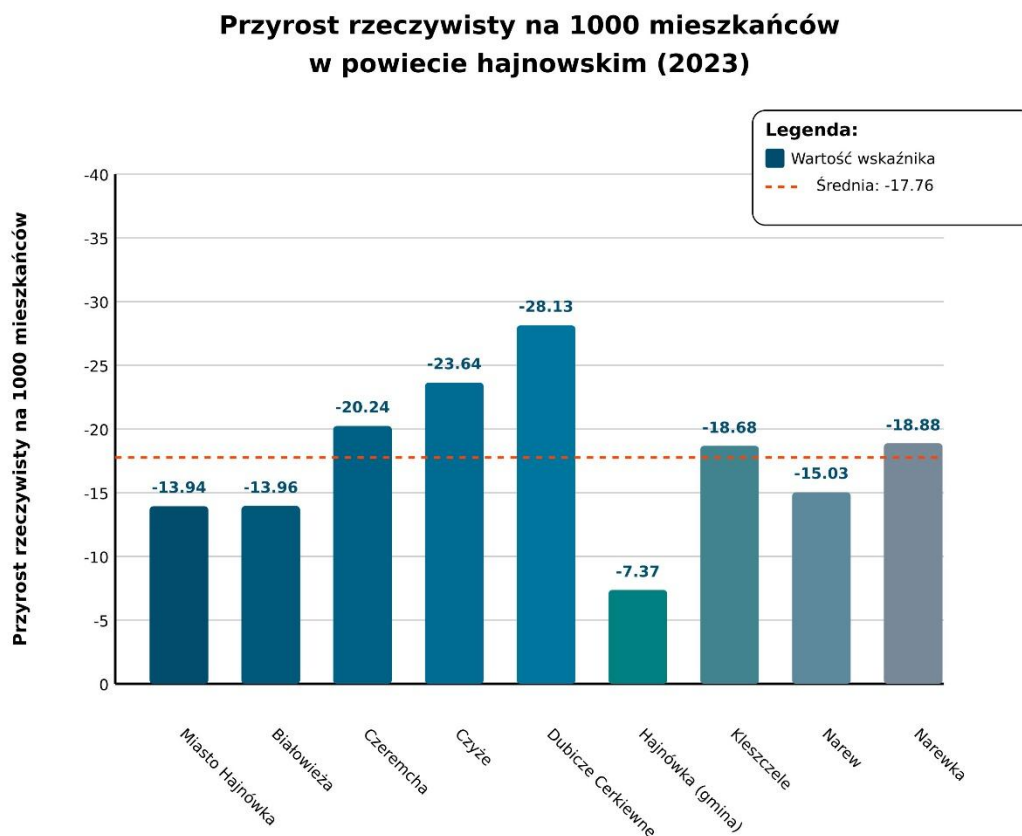
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Gmina Białowieża w analizowanym okresie 2015-2023 doświadczyła charakterystycznej dla całego powiatu hajnowskiego tendencji depopulacyjnej, przy czym jej sytuacja demograficzna wykazywała pewne cechy odróżniające ją od pozostałych jednostek samorządu terytorialnego w powiecie.

Przyrost rzeczywisty w Gminie Białowieża w większości analizowanych lat przyjmował wartości ujemne, co wskazuje na systematyczny spadek liczby mieszkańców. Jednak na tle pozostałych gmin powiatu hajnowskiego dynamika tego procesu wykazywała znaczące wahania. Szczególnie wyróżniającym się okresem był rok 2017, kiedy Białowieża jako jedyna gmina w całym powiecie odnotowała dodatni przyrost rzeczywisty. Ta wyjątkowa sytuacja była zjawiskiem odosobnionym nie tylko w skali powiatu, ale również w kontekście całego województwa podlaskiego, które generalnie charakteryzuje się ujemnym przyrostem.

Warto również zauważyć, że rok 2020, związany z początkiem pandemii COVID-19, przyniósł pogłębienie negatywnych trendów demograficznych we wszystkich analizowanych jednostkach, w tym również w Białowieży.

Wskaźnik przyrostu rzeczywistego na 1000 mieszkańców w Gminie Białowieża, choć w większości lat utrzymywał wartości ujemne, również wykazywał interesujące fluktuacje. Po wspomnianym wzroście w 2017 roku (gdy wskaźnik osiągnął wartość +21,77 na 1000 mieszkańców), nastąpił znaczący spadek w latach 2019-2020, kiedy wskaźnik przyrostu rzeczywistego na 1000 mieszkańców osiągnął jedno z najniższych wartości w analizowanym okresie. Warto zauważyć, że lata 2020-2021, przypadające na okres pandemii COVID-19, przyniosły pogłębienie negatywnych tendencji demograficznych zarówno w Białowieży, jak i we wszystkich pozostałych gminach powiatu hajnowskiego.

Wykres 6 Porównanie przyrostu rzeczywistego na 1000 mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W najnowszym analizowanym okresie, w roku 2023, wskaźnik przyrostu rzeczywistego dla Gminy Białowieża wyniósł -13,96 na 1000 mieszkańców, co plasuje tę gminę w grupie jednostek o relatywnie mniejszym ubytku ludności niż średnia dla powiatu hajnowskiego (-17,76). Należy podkreślić, że mimo zbliżonej wartości tego wskaźnika do miasta Hajnówka (-13,94), kontekst demograficzny tych jednostek jest odmienny. Białowieża to gmina o znacznie mniejszej liczbie mieszkańców, co oznacza, że nawet niewielkie zmiany w liczbie ludności mogą istotnie wpływać na wartość względnego wskaźnika.

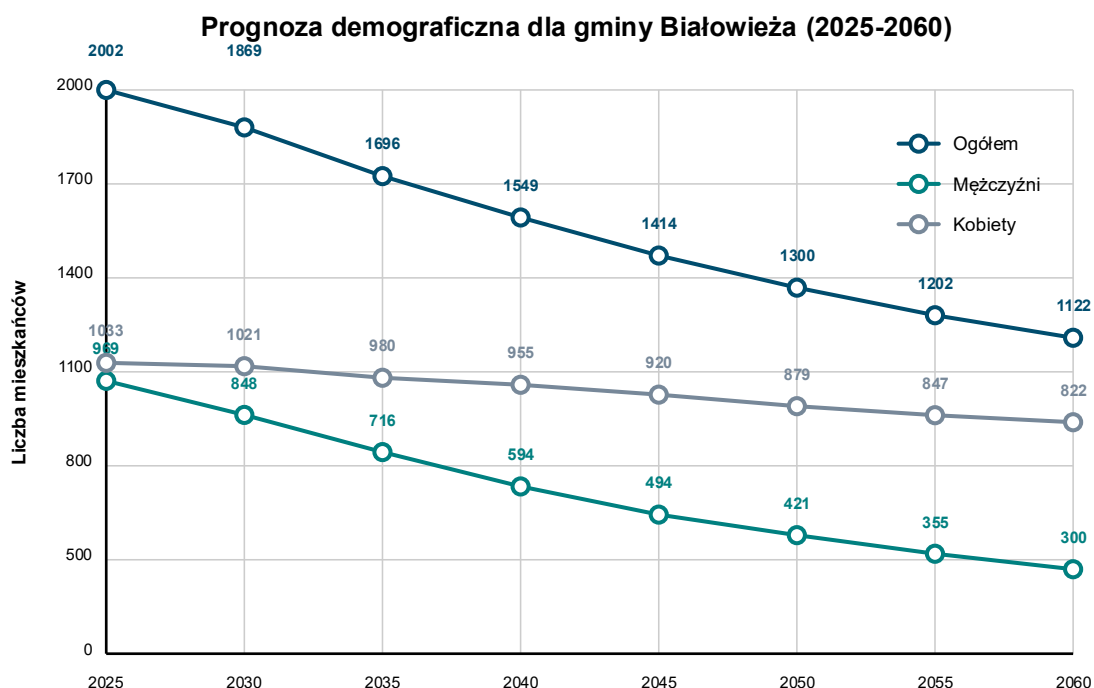
Analizując ogólną dynamikę zmian liczby mieszkańców w Gminie Białowieża, można zaobserwować, że w okresie 2015-2023 liczba mieszkańców zmniejszyła się z 2265 do 2048 osób, co stanowi spadek o około 9,6%. Jest to wynik lepszy niż w przypadku niektórych innych gmin powiatu hajnowskiego, gdzie depopulacja przekroczyła 15-20%. Relatywnie lepsza sytuacja Białowieży może być częściowo związana z jej specyfiką jako ośrodka turystycznego i naukowego, przyciągającego nowych mieszkańców związanych z działalnością Białowieskiego Parku Narodowego, instytucji naukowych czy branży turystycznej.

Warto również zauważyć, że negatywne tendencje demograficzne w Gminie Białowieża, podobnie jak w całym powiecie hajnowskim, są wypadkową zarówno ujemnego przyrostu

naturalnego (przewaga zgonów nad urodzeniami), jak i niekorzystnego salda migracji. Przyczyny tego zjawiska są złożone i obejmują zarówno czynniki ogólnokrajowe (starzenie się społeczeństwa, niska dzietność), jak i specyficzne dla regionu wschodniego pogranicza (peryferyjne położenie, ograniczone możliwości rozwoju zawodowego, odpływ młodych mieszkańców do większych ośrodków miejskich).

3.2.4. PROGNOZA DEMOGRAFICZNA

Analiza danych GUS dla gminy Białowieża pokazuje wyraźny trend spadkowy liczby ludności w perspektywie do 2060 roku. Całkowita populacja gminy zmniejszy się z 2067 osób w 2023 roku do 1122 osób w 2060 roku co stanowi spadek o około 46%. Jest to bardzo znaczący spadek który będzie postępował systematycznie przez wszystkie analizowane dekady.

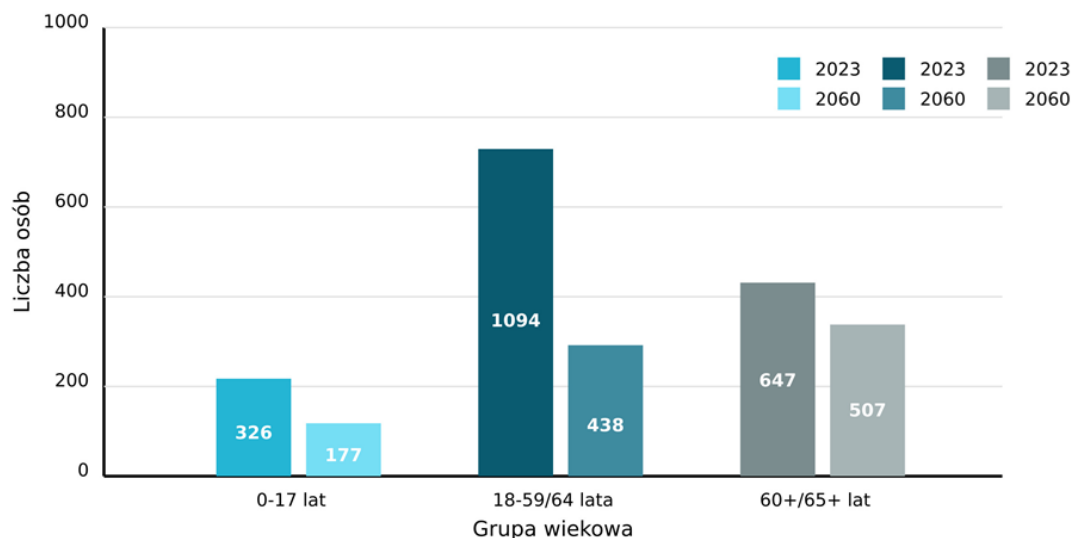
Wykres 7 Prognoza liczby ludności do 2060 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Szczególnie widoczny jest spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym (18-59/64) z 1094 osób w 2023 roku do zaledwie 438 osób w 2060 roku co stanowi spadek o 60%. Dynamika spadku jest szczególnie wyraźna w pierwszych dwóch dekadach prognozy.

Istotnym zjawiskiem jest starzenie się społeczności. Choć liczba osób w wieku poprodukcyjnym (60+/65+) również spada z 647 do 507 osób (-22%) to jej udział w całej populacji znacząco wzrasta. W 2023 roku osoby w wieku poprodukcyjnym stanowiły 31% populacji natomiast w 2060 roku będą stanowić aż 45%.

Porównanie struktury wiekowej populacji gminy Białowieża 2023 vs 2060

Wykres 8 Porównanie struktury wiekowej populacji gminy w latach 2023 r. i 2060 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

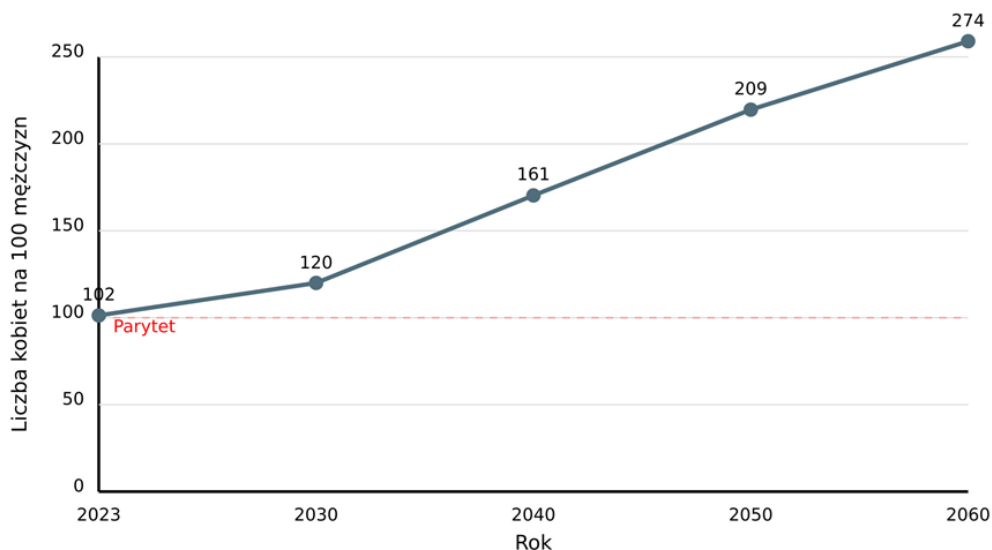
Liczba dzieci i młodzieży (0-17 lat) zmniejszy się o 46% (z 326 do 177 osób) ale jej udział w populacji utrzyma się na podobnym poziomie (około 15-16%). Warto zauważyć że po początkowym dużym spadku w latach 2023-2027 liczba najmłodszych mieszkańców stabilizuje się na poziomie około 170-180 osób.

Bardzo niepokojącym zjawiskiem jest prognozowany drastyczny spadek liczby osób w wieku 18-44 lat (o 55% z 569 do 256 osób) co będzie miało znaczący wpływ na potencjał demograficzny i gospodarczy gminy.

Zauważalne są także znaczne zmiany w strukturze płci. W populacji mężczyzn nastąpi drastyczny spadek o 70% (z 1022 do 300 osób) podczas gdy liczba kobiet zmniejszy się jedynie o 21% (z 1045 do 822 osób). W efekcie wskaźnik feminizacji (liczba kobiet na 100 mężczyzn) wzrośnie z wartości około 102 w 2023 roku do 274 w 2060 roku.

Wskaźnik feminizacji w gminie Białowieża 2023-2060

(liczba kobiet na 100 mężczyzn)

Wykres 9 Wskaźnik feminizacji w gminie Białowieża - prognoza do 2060 r.

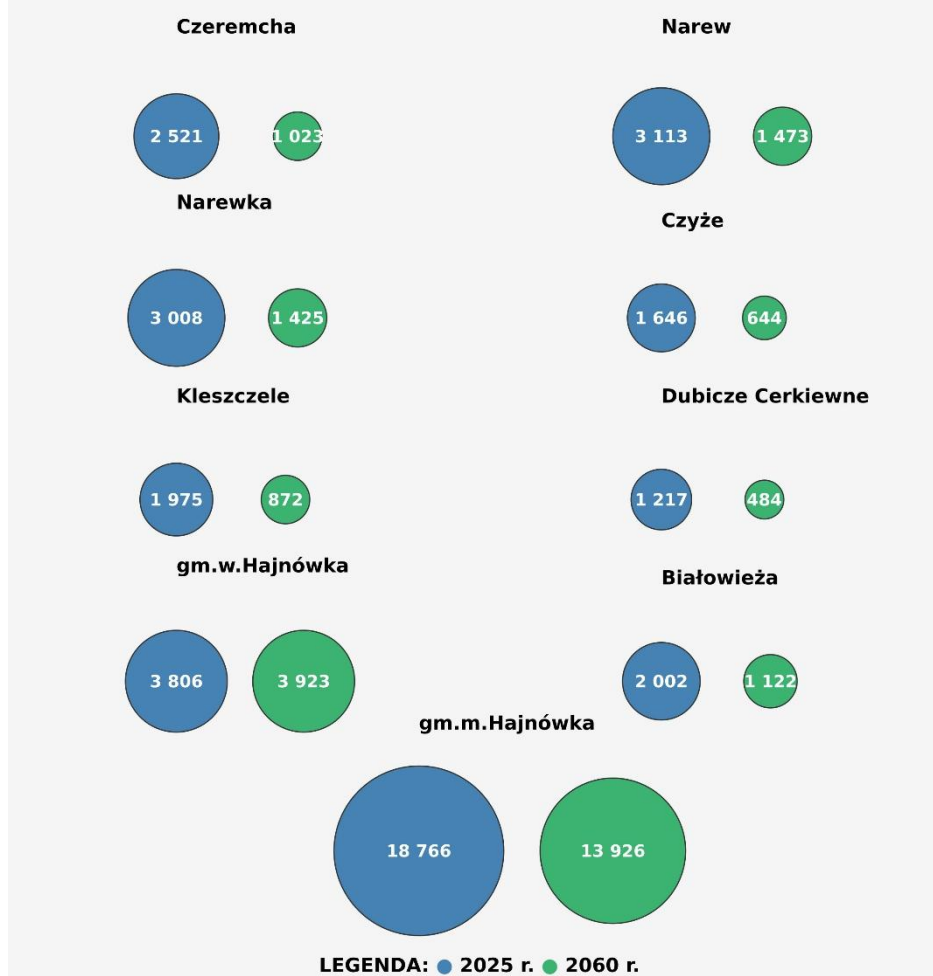
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Analizując sytuację gminy Białowieża w kontekście całego powiatu, warto zauważyć, że zjawisko depopulacji dotyczy prawie wszystkich gmin regionu. Najbardziej dramatyczną sytuację obserwujemy w gminie Dubicze Cerkiewne, gdzie przewidywany spadek liczby mieszkańców wyniesie niemal 60% (z 1217 do 484 osób). Podobnie wysokie spadki prognozowane są dla gmin Czyże (z 1646 do 644 osób, czyli o ponad 60%) oraz Czeremcha (z 2521 do 1023 osób, czyli o około 59%).

Gmina Białowieża wypada jednak korzystniej niż wymienione gminy, choć gorzej niż gmina miejska Hajnówka, która mimo spadku z 18766 do 13926 mieszkańców zachowa ponad 74% obecnej populacji. Szczególnym przypadkiem jest gmina wiejska Hajnówka, która jako jedyna w powiecie zanotuje wzrost liczby mieszkańców - z 3806 do 3923 osób (wzrost o około 3%).

Porównując liczby bezwzględne, Białowieża należy do mniejszych gmin powiatu, ustępując miejsca nie tylko gminie miejskiej Hajnówka, ale również gminie wiejskiej Hajnówka (3806), Narwi (3113) czy Narewce (3008). W perspektywie 2060 roku, mimo znaczącego spadku, Białowieża utrzyma podobną pozycję w hierarchii gmin pod względem liczby ludności.

Prognozy demograficzne gmin powiatu hajnowskiego

Wykres 10 Prognozy demograficzne gmin powiatu hajnowskiego 2025 r. v. 2060 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Warto zauważyć, że specyficzne położenie Białowieży - gminy leżącej na terenie Puszczy Białowieskiej, z silnie rozwiniętym sektorem turystycznym - może częściowo łagodzić niekorzystne trendy demograficzne. Niemniej jednak, podobnie jak inne gminy regionu, Białowieża stoi przed poważnymi wyzwaniami związanymi ze starzeniem się społeczeństwa i migracją młodych mieszkańców do większych ośrodków miejskich.

3.3. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej
1	Konieczność dostosowania infrastruktury i usług publicznych do malejącej liczby mieszkańców - potrzeba optymalizacji kosztów utrzymania infrastruktury przy spadającej bazie podatkowej.
2	Priorytetyzacja potrzeb seniorów - rozbudowa systemu opieki zdrowotnej i społecznej ukierunkowanej na osoby starsze, które w 2060 roku będą stanowić 45% populacji.
3	Pilna potrzeba zatrzymania odpływu młodych mężczyzn - tworzenie atrakcyjnych miejsc pracy i warunków życia dla tej grupy demograficznej.
4	Rozwój usług opiekuńczych i wsparcia dla samotnych seniorów - szczególnie dla kobiet, które będą dominować w starszych grupach wiekowych.
5	Wprowadzenie programów zachęcających do osiedlania się rodzin z dziećmi - ulgi podatkowe, wsparcie mieszkaniowe, wysokiej jakości edukacja i opieka nad dziećmi.
6	Dostosowanie polityki mieszkaniowej - promocja mieszkalnictwa dostosowanego do potrzeb seniorów (mieszkania bez barier) oraz młodych rodzin.
7	Rozwój telepracy i zdalnych usług - jako sposób na przyciągnięcie nowych mieszkańców pracujących zdalnie, wykorzystując walory przyrodnicze gminy.
8	Ukierunkowanie na srebrną gospodarkę - tworzenie usług i produktów dla osób starszych jako potencjalny obszar rozwoju gospodarczego.
9	Zwiększenie efektywności usług publicznych - wdrożenie rozwiązań e-administracji i mobilnych usług dla rozproszonych mieszkańców.
10	Wykorzystanie potencjału turystycznego - rozwój turystyki jako źródła dochodów przy malejącej liczbie stałych mieszkańców.
11	Współpraca międzygminna - dzielenie kosztów usług publicznych z sąsiednimi gminami w celu zachowania ich dostępności przy malejącej populacji.
12	Restrukturyzacja systemu edukacji - dostosowanie sieci placówek oświatowych do malejącej liczby dzieci przy zachowaniu wysokiej jakości kształcenia.

4. ROLNICTWO, GOSPODARKA I RYNEK PRACY

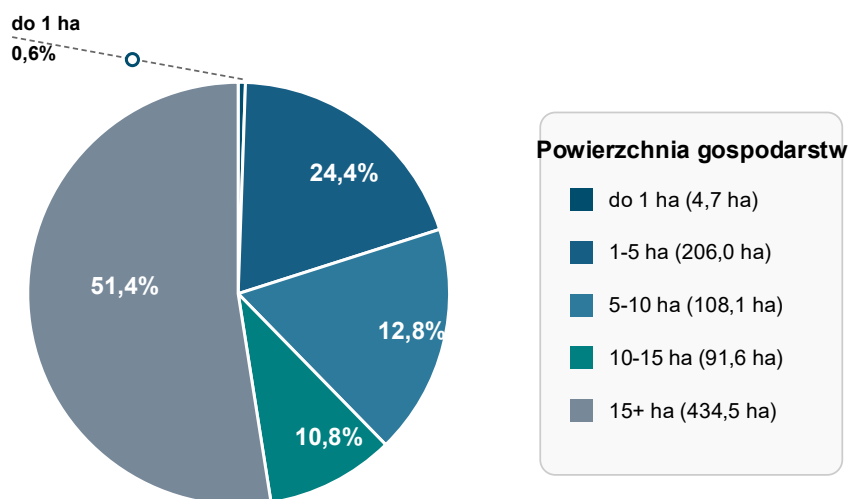
4.1. ROLNICTWO

Z danych Powszechnego spisu rolnego 2020 wynika, że rolnictwo w gminie Białowieża pełni drugorzędną rolę w strukturze lokalnej gospodarki. Całkowita powierzchnia gospodarstw rolnych w gminie wynosi 844,79 ha, co stanowi niewielką część obszaru gminy, której znaczącą część zajmują tereny Puszczy Białowieskiej.

Struktura gospodarstw rolnych wskazuje na znaczne zróżnicowanie pod względem wielkości. Największy udział w powierzchni mają gospodarstwa o powierzchni 15 ha i więcej, które zajmują aż 434,47 ha, co stanowi 51,4% całkowitej powierzchni gospodarstw rolnych. Na drugim miejscu pod względem zajmowanej powierzchni są gospodarstwa o wielkości 1-5 ha, które łącznie zajmują 205,97 ha (24,4% całości). Gospodarstwa średnie, o powierzchni 5-10 ha, zajmują 108,07 ha (12,8%), a gospodarstwa o powierzchni 10-15 ha - 91,58 ha (10,8%). Gospodarstwa najmniejsze, do 1 ha włącznie, mają marginalny udział w całkowitej powierzchni - zaledwie 4,70 ha, co stanowi tylko 0,6% powierzchni wszystkich gospodarstw rolnych.

Struktura powierzchni gospodarstw rolnych w gminie Białowieża

wg Powszechnego Spisu Rolnego 2020

Wykres 11 Struktura powierzchni gospodarstw rolnych w gminie Białowieża wg. Powszechnego Spisu Rolnego 2020 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS PSR 2020

Analizując strukturę upraw, widać wyraźnie, że produkcja roślinna jest bardzo ograniczona. Całkowita powierzchnia zasiewów wynosi zaledwie 48,07 ha, co stanowi niewielki odsetek całkowitej powierzchni gospodarstw rolnych. Wśród zasiewów dominują zboża (35,24 ha), głównie zboża podstawowe z pszenicą (29,78 ha). Uprawa pszenicy ozimej praktycznie nie występuje (0,00 ha), pszenica jara zajmuje jedynie 2,58 ha. Znaczącym uprawianym zbożem

jest pszenżyto ozime (7,41 ha). Pozostałe uprawy mają marginalne znaczenie: ziarno - 1,88 ha, ziemniaki - 0,54 ha. Nie odnotowano upraw żyta, owsa, mieszanek zbożowych czy kukurydzy.

W gospodarstwach rolnych gminy Białowieża pracują łącznie 252 osoby, w tym 154 mężczyzn i 98 kobiet. W gospodarstwach indywidualnych pracują 133 osoby (80 mężczyzn i 53 kobiety). Dane te wskazują, że mimo niewielkiej powierzchni gospodarstw i ograniczonej produkcji rolniczej, sektor ten nadal stanowi źródło zatrudnienia dla części mieszkańców gminy.

Porównując dane z 2020 roku z danymi z 2010 roku, można zauważyć, że powierzchnia gospodarstw rolnych nieznacznie zmalała (z 848,08 ha w 2010 roku do 844,79 ha w 2020 roku dla gospodarstw indywidualnych). Znacząco zmniejszyła się również powierzchnia pod zasiewami - z 71,16 ha w 2010 roku do 48,07 ha w 2020 roku, co wskazuje na postępujące ograniczanie intensywnej działalności rolniczej.

Rolnictwo w gminie Białowieża ma zatem charakter wyraźnie uzupełniający w strukturze lokalnej gospodarki. Specyfika geograficzna gminy, położonej w sercu Puszczy Białowieskiej, determinuje kierunki rozwoju gospodarczego regionu. Walory przyrodnicze i krajobrazowe tego terenu sprzyjają rozwojowi turystyki, leśnictwa i działalności związanej z ochroną przyrody, podczas gdy rolnictwo odgrywa coraz mniejszą rolę.

Niewielka powierzchnia użytków rolnych, dominacja małych gospodarstw oraz ograniczona produkcja roślinna wskazują, że rolnictwo w gminie Białowieża ma głównie charakter tradycyjny, ekstensywny, często jako dodatkowe źródło dochodu dla mieszkańców. Takie ukierunkowanie rolnictwa może jednak być korzystne z perspektywy ochrony unikatowego środowiska przyrodniczego Puszczy Białowieskiej, gdyż minimalizuje potencjalny negatywny wpływ intensywnej produkcji rolnej na ekosystem Puszczy.

4.2. PODMIOTY GOSPODARCZE

4.2.1. LICZBA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

W latach 2015–2024 struktura sektora publicznego i prywatnego w gminie Białowieża ulegała ewolucji pod wpływem czynników gospodarczych i społecznych. Liczba podmiotów sektora publicznego pozostała w tym czasie stabilna, co oznacza, że administracja publiczna i jednostki związane z sektorem państwowym funkcjonowały bez istotnych zmian niezależnie od zewnętrznych wstrząsów gospodarczych.

Rok	Podmioty gospodarki narodowej ogółem	Sektor publiczny	Sektor prywatny	w tym: osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą
2015	222	17	203	158
2016	225	17	206	161
2017	227	16	209	164
2018	224	16	206	166
2019	225	16	207	159
2020	231	16	211	162
2021	232	15	214	162
2022	236	15	216	163
2023	243	15	224	169
2024	263	15	248	171

Tabela 7 Liczba podmiotów gospodarki narodowej

Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Sektor prywatny rozwijał się stopniowo przez pierwsze lata analizowanego okresu, jednak szczególne zmiany nastąpiły po roku 2020. Pandemia COVID-19 wywołała widoczne zakłócenia w funkcjonowaniu przedsiębiorstw, co odbiło się również na strukturze gospodarczej gminy. W latach 2020–2021 dynamika wzrostu liczby podmiotów sektora prywatnego uległa spowolnieniu, a liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą utrzymywała się wówczas na niemal niezmiennym poziomie. Świadczy to o utrzymaniu aktywności gospodarczej w warunkach kryzysu, ale też o ostrożności mieszkańców w podejmowaniu nowych inicjatyw biznesowych.

Od 2022 roku zarówno liczba podmiotów prywatnych, jak i jednoosobowych działalności gospodarczych zaczęła rosnąć. Sugeruje to, że przedsiębiorcy, wykorzystując nową rzeczywistość gospodarczą, zdecydowali się na ponowne inwestowanie i rozwój działalności. Lokalna gospodarka wykazała się odpornością i zdolnością adaptacji po okresie trudności.

Kolejnym wyzwaniem był kryzys migracyjny na granicy polsko-białoruskiej, który w 2021 roku bezpośrednio dotknął region, w tym gminę Białowieża. Mimo zwiększonej presji społecznej i administracyjnej związanej z tym kryzysem, w strukturze gospodarczej nie doszło do

załamania. Liczba podmiotów prywatnych nie spadła, a wręcz przeciwnie – w kolejnych latach zaczęła rosnąć, co dowodzi odporności przedsiębiorców na niesprzyjające warunki zewnętrzne.

Wskaźnik nowo zarejestrowanych podmiotów w rejestrze REGON na 1000 ludności w gminie Białowieża w latach 2016-2024 charakteryzuje się znaczną zmiennością:

Rok:	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 1000 ludności	5,31	5,78	9,58	6,71	7,33	6,20	3,92	4,34	5,36	5,88

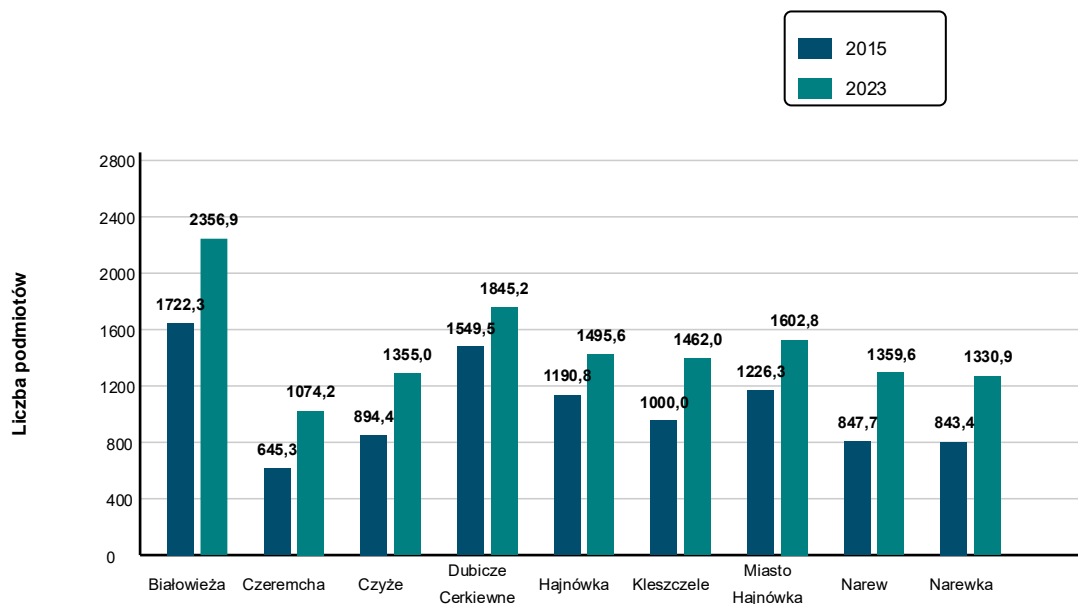
Tabela 8 Nowo zarejestrowane podmioty w rejestrze REGON na 1000 ludności

Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W początkowym okresie obserwujemy dynamiczny wzrost z 5,31 w 2016 roku do rekordowej wartości 9,58 w 2018 roku. Po tym szczytowym momencie następuje okres spadkowy z krótkotrwałym odbiciem w 2020 roku (7,33), kiedy mimo wybuchu pandemii nastąpił wzrost aktywności rejestracyjnej. W latach 2021-2022 trend spadkowy pogłębił się, osiągając minimum na poziomie 3,92 w 2022 roku. Ostatnie dwa lata przynoszą oznaki ożywienia - wskaźnik wzrósł do 4,34 w 2023 roku i 5,88 w 2024 roku. Te wahania mogą odzwierciedlać zmieniające się warunki prowadzenia działalności w gminie, wpływ pandemii oraz ogólną sytuację gospodarczą kraju. Obecny trend wzrostowy sugeruje stopniowy powrót do normalności i rosnący optymizm wśród lokalnych przedsiębiorców po trudnym okresie ekonomicznym.

Na podstawie danych GUS dotyczących liczby podmiotów gospodarki narodowej na 10 tysięcy mieszkańców w wieku produkcyjnym w 2015 i 2023 roku można stwierdzić, że gmina Białowieża osiągnęła wyjątkowo silną pozycję na tle innych jednostek terytorialnych w powiecie hajnowskim. W 2015 roku wskaźnik dla Białowieży wynosił 1722,3 i był najwyższy wśród wszystkich gmin objętych zestawieniem. Do roku 2023 wskaźnik ten wzrósł do 2356,9, co potwierdza, że dynamika rozwoju przedsiębiorczości w gminie utrzymała bardzo wysoki poziom.

Podmioty gospodarcze na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym (2015-2023)

Wykres 12 Liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym – dane gmin z powiatu hajnowskiego - 2015 r. v. 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Analizując pozostałe gminy, widać, że choć w większości zanotowano wzrost wskaźnika, żadna z nich nie osiągnęła poziomu Białowieży. Na przykład Dubicze Cerkiewne, które w 2015 roku miały również wysoką wartość wskaźnika na poziomie 1549,5, w 2023 roku wzrosły do 1845,2, ale mimo tego wynik ten był znacznie niższy od osiągnięcia Białowieży. Gmina Hajnówka (2) poprawiła swoje wyniki z 1190,8 do 1495,6, a Kleszczele z 1000,0 do 1462,0. Choć dynamika wzrostu była widoczna w większości gmin, ich poziomy były umiarkowane w porównaniu do tempa rozwoju w Białowieży.

Białowieża zdecydowanie umocniła swoją pozycję lidera pod względem liczby podmiotów gospodarczych na mieszkańców w wieku produkcyjnym w powiecie. Co istotne, różnica między Białowieżą a drugą w kolejności gminą (Dubicze Cerkiewne) wzrosła na przestrzeni ośmiu lat, co świadczy nie tylko o wzroście liczby przedsiębiorstw, ale również o wyraźnym wzroście intensywności działalności gospodarczej na tle demograficznym.

4.2.2. WIELKOŚĆ I RODZAJ DZIAŁALNOŚCI PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

W 2024 r. wg. GUS zdecydowaną większość stanowią mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające od 0 do 9 pracowników - 233 podmioty, co stanowi 93,95% wszystkich zarejestrowanych

podmiotów. Jest to typowa struktura dla polskiej gospodarki, gdzie mikroprzedsiębiorstwa dominują pod względem liczebności.

Małych przedsiębiorstw, zatrudniających od 10 do 49 pracowników, jest 10, co odpowiada 4,03% ogółu podmiotów. Ta grupa reprezentuje niewielki, ale istotny segment lokalnego rynku.

Średnie przedsiębiorstwa, o zatrudnieniu od 50 do 249 pracowników, są reprezentowane przez 5 podmiotów, co stanowi 2,02% wszystkich firm. Mimo niewielkiej liczebności, te przedsiębiorstwa prawdopodobnie mają znaczący wpływ na lokalny rynek pracy i gospodarkę.

Taka struktura wskazuje na typowy dla mniejszych miejscowości lub terenów wiejskich układ gospodarczy, gdzie dominują mikro i małe przedsiębiorstwa, a średnie firmy stanowią niewielki, choć istotny element lokalnej gospodarki.

W sektorze publicznym w 2024 r. zarejestrowanych jest łącznie 15 podmiotów gospodarczych, z których 13 przypisano do następujących sekcji kodów PKD:

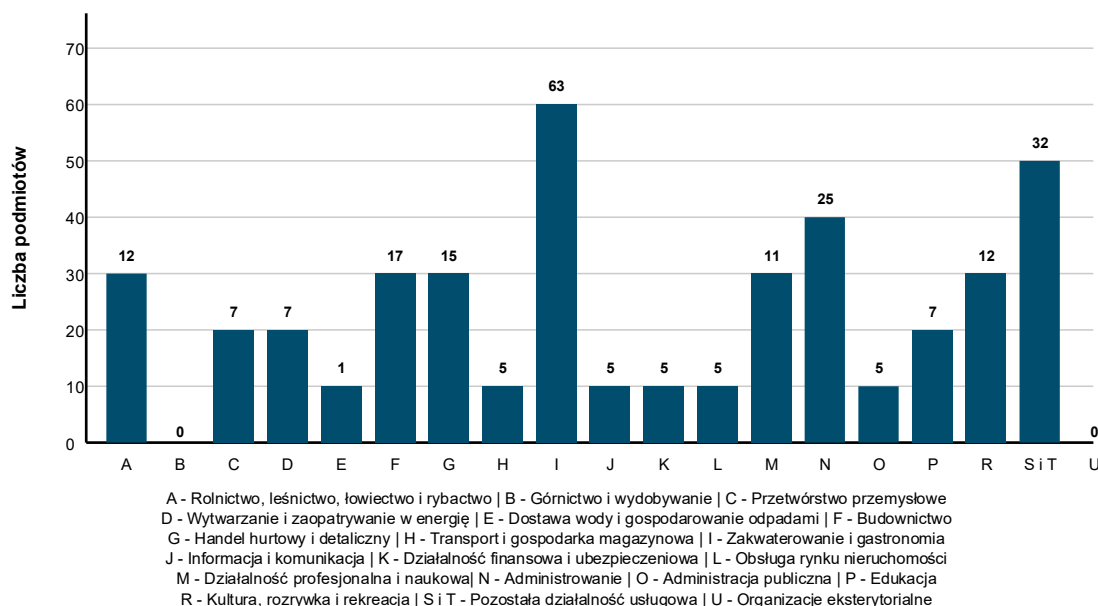
Sekcja PKD	Liczba podmiotów	Opis sekcji
A	1	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo
I	2	Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi
M	1	Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna
O	2	Administracja publiczna i obrona narodowa
P	4	Edukacja
R	3	Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją

Tabela 9 Podmioty sektora publicznego wg. sekcji PKD w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W sektorze prywatnym w 2024 działało 248 podmiotów, z których 232 przypisano następujące sekcje PKD:

Podmioty gospodarcze sektora prywatnego wg sekcji PKD 2007 (2024)

Wykres 13 Podmioty sektora prywatnego wg. sekcji PKD w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Analizując wykres dla sektora prywatnego, można zauważyć, że w 2024 roku zdecydowanie dominuje sekcja I (Zakwaterowanie i gastronomia) z 63 podmiotami, co stanowi ponad 25% wszystkich prywatnych podmiotów gospodarczych w gminie. Wyraźnie wskazuje to na turystyczny charakter regionu.

Na drugim miejscu znajduje się sekcja S i T (Pozostała działalność usługowa) z 32 podmiotami (prawie 13%), a na trzecim sekcja N (Usługi administrowania) z 25 podmiotami (około 10%). Istotny udział mają również sekcje F (Budownictwo) - 17 podmiotów i G (Handel) - 15 podmiotów.

Warto zauważyć, że w sektorze prywatnym nie występują lub są nieliczne podmioty w sekcjach B (Górnictwo), E (Dostawa wody) i U (Organizacje eksterytorialne).

Z kolei sektor publiczny skupia się głównie na działalności związanej z kulturą i rozrywką (sekcja R), pozostałą działalnością usługową (sekcje S i T) oraz edukacją (sekcja P) i informacją/komunikacją (sekcja J).

Taka struktura podmiotów gospodarczych jest charakterystyczna dla gmin o profilu turystycznym, gdzie przedsiębiorstwa prywatne koncentrują się na obsłudze ruchu turystycznego (zakwaterowanie, gastronomia, handel, usługi), podczas gdy podmioty publiczne zapewniają usługi w zakresie kultury, edukacji i administracji.

Do podmiotów o największym znaczeniu w gminie Białowieża [dane Urzędu Gminy Białowieża] należą:

Sektor prywatny:

1. Hotel Żubrówka (IWA Sp. z o.o.)
2. Hotel Białowieski (NATURE TRAVEL CZARNY SPÓŁKA KOMANDYTOWA)
3. Hermes Sp. z o.o.
4. Arhelan
5. Dino
6. Liczne małe, rodzinne pensjonaty i kwatery prywatne (choć pojedynczo nie mają dużej skali, to jako grupa stanowią istotny element gospodarki gminy)

Sektor państwowy:

1. Białowieski Park Narodowy
2. Nadleśnictwo Białowieża
3. Instytut Badawczy Leśnictwa
4. Straż Graniczna
5. Instytut Badania Ssaków PAN
6. Technikum Leśne
7. Zespół Szkolno-Przedszkolny
8. Dom Pomocy Społecznej „Rokitnik”

4.3. RYNEK PRACY

4.3.1. PRACUJĄCY

Dane GUS dotyczące zatrudnienia w gminie Białowieża w latach 2015–2021 wskazują na stosunkowo stabilny, choć niepozbawiony wahań, lokalny rynek pracy. W okresie od 2015 do 2019 roku zauważalny był stopniowy wzrost liczby osób pracujących. Liczba zatrudnionych wzrosła z 593 w 2015 roku do 636 w 2019 roku, co może być efektem lokalnego ożywienia gospodarczego, rozwoju przedsiębiorczości lub zwiększonej aktywności zawodowej mieszkańców. Wzrost ten był równomiernie rozłożony między kobiety i mężczyzn, choć przez cały analizowany okres to kobiety stanowiły większość wśród zatrudnionych. Przykładowo, w 2015 roku pracowało 355 kobiet i 238 mężczyzn, co oznaczało, że kobiety odpowiadały za blisko 60% zatrudnionych. Podobna proporcja utrzymała się aż do 2021 roku, gdzie przy ogólnej liczbie 549 pracujących, 327 stanowiły kobiety, a 222 mężczyźni. Taka struktura może odzwierciedlać dominację zawodów tradycyjnie obsadzanych przez kobiety, jak edukacja, opieka społeczna, administracja czy usługi lokalne.

PŁEĆ/ROK	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Mężczyźni	238	239	248	0	253	227	222
Kobiety	355	357	368	0	383	339	327
Ogółem	593	596	616	0x	636	566	549

Tabela 10 Struktura osób pracujących na terenie gminy w latach 2015-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Rok 2018 w zestawieniu GUS oznaczony jest jako brak danych lub ich ukrycie („0” lub „0x”), co może wskazywać na problemy metodologiczne lub poufność wynikającą z bardzo niskich wartości. Pomijając ten rok, można zauważyć, że od 2019 roku nastąpił lekki, lecz wyraźny spadek liczby zatrudnionych – z 636 do 566 osób w 2020 roku i do 549 w 2021 roku. Jest to najniższy poziom zatrudnienia w całym analizowanym okresie.

Spadek zatrudnienia w gminie Białowieża po 2019 roku można wiązać z wpływem pandemii COVID-19 oraz późniejszych wydarzeń o charakterze regionalnym. Wprowadzenie lockdownu oraz ograniczeń sanitarnych znacząco osłabiło aktywność gospodarczą, szczególnie w sektorze usług i turystyki, które mają duże znaczenie dla lokalnej gospodarki w regionie Puszczy Białowieskiej. W efekcie liczba pracujących, która w 2019 roku osiągnęła 636 osób, spadła do 566 w roku 2020.

W kolejnych latach sytuację dodatkowo komplikowały utrudnienia związane z kryzysem migracyjnym na granicy polsko-białoruskiej oraz wzmożoną obecnością służb mundurowych w pasie przygranicznym na terenie gminy. Czynniki te mogły wpływać na dostępność i organizację pracy w niektórych branżach, zwłaszcza sezonowych, usługowych czy tych zależnych od ruchu turystycznego, który znacząco się zmniejszył. Obserwowany spadek liczby pracujących w 2021 roku do poziomu 549 osób wskazuje, że otoczenie zewnętrzne mogło w tym okresie ograniczać możliwości pełnego funkcjonowania lokalnego rynku pracy.

Analizując strukturę płci wśród pracujących, wyraźnie widoczna jest przewaga kobiet. Odsetek ten nie tylko utrzymuje się, ale również okazuje się stabilny, co może świadczyć o ugruntowanej roli kobiet na lokalnym rynku pracy oraz o dostosowaniu ofert zatrudnienia do ich kompetencji i preferencji zawodowych. Mężczyźni, choć stanowią mniejszość w strukturze zatrudnienia, nie wykazują gwałtownego spadku obecności na rynku pracy, jednak ich udział procentowy jest konsekwentnie niższy.

4.3.2. BEZROBOTNI

W gminie Białowieża widoczny jest wyraźny trend spadkowy liczby osób bezrobotnych. W ciągu analizowanej dekady ogólna liczba bezrobotnych zmniejszyła się o ponad połowę, z 131 osób w 2015 roku do 64 osób w 2024 roku. Warto zauważyć, że tempo spadku nie było równomierne - najszybszy spadek nastąpił w pierwszych latach analizowanego okresu, następnie w 2020 roku odnotowano niewielki wzrost bezrobocia, co prawdopodobnie było związane z pandemią COVID-19.

Kategoria	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Bezrobotni ogółem, w tym:	131	100	95	82	83	90	81	72	69	64
- Mężczyźni	88	66	62	53	66	66	61	49	47	45
- Kobiety	46	34	33	29	17	24	20	23	22	19
Długotrwale bezrobotni	86	74	60	57	56	59	62	59	50	52

Tabela 11 Bezrobocie rejestrowane w gminie Białowieża w latach 2015-2021

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

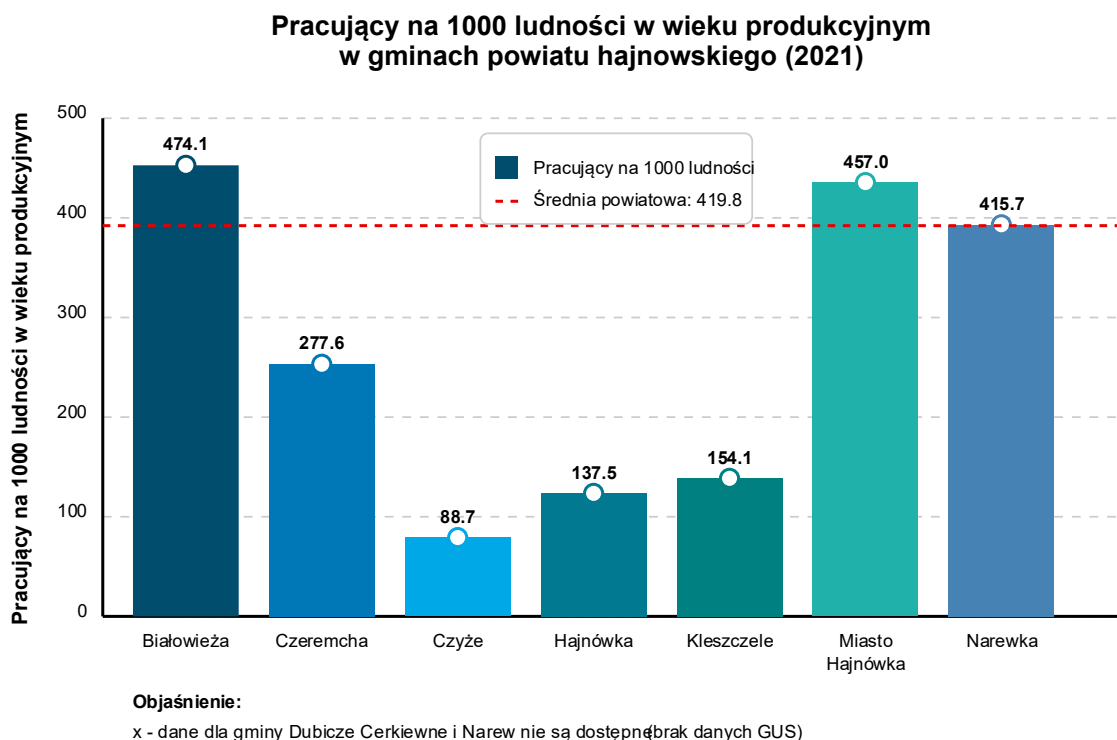
Na przestrzeni analizowanego okresu liczba bezrobotnych mężczyzn zawsze przewyższała liczbę bezrobotnych kobiet. Proporcja ta utrzymywała się na podobnym poziomie przez całą dekadę, z lekką tendencją wzrostową udziału mężczyzn w ogólnej liczbie bezrobotnych.

Jeśli chodzi o strukturę wiekową, największy spadek bezrobocia odnotowano w grupie osób w wieku 25-30 lat. Warto zauważyć, że bezrobocie wśród osób powyżej 50 roku życia, mimo początkowego spadku, utrzymuje się na stosunkowo wysokim poziomie w porównaniu do innych grup wiekowych.

Znaczącym sukcesem jest redukcja liczby osób długotrwale bezrobotnych - ich liczba spadła z 86 w 2015 roku do 32 w 2024 roku, co stanowi spadek o około 63%.

4.3.3. PRACUJĄCY NA TLE POZOSTAŁYCH GMINY POWIATU

Gmina Białowieża wyróżnia się zdecydowanie najwyższym wskaźnikiem pracujących na 1000 osób w wieku produkcyjnym spośród wszystkich gmin powiatu hajnowskiego, osiągając wartość 474,1. Jest to rezultat znacząco przewyższający średnią powiatową wynoszącą 419,8. Jedynie dwie inne gminy - Miasto Hajnówka (457,0) oraz Narewka (415,7) - zbliżają się poziomem zatrudnienia do średniej dla całego powiatu. Białowieża wyprzedza Miasto Hajnówkę o ponad 17 punktów, a trzecią w kolejności Narewkę o prawie 60 punktów.

Wykres 14 Liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Pozostałe gminy powiatu hajnowskiego charakteryzują się znacznie niższymi wartościami tego wskaźnika. Czeremcha osiąga poziom 277,6, co stanowi zaledwie 58,6% wartości Białowieży. Kolejne gminy - Kleszczele (154,1), Hajnówka (137,5) i Czyże (88,7) - notują jeszcze niższe wartości. Szczególnie uderzająca jest różnica między Białowieżą a gminą Czyże, gdzie wskaźnik pracujących jest ponad pięciokrotnie niższy.

Wysoka wartość wskaźnika w Białowieży może wynikać z kilku czynników. Prawdopodobnie duże znaczenie ma turystyka związana z Puszcą Białowieską i Białowieskim Parkiem Narodowym, a także działalność naukowa i edukacyjna prowadzona w tym regionie. Warto zauważyć, że dwie gminy - Dubicze Cerkiewne i Narew - nie posiadają danych za 2021 rok, co uniemożliwia pełne porównanie sytuacji w całym powiecie. Niemniej jednak, dostępne dane jednoznacznie wskazują, że Białowieża ma najkorzystniejszą sytuację na rynku pracy w stosunku do liczby mieszkańców w wieku produkcyjnym w całym powiecie hajnowskim.

W latach 2015-2021 wskaźnik pracujących na 1000 osób w wieku produkcyjnym w gminie Białowieża charakteryzował się umiarkowaną zmiennością. Począwszy od wartości 460,0 w 2015 roku, wzrósł do szczytowego poziomu 525,2 w 2019 roku, by następnie spaść do 474,1 w 2021 roku. Mimo tych wahań, Białowieża konsekwentnie utrzymywała najwyższe wartości w powiecie. W tym samym okresie średnia powiatowa systematycznie rosła z 334,8 do 419,8, co wskazuje na stopniowe zmniejszanie się różnicy między Białowieżą a pozostałymi gminami powiatu hajnowskiego.

Pracujący na 1000 ludności w wieku produkcyjnym	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Powiat hajnowski	334,8	336,8	349,0	365,4	378,8	402,1	419,8
Białowieża	460,0	474,1	484,3	x	525,2	477,2	474,1
Czeremcha	226,6	228,1	237,7	233,9	237,9	275,9	277,6
Czyże	59,0	65,6	67,4	79,8	99,5	x	88,7
Dubicze Cerkiewne	110,7	108,3	114,5	101,7	x	115,2	x
Hajnówka	132,3	121,9	105,0	120,7	114,2	115,9	137,5
Kleszczele	121,7	120,5	116,9	167,0	143,0	163,4	154,1
Miasto Hajnówka	x	376,1	388,6	405,5	424,7	440,3	457,0
Narew	x	x	x	x	x	x	x
Narewka	271,6	x	x	320,1	349,8	410,0	415,7

Tabela 12 Liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

4.4. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy sytuacji w rolnictwie, gospodarce i rynku pracy
1	Rolnictwo pełni drugorzędną rolę w strukturze lokalnej gospodarki, natomiast gmina wykazuje najwyższy w powiecie potencjał przedsiębiorczości i zatrudnienia, co wskazuje na potrzebę koncentracji strategii rozwoju na sektorach pozarolniczych.
2	Struktura gospodarcza gminy opiera się głównie na mikroprzedsiębiorstwach i sektorze turystycznym, co wymaga ukierunkowania działań wspierających na małe firmy rodzinne oraz dalszy rozwój infrastruktury i usług turystycznych.
3	Od 2022 roku obserwuje się systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych i nowych rejestracji w REGON, co świadczy o odporności lokalnej gospodarki i rosnącym optymizmie przedsiębiorców.
4	Specyficzna struktura zatrudnienia (dominacja kobiet) i bezrobocia (przewaga długotrwale bezrobotnych mężczyzn) wskazuje na potrzebę dedykowanych programów aktywizacji zawodowej oraz dostosowania ofert pracy do kompetencji i preferencji różnych grup mieszkańców.

5

Dualistyczna struktura najważniejszych podmiotów gospodarczych w gminie (prywatne firmy turystyczne oraz państwowe instytucje związane z leśnictwem, nauką i ochroną przyrody) stwarza potencjał rozwoju współpracy międzysektorowej, która może stanowić przewagę konkurencyjną gminy.

5. ŚRODOWISKO

5.1. UWARUNKOWANIA ŚRODOWISKOWE

5.1.1. UKSZTAŁTOWANIE TERENU

Gmina Białowieża położona jest w obrębie mezoregionu Równiny Bielskiej, który charakteryzuje się niewielkim zróżnicowaniem rzeźby terenu, trudnym do dostrzeżenia ze względu na rozległą pokrywę leśną. Centralną część gminy przecina równoleżnikowy pas wzgórz morenowych rozciągający się od miejscowości Czerlonka po Grudki, w obrębie którego znajdują się najwyższe wyniesienia terenu osiągające 181–183 m n.p.m.. Od tego pasa teren łagodnie opada w kierunku północnym, ku dolinie rzeki Hwoźnej, oraz ku południowemu zachodowi, w stronę doliny rzeki Leśnej. Najniżej położone obszary gminy, o wysokości około 146 m n.p.m., znajdują się w północnej części, w miejscu zbiegu rzek Narewki i Hwoźnej, a także na południu, przy ujściu Leśnej Prawej do Przewłoki. Różnice wysokości względnych na terenie gminy są niewielkie i rzadko przekraczają 10 m, natomiast w rejonie pasa wzgórz morenowych w środkowej części gminy osiągają lokalnie ponad 30 m, przy bardzo łagodnym nachyleniu stoków. Rzeźba terenu jest dodatkowo rozcinana przez niezbyt szerokie doliny rzeczne, które w sposób naturalny dzielą powierzchnię terenu. Współczesne procesy geomorfologiczne zachodzące na obszarze gminy Białowieża nie powodują istotnych przekształceń w ukształtowaniu terenu.

5.1.2. LITOSFERA I GLEBY

Powierzchnia gminy Białowieża zbudowana jest głównie z utworów lodowcowych i wodnolodowcowych związanych ze zlodowaceniem środkowopolskim (stadiał Warty).

W podłożu dominują gliny zwałowe, cechujące się trudną przepuszczalnością, a także piaski i żwiry wodnolodowcowe, które charakteryzują się dobrą przepuszczalnością. Lokalnie, zwłaszcza w obrębie dolin rzecznych i obniżeń wytopiskowych, występują także mułki, ropy zastoiskowe oraz utwory organogeniczne, takie jak torfy. W zachodniej części gminy, w okolicach Czerlonki i Grudek, pojawiają się formy kemowe i wydmy plejstoceny, związane z procesami eolicznymi. Z kolei w dolinach rzek Narewki, Hwoźnej i Łutowni oraz w zagłębieniach bezodpływowych dominują pokrywy torfowe i torfiasto-mineralne, będące efektem długotrwałego zabagnienia. Gleby gminy wykształciły się na utworach holoceny, plejstoceny i wodnolodowcowych. W ujęciu ogólnym przeważają gleby bielcowe, pseudobielcowe i brunatne, które rozwinęły się głównie na piaskach i glinach zwałowych równin morenowych. Są to gleby o przeciętnych lub słabych warunkach rolniczych, zwłaszcza na terenach leśnych, gdzie gleby bielcowe wykazują niską zasobność w składniki pokarmowe. W obniżeniach terenu, na obszarach bagiennych i w dolinach rzecznych, dominują gleby torfowe, mady rzeczne oraz czarne ziemie. Torfy niskie i przejściowe, o różnej miąższości, wypełniają niecki wytopiskowe i doliny wodne, tworząc rozległe równiny akumulacji torfowej.

Pod względem klas bonitacyjnych, gleby gminy Białowieża należą głównie do klasy V i VI, co oznacza grunty o niskiej przydatności rolniczej. W rejonach bardziej wyniesionych i mniej zabagnionych występują kompleksy gruntów ornych żtytnych słabych i bardzo słabych, natomiast lepsze gleby (klasy III–IV) pojawiają się tylko lokalnie w rejonach osadniczych.

5.1.3. UDOKUMENTOWANE ZASOBY KOPALIN

Na terenie gminy Białowieża nie prowadzi się obecnie koncesjonowanej eksploatacji kopalin. Wszystkie udokumentowane złoża zostały w przeszłości wyeksploatowane lub skreślone z bilansu zasobów geologicznych.

Zgodnie z danymi Systemu Gospodarki i Ochrony Bogactw Mineralnych Polski MIDAS, na obszarze gminy Białowieża zarejestrowane są dwa złoża:

- Złoże „Stoczek” – obejmuje piaski i żwiry, o udokumentowanej powierzchni 2,79 ha. Wydobywanie prowadzone było do 1991 roku, po czym teren został poddany rekultywacji.
- Złoże „Białowieża” – obejmuje piaski i żwiry o średniej miąższości około 6,3 m. Złoże to decyzją Wojewody Białostockiego w 1997 roku zostało skreślone z bilansu zasobów ze względu na kolizję z istniejącym zagospodarowaniem przestrzennym i ochroną przyrody.

W południowej części gminy Białowieża, w rejonie wsi Pogorzelce, znajduje się obszar perspektywiczny występowania torfów niskich. Torfy te charakteryzują się średnią miąższością 1,6 m, popielnością 15,6% oraz stopniem rozkładu 45%.

Ze względu na obowiązujące uwarunkowania ochrony środowiska, w tym fakt, że cały obszar gminy Białowieża znajduje się w granicach Natura 2000 oraz częściowo w granicach Białowieskiego Parku Narodowego, możliwość prowadzenia działalności wydobywczej jest w praktyce całkowicie wyłączona. Ochrona przyrody oraz ograniczenia wynikające z przepisów prawa skutecznie uniemożliwiają eksploatację zasobów kopalnych na terenie gminy.

5.1.4. WODY POWIERZCHNIOWE I PODZIEMNE

Gmina Białowieża znajduje się w całości w dorzeczu Narwi i poprzez Wisłę jej wody są odprowadzane do Morza Bałtyckiego. Pod względem podziału hydrograficznego teren gminy należy do dwóch głównych zlewni:

- Zlewnia Narewki – obejmuje 76,08% powierzchni gminy i dominuje w jej północnej części.
- Zlewnia Bugu (głównie Leśna Prawa i Przewłoka) – obejmuje 23,92% w południowej części gminy.

W strukturze sieci hydrograficznej dominują rzeki o charakterze naturalnym, z nielicznymi regulacjami przeprowadzonymi historycznie na potrzeby spławu drewna

Najważniejszą rzeką gminy jest Narewka, która stanowi lewostronny dopływ Narwi i przepływa przez gminę z południowego wschodu na północ, tworząc główną oś hydrograficzną obszaru. Na terenie Polany Białowieskiej rzeka zasila stawy zarządzane przez Białowieski Park Narodowy. Koryto Narewki w dużej części jest uregulowane, jednak w dolinie występują zachowane fragmenty starorzeczy, a prowadzona renaturyzacja przywróciła funkcjonowanie części z nich.

Innymi ważnymi ciekami wodnymi są:

- Łutownia – największy lewostronny dopływ Narewki, odwadniający rozległe torfowiska,
- Hwoźna – prawobrzeżny dopływ Narewki, przepływający przez rezerwat ścisły Białowieskiego Parku Narodowego,
- Orłówka – mały ciek o naturalnym charakterze, przepływający przez centrum obszaru ochrony ścisłej,
- Przewłoka – lewobrzeżny dopływ Leśnej Prawej, odwadniający południową część gminy
- Leśna Prawa – prawobrzeżny dopływ Bugu, przepływający przez południową część gminy.
- Na terenie gminy występują także inne, mniejsze cieki wodne, które są dopływami głównych rzek i pełnią funkcję lokalnej retencji.

Jelonka	RW200015261214	NATURALNY	12.30	Brak danych
Hwoźna	RW200015261249	NATURALNY	101.86	Zły stan
Leśna	RW20001526714525	NATURALNY	423.23	Zły stan
Lutownia	RW200015261229	NATURALNY	120.24	Zły stan
Przedzielna	RW200015261234	NATURALNY	16.91	Zły stan
Narewka do Jelonki	RW200016261213	NATURALNY	271.42	Zły stan
Kod JCWPd	Obszary chronione	Powierzchnia (km²)	Stan chemiczny	Ocena stanu ogólnego
GW200052	Parki, Natura 2000, rezerwaty	6041,12	Dobry	Dobry
GW200056	Rezerwaty, Natura 2000, użytki ekologiczne	354,56	Dobry	Dobry

Tabela 13 Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych na terenie gminy

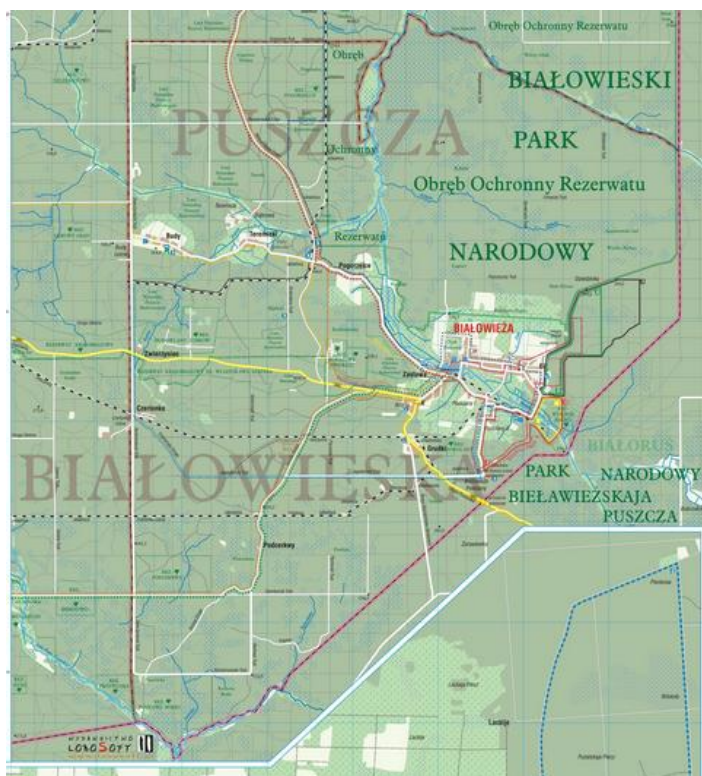
Źródło: Opracowanie własne na podstawie <http://karty.apgw.gov.pl:4200/jcw-powierzchniowe>

Analiza jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) na terenie gminy Białowieża wskazuje na niepokojący stan środowiskowy lokalnych cieków wodnych. Na terenie gminy zidentyfikowano siedem jednolitych części wód powierzchniowych, dla pięciu JCWP stwierdzono zły stan ogólny, natomiast w przypadku dwóch (Orłówka i Jelonka) brak jest danych umożliwiających pełną ocenę, co wiąże się z ograniczonym monitoringiem biologicznym. W dokumentacji odnotowano obecność różnorodnych presji środowiskowych, takich jak przekształcenia hydromorfologiczne (np. prostowanie koryt), zanieczyszczenia chemiczne oraz oddziaływania komunalne i bytowe. Wszystkie analizowane zlewnie zostały również zakwalifikowane jako obszary wrażliwe na eutrofizację na podstawie Dyrektywy 91/271/EWG, co oznacza, że są narażone na wzbogacenie wód w azot i fosfor ze źródeł komunalnych. Takie warunki sprzyjają zakłóceniom równowagi biologicznej ekosystemów wodnych i wymagają stosowania zaostrzonych norm oczyszczania ścieków.

W odniesieniu do wód podziemnych, na terenie gminy zidentyfikowano dwie JCWPd: GW200052 oraz GW200056. Obie są w dobrym stanie zarówno chemicznym, jak i ilościowym, bez stwierdzonych zagrożeń dla osiągnięcia celów środowiskowych. Analiza nie wykazała presji antropogenicznych czyli wpływów wynikających z działalności człowieka (np. zanieczyszczeń przemysłowych, nadmiernych poborów wody, rolnictwa, składowisk odpadów), które mogłyby pogarszać stan tych wód, a pobór zasobów podziemnych –mieści się w bezpiecznych granicach: ok. 10% dla GW200052 oraz 23% dla GW200056 w stosunku do dostępnych zasobów.

5.1.5. ZASOBY LEŚNE

Teren gminy Białowieża w całości położony jest w obrębie Puszczy Białowieskiej – jednego z najcenniejszych kompleksów leśnych w Europie, o wyjątkowej wartości przyrodniczej i kulturowej. Lasy zajmują tutaj łącznie 18 055 ha, co stanowi około 88,9% powierzchni gminy. W granicach administracyjnych gminy znajduje się również znaczna część Białowieskiego Parku Narodowego, którego powierzchnia wynosi 10 517,27 ha, czyli 51,8% obszaru gminy. Jest to jeden z najstarszych i najbardziej prestiżowych obszarów chronionych w Polsce, uznany za Obiekt Światowego Dziedzictwa UNESCO w 1979 roku, następnie rozszerzonego w 2014 roku o całą polską część Puszczy.

Mapa 12 Zasoby leśne w gminie Białowieża

Źródło: <https://www.bdl.lasy.gov.pl/>, 15.04.2025

Białowieski Park Narodowy wraz z siecią rezerwatów przyrody, obszarami Natura 2000 oraz Obszarem Chronionego Krajobrazu o powierzchni 14 202,56 ha tworzy rozbudowany i zróżnicowany system ochrony przyrody o ponadregionalnym znaczeniu. W strukturze funkcjonalnej lasów dominują tzw. lasy ochronne – szczególnie te, których celem jest zachowanie cennych fragmentów rodzimej przyrody (zajmujące 45,81% powierzchni leśnej Nadleśnictwa Białowieża) oraz lasy wodochronne (18,24%).

Lasy gminy Białowieża odgrywają istotną rolę nie tylko w kontekście ekologicznym, ale również społecznym, kulturowym i edukacyjnym. Stanowią ważny element lokalnej tożsamości oraz przyciągają turystów i badaczy z całego świata. Wysoka jakość środowiska, rozbudowana sieć ścieżek edukacyjnych oraz infrastruktura turystyczna sprzyjają rozwojowi ekoturystyki i działalności naukowej. Według danych GUS, wskaźnik dostępności lasów na

mieszkańca w gminie Białowieża wynosi ponad 9 ha/osobę, co czyni ten obszar jednym z najlepiej zalesionych w przeliczeniu na mieszkańca – dla porównania, średnia krajowa to 0,247 ha/osobę.

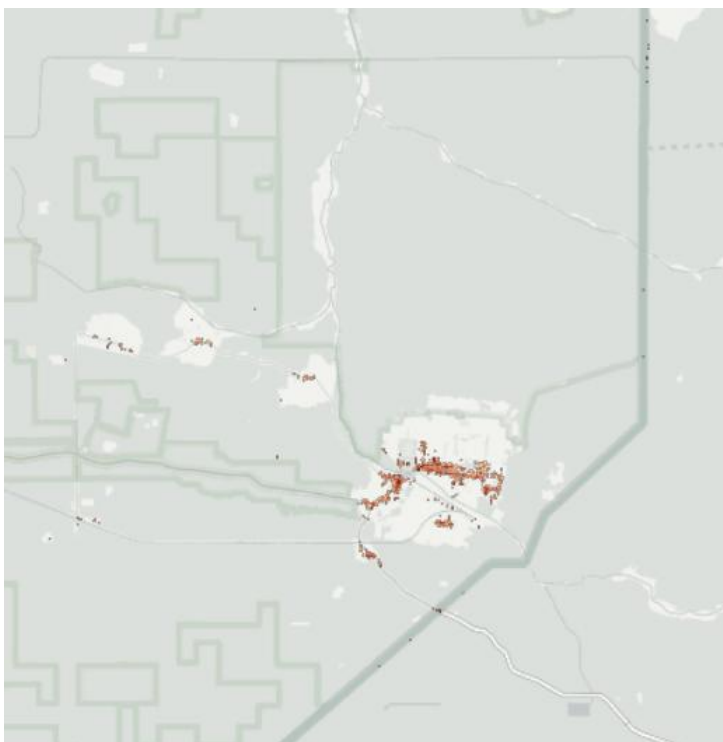
Pomimo wysokiego poziomu ochrony, lasy gminy narażone są na szereg zagrożeń. Do najistotniejszych należą negatywne skutki zmian klimatu, w tym susze, zwiększone ryzyko pożarów oraz gradacje szkodników, takich jak kornik drukarz. W skali kraju średni poziom defoliacji (ubytku aparatu asymilacyjnego) drzew w 2023 roku wyniósł 21,9% [Rocznik statystyczny leśnictwa 2024, GUS], jednak monitoring prowadzony na obszarze Puszczy nie wykazał dotąd istotnych szkód tego typu. Dodatkowymi wyzwaniami pozostają rosnąca presja turystyczna oraz brak spójnego, zintegrowanego planowania przestrzennego i zarządczego, co skutkuje nieskoordynowanymi działaniami ochronnymi i gospodarczymi.

5.2. ZASKLEPIENIE GRUNTÓW

Teren gminy Białowieża ma zdecydowanie leśny i naturalny charakter, co ogranicza skalę zjawiska zasklepienia gruntów, uszczelnienia powierzchni nieprzepuszczalnymi materiałami, np. asfalt, beton, kostka brukowa. Lasy zajmują tu około 88,9% powierzchni, a przeważająca część pozostałych terenów to grunty rolne, użytki zielone, łąki, pastwiska, torfowiska oraz tereny bagienne i podmokłe, charakteryzujące się naturalną retencją wodną.

Na terenie gminy nie występują większe obszary zurbanizowane ani przemysłowe, a gęstość zaludnienia jest bardzo niska. Zabudowa mieszkaniowa i infrastruktura techniczna koncentruje się w obrębie kilku wsi i osad puszczańskich, z dominującą rolą wsi Białowieża. Powierzchnie utwardzone ograniczają się głównie do lokalnych ulic, podjazdów, parkingów i zabudowań usługowo-turystycznych, w tym wokół instytucji naukowych i obiektów turystycznych.

Na podstawie danych z serwisu Copernicus Land Monitoring Service można oszacować, że poziom zasklepienia gruntów w gminie Białowieża jest bardzo niski.

Mapa 13 Mapa uszczelnienia gruntów w gminie Białowieża

Źródło: <https://land.copernicus.eu/en/map-viewer?dataset=4354f5ba912d4071b3b5f9300104765b>, 16.04.2025

Według danych z 2018 roku, powierzchnie nieprzepuszczalne stanowią około 1,0% całkowitej powierzchni gminy. Zdecydowana większość powierzchni gminy została oznaczona jako nieuszczelniona – dominują tu tereny leśne oraz inne powierzchnie biologicznie czynne (łąki, użytki zielone, torfowiska), co odpowiada klasie 0% uszczelnienia. Nieliczne obszary wykazujące zasklepienie na poziomie od 1 do 10% występują wyłącznie punktowo, głównie w centralnej części wsi Białowieża oraz wzdłuż dróg dojazdowych i lokalnych ciągów komunikacyjnych. Największe skupiska uszczelnienia dotyczą niewielkich powierzchni zabudowy usługowo-mieszkaniowej i infrastruktury turystycznej. Obszary z wyższymi wartościami imperviousness (>10%) są w gminie marginalne. Tak niski stopień uszczelnienia powierzchni wskazuje na wysoki poziom naturalności krajobrazu i dużą zdolność retencyjną ekosystemów lokalnych.

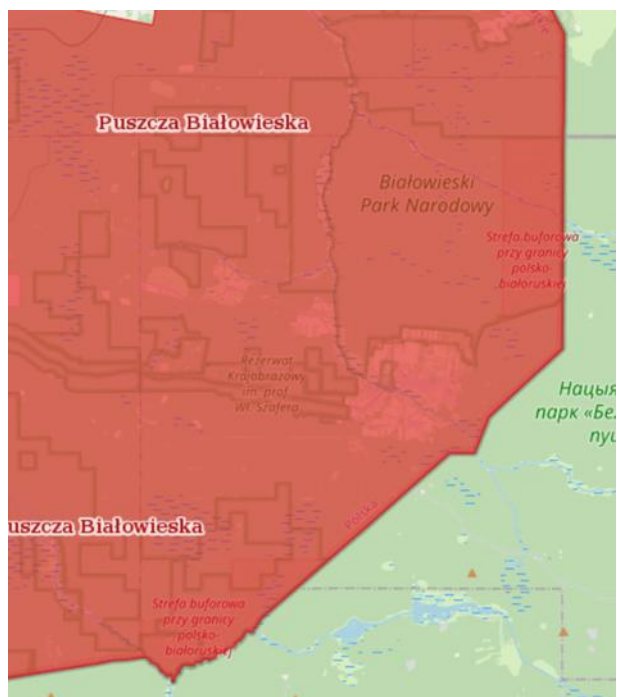
5.3. FORMY OCHRONY PRZYRODY

5.3.1. USTANOWIONE FORMY OCHRONY PRZYRODY

Spośród form ochrony przyrody, rozróżnionych ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, w granicach gminy Białowieża występują następujące formy ochrony przyrody:

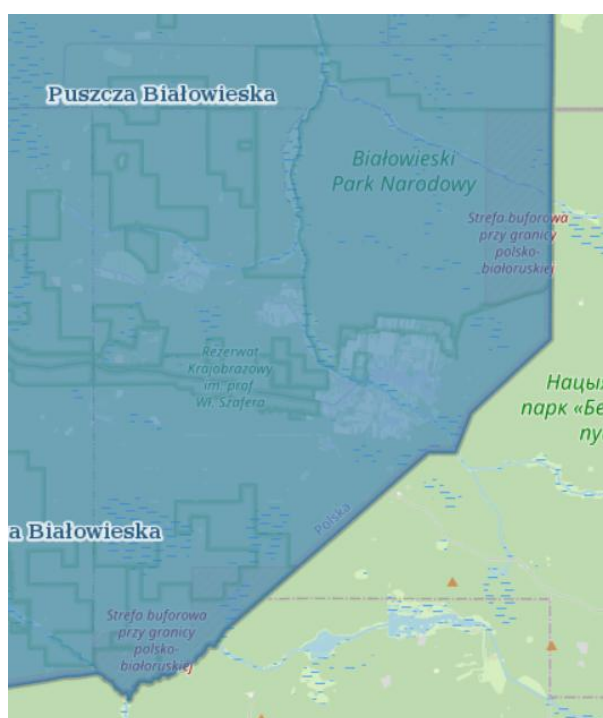
1. Obszary Natura 2000

- PLH200004 „Puszcza Białowieska” – Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO)

Mapa 14 Mapa Formy ochrony przyrody Natura 2000- obszary siedliskowe
 Źródło: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/?usedesktop=true>, 16.04.2025

- PLB200007 „Puszcza Białowieska” – Obszar Specjalnej Ochrony Ptaków (OSO)

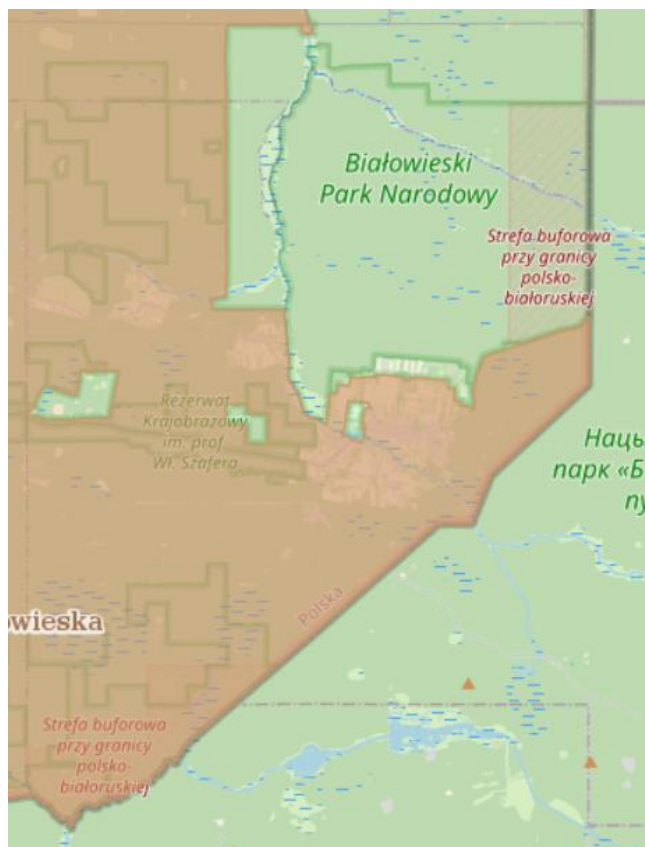

Mapa 15 Mapa Formy ochrony przyrody Natura 2000- obszary ptasie
 Źródło: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/?usedesktop=true>, 16.04.2025

Oba obszary obejmują całą powierzchnię gminy, tworząc spójny system ochrony siedlisk i gatunków na poziomie Unii Europejskiej.

2. Obszar Chronionego Krajobrazu

- Białowieski Obszar Chronionego Krajobrazu
 - Powierzchnia: 14 202,56 ha (GUS 2023)
 - Chroni doliny rzeczne, łąki śródleśne i naturalny krajobraz puszczański.

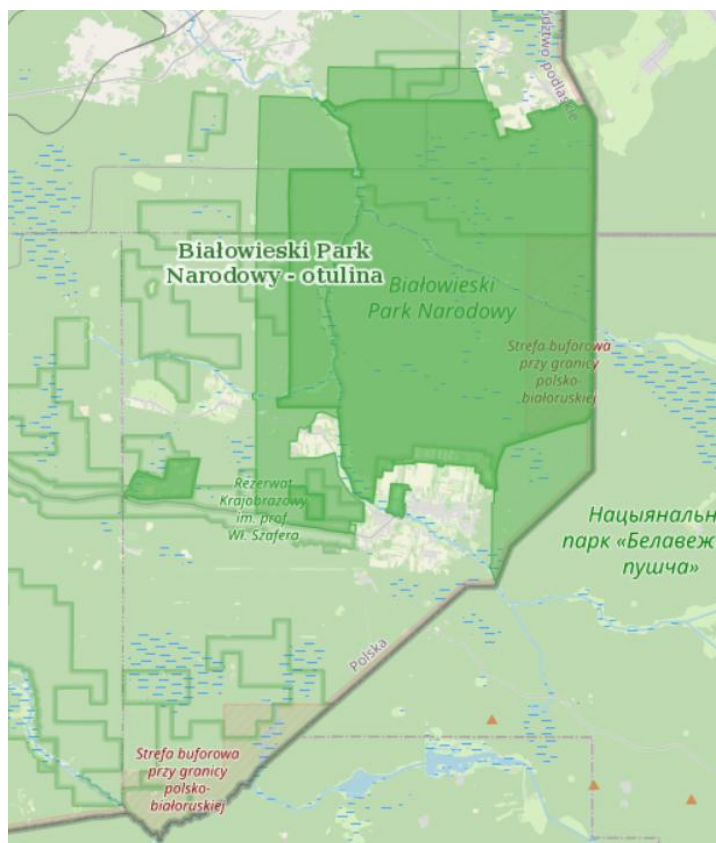

Mapa 16 Mapa Formy ochrony przyrody – Obszary Chronionego Krajobrazu

Źródło: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/?usedesktop=true>, 16.04.2025

3. Park narodowy

- Białowieski Park Narodowy (BPN)
 - Powierzchnia: 6 055,70 ha (GUS 2023)
 - Jeden z najstarszych parków narodowych w Europie, wpisany na Listę Światowego Dziedzictwa UNESCO w 1979 roku.

Mapa 17: Mapa Formy ochrony przyrody – Park Narodowy

Źródło: <https://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/?usedesktop=true>, 16.04.2025

Rezerваты przyrody

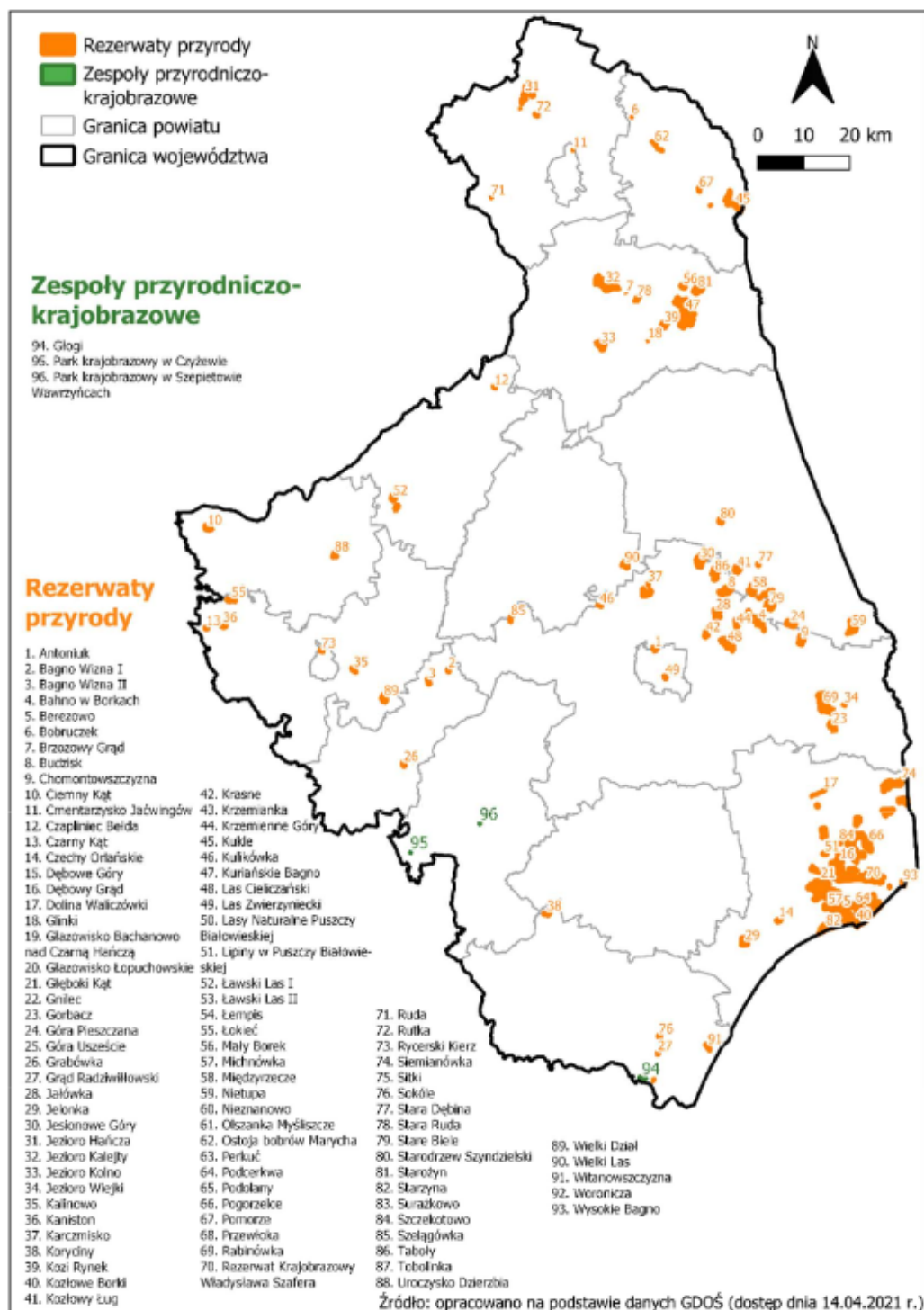
Na terenie gminy znajduje się kilka rezerwatów przyrody, w tym:

L.p.	Nazwa rezerwatu	Typ rezerwatu	Powierzchnia wg. PUL
1	Rezerwat Krajobrazowy Władysława Szafera	r. leśny	656,92
2	Kozłowe Borki	r. leśny	246,14
3	Podolany	r. leśny	15,10
4	Podcerkwa	r. faunistyczny	228,19
5	Pogorzelce	r. leśny	7,63
6	Wysokie Bagno	r. leśny	78,44
7	Lasy Naturalne Puszczy Białowiejskiej	r. leśny	3072,63

Tabela 14 Rezerваты przyrody na terenie Nadleśnictwa Białowieża

Źródło: Lasy Państwowe Nadleśnictwo Białowieża

Poniższa mapa przedstawia rozmieszczenie rezerwatów przyrody (oznaczonych kolorem pomarańczowym) na terenie województwa podlaskiego. Gmina Białowieża wyróżnia się największą intensywnością występowania form ochrony przyrody w regionie, co odzwierciedla unikalne wartości przyrodnicze i kulturowe gminy.

Mapa 18 Rezerваты przyrody w województwie podlaskim

Źródło: Prognoza oddziaływania na środowisko Programu ochrony środowiska województwa podlaskiego do 2030 roku

4. Użytki ekologiczne

Na terenie gminy wyznaczono 10 użytków ekologicznych, są to pozostałości ekosystemów, które mają znaczenie dla zachowania niektórych zasobów genowych czy typów środowisk obejmujących m.in. naturalne zbiorniki wodne, śródleśne i śródpolne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna. Łączna powierzchnia wynosi 54,21 ha [GUS 2023].

Nr użytku	Wydzielenie leśne	Nr dz. ew.	Obręb ewidencyjny	Powierzchnia [ha]	Leśnictwo
1	218Bb	449	Budy	1,14	Teremiski
2	218Cf	454	Budy	0,71	Teremiski
3	250Ba	461	Budy	0,45	Teremiski
4	364Bf, 364Bi	100/2, 839/1	Teremiski, Budy	1,80	Teremiski
5	445Dn, 469Bd	882, 888/1	Budy	2,41	Batorówka
6	470Af, 470Ch, 470Ca, 470Da, 470Df, 471Cf	889, 893, 894, 895	Budy	39,61	Batorówka
7	474Dd	933	Budy	0,28	Nowe
8	403Dn	395	Podolany	0,32	Stoczek
9	502Cd	49	Podolany	3,53	Stoczek
10	499Aa, 499Bf	436/28, 437	Podolany	3,96	Grudki
Razem:				54,21	

Tabela 15 Użytki ekologiczne

Źródło: Lasy Państwowe Nadleśnictwo Białowieża

5. Pomniki przyrody

Na terenie gminy znajduje się 490 pomników przyrody, w tym:

- 458 pojedynczych drzew - szczegółowe informacje w: „WYKAZ POMNIKÓW PRZYRODY W NADLEŚNICTWIE BIAŁOWIEŻA” (<https://www.gov.pl/web/nadlesnictwo-bialowieza/ochrona-przyrody>)
- 31 grup drzew

- 1 głąz narzutowy

Na obszarze gminy nie wyznaczono zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, co wynika z dominacji bardziej rygorystycznych form ochrony, takich jak parki narodowe, rezerваты i obszary Natura 2000. Zdecydowanie rozwinięta jest ochrona gatunkowa, obejmująca zarówno florę, faunę, jak i grzyby. Stwierdzono tu występowanie aż 91 gatunków roślin chronionych, m.in. kosaćca syberyjskiego, lilii złotogłów, mieczyka dachówkowatego, buławika czerwonego i kukułki Fuchsa. Ochronie podlega również 20 gatunków grzybów i porostów, w tym rzadko spotykane brodaczki i granicznik płucnik. Szczególnie istotna jest ochrona fauny – na terenie gminy odnotowano 328 gatunków zwierząt objętych ochroną gatunkową, w tym wiele rzadkich i zagrożonych, takich jak ryś, wilk, orlik krzykliwy czy bocian czarny.

5.3.2. PLANOWANE FORMY OCHRONY PRZYRODY

Na obszarze gminy Białowieża prowadzone są obecnie prace koncepcyjne i konsultacyjne związane z możliwym rozszerzeniem systemu ochrony przyrody. Planowane działania mają na celu wzmocnienie ochrony unikatowych walorów Puszczy Białowieskiej, zarówno w skali krajowej, jak i międzynarodowej. Do najważniejszych inicjatyw zaliczają się:

- Propozycja rozszerzenia granic Białowieskiego Parku Narodowego – Ministerstwo Klimatu i Środowiska wyraża zainteresowanie objęciem większej części Puszczy ochroną parkową, jednak brak obecnie zatwierdzonego projektu rozporządzenia w tej sprawie.
- Proponowane korekty granic obszaru Natura 2000 „Puszcza Białowieska” (PLC200004) – obejmujące zarówno wyłączenia (m.in. baza wojskowa), jak i lokalne rozszerzenia obszaru w celu lepszej ochrony kluczowych siedlisk.
- Opracowanie planu ochrony dla obszaru Natura 2000 – Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Białymstoku przygotowuje dokument regulujący cele ochrony, zagrożenia i zadania dla obszaru Natura 2000 poza granicami Białowieskiego Parku Narodowego.

W 2023 i 2024 roku przeprowadzono konsultacje społeczne projektu planu ochrony dla obszaru Natura 2000 „Puszcza Białowieska”, organizowane przez RDOŚ Białystok. W ramach tych działań odbyły się trzy spotkania Zespołu Lokalnej Współpracy, z udziałem przedstawicieli lokalnych samorządów, Lasów Państwowych, organizacji pozarządowych oraz mieszkańców. Konsultacje dotyczyły m.in.: zakresu działań ochronnych, priorytetów w zarządzaniu siedliskami i populacjami chronionych gatunków, propozycji zmian granic obszaru Natura 2000, wpływu planowanych działań na dokumenty planistyczne gminy.

Zarówno mieszkańcy gminy Białowieża, jak i jej władze, wykazują dużą świadomość wagi ochrony unikatowych walorów przyrodniczych Puszczy Białowieskiej. Jednocześnie jednak

podkreślają potrzebę zachowania równowagi między ochroną a możliwością życia i pracy lokalnej społeczności.

Główne obawy społeczności dotyczą:

- potencjalnych zakazów korzystania z lasów w celach bytowych,
- ograniczenia możliwości rozwoju turystyki i usług,
- obawy przed brakiem realnego wpływu na decyzje podejmowane centralnie.

Na chwilę obecną brakuje zatwierdzonych decyzji administracyjnych dotyczących nowych form ochrony przyrody w Gminie Białowieża. Trwają jednak procesy konsultacyjne i planistyczne, których celem jest aktualizacja i ujednolicenie systemu ochrony, zwłaszcza w ramach obszaru Natura 2000.

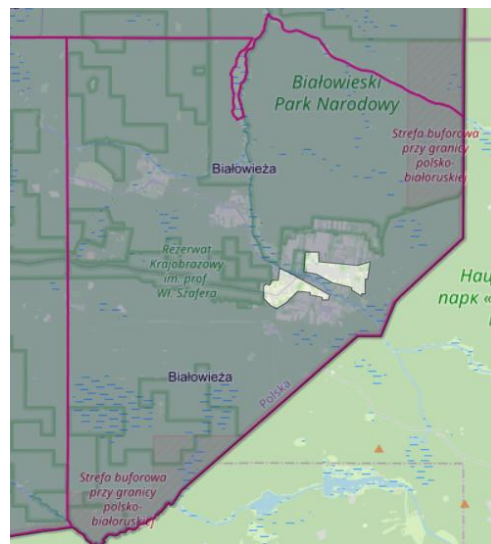
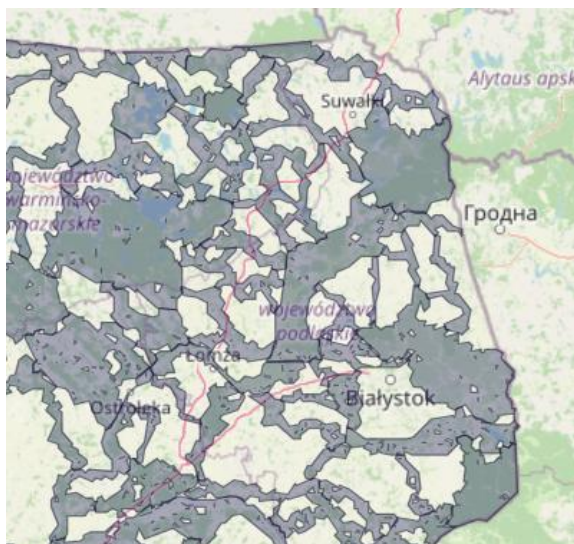
5.4. KONCEPCJA KORYTARZY EKOLOGICZNYCH

Gmina Białowieża jest jednym z kluczowych ogniw krajowego systemu korytarzy ekologicznych, co wynika z jej lokalizacji w centralnej części Puszczy Białowieskiej – zwartego kompleksu leśnego o wyjątkowym znaczeniu przyrodniczym w skali Europy. Zgodnie z koncepcją Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, obszar gminy znajduje się w zasięgu Korytarza Północnego (KPn) – jednego z głównych korytarzy ekologicznych na poziomie krajowym. Korytarz ten pełni funkcję łącznika między wielkimi obszarami leśnymi Polski północno-wschodniej: Puszcą Białowieską, Knyszyńską i Augustowską, a dalej przez dolinę Biebrzy i Wisły aż po Pojezierze Kaszubskie i granicę z Niemcami.

Mapa 19: Mapa głównych osi korytarzy ekologicznych o znaczeniu paneuropejskim

Obszar ten stanowi węzeł ekologiczny o znaczeniu krajowym, oznaczony jako Obszar Węzłowy Puszcza Białowieska. Całość gminy leży w jego granicach, a sam węzeł objęty jest licznymi, nakładającymi się formami ochrony przyrody – w tym rezerwatami, obszarami Natura 2000 (OSO i SOO „Puszcza Białowieska”), a także Białowieskim Parkiem Narodowym.

Mapa 20: Mapy korytarzy ekologicznych

Źródło: <https://mapa.korytarze.pl/>

Na poziomie regionalnym i lokalnym wyróżnia się dodatkowo doliny rzeczne (Narewki, Hwoźnej, Orłówki i Łutowni), które pełnią funkcje lokalnych i uzupełniających korytarzy ekologicznych. Ich znaczenie wynika nie tylko z ciągłości przestrzennej, ale także z różnorodnych siedlisk – torfowisk, łąk śródleśnych i zadrzewień, które ułatwiają migracje fauny i flory.

W granicach gminy Białowieża zaprojektowano również szereg korytarzy ekologicznych lokalnych, m.in.:

- Korytarz północny i południowy Białowieża – obejmujący przestrzeń północne i południowe względem Parku Pałacowego,
- Korytarz wschodni Białowieża – przylegający do kompleksów leśnych wzdłuż ul. Zastawa,
- Korytarze Pogorzelsce północny i południowy – otaczające pas drogowy i skraj lasu przy wsi

Utrzymanie funkcjonalności korytarzy ekologicznych na terenie gminy Białowieża ma fundamentalne znaczenie dla zachowania ciągłości biologicznej pomiędzy wschodnią i

północną Polską oraz w kontekście ochrony międzynarodowej wartości Puszczy Białowieskiej jako obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO i obszaru Natura 2000.

5.5. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy środowiskowej
1	Wyjątkowe walory przyrodnicze gminy związane z obecnością Puszczy Białowieskiej stanowiącej unikatowy ekosystem w skali światowej, objęty licznymi formami ochrony przyrody (Białowiecki Park Narodowy, obszary Natura 2000, rezerваты przyrody), co determinuje możliwości i ograniczenia rozwojowe.
2	Niezwykle wysoka lesistość terenu (88,9% powierzchni gminy) i dominacja lasów ochronnych w strukturze funkcjonalnej (45,81% lasów nadleśnictwa) determinują specyfikę gospodarczą, przestrzenną i środowiskową obszaru.
3	Występowanie gleb o niskiej przydatności rolniczej (głównie klasy V i VI) oraz brak możliwości eksploatacji kopalin ze względu na uwarunkowania ochrony środowiska ograniczają tradycyjne kierunki rozwoju gospodarczego.
4	Zły stan ekologiczny większości jednolitych części wód powierzchniowych przy jednoczesnym dobrym stanie wód podziemnych wymaga podjęcia działań naprawczych i ochronnych, szczególnie w kontekście wysokiej wartości przyrodniczej obszaru.
5	Wyjątkowe znaczenie gminy w systemie krajowych korytarzy ekologicznych jako węzła o znaczeniu paneuropejskim implikuje szczególną odpowiedzialność za zachowanie ciągłości biologicznej między wschodnią i północną Polską.
6	Minimalne zasklepienie gruntów (około 1% powierzchni gminy) świadczy o zachowaniu naturalnego charakteru krajobrazu i wysokiej zdolności retencyjnej ekosystemów, co stanowi wartość wymagającą ochrony w kontekście zmian klimatycznych.
7	Zagrożenia środowiskowe związane ze zmianami klimatu oraz rosnąca presja turystyczna na ekosystemy leśne wymagają opracowania strategii adaptacyjnych oraz zrównoważonego podejścia do rozwoju turystyki.
8	Potencjalne konflikty między potrzebami ochrony przyrody a oczekiwaniami lokalnej społeczności dotyczącymi rozwoju gospodarczego wskazują na konieczność wypracowania modelu zrównoważonego rozwoju uwzględniającego zarówno aspekty ekologiczne, jak i społeczno-ekonomiczne.

6. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

6.1. INFRASTRUKTURA WODOCIĄGOWA

Gmina Białowieża posiada sieć wodociągową o długości 37,8 km, obejmującą 981 przyłączy. Z sieci korzysta 1 795 mieszkańców, co stanowi 95% ludności gminy. Wodę ujmuje się z trzech studni głębinowych zlokalizowanych przy stacjach uzdatniania wody w Białowieży i Czerlonce.

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ
Udział ludności korzystającej z sieci wodociągowej	95%
Długość sieci wodociągowej	37,8 km
Liczba osób korzystających z sieci	1795 osób
Ilość wody dostarczonej do gospodarstw domowych	61 dam ³
Liczba przyłączy wodociągowych	981 szt.
Średnie zużycie wody na jednego mieszkańca	34,1 m ³

Tabela 1 Sieć wodociągowa gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL, stan na 2023

Wieloletni Plan Rozwoju i Modernizacji Urządzeń Wodociągowych i Kanalizacyjnych Gminy Białowieża na lata 2019–2027 przewiduje szereg działań inwestycyjnych, w tym modernizację i rozbudowę stacji uzdatniania wody, budowę nowych odcinków sieci wodociągowej (m.in. ulice: Centura, Leśna, Kamienne Bagno oraz osada Grudki).

6.2. INFRASTRUKTURA KANALIZACYJNA

Sieć kanalizacyjna gminy Białowieża obsługuje obecnie 1 442 mieszkańców, co stanowi 76% ogólnej liczby ludności. Łączna długość eksploatowanej sieci wynosi 41,5 km, a liczba przyłączy kanalizacyjnych prowadzących do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania wynosi 816 sztuk wg danych GUS 2023.

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ
Udział ludności korzystającej z sieci kanalizacyjnej	76,4%
Długość sieci kanalizacyjnej	41,5 km
Liczba osób korzystających z sieci	1 442 os.
Liczba przyłączy do budynków	816 szt.
Ilość ścieków bytowych odprowadzona siecią kanalizacyjną	103,0 dam ³
Liczba zbiorników bezodpływowych*	296 szt.
Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków*	18 szt.
Liczba awarii sieci kanalizacyjnej	22 szt.
Wskaźnik awaryjności (awarie/km sieci)	0,53

Tabela 2 Sieć kanalizacyjna

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL, stan na 2023, a w przypadku danych oznaczonych* z dokumentu AKPOŚK

Sieć kanalizacyjna obejmuje głównie obszary zwartej zabudowy – przede wszystkim miejscowość Białowieża oraz części osad przyległych. W pozostałych obszarach, zwłaszcza na terenach o rozproszonej zabudowie wiejskiej, mieszkańcy korzystają z indywidualnych form odprowadzania ścieków, takich jak zbiorniki bezodpływowe i przydomowe oczyszczalnie.

Na terenie gminy funkcjonują dwie oczyszczalnie ścieków. Główna oczyszczalnia zlokalizowana w Białowieży obsługuje aglomerację ściekową o wielkości powyżej 2 000 RLM, zgodnie z uchwałą Rady Gminy nr XXIII/132/21. Obiekt ten posiada wystarczające moce przerobowe, aby obsługiwać obecnych mieszkańców oraz nowych użytkowników przyłączanych do sieci. Drugim, mniejszym obiektem jest oczyszczalnia w osadzie Czerlonka, przeznaczona dla mniejszych zlewni lokalnych.

W 2023 roku zarejestrowano 22 awarie kanalizacji sanitarnej, co daje wskaźnik 0,53 awarii na kilometr sieci. Sieć działa w systemie grawitacyjnym i tłocznym, wspieranym przez przepompownie.

Zgodnie z założeniami strategicznymi oraz planami AKPOŚK, gmina przewiduje rozbudowę i modernizację systemu kanalizacji w kolejnych latach. Celem jest ograniczenie liczby zbiorników bezodpływowych, poprawa warunków sanitarnych, ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, a także wzrost efektywności systemu ściekowego.

6.3. INFRASTRUKTURA ELEKTROENERGETYCZNA

Na terenie gminy zlokalizowana jest sieć napowietrznych i kablowych linii średniego i niskiego napięcia. Gmina Białowieża zasilana jest w energię elektryczną z poziomu linii średniego napięcia (SN – 15 kV), rozprowadzanej przez stacje transformatorowe na potrzeby lokalnych odbiorców niskiego napięcia (nn – 0,4 kV). Zasilanie głównych miejscowości, w tym Białowieży, Pogorzelec, Grudek, Teremisek i Czerlonki, realizowane jest w sposób pierścieniowy, co umożliwia częściowe przełączenia w razie awarii. Rozproszenie zabudowy w niektórych sołectwach (np. Teremiski, Zwierzyniec) wiąże się z wydłużonymi ciągami zasilającymi oraz większą podatnością na zakłócenia pogodowe. Podmiotem odpowiedzialnym za zaopatrywanie mieszkańców gminy w energię elektryczną, regularność dostaw, jakość dostarczanej energii, obsługę odbiorców, kontrolowanie eksploatacji sieci, przeprowadzanie modernizacji oraz usuwanie usterek jest podmiot zewnętrzny.

W ostatnich latach obserwuje się rosnące zainteresowanie mieszkańców montażem instalacji fotowoltaicznych, zarówno indywidualnych, jak i realizowanych w ramach programów parasolowych (np. „Czyste Powietrze” czy „Mój Prąd”). Gmina wspiera rozwój odnawialnych źródeł energii – m.in. poprzez montaż instalacji PV na obiektach użyteczności publicznej (budynek UG, szkoła, GOK).

Według danych GUS z 2023, sieć elektroenergetyczna w gminie nie odbiega gęstością i dostępnością od średnich krajowych i wojewódzkich, a wskaźnik awaryjności jest umiarkowany. Główne wyzwania w zakresie energetyki dotyczą:

- modernizacji starszych odcinków sieci napowietrznej (wymiana słupów i izolatorów),
- ograniczania strat przesyłowych,
- zabezpieczenia dostaw energii w przypadku zjawisk ekstremalnych (wichury, oblodzenia),
- wzmocnienia transformatorów dla dalszego rozwoju budownictwa mieszkaniowego i usługowego.

6.4. INFRASTRUKTURA CIEPŁOWNICZA

Na terenie gminy Białowieża nie funkcjonuje centralny system ciepłowniczy. Gmina nie posiada zbiorczego źródła ciepła ani sieci przesyłowej do budynków mieszkalnych. Ogrzewanie realizowane jest przede wszystkim w oparciu o indywidualne źródła ciepła – głównie kotły na biomasę, węgiel, gaz płynny oraz energię elektryczną. W obiektach użyteczności publicznej (urząd gminy, szkoły, biblioteka, ośrodek kultury) wykorzystywane są indywidualne kotłownie lokalne, głównie zasilane biomasą lub gazem.

W coraz większym stopniu wykorzystywana jest energia cieplna pochodząca ze źródeł odnawialnych za pomocą mikroinstalacji OZE, jak kolektory słoneczne, panele fotowoltaiczne i pompy ciepła. Istniejące źródła w pełni pokrywają zapotrzebowanie na energię cieplną, jednak wskazana jest modernizacja technologii grzewczych dla uzyskania lepszych efektów ekonomicznych i ograniczenia emisji zanieczyszczeń. Dodatkowo, część budynków wymaga poprawy właściwości termoizolacyjnych.

6.5. ODNAWIALNE ŹRÓDŁA ENERGII

W gminie rozwija się infrastruktura odnawialnych źródeł energii, obejmująca zarówno sektor prywatny, jak i publiczny. Główne technologie stosowane na terenie gminy to instalacje fotowoltaiczne, kolektory słoneczne oraz w mniejszym zakresie pompy ciepła.

W ramach zrealizowanych projektów skierowanych do mieszkańców i instytucji publicznych wykonano łącznie:

- 48 instalacji fotowoltaicznych o mocy łącznej 0,1656 MWe,
- 231 instalacji solarnych (kolektory słoneczne)

W przestrzeni publicznej funkcjonuje także instalacja PV na budynku Urzędu Gminy i Białowieskiego Ośrodka Kultury, o mocy 0,02 MWe.

Rozwój mikroinstalacji wspierany jest udziałem mieszkańców w programach rządowych i samorządowych. Na terenie gminy nie funkcjonują instalacje OZE o charakterze

przemysłowym ani klastry energii, jednak istnieje potencjał do dalszego rozwoju energetyki prosumenckiej i lokalnych inicjatyw energetycznych.

6.6. INFRASTRUKTURA GAZOWA

Na terenie gminy Białowieża funkcjonuje lokalna sieć gazowa. Całkowita długość czynnej sieci wynosi ok. 4 km, z czego część została zrealizowana na podstawie decyzji administracyjnych dla gazociągów średniego ciśnienia o długości 1 150 m. Łącznie w gminie znajduje się 21 czynnych przyłączy gazowych, z których 16 obsługuje budynki mieszkalne, a z sieci korzysta 27 mieszkańców (ok. 1,4% populacji).

Sieć gazowa wykorzystywana jest niemal wyłącznie do celów grzewczych – wszystkie gospodarstwa domowe korzystające z przyłącza deklarują ogrzewanie gazowe. Roczne zużycie gazu w gospodarstwach domowych wyniosło 206 MWh (GUS 2023).

WSKAŹNIK	WARTOŚĆ
Udział ludności korzystającej z sieci gazowej*	1,43%
Czynne przyłącza do budynków ogółem	21 szt.
Długość czynnej sieci gazowej	4018 m
Liczba osób korzystających z sieci	27 os.
Zużycie gazu przez gospodarstwa domowe	206 MWh

Tabela 3 Sieć gazowa

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL, stan na 2023,

Sieć gazowa w gminie ma ograniczony zasięg i służy głównie do ogrzewania w wybranych budynkach. Gaz ziemny nie pełni istotnej roli w lokalnym systemie energetycznym, a główne źródła ciepła to instalacje indywidualne.

6.7. GOSPODARKA ODPADAMI

Od 2019 roku obowiązują znowelizowane przepisy prawa w zakresie gospodarowania odpadami, wprowadzone ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2019 r. poz. 1579). Nowe regulacje zniosły wcześniejszy podział województw na regiony oraz wycofały obowiązek kierowania odpadów do Regionalnych Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych (tzw. RIPOK-ów). W ich miejsce wprowadzono pojęcie instalacji komunalnych, a rejestry tych instalacji są prowadzone przez Marszałka Województwa i publikowane w Biuletynie Informacji Publicznej. Dzięki tym zmianom odpady komunalne mogą być przekazywane do dowolnej instalacji spełniającej wymogi ustawowe, niezależnie od jej lokalizacji.

Na terenie gminy Białowieża nie funkcjonuje instalacja komunalna do przetwarzania odpadów. Odpady powstające w gospodarstwach są zbierane w sposób zorganizowany i

wywożone poza teren gminy do Zakładu Zagospodarowania Odpadów w Hajnówce. System gospodarowania odpadami komunalnymi realizowany jest na podstawie przepisów gminnych oraz regulaminu utrzymania czystości i porządku. Odpady zbierane są w systemie pojemnikowo-workowym, z podziałem na frakcje zgodnie z zasadami selektywnej zbiórki.

Na terenie gminy funkcjonuje Punkt Selektywnego Zbierania Odpadów Komunalnych (PSZOK), zlokalizowany przy oczyszczalni ścieków w Białowieży. PSZOK przyjmuje m.in. odpady wielkogabarytowe, elektrośmieci, odpady budowlane oraz tekstylia.

Szczegółowe zadania, obowiązki i wymagania z zakresu wykonywania gospodarki odpadami określa aktualnie:

- Uchwała Nr XI/63/07 Rady Gminy Białowieża z dnia 21 listopada 2007 r.
Określa zasady utrzymania czystości i porządku, w tym obowiązki właścicieli nieruchomości oraz zasady zbierania i odbierania odpadów komunalnych.
- Uchwała Nr XVI/87/20 Rady Gminy Białowieża z dnia 25 maja 2020 r.
Dotyczy odbioru odpadów z nieruchomości, na których nie zamieszkują mieszkańcy, ale powstają odpady komunalne, np. kwatery agroturystyczne.
- Uchwała Nr IV/28/2019 Rady Gminy Białowieża z dnia 30 stycznia 2019 r.
Określa terminy i tryb wnoszenia opłat za gospodarowanie odpadami komunalnymi przez właścicieli nieruchomości.

W poprzednich latach w gminie zauważalny był systematyczny wzrost udziału odpadów zbieranych selektywnie – z 29,07% do 43,89%. Trend ten potwierdza skuteczność podejmowanych działań w zakresie gospodarki odpadami oraz rosnącą świadomość mieszkańców w zakresie segregacji.

Rok	2022	2023	2024
Odpady odebrane ogółem w ciągu roku (t)	791,4	797,74	872,04
Odpady zebrane selektywnie w ciągu roku (t)	230,09	263,98	382,73
Zmieszane odpady odebrane w ciągu roku (t)	561,31	533,76	489,31
Udział odpadów zebranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów (%)	29,07%	33,09%	43,89

Tabela 4 Ilość odebranych odpadów komunalnych z terenu gminy Białowieża

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z UG Białowieża

Gmina realizuje Program usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest na lata 2021–2032, przyjęty uchwałą Nr XXX/176/21 Rady Gminy z dnia 29 listopada 2021 r. Dokument ten określa zasady inwentaryzacji, demontażu, transportu i unieszkodliwiania wyrobów zawierających azbest, zgodnie z założeniami Rządowego Programu Oczyszczania Kraju z

Azbestu. Program ma na celu eliminację zagrożeń zdrowotnych i środowiskowych związanych z obecnością azbestu, jego realizacja stanowi element lokalnej gospodarki odpadami niebezpiecznymi i przyczynia się do poprawy stanu środowiska w gminie i bezpieczeństwa zdrowotnego mieszkańców.

Masa wszystkich wyrobów azbestowych w kg	razem	osoby fizyczne	osoby prawne
zinwentaryzowane	2 032 008	1 962 661	69 347
unieszkodliwione	689 314	683 864	5 450
pozostałe do unieszkodliwienia	1 342 693	1 278 796	63 897

Tabela 5 Ilość wyrobów azbestowych w gminie Białowieża

Źródło: <https://bazaazbestowa.gov.pl/pl/usuwanie-azbestu/zestawienie-statystyczne/stats>, stan na 22.04.2025

Mimo rozpoczętej realizacji programu usuwania azbestu, dane wskazują, że większość zinwentaryzowanych wyrobów nadal znajduje się na terenie gminy. Usunięto dotychczas około jednej trzeciej ogólnej masy azbestu.

6.8. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy infrastruktury technicznej
1	Wysoki poziom dostępu do sieci wodociągowej (95% mieszkańców) przy jednoczesnym niższym stopniu skanalizowania gminy (76,4%), wskazujący na potrzebę zrównoważenia rozwoju podstawowej infrastruktury technicznej, szczególnie na obszarach o rozproszonej zabudowie.
2	Znaczna liczba zbiorników bezodpływowych (296) przy niewielkiej ilości przydomowych oczyszczalni ścieków (18), generująca potencjalne zagrożenia dla środowiska naturalnego, zwłaszcza w kontekście wyjątkowych walorów przyrodniczych Puszczy Białowieskiej.
3	Brak scentralizowanego systemu ciepłowniczego i ograniczony dostęp do sieci gazowej na terenie gminy skutkuje dominacją indywidualnych źródeł ciepła, w tym nieekologicznych rozwiązań grzewczych opartych na paliwach stałych, co może negatywnie wpływać na jakość powietrza i stan środowiska naturalnego.
4	Rosnące wykorzystanie OZE wśród mieszkańców i instytucji wymaga dalszego wsparcia instytucjonalnego i finansowego dla osiągnięcia znaczącego udziału energii odnawialnej w lokalnym bilansie energetycznym
5	System gospodarowania odpadami w gminie Białowieża funkcjonuje stabilnie, jednak nadal wymaga usprawnień, szczególnie w zakresie utrzymania wysokiego poziomu selektywnej zbiórki oraz skuteczniejszego wdrażania działań w obszarze

usuwania odpadów niebezpiecznych, w tym azbestu. Niezbędne jest dalsze wspieranie mieszkańców w zakresie segregacji, rozbudowa infrastruktury zbiórki i kontynuacja działań informacyjno-edukacyjnych.

7. PLANOWANIE PRZESTRZENNE

7.1. STAN DOKUMENTÓW PLANISTYCZNYCH

7.1.1. STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Gmina Białowieża posiada studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zatwierdzone uchwałą Nr XI/68/99 Rady Gminy Białowieża z dnia 23 grudnia 1999 roku. Ten dokument, mimo że formalnie obowiązujący, ze względu na liczne zmiany legislacyjne oraz ponad 25-letni okres obowiązywania, nie odzwierciedla aktualnego stanu przestrzennego gminy Białowieża.

W 2016 roku Rada Gminy Białowieża uchwałą Nr XXII/113/16 z dnia 27 września 2016 roku w sprawie aktualności Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białowieża oficjalnie stwierdziła konieczność sporządzenia nowego Studium oraz potrzebę opracowania planów miejscowych.

W efekcie tej decyzji, uchwałą Nr XVII/98/16 Rady Gminy Białowieża z dnia 23 maja 2016 roku w sprawie przystąpienia do opracowania Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Białowieża, rozpoczęto procedurę sporządzenia nowego Studium. Choć sporządzony projekt studium został poddany pod głosowanie Rady Gminy w 2018 roku, nie został on ostatecznie uchwalony. Głównym powodem nieprzyjęcia dokumentu były liczne obwarowania z zakresu ochrony środowiska, które musiał uwzględniać, a które kolidowały z założeniami rozwojowymi Gminy Białowieża.

Ta sytuacja dobrze ilustruje fundamentalny konflikt, z jakim zmagą się gmina: z jednej strony potrzeby rozwojowe społeczności lokalnej, z drugiej rygorystyczne wymogi ochrony unikalnych walorów przyrodniczych. Brak aktualnego studium istotnie utrudnia prowadzenie spójnej polityki przestrzennej.

7.1.2. MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO

Gmina Białowieża posiada następujące obowiązujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

1. Uchwała Nr XXXII/177/98 z dnia 17 kwietnia 1998 roku – stanowiąca zmianę części planu przyjętego Uchwałą Nr XVI/90/92 z dnia 2 grudnia 1992 roku dla całej gminy (który przestał obowiązywać z końcem 2003 roku). Plan ten dotyczy terenów:
 - Stacji Białowieża Pałac
 - Hotelu Żubrówka
 - Stacji Białowieża Towarowa

- Hotelu Białowieski
- Zakładu Badania Ssaków PAN
- teren przedszkola Zespołu Szkolno - Przedszkolnego w Białowieży i teren OSP Białowieża.

Łączna powierzchnia objęta tym planem wynosi około 13,09 ha.

2. Uchwała Nr XXXII/193/98 z dnia 26 maja 1998 roku – stanowiąca zmianę części planu przyjętego Uchwałą Nr V/21/85 z dnia 30 stycznia 1985 roku dla całej gminy (który przestał obowiązywać z końcem 2003 roku). Plan ten dotyczy terenów w miejscowości Budy i obejmuje obszar około 8,82 ha.
3. Uchwała Nr XVII/90/04 z dnia 30 września 2004 roku – obejmująca tereny międzynarodowego przejścia granicznego Polska – Białoruś w Białowieży o powierzchni około 6,0 ha.

Te trzy miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmują łącznie około 27,91 ha, co stanowi zaledwie 0,1% powierzchni gminy wynoszącej 203 km² (20 312 ha). Jest to wyjątkowo niski wskaźnik pokrycia planistycznego, nawet w porównaniu do średniej krajowej, która wynosi około 31,6% [dane GUS za 2022 rok].

Warto zauważyć, że wszystkie obowiązujące plany zostały uchwalone ponad 20 lat temu, a najmłodszy z nich pochodzi z 2004 roku. Dodatkowo, plany te mają charakter punktowy – obejmują konkretne obiekty turystyczne, instytucje naukowe oraz przejście graniczne, nie tworząc spójnej koncepcji zagospodarowania przestrzennego gminy. Koncentrują się głównie na terenach zainwestowanych, nie regulując kwestii relacji między obszarami rozwoju a obszarami chronionymi w szerszym kontekście przestrzennym.

7.2. ANALIZA DANYCH DOTYCZĄCYCH PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO

W latach 2015-2023 sytuacja planistyczna gminy Białowieża pozostawała relatywnie stabilna w zakresie formalnego pokrycia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego. Przez cały analizowany okres obowiązywały zaledwie 3 plany miejscowe, które obejmowały łącznie około 21 ha, co stanowiło jedynie 0,1% całkowitej powierzchni gminy. Wskaźnik ten nie uległ zmianie w ciągu badanej dekady, co wskazuje na niewielki stopień sformalizowania polityki przestrzennej w gminie poprzez dokumenty planistyczne.

7.2.1. DECYZJE O WARUNKACH ZABUDOWY I ZAGOSPODAROWANIA TERENU

Wobec niewielkiego pokrycia gminy miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, głównym narzędziem kształtowania ładu przestrzennego były decyzje o warunkach zabudowy oraz decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego.

W analizowanym okresie wydano łącznie 389 decyzji o warunkach zabudowy, przy średniej rocznej na poziomie 43 decyzji. Liczba tych decyzji podlegała jednak znacznym wahaniom – najwyższą wartość (62) odnotowano w 2015 roku, a najniższą (26) w 2018 roku.

Rok:	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba decyzji o warunkach zabudowy	62	56	29	26	38	38	45	37	58
w tym: dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej	60	52	21	9	23	30	35	29	58

Tabela 16 Liczba decyzji o warunkach zabudowy w gminie Białowieża w latach 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W ostatnich latach (2021-2023) zaobserwowano wzrost liczby wydawanych decyzji o warunkach zabudowy, co sugeruje ożywienie ruchu inwestycyjnego na terenie gminy. Szczególnie widoczny jest wzrost w 2023 roku, kiedy wydano 58 takich decyzji.

Zdecydowana większość decyzji o warunkach zabudowy dotyczyła zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej. W latach 2015-2023 wydano łącznie 317 takich decyzji, co stanowiło około 81% wszystkich decyzji o warunkach zabudowy. Warto zauważyć, że liczba decyzji dotyczących zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej również ulegała znacznym wahaniom – od 9 w 2018 roku do 60 w 2015 roku. W 2023 roku odnotowano wyraźny wzrost tego typu decyzji (58), co może świadczyć o rosnącym zainteresowaniu budową domów jednorodzinnych w gminie Białowieża.

Powierzchnia objęta decyzjami o warunkach zabudowy również charakteryzowała się dużą zmiennością. Szczególnie wyróżnia się rok 2019, kiedy powierzchnia ta wyniosła 235,2 ha, podczas gdy w pozostałych latach oscylowała między 6,6 a 19,7 ha.

Rok:	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Powierzchnia objęta decyzjami o warunkach zabudowy (ha)	14,3	15,8	19,7	7,8	235,2	14,3	12,8	9,3	6,6

Tabela 17 Powierzchnia objęta decyzjami o warunkach zabudowy (ha) w gminie Białowieża w latach 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

7.2.2. DECYZJE O USTALENIU LOKALIZACJI INWESTYCJI CELU PUBLICZNEGO

W okresie 2015-2023 wydano 40 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, przy średniej rocznej na poziomie 4,4 decyzji. Również w tym przypadku widoczne są wahania – od 8 decyzji w 2015 roku do braku takich decyzji w 2020 roku. W ostatnich latach liczba tych decyzji stabilizuje się na poziomie 5-6 rocznie.

Rok:	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Liczba decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego	8	6	3	4	2	0	6	5	6

Tabela 18 Liczba decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w gminie Białowieża w latach 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

7.2.3. ZMIANY LEGISLACYJNE I PERSPEKTYWY PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO

Zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw, od 1 stycznia 2026 roku wejdzie w życie nowy system planowania przestrzennego.

Najważniejsza zmiana dotyczy wprowadzenia obowiązkowego planu ogólnego gminy, który zastąpi dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Plan ogólny będzie podstawowym dokumentem określającym politykę przestrzenną gminy i musi zostać uchwalony przez wszystkie gminy w Polsce do końca 2025 roku. W przeciwieństwie do dotychczasowego studium, plan ogólny będzie aktem prawa miejscowego, co oznacza, że będzie miał wiążący charakter dla wszystkich uczestników procesu inwestycyjnego.

Ta zmiana ma szczególne znaczenie dla gminy Białowieża, gdzie obecnie miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego obejmują zaledwie 0,1% powierzchni gminy, a rozwój przestrzenny regulowany jest głównie poprzez wydawanie indywidualnych decyzji o warunkach zabudowy. Wprowadzenie planu ogólnego będzie wymagało od władz gminy Białowieża kompleksowego podejścia do planowania przestrzennego i może stanowić szansę na bardziej zrównoważony rozwój uwzględniający zarówno potrzeby ochrony przyrody, jak i rozwoju społeczno-gospodarczego.

W kontekście obecnego stanu planowania przestrzennego w gminie Białowieża, nadchodzące zmiany legislacyjne związane z wprowadzeniem obowiązkowego planu ogólnego stanowią zarówno wyzwanie, jak i szansę.

Wyzwaniem będzie konieczność wypracowania kompromisu między różnymi wizjami rozwoju przestrzennego gminy, uwzględniającego zarówno potrzeby lokalnej społeczności, jak i wymogi ochrony przyrody. Dotychczasowe niepowodzenia w uchwaleniu aktualizacji studium wskazują, że nie będzie to zadanie łatwe.

Główne wyzwania dla przyszłego planowania przestrzennego w gminie Białowieża obejmują:

1. Pogodzenie rygorystycznych wymogów ochrony przyrody z potrzebami rozwojowymi lokalnej społeczności
2. Uwzględnienie interesów i oczekiwań różnych grup interesariuszy
3. Wypracowanie spójnej wizji rozwoju przestrzennego w kontekście ograniczeń wynikających z ochrony obszarów Natura 2000 i statusu UNESCO
4. Przejście od punktowego planowania (indywidualne decyzje o warunkach zabudowy) do systemowego podejścia (plan ogólny)
5. Zapewnienie partycypacji społecznej w procesie planistycznym

Jednocześnie nowy system planowania może stać się szansą na przezwycięzenie dotychczasowego impasu planistycznego. Plan ogólny, jako akt prawa miejscowego o bardziej rygorystycznej strukturze niż studium, może pomóc w wypracowaniu bardziej precyzyjnych i wiążących rozstrzygnięć przestrzennych.

7.3. STRUKTURA OSADNICZA

Gmina Białowieża położona jest w powiecie hajnowskim, w województwie podlaskim. Strukturę osadniczą gminy tworzy 13 miejscowości o różnorodnym charakterze:

Białowieża to główna miejscowość gminy, posiadająca status wsi. Jest to centrum administracyjne, gdzie znajduje się Dyrekcja Białowieskiego Parku Narodowego.

Miejscowość pełni ważne funkcje jako ośrodek turystyczny, edukacji przyrodniczej, naukowy i wydawniczy. W Białowieży funkcjonują trzy placówki naukowe: Zakład Lasów Naturalnych Instytutu Badawczego Leśnictwa, Białowieska Stacja Geobotaniczna Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytut Biologii Ssaków Polskiej Akademii Nauk. Ze względu na bogatą historię i liczne zabytki architektury sakralnej, pałacowej, muzea i zabytkowe zespoły zieleni, Białowieża stanowi ważne centrum kulturalne w regionie.

Oprócz głównej miejscowości, w gminie funkcjonują również inne jednostki osadnicze o różnym charakterze:

Miejscowość	Rodzaj	Miejscowość podstawowa (dla części integralnych miejscowości)
Białowieża (0023076)	wieś	

Budy (0023113)	wieś
Czerlonka (0023120)	osada
Grudki (0023142)	osada
Podcerkwy (0023159)	osada leśna
Podolany (0023171)	część Białowieża (0023076)
Podolany Drugie (0023188)	część Białowieża (0023076)
Podolany Pierwsze (0023194)	część Białowieża (0023076)
Pogorzelce (0023202)	wieś
Przewłoka (0023165)	osada leśna
Teremiski (0023219)	wieś
Zastawa (0023225)	część Białowieża (0023076)
Zwierzyniec (0023136)	osada

Tabela 19 Jednostki podziału terytorialnego wg Rejestru Terytorialnego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Rejestru Terytorialnego

Administracyjnie gmina Białowieża podzielona jest na sołectwa, które obejmują: Budy, Czerlonkę, Grudki, Podolany, Pogorzelce, Stoczek, Teremiski i Zastawę. Sołectwa te stanowią jednostki pomocnicze gminy i organizują życie społeczne w poszczególnych częściach obszaru gminy.

Struktura osadnicza gminy Białowieża jest typowa dla obszarów wiejskich o charakterze puszczańskim, z głównym ośrodkiem administracyjnym i mniejszymi jednostkami osadniczymi rozlokowanymi na obszarze gminy. Warto zauważyć, że część miejscowości ma status osad leśnych, co wskazuje na silne powiązanie osadnictwa z gospodarką leśną i funkcjonowaniem Puszczy Białowieskiej.

7.4. REWITALIZACJA

Urząd Gminy Białowieża prowadzi prace nad opracowaniem Gminnego Programu Rewitalizacji (GPR) Gminy Białowieża, który stanowić będzie wieloletni program działań w sferze społecznej, gospodarczej, środowiskowej, przestrzenno-funkcjonalnej oraz technicznej mający na celu poprawę jakości życia mieszkańców obszarów gminy znajdujących się w stanie kryzysowym z powodu koncentracji negatywnych zjawisk społecznych. Obecnie projekt GPR podlega konsultacjom i opiniowaniu.

Na podstawie projektu Gminnego Programu Rewitalizacji Gminy Białowieża, obszarem rewitalizacji jest południowa część miejscowości Białowieża, określana jako "Białowieża Południe". Obszar ten obejmuje ulice: Cegielniana, Dębowa, Gen. Bryg. M. Polecha, Graniczna, Grudkowska, Kolejowa, Krzyże, Łowiecka, Mostowa, Nowa, Ogrodowa, Paczoskiego, Pałacowa, Podolany I, Podolany II, Polna, Południowa, Rysia, Stacja Towarowa, Wilcza, Zastawa i Żurawia.

Wyznaczony obszar spełnia ustawowe wymogi dotyczące wielkości (nie przekracza 20% powierzchni gminy) oraz liczby mieszkańców (nie więcej niż 30% ogółu mieszkańców gminy). Został zidentyfikowany jako teren zdegradowany o istotnym znaczeniu dla rozwoju lokalnego.

Działania rewitalizacyjne będą miały istotny wpływ na strukturę planistyczną gminy Białowieża poprzez:

1. Wzmocnienie funkcji społecznych i publicznych - modernizacja obiektów infrastruktury społecznej (świetlice wiejskie, tereny rekreacyjne) pozwoli na poprawę dostępności usług publicznych.
2. Poprawę jakości przestrzeni publicznych - zagospodarowanie przestrzeni przy ul. Kolejowej oraz budowa oświetlenia poprawi estetykę i bezpieczeństwo.
3. Rozwój funkcji turystycznych - utworzenie szlaku kulturowo-historycznego oraz organizacja cyklicznych wydarzeń (Jarmark Produktów Lokalnych) wzmocni potencjał turystyczny gminy.
4. Poprawę stanu środowiska - modernizacja oczyszczalni ścieków oraz program unieszkodliwiania azbestu przyczynią się do ograniczenia zagrożeń środowiskowych.
5. Wzmocnienie tożsamości lokalnej - działania kulturalne i edukacyjne będą sprzyjać budowaniu wspólnoty lokalnej i zachowaniu dziedzictwa kulturowego.

Gmina Białowieża nie planuje ustanowienia Specjalnej Strefy Rewitalizacji.

Ustalenia zawarte w projekcie GPR nie naruszają zapisów obowiązującego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy z 1999 roku. Jednocześnie Gmina Białowieża prowadzi prace nad Planem ogólnym gminy, który zgodnie z przepisami zastąpi studium z dniem 1 stycznia 2026 r. Nowy dokument będzie stanowił podstawę do dalszego planowania przestrzennego i realizacji działań rewitalizacyjnych.

Na terenie obszaru rewitalizacji (ul. Kolejowa, Stacja Towarowa) obowiązuje miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty uchwałą nr XXXII/177/98 Rady Gminy z dnia 17 kwietnia 1998 r. Plan ten nie wymaga zmian w związku z planowanymi przedsięwzięciami rewitalizacyjnymi.

7.5. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy planowania przestrzennego
1	Krytyczny brak aktualnej dokumentacji planistycznej - studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego pochodzi z 1999 roku, a plany miejscowe pokrywają zaledwie 0,1% powierzchni gminy, co znacząco utrudnia prowadzenie spójnej polityki przestrzennej.
2	Fundamentalny konflikt między potrzebami rozwojowymi społeczności lokalnej a rygorystycznymi wymogami ochrony unikalnych walorów przyrodniczych, co wymaga wypracowania zrównoważonego podejścia w nowych dokumentach planistycznych.
3	Konieczność przejścia od chaotycznego, punktowego planowania opartego na decyzjach o warunkach zabudowy (szczególnie widoczny wzrost liczby takich decyzji w ostatnich latach) do systemowego podejścia w postaci planu ogólnego, który będzie musiał zostać uchwalony do końca 2025 roku.
4	Potrzeba zintegrowania działań rewitalizacyjnych (szczególnie w obszarze "Białowieża Południe") z planowaniem przestrzennym w celu wzmocnienia funkcji społecznych, publicznych i turystycznych gminy przy jednoczesnej poprawie stanu środowiska i wzmocnieniu tożsamości lokalnej.

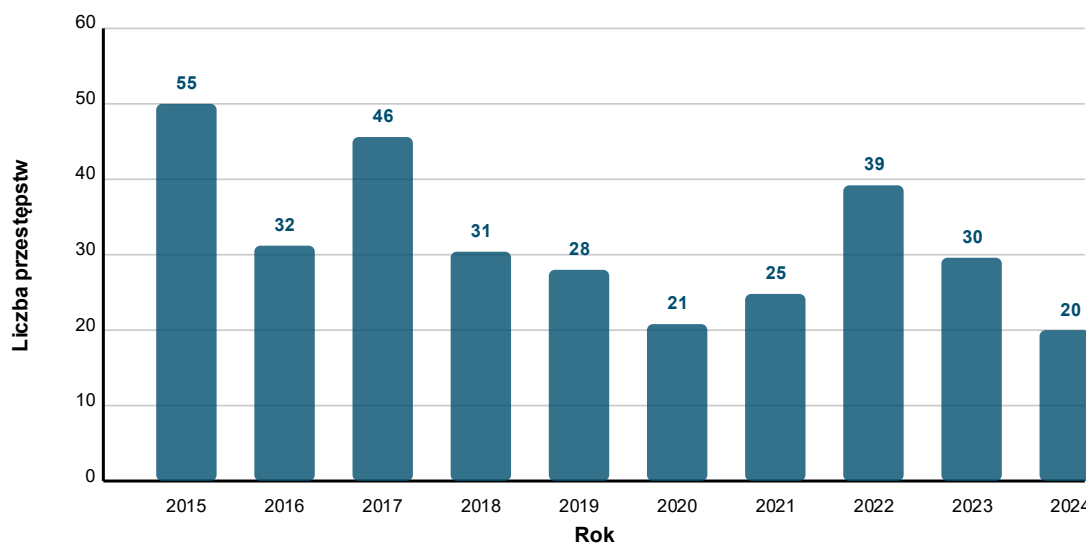
8. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

Bezpieczeństwo publiczne w gminie Białowieża jest realizowane zgodnie z zadaniami własnymi gminy określonymi w Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, które obejmują zaspokajanie potrzeb zbiorowych wspólnoty w zakresie porządku publicznego, bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej. Za bezpieczeństwo publiczne w gminie odpowiedzialne są trzy główne podmioty: Wójt Gminy, Policja (Posterunek Policji w Białowieży przy ul. Sportowej 18) oraz Ochotnicza Straż Pożarna (OSP).

8.1. PRZESTĘPCZOŚĆ

Analizując dane statystyczne dotyczące przestępczości dostarczone przez Komendę Powiatową Policji w Hajnówce, można zaobserwować, że liczba stwierdzonych przestępstw w latach 2015-2024 wykazywała wahania. Najwyższą liczbę przestępstw odnotowano w 2015 roku (55 przypadków), natomiast najniższą w 2024 roku (20 przypadków).

Liczba stwierdzonych przestępstw w latach 2015-2024

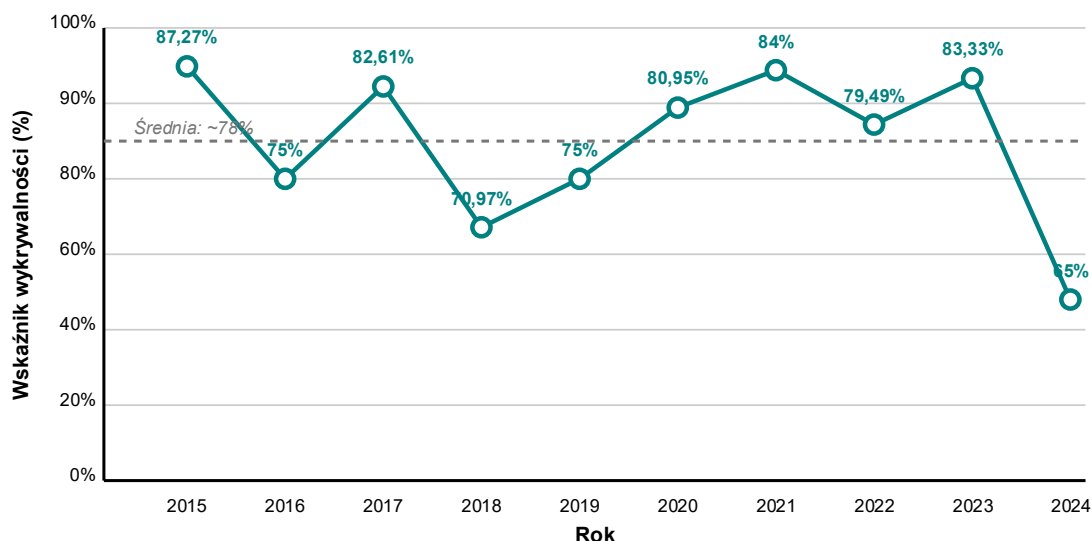

Wykres 15 Liczba przestępstw na terenie gminy Białowieża w latach 2015-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Hajnówce

Na podstawie przedstawionych danych statystycznych za lata 2015-2024 można zauważyć określone tendencje w zakresie wykrywalności przestępstw w gminie. W analizowanym okresie wskaźnik wykrywalności przestępstw utrzymywał się na stosunkowo wysokim poziomie, oscylując przeważnie między 70% a 87%. Średni wskaźnik wykrywalności za cały badany okres wyniósł około 78%, co można uznać za dobry wynik. Wykrywalność podlegała jednak pewnym wahaniom w badanym okresie.

Wskaźnik wykrywalności przestępstw w latach 2015-2024

Wykres 16 Wskaźnik wykrywalności przestępstw w latach 2015-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Powiatowej Policji w Hajnówce

Dane wskazują na generalnie dobrą skuteczność organów ścigania w wykrywaniu sprawców przestępstw na terenie gminy, choć ostatni rok (2024) pokazuje niepokojący spadek tej skuteczności. Warto zauważyć, że w latach, gdy liczba przestępstw była wyższa, służby wykazywały się często większą skutecznością w ich wykrywaniu, co może sugerować efektywną mobilizację zasobów w odpowiedzi na wzrost zagrożenia przestępczością.

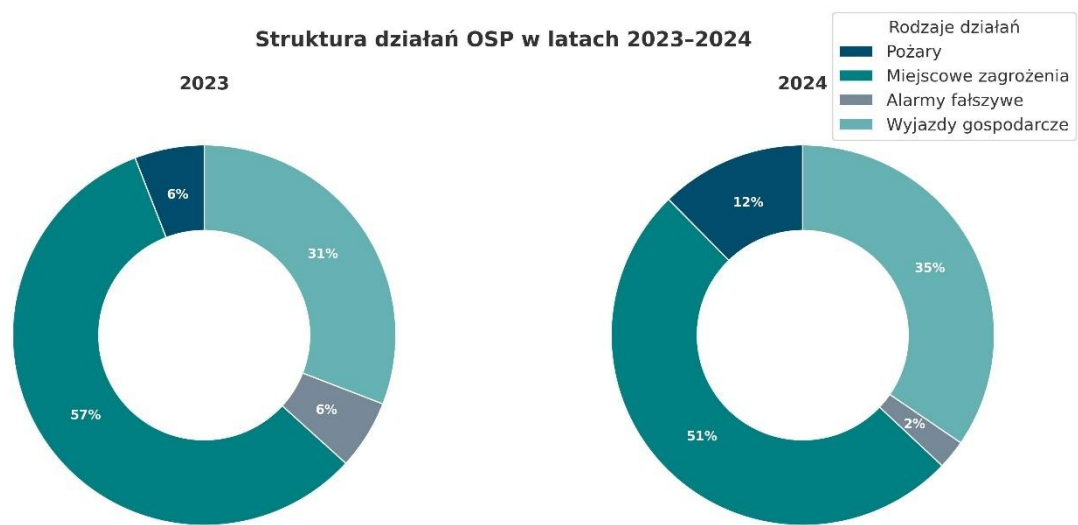
8.2. OCHOTNICZA STRAŻ POŻARNA

Na terenie gminy Białowieża funkcjonuje jedna jednostka Ochotniczej Straży Pożarnej, która od 1995 roku jest włączona do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego. Jednostka posiada status S2 i liczy 32 ochotników. OSP Białowieża jest dobrze wyposażona w sprzęt ratowniczo-gaśniczy. W 2024 roku nastąpiła wymiana średniego samochodu ratowniczo-gaśniczego na nowy model z roku produkcji 2024, co znacząco poprawiło możliwości operacyjne jednostki. Ponadto, jednostka dysponuje ciężkim samochodem ratowniczo-gaśniczym z 2011 roku.

Jednostka OSP jest wyposażona w niezbędny sprzęt do prowadzenia działań ratowniczo-gaśniczych, w tym motopompy różnego typu, zestawy hydrauliczne do ratownictwa technicznego, pilarki, agregaty prądotwórcze oraz sprzęt do ratownictwa medycznego, w tym defibrylatory.

Analizując liczbę wyjazdów do zdarzeń, można zaobserwować znaczący wzrost interwencji związanych z pożarami – z 4 w 2023 roku do 10 w 2024 roku. Liczba miejscowych zagrożeń również wzrosła z 39 do 41. Jednocześnie zmniejszyła się liczba alarmów fałszywych z 4 do 2,

co może świadczyć o poprawie świadomości mieszkańców. Wzrosła także liczba wyjazdów gospodarczych z 21 do 28.

Wykres 17 Liczba wyjazdów do zdarzeń w 2023 i 2024 r.
 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OSP w Białowieży

8.3. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy bezpieczeństwa publicznego
1	Systematyczny spadek liczby przestępstw w ostatnich latach wskazuje na poprawę bezpieczeństwa publicznego, co stanowi mocną stronę gminy, jednak niepokojący spadek skuteczności wykrywalności w 2024 roku wymaga podjęcia działań wzmacniających współpracę z organami ścigania.
2	Jednostka OSP w Białowieży stanowi kluczowy element systemu bezpieczeństwa publicznego gminy, jej włączenie do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego oraz dobre wyposażenie stwarzają solidne podstawy do dalszego rozwoju potencjału operacyjnego i ratowniczego.
3	Wzrost liczby interwencji związanych z pożarami (z 4 do 10) oraz miejscowymi zagrożeniami (z 39 do 41) w okresie 2023-2024 wskazuje na rosnące zapotrzebowanie na usługi ratownicze, co powinno skutkować dalszym wzmacnianiem potencjału OSP oraz działaniami prewencyjnymi i edukacyjnymi w zakresie zapobiegania zagrożeniom.

9. EDUKACJA I KAPITAŁ SPOŁECZNY

9.1. PLACÓWKI OŚWIATOWE

W gminie Białowieża funkcjonuje Zespół Szkolno-Przedszkolny w Białowieży, w którego skład wchodzi oddziały zapewniające możliwość kształcenia na poziomie szkoły podstawowej oraz oddziały przedszkolne. Uczniowie z gminy Białowieża mają możliwość kontynuacji nauki m.in. w Technikum Leśnym w Białowieży, której organem prowadzącym i nadzorującym jest Minister Klimatu i Środowiska.

Placówka	Adres	Organ nadzorujący
Zespół Szkolno - Przedszkolny w Białowieży (Przedszkole)	ul. Sportowa 10, 17-230 Białowieża	Gmina Białowieża
Zespół Szkolno - Przedszkolny w Białowieży (Szkoła)	ul. Stoczek 2, 17-230 Białowieża	Gmina Białowieża
Technikum Leśne w Białowieży	park Dyrekcyjny 1A, 17-230 Białowieża	Minister Klimatu i Środowiska

Tabela 20 Zestawienie szkół w gminie Białowieża

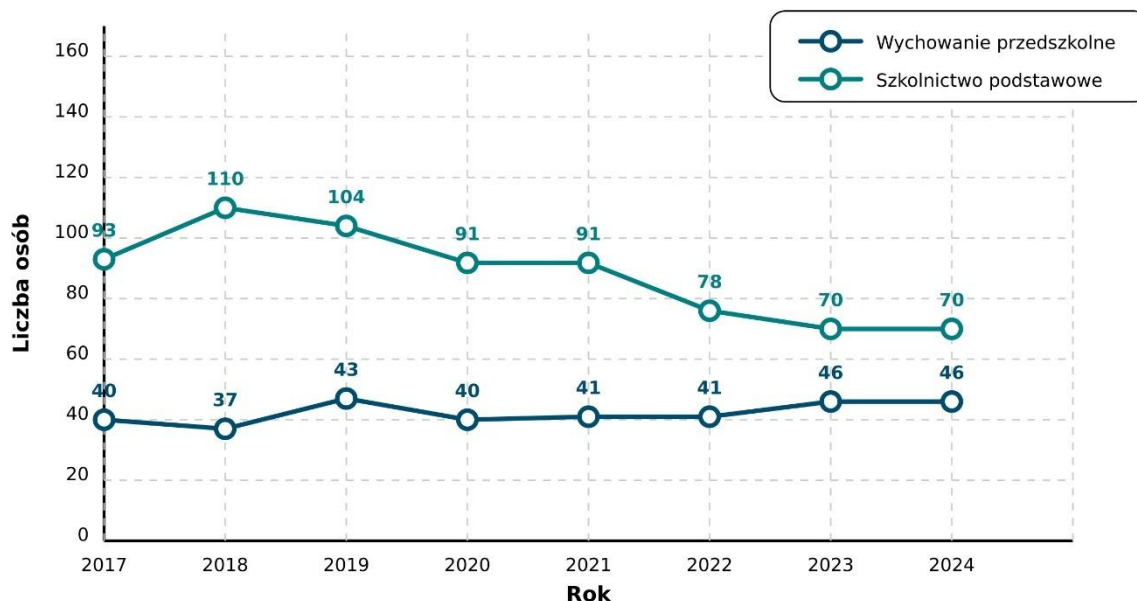
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy

W latach 2017–2024 w Gminie Białowieża zaobserwowano wyraźną tendencję spadkową w zakresie liczby uczniów szkół podstawowych. W 2018 roku do szkół uczęszczało 110 uczniów, natomiast w 2024 roku ich liczba wynosi już tylko 70, co oznacza spadek o ponad 36% w ciągu sześciu lat. Spadek ten wpisuje się w szerszy trend demograficzny, obejmujący starzenie się społeczeństwa, zmniejszającą się liczbę urodzeń oraz migracje młodych rodzin do większych ośrodków miejskich.

W przeciwieństwie do sektora szkolnictwa podstawowego, liczba dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym pozostaje relatywnie stabilna. W latach 2017–2024 wahała się ona w granicach od 37 do 46 dzieci. Obniżająca się liczba uczniów szkół podstawowych przy jednoczesnym względnym utrzymaniu liczby dzieci w przedszkolach może w kolejnych latach skutkować dalszym zmniejszeniem liczby uczniów w placówkach szkolnych, co stanowi istotne wyzwanie organizacyjne i finansowe dla lokalnego systemu oświaty. Dane te wymagają bieżącej analizy oraz odpowiedniego planowania w zakresie rozwoju i dostosowania struktury edukacyjnej w gminie do zmieniających się warunków demograficznych.

Spadek liczby uczniów wynika w dużej mierze z trendów demograficznych, takich jak ujemny przyrost naturalny, starzenie się populacji oraz migracje młodych rodzin do większych ośrodków miejskich.

Liczba dzieci i uczniów w gminie Białowieża (2017-2024)

Wykres 18 Osoby uczestniczące do placówek oświatowych w gm. Białowieża 2017-2024.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy

Wskaźnik liczby dzieci w wieku przedszkolnym przypadających na jedną placówkę wychowania przedszkolnego w gminie jest niski – w 2024 roku w przedszkolu w Białowieży uczyło się 46 dzieci, co oznacza, że placówka funkcjonuje w warunkach zapewniających wysoki komfort nauki oraz indywidualizację pracy z dzieckiem. W porównaniu do gmin ościennych wskaźnik ten może być uznany za korzystny, choć w ujęciu ekonomicznym prowadzenie placówek w warunkach spadającej liczby uczniów staje się coraz większym wyzwaniem dla samorządu.

Dodatkowym atutem lokalnego systemu edukacji jest funkcjonowanie Technikum Leśnego, jednej z nielicznych szkół w Polsce kształcących w zawodzie technika leśnika. Placówka ta ma zasięg ponadlokalny i przyciąga uczniów spoza gminy, a jej położenie w bezpośrednim sąsiedztwie Puszczy Białowieskiej sprzyja realizacji praktycznych zajęć w warunkach naturalnych.

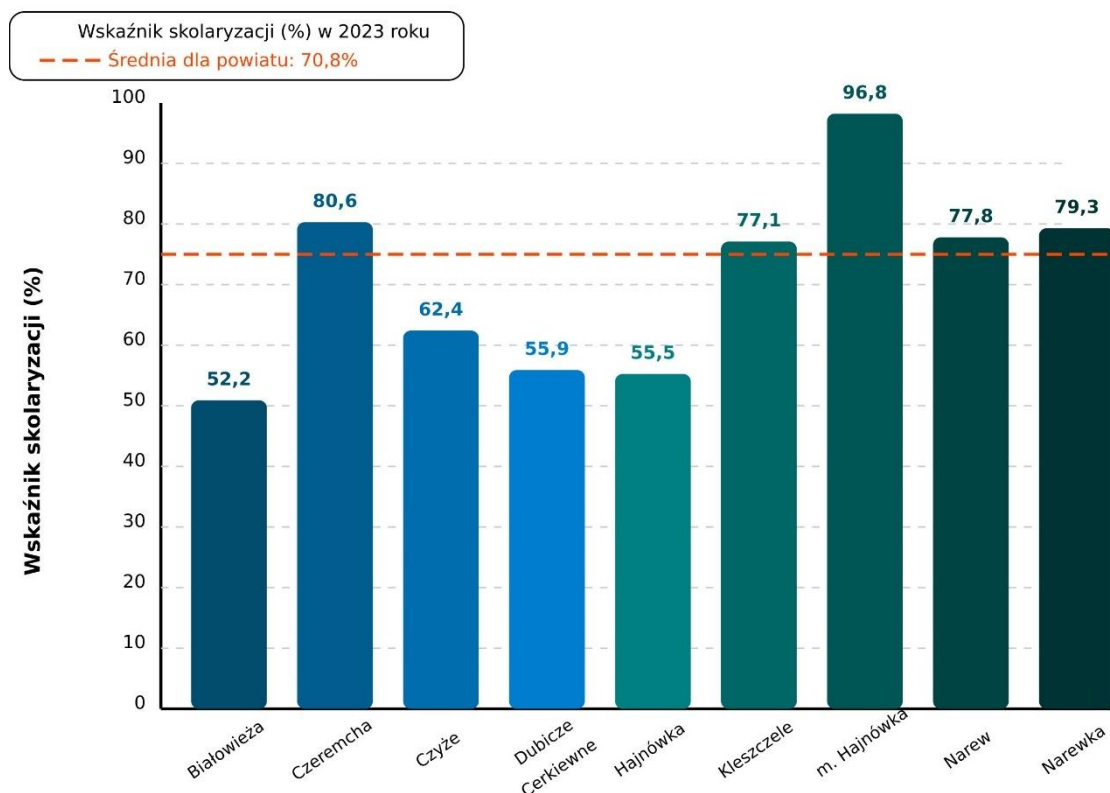
ROK	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Liczba uczniów Technikum Leśnego	228	163	188	181	174	210	227	209
Uczniowie mieszkający w internacie	180	145	159	154	158	185	200	180
Procent uczniów w internacie	78,9%	89,0%	84,6%	85,1%	90,8%	88,1%	88,1%	86,1%

Tabela 21 Zestawienie liczby uczniów Technikum Leśnego w Białowieży

Źródło: Opracowanie na podstawie danych z Technikum Leśnego w Białowieży

Liczba uczniów Technikum Leśnego utrzymuje się na stabilnym, wysokim poziomie. Duże zainteresowanie ofertą szkoły świadczy o **dobrej renomie placówki** oraz jej **znaczącym wpływie na rozwój edukacyjny** nie tylko gminy Białowieża, ale również szerszego regionu. Fakt, że około 80% uczniów korzysta z zakwaterowania w internacie, potwierdza ponadlokalny charakter placówki oraz jej istotne znaczenie dla kształcenia zawodowego w skali ponadgminnej.

Wskaźnik skolaryzacji w gminach powiatu hajnowskiego (2023)

Wykres 19 Wskaźnik skolaryzacji w powiecie hajnowskim.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z GUS BDL

Współczynnik skolaryzacji brutto to relacja liczby osób uczących się (stan na początek roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia – niezależnie od wieku – do liczby ludności (stan na dzień 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Współczynnik skolaryzacji netto odnosi się wyłącznie do osób w odpowiednim wieku szkolnym. Oba wskaźniki są miarą dostępności i wykorzystania systemu edukacyjnego na danym terenie.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego za 2023 rok, zarówno wskaźnik skolaryzacji brutto, jak i netto w gminie Białowieża wyniósł 52,2%. Jest to najniższy wynik

wśród gmin powiatu hajnowskiego, wskazujący na ograniczony udział dzieci i młodzieży w lokalnym systemie oświaty w stosunku do potencjalnej liczby mieszkańców w wieku szkolnym. Najwyższe wartości wskaźnika skolaryzacji odnotowano w mieście Hajnówka (96,8%), a także w gminach Czeremcha (80,6%), Narewka (79,3%) i Narew (77,8%). Wysoki poziom wskaźnika związany jest z większą koncentracją ludności, szerszą i bardziej zróżnicowaną ofertą edukacyjną, a także lepszą dostępnością do placówek oświatowych i usług komplementarnych (np. opieka świetlicowa, zajęcia pozalekcyjne, transport szkolny).

Niski wskaźnik skolaryzacji w Gminie Białowieża to efekt kilku nakładających się zjawisk. Przede wszystkim gmina charakteryzuje się niewielką i starzejącą się populacją, w której udział dzieci w wieku szkolnym systematycznie maleje. Dodatkowo obserwuje się zjawisko migracji edukacyjnej, zwłaszcza w kierunku Hajnówki – uczniowie wybierają szkoły w większym ośrodku ze względu na bogatszą ofertę edukacyjną, większy dostęp do zajęć specjalistycznych i nowocześniejszą infrastrukturę.

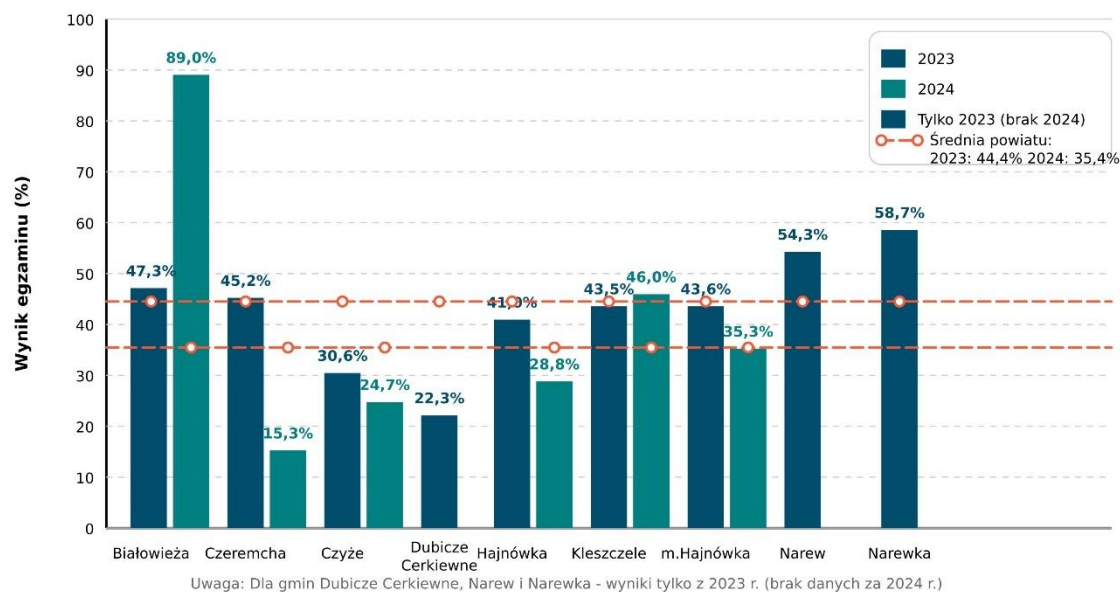
Warto podkreślić, że terytorialne rozproszenie zabudowy oraz położenie gminy w otulinie Białowieskiego Parku Narodowego także ograniczają potencjał demograficzny i przestrzenny do rozwoju lokalnych placówek oświatowych. W rezultacie część dzieci zamieszkujących teren gminy realizuje obowiązek szkolny w placówkach zlokalizowanych poza jej granicami, co obniża wskaźniki skolaryzacji w ujęciu statystycznym, mimo że faktycznie uczestniczą one w systemie edukacji – lecz poza obszarem gminy Białowieża.

9.2. EGZAMIN ÓSMOKLASISTY

W 2024 roku uczniowie z gminy Białowieża osiągnęli dobre wyniki z egzaminu ósmoklasisty. Średni wynik z matematyki wyniósł 89% i był znacząco wyższy od średniej województwa podlaskiego, która wyniosła 50%. Z języka angielskiego uczniowie uzyskali wynik na poziomie 63%, co odpowiada średniej wojewódzkiej. Natomiast z języka polskiego osiągnięto 45%, co plasuje gminę Białowieża poniżej średniej województwa, wynoszącej 54%.

Wyniki egzaminu z matematyki w latach 2023-2024

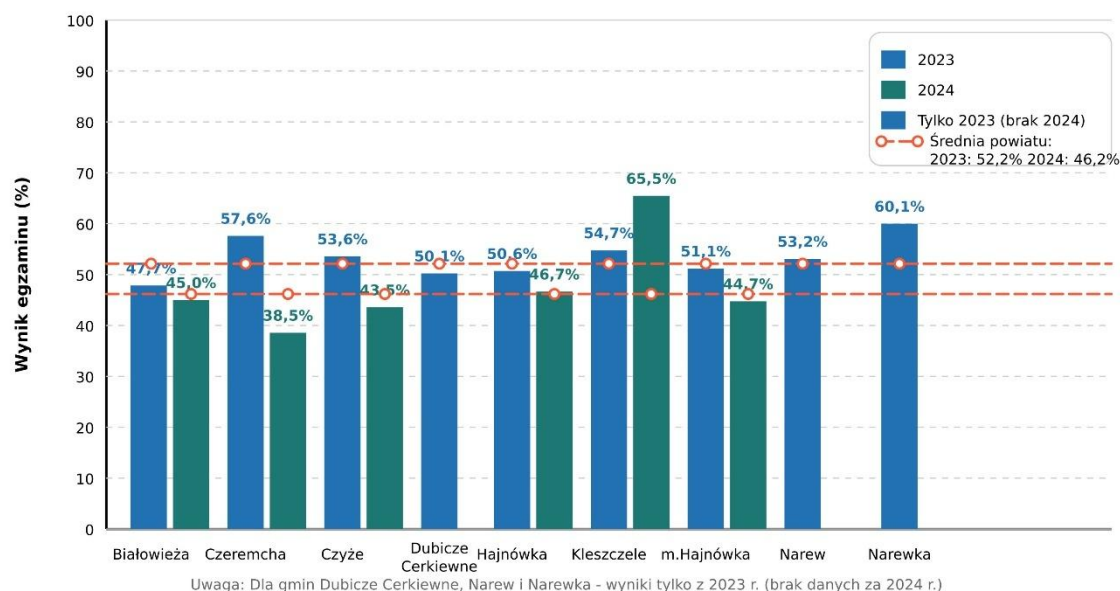
Porównanie wyników według gmin powiatu hajnowskiego (wartości w %)

Wykres 20 Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w gminach powiatu hajnowskiego w latach 2023-2024.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CKE.

Wyniki egzaminu z języka polskiego w latach 2023-2024

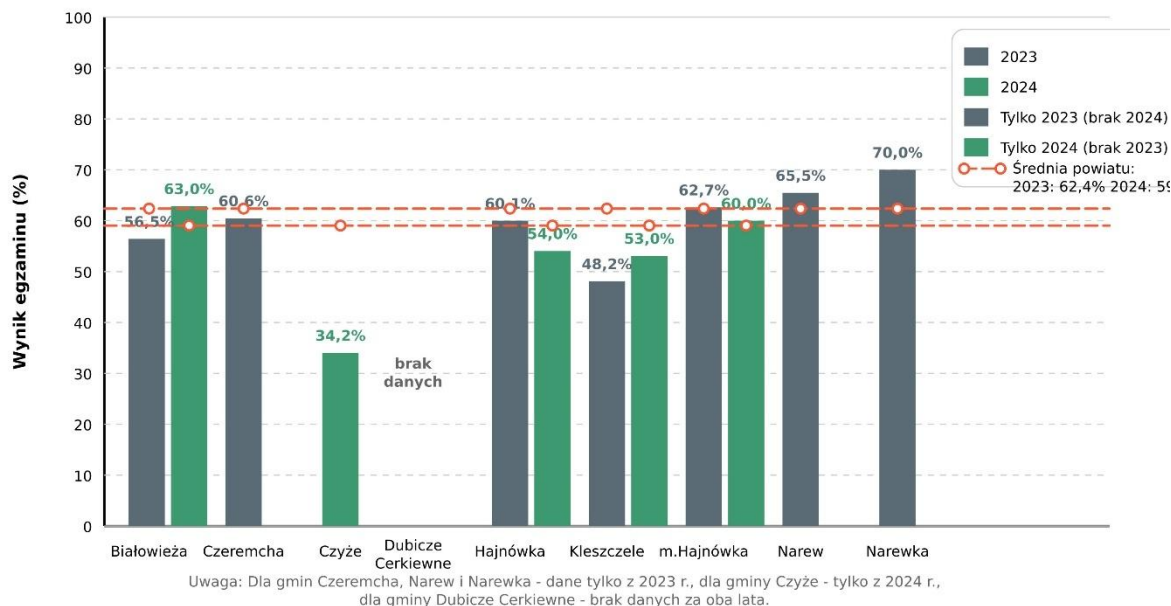
Porównanie wyników według gmin powiatu hajnowskiego (wartości w %)

Wykres 21 Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w gminach powiatu hajnowskiego w latach 2023-2024.
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CKE.

Wyniki egzaminu z języka angielskiego w latach 2023-2024

Porównanie wyników według gmin powiatu hajnowskiego (wartości w %)

Wykres 22 Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w gminach powiatu hajnowskiego w latach 2023-2024.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych CKE.

Wyniki egzaminu ósmoklasisty w poszczególnych gminach powiatu hajnowskiego wskazują na znaczne zróżnicowanie poziomu osiągnięć edukacyjnych uczniów. Na tle powiatu gmina Białowieża osiąga rezultaty zbliżone do średnich wartości, choć nieco niższe w przypadku języka polskiego i angielskiego. Szczególnie dobre wyniki egzaminacyjne notowane są w gminach Narewka, Narew i Czeremcha, co może być efektem lepszego zaplecza edukacyjnego lub korzystnych uwarunkowań demograficznych. Dane zbiorcze nie są udostępniane przez CKE, jeśli do egzaminu przystąpiło mniej niż czterech uczniów.

9.3. KAPITAŁ SPOŁECZNY

9.3.1. ORGANIZACJE I STOWARZYSZENIA

Na terenie gminy Białowieża funkcjonują obecnie 32 zarejestrowane organizacje pozarządowe. Tak duża liczba fundacji i stowarzyszeń świadczy o wysokim poziomie aktywności społecznej oraz zaangażowaniu mieszkańców w działania na rzecz ochrony przyrody, rozwoju turystyki, kultury, edukacji i sportu. Wskaźnik liczby organizacji wynosi około 17,3 organizacji na 1000 mieszkańców, co znacząco przewyższa średnie wartości obserwowane na poziomie województwa i kraju.

W gminie Białowieża działają następujące fundacje i stowarzyszenia:

- Fundacje:

- Fundacja "Biała Wieża" – KRS 0000587308
- Fundacja Białowieska – KRS 0000792591
- Fundacja Ekologiczne Forum Młodzieży – KRS 0000719480
- Fundacja Open Science Conservation Fund – KRS 0000729971
- Fundacja Przyszłości Obszarów Chronionych – Instytut Kronenberga – KRS 0000546326
- Fundacja VIS MULIER – KRS 0001134718
- Memoria Futuro Est – KRS 0000920472
- Stowarzyszenia ekologiczne i przyrodnicze:
 - Dzika Polska (Teremiski) – KRS 0000265057
 - Budy Puszczańskie (Budy) – KRS 0000247528
 - Białowieskie Stowarzyszenie Agroturystyczne "Żubr" – KRS 0000234478
 - Białowieskie Stowarzyszenie Dziedzictwa Puszczy – KRS 0000416565
 - Lokalna Organizacja Turystyczna "Puszcza Białowieska" – KRS 0000418647
 - Polskie Towarzystwo Ochrony Ptaków – KRS 0000082995
 - Stowarzyszenie Dom Przyrody i Kultury (Teremiski) – KRS 0000876436
 - Stowarzyszenie Rozwoju Białowieży i Ochrony Dziedzictwa Puszczy Białowieskiej – KRS 0000783052
 - Towarzystwo Przyjaciół Białowieży – KRS 0000486937
 - Towarzystwo Przyjaciół Energii Odnawialnej – KRS 0000380610
- Stowarzyszenia społeczne, edukacyjne i sportowe:
 - Białowieski Klub Kyokushin Karate – KRS 0000225132
 - Ochotnicza Straż Pożarna w Białowieży – KRS 0000049021
 - Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze – Oddział im. Jana Jerzego Karpińskiego w Białowieży – KRS 0000107932
 - Skansen w Białowieży – KRS 0000134188
 - Stowarzyszenie "Aktywne Dzieci" – KRS 0000779751
 - Stowarzyszenie "Białowieża" – KRS 0000256494
 - Stowarzyszenie Na Rzecz Ochrony Drewnianego Ludowego Budownictwa i Zabytków Białowieża – "Sławna Wieś" – KRS 0000284871
 - Stowarzyszenie Ośrodek Białowieża – KRS 0000962570
 - Stowarzyszenie Przedsiębiorców "Nasza Białowieża" – KRS 0000222515

- Stowarzyszenie Re-Cogito Futuro – KRS 0000246506
- Stowarzyszenie Rozwoju Zespołu Szkół Leśnych w Białowieży – KRS 0000098044
- Stowarzyszenie Wspólna Białowieża – KRS 0000792535
- Towarzystwo Sportowe "Żubr" – KRS 0000052270

W gminie Białowieża funkcjonują dwa Koła Gospodyń Wiejskich zarejestrowane w Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.

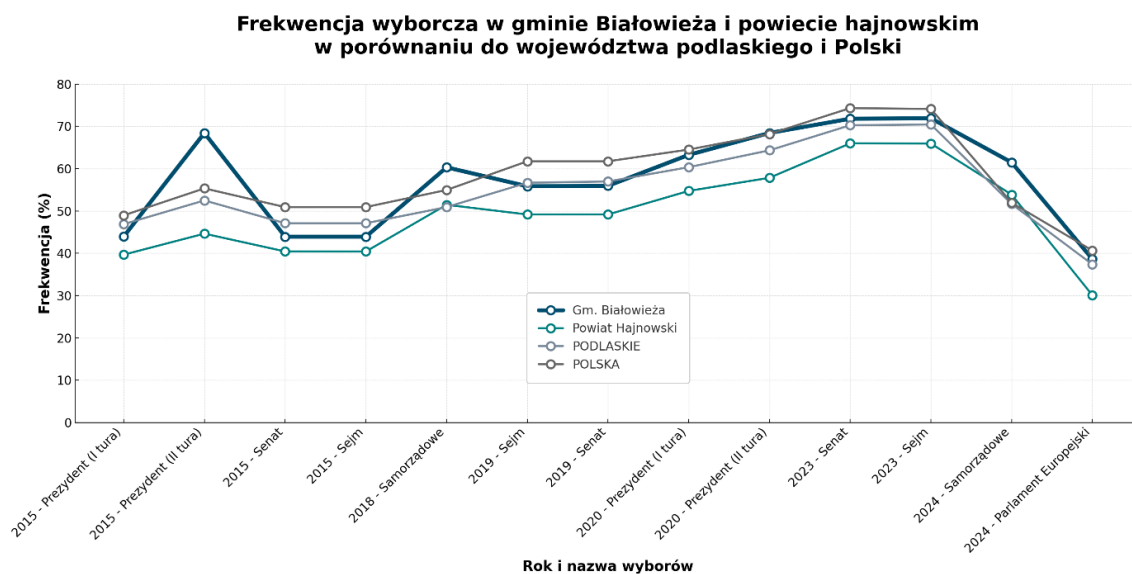
- "Babska Puszcza" w Białowieży – nr koła 2005020001
- Koło Gospodyń Wiejskich Teremiński w Budac – nr koła 2005020002

Organizacje te odgrywają istotną rolę w integracji społeczności lokalnej, zachowaniu tradycji kulinarnych, rękodzielniczych i kulturowych regionu oraz w aktywizacji mieszkańców wsi.

9.3.2. AKTYWNOŚĆ OBYWATELSKA, FREKWENCJA W WYBORACH

Udział w wyborach powszechnych stanowi jeden z kluczowych wyznaczników zaangażowania obywateli w życie publiczne. Poprzez udział w głosowaniu mieszkańcy mają możliwość bezpośredniego wpływu na kierunki rozwoju państwa oraz decyzje podejmowane na szczeblu lokalnym.

W latach 2015–2024 frekwencja wyborcza w Gminie Białowieża utrzymywała się na poziomie wyższym niż średnia dla powiatu hajnowskiego we wszystkich rodzajach wyborów. Dane te wskazują na ponadprzeciętny poziom aktywności społecznej mieszkańców gminy na tle całego regionu.

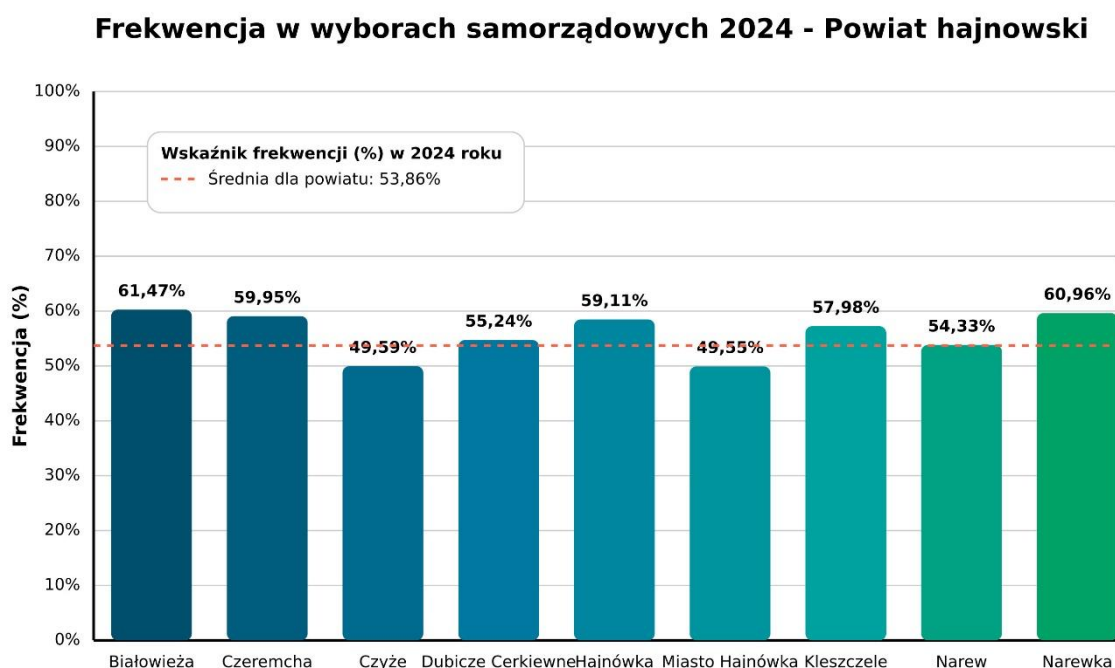

Wykres 23 Frekwencja wyborcza w gminie Białowieża na tle powiatu, województwa i kraju.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PKW.

W latach 2015–2024 gmina Białowieża charakteryzowała się jedną z najwyższych frekwencji wyborczych w powiecie hajnowskim. Niezależnie od rodzaju wyborów – prezydenckich, parlamentarnych, samorządowych czy europejskich – poziom uczestnictwa mieszkańców gminy regularnie przewyższał średnie wartości odnotowywane w innych gminach powiatu, a często również w województwie podlaskim i całym kraju.

W wyborach samorządowych przeprowadzonych w 2024 roku Gmina Białowieża osiągnęła najwyższą frekwencję wyborczą spośród wszystkich gmin powiatu hajnowskiego, wynoszącą 61,47%. Wynik ten był wyższy zarówno od średniej dla powiatu hajnowskiego (53,86%), jak i średniej krajowej (51,94%).

Wykres 24 Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2024 r. w gminie Białowieża na tle pozostałych gmin powiatu hajnowskiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych PKW.

Wysoka frekwencja wskazuje na ponadprzeciętny poziom zaangażowania obywatelskiego mieszkańców gminy Białowieża na tle regionu oraz kraju. Utrzymująca się na wysokim poziomie aktywność wyborcza świadczy o dużej świadomości społecznej oraz odpowiedzialności obywatelskiej lokalnej społeczności.

9.4. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy edukacji
1	Spadająca liczba uczniów w szkole podstawowej przy względnie stabilnej liczbie dzieci w przedszkolu jako symptom niekorzystnych trendów demograficznych,

	skutkujący koniecznością dostosowania oferty edukacyjnej przy jednoczesnym utrzymaniu wysokiej jakości kształcenia.
2	Funkcjonowanie Technikum Leśnego jako placówki o znaczeniu ponadlokalnym, stanowiącej unikalny potencjał edukacyjny związany z leśnictwem i ekologią, z możliwością rozwoju specjalistycznej oferty przyciągającej uczniów spoza gminy.
3	Niski wskaźnik skolaryzacji spowodowany realizowaniem obowiązku szkolnego przez część dzieci poza granicami gminy, wskazujący na konieczność stworzenia mechanizmów zatrzymujących odpływ uczniów do szkół w sąsiednich gminach.
4	Zróżnicowane wyniki egzaminu ósmoklasisty z bardzo dobrymi rezultatami z matematyki, przy słabszych wynikach z języków, sugerujące potrzebę wzmocnienia kompetencji językowych uczniów.
5	Potencjał do rozwoju edukacji ekologicznej i przyrodniczej w oparciu o zasoby Puszczy Białowieskiej oraz współpracę z lokalnymi organizacjami pozarządowymi o profilu ekologicznym.

LP	Wnioski z diagnozy aktywności społecznej
1	Wyjątkowo wysoka aktywność społeczna mierzona liczbą organizacji pozarządowych, z charakterystyczną koncentracją podmiotów działających w obszarze ochrony środowiska i dziedzictwa przyrodniczego, co podkreśla specyfikę gminy i jej związek z Puszcą Białowieską.
2	Wysoki poziom aktywności obywatelskiej widoczny w ponadprzeciętnej frekwencji wyborczej, świadczący o zaangażowaniu mieszkańców w sprawy lokalne i stwarzający dobre warunki do rozwoju demokracji lokalnej i partycypacyjnego zarządzania gminą.
3	Ponadprzeciętne zaangażowanie organizacji pozarządowych w różnorodne obszary życia gminy (ochrona przyrody, turystyka, kultura, edukacja, sport), stanowiące istotny zasób do wzmacniania rozwoju lokalnego i rozwiązywania wyzwań społecznych.
4	Możliwość wykorzystania wysokiego poziomu zaangażowania obywatelskiego i potencjału lokalnych organizacji do współtworzenia i realizacji polityk publicznych w modelu partycypacyjnym.
5	Potrzeba wzmacniania współpracy międzysektorowej, szczególnie pomiędzy placówkami edukacyjnymi a organizacjami pozarządowymi, w celu tworzenia unikatowych programów edukacyjnych i społecznych opartych na lokalnych zasobach przyrodniczych i kulturowych.

10. KULTURA

10.1. ZASOBY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gmina Białowieża posiada wyjątkowo bogate i zróżnicowane dziedzictwo kulturowe, na które składają się liczne zabytki nieruchome odzwierciedlające wielokulturową historię tego regionu. W rejestrze zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków znajduje się znacząca liczba obiektów reprezentujących różne okresy historyczne oraz style architektoniczne.

Wyjątkową wartość historyczną przedstawia historyczny układ urbanistyczny Białowieży, którego korzenie sięgają XVI wieku. Na terenie gminy znajdują się zarówno obiekty sakralne reprezentujące różne wyznania, jak i świeckie budynki związane z administracją, gospodarką leśną oraz mieszkalnictwem.

Architektura sakralna gminy Białowieża odzwierciedla różnorodność religijną regionu. Do najważniejszych obiektów należą: kościół parafialny pw. św. Teresy z lat 1927-1935 wraz z plebanią z 1933 roku, które stanowią cenne przykłady międzywojennej architektury sakralnej; cerkiew prawosławna pw. św. Mikołaja z 1844 roku przy ulicy Sportowej wraz z drewnianą plebanią z końca XIX wieku; drewniana cerkiew prawosławna cmentarna pw. św. Cyryla i Metodego z XIX wieku, będąca cennym przykładem tradycyjnego budownictwa drewnianego; a także kapliczka prawosławna przy ulicy Sportowej pochodząca z przełomu XIX i XX wieku.

Szczególną wartość historyczną i architektoniczną przedstawia zespół pałacowy, świadczący o carskim dziedzictwie Białowieży. W jego skład wchodzi liczne budynki, w tym dom "hofmarszałski" i dom "szoferów" z lat 1889-1894, dom "jegierski" z 1904 roku, drewniana leśniczówka z 1845 roku, dawna łaźnia z końca XIX wieku, drewniany magazyn, młyn z początku XX wieku, stajnia i powozownia, brama wjazdowa z 1899 roku oraz park z 1895 roku. Całość zespołu stanowi unikatowy kompleks rezydencjonalny związany z carskimi polowaniami w Puszczy Białowieskiej.

Ważnym elementem dziedzictwa kulturowego Białowieży jest osiedle "dyrekcyjne" z drugiej połowy XIX wieku, z domami urzędniczymi o numerach 7, 8, 10, 11, 13, 15, 19 oraz parkiem dyrekcyjnym. Jest to przykład planowej zabudowy administracyjno-mieszkalnej związanej z zarządzaniem Puszcą Białowieską.

Na uwagę zasługuje także zespół stacji kolejowej Białowieża Towarowa, składający się z drewnianego dworca kolejowego z końca XIX wieku, wieży ciśnień z początku XX wieku oraz licznych zabudowań towarzyszących, w tym budynku przepompowni wody, drewnianego domu przy przepompowni, magazynów, szaleatów oraz domów mieszkalnych. Jest to cenny przykład infrastruktury kolejowej związanej z rozwojem turystyki i transportu w regionie.

Unikatowym obiektem jest zagroda (skansen budownictwa drewnianego) przy ulicy Zastawa, z obiektami z lat 1880-1945, w tym domami z 1880 i 1900 roku, stodołą ze spichlerzem z 1945 roku, dwoma wiatrakami koźlakami z 1925 i 1930 roku, łaźnią (budynkiem

gospodarczym) z 1945 roku oraz warsztatem z 1922 roku. Skansen ten stanowi żywe świadectwo tradycyjnego budownictwa i życia codziennego mieszkańców regionu.

Ważnym elementem dziedzictwa kulturowego są również zespoły leśniczówek, w tym zespół Nadleśnictwa Białowieża przy ulicy Wojciechówka 4 z lat 1925-1926, składający się z leśniczówki, domu mieszkalnego i ogrodu, oraz zespół nadleśnictwa "Jagiellońskiego" z około 1927 roku, obejmujący dwie leśniczówki, drewnianą wozownię ze stodołą i drewnianą stajnię. Obiekty te są świadectwem wielowiekowej tradycji gospodarki leśnej w Puszczy Białowieskiej.

Warto również wspomnieć o alei przydrożnej przy ulicy Browskiej, wpisanej do rejestru zabytków, stanowiącej cenny element krajobrazu kulturowego gminy.

W gminnej ewidencji zabytków znajduje się łącznie 178 nieruchomości, co świadczy o niezwykle bogactwie dziedzictwa kulturowego tego niewielkiego obszaru. Na terenie gminy ustanowiono również strefę ochrony konserwatorskiej, w której wszelkie działania inwestycyjne wymagają uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, co podkreśla priorytetowe znaczenie ochrony dziedzictwa kulturowego Białowieży.

10.2. DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

Niematerialne dziedzictwo kulturowe gminy Białowieża stanowi unikalny zbiór tradycji, zwyczajów i praktyk ukształtowanych przez wielowiekową relację lokalnej społeczności z Puszcą Białowieską. Ten wyjątkowy obszar kulturowy jest wynikiem przenikania się wpływów polskich, białoruskich i ukraińskich.

W gminie Białowieża przetrwały bogate tradycje i przekazy ustne, obejmujące lokalne dialekty, legendy związane z puszcą oraz nazwy uroczysk. Charakterystyczny dla tego obszaru jest podział na "tutejszych" i "obcych", świadczący o silnym zakorzenieniu lokalnej tożsamości.

Kalendarz kulturowy regionu wyznaczają liczne zwyczaje i obrzędy świąteczne. Wyjątkowe dla tego obszaru są: kolędowanie z gwiazdą, obchody Nocy Kupały (23 czerwca/7 lipca), Niedziela przewodnia, korowód weselny z tradycyjnym korowajem, obrzędy związane z zakończeniem żniw, obchodzenie pól z królewną, chodzenie z Konopielką, zapusty i odwietki. Tradycje te są nadal kultywowane przez lokalną społeczność.

Kuchnia regionu Puszczy Białowieskiej łączy wpływy polskie, białoruskie i ukraińskie. Lokalne specjały to: marcinek, kisiel owsiany, babka ziemniaczana, kiszka ziemniaczana, korowaj, kartacze, lipiec białowiecki, busłowe łapy i kumpiak. Są to proste, pożywne potrawy, często oparte na ziemniakach, wynikające z wielowiekowej tradycji kulinarnej dostosowanej do lokalnych warunków.

Życie mieszkańców jest ściśle związane z rytmem przyrody i porami roku. W domach znajdują się "święte kąty" z ikonami, a w puszczy istnieją miejsca uznawane za posiadające szczególną moc. Zachowały się też tradycje ludowego lecznictwa i ziołolecznictwa, wykorzystujące bogactwo puszczy.

Region słynie z tradycyjnych rzemiosł, takich jak tkactwo (praktykowane dawniej powszechnie w domach), plecionkarstwo, hafciarstwo (kolorowe wyszywaniki na strojach, ręcznikach i makatkach), snycerstwo oraz bartnictwo. Te umiejętności stanowią ważny element lokalnej tożsamości kulturowej.

Dziedzictwo niematerialne jest uzupełnione przez elementy krajobrazu kulturowego: charakterystyczny układ przestrzenny wsi (tzw. szeregówka), tradycyjną drewnianą architekturę ze zdobieniami, miejsca kultu religijnego (cerkwie prawosławne, kościoły, przydrożne krzyże i kapliczki) oraz cmentarze i miejsca pamięci.

Jak wykazała dr Ewa M. Boryczka w badaniu "Kluczowe elementy dziedzictwa niematerialnego w obiekcie Białowieża Forest" [źródło: <https://ios.edu.pl/wp-content/uploads/2022/12/bf-ekspertyza-dziedzictwo-niematerialne-puszczy-bialowieskiej.pdf>], dziedzictwo to nie funkcjonuje w izolacji, lecz tworzy system wzajemnych powiązań między społeczeństwem, gospodarką, środowiskiem i przestrzenią. Zgodnie z wynikami tej ekspertyzy, obszar Puszczy Białowieskiej charakteryzuje się wyjątkowo wysokim udziałem zwyczajów i obrzędów świątecznych (92,3% wskazań w badaniu) oraz tradycji i przekazów ustnych (76,9% wskazań), co podkreśla rolę tych elementów w kształtowaniu lokalnej tożsamości kulturowej.

To bogate dziedzictwo niematerialne stanowi fundament tożsamości kulturowej gminy Białowieża, wzmacnia identyfikację mieszkańców z miejscem zamieszkania i jest podstawą budowania marki terytorialnej tego wyjątkowego regionu.

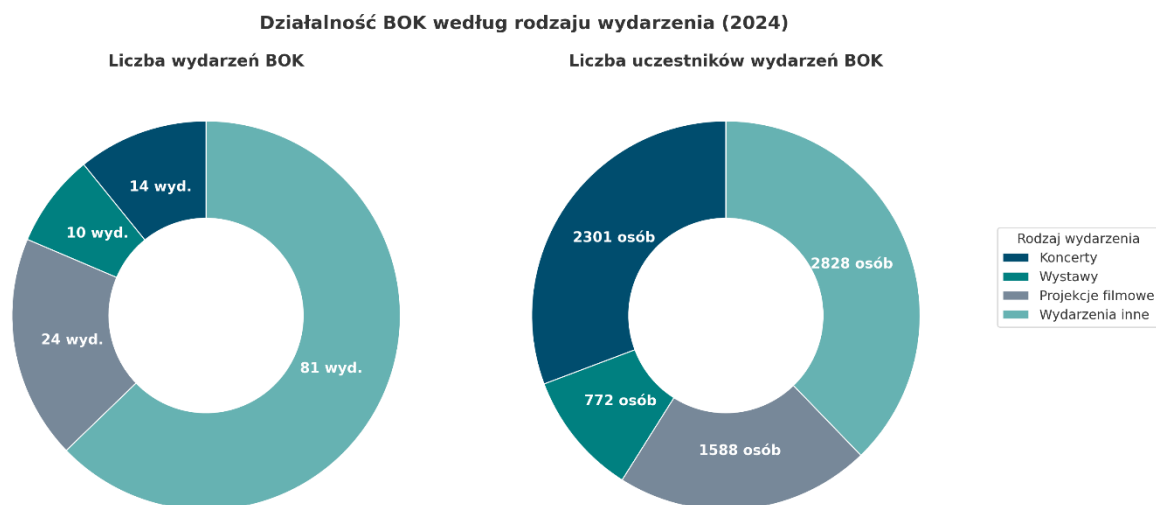
10.3. INSTYTUCJE KULTURY

10.3.1. BIAŁOWIESKI OŚRODEK KULTURY (BOK)

Białowieski Ośrodek Kultury pełni funkcję głównego centrum kulturalnego w gminie Białowieża. W 2024 roku BOK zorganizował i współorganizował 129 wydarzeń kulturalnych, które przyciągnęły 7489 uczestników. Działalność BOK charakteryzuje się dużą różnorodnością oferowanych wydarzeń i zajęć.

Białowieski Ośrodek Kultury zorganizował w 2024 roku różnorodne wydarzenia artystyczne. W ramach działalności koncertowej przygotowano 14 wydarzeń, które zgromadziły 2301 uczestników. Wystawy, których było 10, przyciągnęły 772 odwiedzających. Projekcje filmowe stanowiły istotny element oferty kulturalnej - 24 pokazy obejrzało 1588 widzów. Ponadto

BOK zrealizował 81 innych wydarzeń o charakterze rekreacyjnym, edukacyjnym i integracyjnym, w których uczestniczyło 2828 osób.

Wykres 25 Wydarzenia organizowane przez BOK w 2024 r.

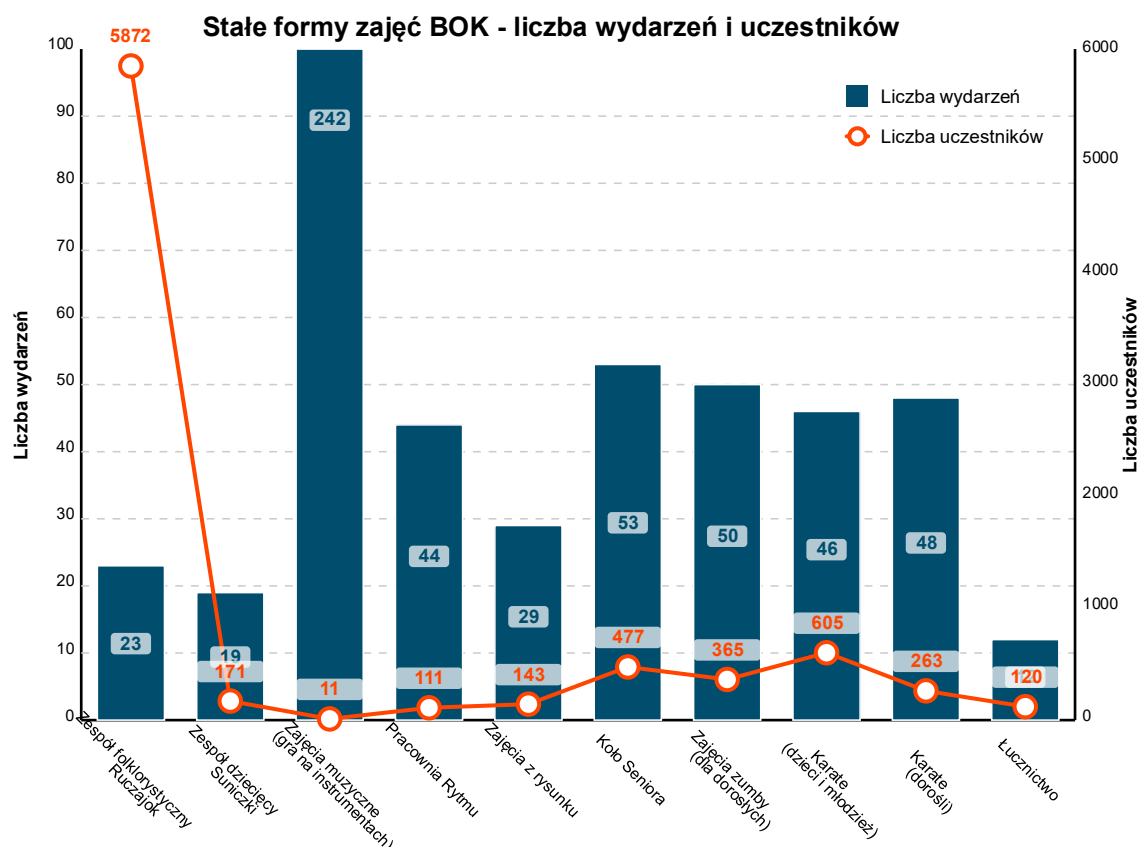
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BOK

BOK prowadzi 10 stałych form zajęć dla mieszkańców gminy, skierowanych do różnych grup wiekowych. Na szczególną uwagę zasługuje zespół folklorystyczny Ruczajok, który przy stosunkowo niewielkiej liczbie wydarzeń (23) przyciągnął imponującą liczbę 5872 uczestników, co świadczy o jego popularności wśród lokalnej społeczności.

Zajęcia muzyczne (nauka gry na instrumentach) charakteryzują się zupełnie innym modelem - to najliczniejsza kategoria pod względem ilości wydarzeń (242), ale o bardzo indywidualnym charakterze, co widać po najmniejszej liczbie uczestników (11).

Wśród aktywności fizycznych dominują: karate dla dzieci i młodzieży (605 uczestników), Koło Seniora (477 osób) oraz zajęcia zumby dla dorosłych (365 uczestników). Zbliżona liczba wydarzeń w tych kategoriach (46-53) wskazuje na regularne, cotygodniowe spotkania.

Młodzieżowy zespół Suniczki, Pracownia Rytmu, zajęcia z rysunku oraz łucznictwo uzupełniają ofertę BOK, zapewniając różnorodność form rozwoju kulturalnego i fizycznego dla mieszkańców we wszystkich grupach wiekowych.

Wykres 26 Stale formy zajęć organizowane przez BOK w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BOK

W 2024 roku BOK z powodzeniem zrealizował 3 projekty finansowane ze środków zewnętrznych. Pierwszy z nich, "Ruczajok - zespół białoruskiej mniejszości narodowej – jubileusz 15-lecia", otrzymał dotację Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji w wysokości 24 100,00 zł. Drugi projekt, "Suniczki - dziecięco-młodzieżowy zespół białoruskiej mniejszości narodowej", został wsparty przez MSWiA kwotą 4 000,00 zł. Trzecim przedsięwzięciem były "Wieczorki białoruskie w Białowieży", na które BOK pozyskał dotację MSWiA w wysokości 6 000,00 zł. Wszystkie te projekty koncentrowały się na zachowaniu i promocji kultury białoruskiej jako ważnego elementu dziedzictwa regionu.

BOK aktywnie promuje lokalne dziedzictwo kulturowe, ze szczególnym uwzględnieniem kultury białoruskiej. Organizuje wieczorki białoruskie, warsztaty kulinarne poświęcone regionalnym potrawom oraz wspiera działalność zespołów folklorystycznych. W 2024 roku wydano 12 numerów gazety lokalnej "Głos Białowieży" oraz opublikowano 104 informacje promocyjne w mediach społecznościowych i na tablicach ogłoszeń.

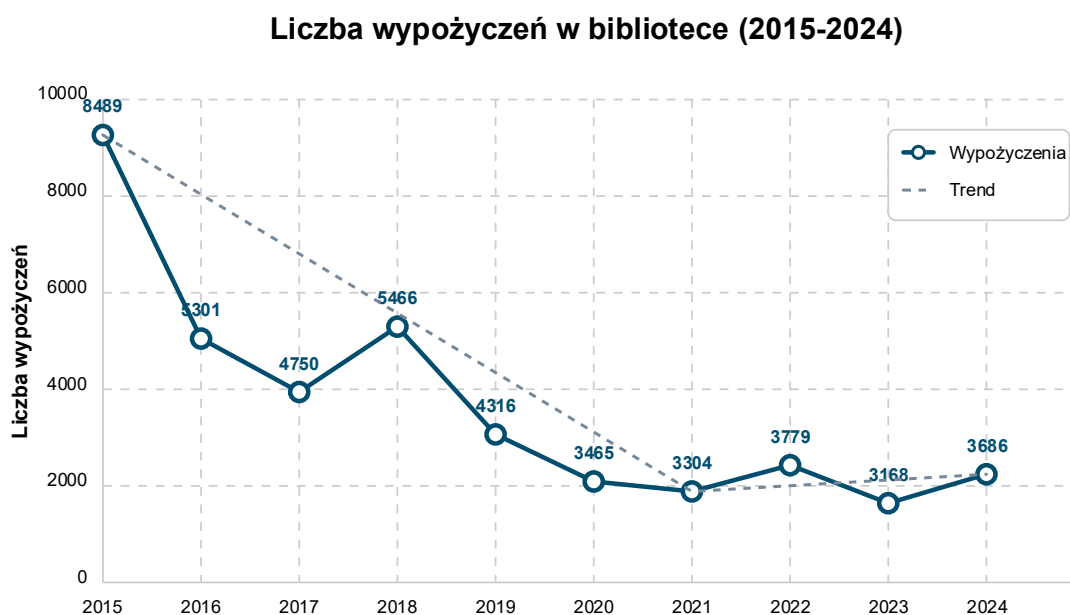
W 2024 roku w BOK zatrudnionych było 5 pracowników na umowach o pracę (3,1 etatu) oraz 26 osób w ramach umów cywilnych. Placówką kieruje dyrektor.

10.3.2. GMINNA BIBLIOTEKA PUBLICZNA

Gminna Biblioteka Publiczna im. Igora Nowakowskiego w Białowieży stanowi ważny element infrastruktury kulturalnej gminy. Biblioteka posiada czytelnię oraz wypożyczalnię dla dorosłych i dla dzieci.

W bibliotece zarejestrowanych jest 583 czytelników, a stan księgozbioru na koniec 2024 roku wynosił 17 150 książek. Poza podstawową funkcją udostępniania księgozbioru, biblioteka organizuje również wydarzenia kulturalne i edukacyjne. W 2024 roku zorganizowano 20 imprez, w których uczestniczyło 460 osób.

Analizując liczbę wypożyczeń w Gminnej Bibliotece Publicznej na przestrzeni ostatniej dekady, można zaobserwować wyraźną tendencję spadkową. Najwyższy poziom aktywności czytelniczej odnotowano w 2015 roku, po czym nastąpił systematyczny spadek w kolejnych latach. Okres pandemii pogłębił ten trend, przynosząc najniższe wskaźniki wypożyczeń w latach 2020-2021. Ostatnie trzy lata pokazują pewne oznaki odbudowy zainteresowania czytelnictwem, choć z widocznymi wahaniami. W 2024 roku zaobserwowano wzrost liczby wypożyczeń w porównaniu do roku poprzedniego, co może sugerować stopniowy powrót czytelników do biblioteki, jednak wartości te nadal pozostają znacznie poniżej poziomów sprzed pandemii.

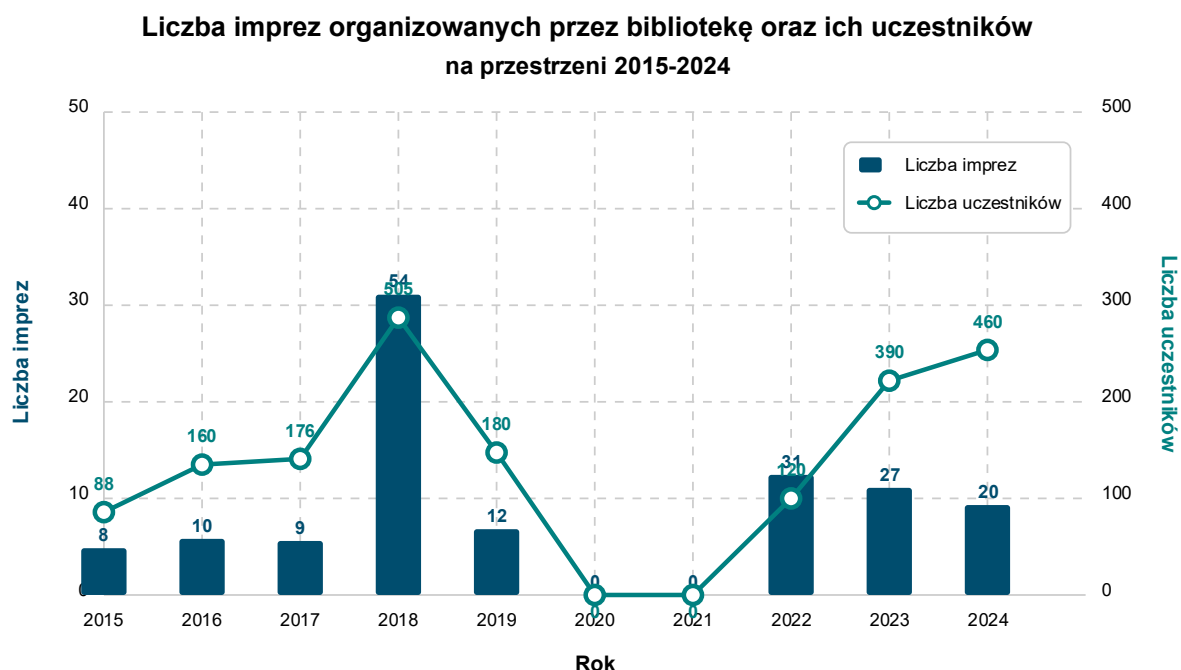

Wykres 27 Liczba wypożyczeń w Gminnej Bibliotece Publicznej na przestrzeni 2015-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Gminnej Biblioteki Publicznej

Aktywność Gminnej Biblioteki Publicznej w zakresie organizacji imprez kulturalnych i edukacyjnych podlegała znacznym wahaniam w ostatniej dekadzie. Po okresie stabilnej, choć niezbyt intensywnej działalności w latach 2015-2017, biblioteka doświadczyła wyjątkowego wzrostu aktywności w 2018 roku, zarówno pod względem liczby organizowanych wydarzeń,

jak i uczestników. Kolejny rok przyniósł powrót do wcześniejszych poziomów, a pandemia całkowicie wstrzymała działalność eventową w latach 2020-2021. Od 2022 roku obserwujemy stopniową odbudowę aktywności biblioteki, przy czym szczególnie zauważalny jest trend zwiększenia efektywności organizowanych wydarzeń – choć ich liczba jest mniejsza niż w rekordowym 2018 roku, to przyciągają one znacznie więcej uczestników. Wskazuje to na skuteczniejsze dopasowanie oferty do potrzeb społeczności lokalnej i rosnące zainteresowanie mieszkańców udziałem w życiu kulturalnym gminy.

Wykres 28 Liczba imprez organizowanych przez Gminną Bibliotekę Publiczną oraz ich uczestników na przestrzeni 2015-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Gminnej Biblioteki Publicznej

[Dane wskazują na stopniowe odbudowywanie aktywności biblioteki po okresie pandemii, choć liczba organizowanych imprez nie osiągnęła jeszcze poziomu z 2018 roku. Jednocześnie widoczny jest wzrost średniej liczby uczestników przypadających na jedno wydarzenie.

10.3.3. ŚWIETLICE WIEJSKIE

Na terenie gminy Białowieża funkcjonują świetlice wiejskie, które pełnią rolę lokalnych centrów aktywności kulturalnej i społecznej.

Klub Kultury w Pogorzalcach jest aktywnie wykorzystywany do organizacji wydarzeń kulturalnych i integracyjnych. W 2024 roku odbył się tam V Kulturalno-Sołeckie Spotkanie Integracyjne (18.05.2024), które zgromadziło 87 uczestników, a także wydarzenie związane z zakończeniem wakacji (30.08.2024) z udziałem 120 osób. Oba te wydarzenia miały charakter integracyjny i służyły wzmocnieniu więzi lokalnej społeczności. W październiku 2024 roku

teren Klubu Kultury został doposażony w huśtawkę z drabinką i zjeżdżalnią dla dzieci, co zwiększyło jego atrakcyjność jako miejsca spotkań dla rodzin z dziećmi i stworzyło dodatkową przestrzeń rekreacyjną.

W ramach "Programu odnowy wsi województwa podlaskiego – Kreatywna wieś" na terenie świetlicy w Podolanach Drugich zrealizowano w 2024 roku kompleksowy projekt modernizacyjny o wartości 60 000 zł, z czego 30 000 zł stanowiło dofinansowanie zewnętrzne. Inwestycja obejmowała budowę wiaty ogniskowej z podłożem z kostki brukowej, co stworzyło przestrzeń do organizacji spotkań plenerowych. Przeprowadzono również całkowity remont ogrodzenia frontowego wraz z bramą wjazdową i furtką, poprawiając estetykę obiektu. Zakupiono palenisko ogniskowe umożliwiające organizację ognisk i biesiad. Interesującym elementem projektu było stworzenie wystawy starych fotografii mieszkańców Podolan, umieszczonej na nowym ogrodzeniu. Zdjęcia, zebrane od mieszkańców sołectwa, prezentowane są na 10 planszach PCV o wymiarach 100 cm x 60 cm, stanowiąc swoistą galerię historii lokalnej społeczności. Dodatkowo teren został wyposażony w podwójną huśtawkę z drabinką, tworząc miejsce rekreacji dla najmłodszych.

W dokumentach pojawia się również informacja o wydarzeniach kulturalnych organizowanych w innych miejscach na terenie gminy. Klub Kultury w Grudkach był miejscem VI Kulturalno-Sołeckiego Spotkania Integracyjnego, które zgromadziło 22 uczestników. Ważnym punktem na mapie kulturalnej gminy jest także Centrum Aktywności Lokalnej (CAL), które służy jako miejsce regularnych spotkań Koła Seniora oraz organizacji innych wydarzeń społeczno-kulturalnych.

Świetlice wiejskie stanowią ważny element infrastruktury kulturalnej gminy, szczególnie istotny dla integracji społeczności poszczególnych miejscowości. Organizowane tam wydarzenia mają charakter lokalny i są dostosowane do potrzeb mieszkańców danej wsi. Pełnią one funkcję nie tylko miejsc organizacji formalnych wydarzeń kulturalnych, ale również nieformalnych spotkań integracyjnych, wzmacniających więzi sąsiedzkie i budujących tożsamość lokalną. Władze gminy systematycznie inwestują w modernizację tych obiektów, co świadczy o dostrzeganiu ich znaczenia dla życia kulturalnego mniejszych miejscowości.

10.4. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy w obszarze kultury
1	Gmina posiada wyjątkowo bogate i zróżnicowane dziedzictwo materialne i niematerialne odzwierciedlające wielokulturową historię regionu (wpływy polskie, białoruskie, ukraińskie), stanowiące potencjał rozwoju turystyki kulturowej.
2	Unikatowy zespół zabytków oraz tradycje są podstawą rozwoju produktów lokalnych i marki terytorialnej.

3	Białowieski Ośrodek Kultury skutecznie pełni rolę głównego centrum kulturalnego gminy, oferując różnorodne formy zajęć i wydarzenia dla wszystkich grup wiekowych, ze szczególnym uwzględnieniem kultury białoruskiej.
4	Gminna Biblioteka Publiczna wymaga wsparcia w odbudowie czytelnictwa po okresie pandemii, mimo wzrostu liczby uczestników wydarzeń kulturalnych organizowanych przez tę instytucję.
5	Infrastruktura kulturalna gminy wymaga dalszej modernizacji oraz wzmocnienia współpracy międzyinstytucjonalnej i włączenia mieszkańców w kreowanie inicjatyw kulturalnych.

11. SPORT, TURYSTYKA I REKREACJA

11.1. INFRASTRUKTURA SPORTOWO- REKREACYJNA

Na terenie gminy Białowieża funkcjonują kluczowe obiekty sportowe z przestrzenią do aktywności fizycznej: hala sportowa przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym, sala gimnastyczna przy Technikum Leśnym. Obiekty te pełnią różnorodne funkcje i są dostosowane zarówno do potrzeb edukacyjnych, jak i społecznych.

Największym i najnowocześniejszym obiektem sportowym jest hala sportowa zlokalizowana przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Białowieży, przy ul. Stoczek 2. Kompleks ten obejmuje pełnowymiarową halę sportową, przystosowaną do gier zespołowych takich jak siatkówka, koszykówka czy piłka ręczna, a także mniejszą salę gimnastyczną z siłownią do ćwiczeń ogólnorozwojowych. Obiekt jest intensywnie wykorzystywany przez uczniów szkoły podstawowej, jednak pełni także funkcję lokalnego centrum aktywności fizycznej i jest udostępniany na potrzeby społeczności.

Drugim istotnym miejscem jest sala gimnastyczna przy Technikum Leśnym, zlokalizowana przy ul. Park Dyrekcyjny 1A. Służy ona głównie społeczności uczniowskiej szkoły średniej, a w jej otoczeniu znajdują się boisko do piłki nożnej.

Dodatkowo, ważnym miejscem spotkań społeczności lokalnej jest sala znajdująca się w budynku Centrum Aktywności Lokalnej przy ul. Stoczek 8. Sala wykorzystywana jest głównie do celów społeczno-kulturalnych – organizowane są tu spotkania lokalnych grup oraz wydarzenia kulturalne. Obiekt został zmodernizowany i wyposażony m.in. w instalację fotowoltaiczną oraz kącik rekreacyjny, co znacząco podniosło jego funkcjonalność. Sala CAL jest dostępna dla mieszkańców oraz organizacji pozarządowych.

Uzupełnieniem infrastruktury sportowo-rekreacyjnej gminy są ścieżki rowerowe i piesze, które przebiegają przez malownicze tereny Puszczy Białowieskiej. Szczególne znaczenie ma planowana inwestycja ścieżki rowerowej wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 689, na odcinku Hajnówka–Białowieża. Trasy te służą zarówno mieszkańcom, jak i turystom, umożliwiając bezpieczne i atrakcyjne formy aktywności na świeżym powietrzu.

Na terenie gminy funkcjonuje także kilka siłowni plenerowych, zlokalizowanych m.in. przy terenach szkolnych i rekreacyjnych (przy parkingu gminnym na ul. Kolejowej, świetlicy wiejskiej w Podolanach Drugich, Teremiskach, Budach oraz w Czerlonce). Urządzenia te są ogólnodostępne i dostosowane do różnych grup wiekowych, umożliwiając wykonywanie ćwiczeń siłowych, rozciągających i koordynacyjnych.

Place zabaw dla dzieci zapewniają przestrzeń do zabawy, integracji oraz rozwoju sprawności ruchowej najmłodszych mieszkańców. Na terenie gminy zlokalizowane są m.in. w miejscowości Grudki oraz przy budynku Zespołu Szkolno—Przedszkolnego oraz Przedszkola w Białowieży.

W uzupełnieniu oferty rekreacyjnej funkcjonują także prywatne ośrodki wypoczynkowe i hotele oferujące dostęp do basenów i stref SPA. Obiekty te, choć nie należą do gminnej infrastruktury, stanowią ważny komponent całorocznej oferty wypoczynkowej regionu i są dostępne dla mieszkańców oraz gości.

Gminna baza sportowo-rekreacyjna służy rozwojowi aktywności fizycznej oraz ruchowej, umożliwia także naukę współpracy i współzawodnictwa pomiędzy mieszkańcami. Infrastruktura sportowo-rekreacyjna w gminie Białowieża pełni funkcję nie tylko lokalną, ale również turystyczną. Obiekty takie jak hale sportowe, sale gimnastyczne, siłownie plenerowe czy place zabaw są dostępne zarówno dla mieszkańców, jak i odwiedzających. W przypadku obiektów zamkniętych – jak hale przy szkołach – z przestrzeni korzystają głównie grupy zorganizowane, w tym uczniowie oraz lokalne inicjatywy sportowe.

Z kolei infrastruktura otwarta, w tym ścieżki piesze i rowerowe, siłownie na świeżym powietrzu oraz place zabaw, sprzyja indywidualnej aktywności fizycznej i stanowi atrakcyjne uzupełnienie oferty rekreacyjnej gminy. Jest ona dostępna przez cały rok, co ma znaczenie nie tylko dla mieszkańców, ale również dla turystów korzystających z uroków Puszczy Białowieskiej i lokalnych miejsc wypoczynkowych. Tego rodzaju miejsca poprawiają jakość życia, wspierają integrację społeczną i promują zdrowy tryb życia.

11.2. BAZA MATERIALNA TURYSTYKI

Baza noclegowa w gminie Białowieża stanowi istotny element lokalnej infrastruktury turystycznej i odgrywa kluczową rolę w kształtowaniu funkcji usługowej gminy. Obejmuje zróżnicowane formy zakwaterowania, dostosowane do potrzeb i oczekiwań różnych grup odbiorców – od turystów indywidualnych po grupy zorganizowane. Na terenie gminy funkcjonują zarówno hotele i pensjonaty, jak również gospodarstwa agroturystyczne, kwatery prywatne, apartamenty oraz pola namiotowe i kempingi.

Charakterystycznym elementem lokalnej oferty są gospodarstwa agroturystyczne, często prowadzone przez mieszkańców gminy. Łączą one funkcję noclegową z możliwością doświadczenia lokalnej kultury, kuchni i bezpośredniego kontaktu z przyrodą. Równocześnie na terenie Białowieży działa także kilka obiektów hotelowych o podwyższonym standardzie, oferujących rozbudowaną infrastrukturę wypoczynkową, w tym dostęp do stref wellness, basenów i usług SPA.

Rozbudowana baza noclegowa pozwala nie tylko na obsługę dużej liczby turystów – w tym odwiedzających Puszczę Białowieską o każdej porze roku – ale także pełni ważną funkcję gospodarczą. Generuje miejsca pracy w sektorze usług, wspiera lokalnych przedsiębiorców oraz tworzy przestrzeń dla rozwoju działań około-turystycznych, takich jak gastronomia, przewodnictwo, rękodzieło czy transport.

11.3. BAZA NOCLEGOWA

Baza noclegowa w gminie Białowieża stanowi filar lokalnej gospodarki turystycznej, umożliwiając obsługę zróżnicowanej grupy odwiedzających – od turystów indywidualnych po grupy zorganizowane. Oferta noclegowa jest szeroka i zróżnicowana pod względem standardu, formy i lokalizacji, co pozwala na dopasowanie do różnych potrzeb i budżetów.

Na terenie gminy funkcjonują dwa hotele, które zgodnie z informacjami zawartymi w ewidencji obiektów hotelarskich prowadzonej przez Marszałka Województwa Podlaskiego dysponują:

- Hotel Żubrówka – dysponuje 110 pokojami i oferuje około 250 miejsc noclegowych. Jest to obiekt o podwyższonym standardzie, wyposażony m.in. w zaplecze konferencyjne, restaurację, strefę wellness oraz basen.
- Hotel Białowiecki – posiada 86 pokoi i około 178 miejsc noclegowych. Oprócz bazy hotelowej oferuje strefę SPA, saunę, basen i restaurację regionalną, stanowiąc zaplecze dla turystyki wypoczynkowej i konferencyjnej.

W gminie nie funkcjonują oficjalnie zarejestrowane pensjonaty.

Istotną część oferty noclegowej stanowią kwatery agroturystyczne oraz kwatery prywatne. Według gminnej ewidencji w gminie Białowieża działa 142 gospodarstw agroturystycznych, które świadczą usługi hotelarskie. Obiekty te są szczególnie popularne wśród turystów poszukujących kontaktu z naturą, ciszy oraz oferty opartej na lokalnej kulturze i gościnności mieszkańców.

Należy jednak zwrócić uwagę na istnienie znaczącej szarej strefy w sektorze usług noclegowych. Spora część obiektów agroturystycznych i kwater prywatnych funkcjonuje poza oficjalną ewidencją gminy. Ta sytuacja rodzi poważne konsekwencje finansowe i organizacyjne - nierejestrowane obiekty nie odprowadzają opłaty miejscowej, która stanowi ważne źródło dochodów gminy przeznaczanych na rozwój infrastruktury turystycznej. Ponadto, gospodarstwa działające w szarej strefie często generują odpady bez zawierania dodatkowych umów na ich wywóz, co w konsekwencji obciąża finansowo wszystkich mieszkańców gminy poprzez wyższe koszty gospodarki odpadami.

Z ewidencji innych obiektów świadczących usługi hotelarskie na terenie Gminy Białowieża wynika, że jest 1434 miejsc noclegowych (całorocznych i sezonowych).

W strukturze bazy noclegowej znajdują się również pola namiotowe i miejsca biwakowe m.in. w Białowieży. Tego typu infrastruktura odpowiada na potrzeby turystyki sezonowej, szczególnie pieszej i rowerowej, silnie związanej z Puszcą Białowieską.

Zdecydowana większość miejsc noclegowych w gminie ma charakter całoroczny, co jest zgodne z tendencją ogólnopolską – według danych Głównego Urzędu Statystycznego za 2022

r., 71,7% miejsc w turystycznych obiektach zbiorowego zakwaterowania w Polsce stanowią obiekty całoroczne.

11.4. GASTRONOMIA

Baza gastronomiczna w gminie Białowieża obejmuje zróżnicowane lokale żywieniowe, które zaspokajają potrzeby zarówno mieszkańców, jak i licznych turystów odwiedzających region. Na ofertę gastronomiczną składają się restauracje, karczmy, bary, bistra, pizzerie, zajazdy oraz kawiarnie – wiele z nich działa w ścisłym powiązaniu z bazą noclegową.

Większość lokali gastronomicznych znajduje się na terenie miejscowości Białowieża, która stanowi centrum turystyczne gminy. Charakterystyczną cechą lokalnej oferty gastronomicznej jest jej silne zakorzenienie w tradycji – wiele obiektów specjalizuje się w daniach kuchni podlaskiej i kresowej, bazując na lokalnych produktach i recepturach.

Oferta gastronomiczna jest zróżnicowana i dostosowana do potrzeb różnych grup odbiorców. Obejmuje zarówno restauracje serwujące pełne posiłki o wysokim standardzie, jak i mniejsze punkty oferujące szybkie przekąski, dania typu fast food czy lody rzemieślnicze. Dzięki temu zarówno turyści, jak i mieszkańcy mają dostęp do szerokiego wachlarza usług gastronomicznych – od kuchni tradycyjnej po nowoczesną i sezonową.

Na terenie miejscowości Białowieża funkcjonuje kilkanaście ogólnodostępnych lokali gastronomicznych, zlokalizowanych głównie w pobliżu głównych szlaków komunikacyjnych, atrakcji turystycznych oraz obiektów noclegowych [informacje o lokalach pozyskano na podstawie danych geolokalizacyjnych z serwisu Google Maps, wyszukiwanie „restauracja Białowieża”, dostęp: 22.04.2025]. Lokale te tworzą zróżnicowaną ofertę kulinarną, odpowiadającą na potrzeby zarówno mieszkańców, jak i odwiedzających gminę turystów.

Są to zarówno restauracje regionalne i historyczne, jak Restauracja Carska, Stoczek 1929, Restauracja Pokusa, Restauracja w Hotelu Żubrówka, Restauracja w Hotelu Białowieskim czy, jak również zajazdy i gospody, m.in., Zajazd nad Stawami, Gospoda pod Żubrem, Pasibrzuch, Bistro Leśna, Białowieżanka, Bar Biesiada, Fanaberia oraz Zajazd Myśliwski u Kolejarza w Budach, często powiązane z bazą noclegową. Lokale te specjalizują się w kuchni podlaskiej i kresowej, bazując na lokalnych produktach.

Uzupełnienie stanowią mniejsze punkty gastronomiczne, jak Polana Żubra w Pogorzelnach, BD King Kebab, Pizzeria Siciliana, Buszger czy sezonowe Bajkowe Lody, które odpowiadają na potrzeby turystów poszukujących prostych dań i przekąsek.

Zróżnicowanie form działalności gastronomicznej pozwala na dopasowanie do zmiennego natężenia ruchu turystycznego w ciągu roku. Większość lokali działa całorocznie, jednak wiele z nich intensyfikuje działalność w sezonie letnim.

11.5. EWIDENCJONOWANY RUCH TURYSTYCZNY

Ruch turystyczny w gminie Białowieża stanowi jedno z kluczowych zjawisk wpływających na rozwój lokalnej gospodarki, usługi oraz infrastrukturę. Ze względu na unikalne walory przyrodnicze Puszczy Białowieskiej i obecność Białowieskiego Parku Narodowego, obszar ten od wielu lat jest celem odwiedzin turystów krajowych i zagranicznych. W gminie Białowieża znajdują się trzy kluczowe obiekty udostępniane przez Białowieski Park Narodowy, które stanowią główne ogniwo ruchu turystycznego w regionie: Muzeum Przyrodniczo-Leśne, Rezerwat Pokazowy Żubrów oraz Obwód ochronny Sierganowo. Każdy z nich pełni odrębną, ale uzupełniającą się funkcję w zakresie edukacji, promocji i doświadczenia przyrody Puszczy Białowieskiej.

Muzeum Przyrodniczo-Leśne to całoroczny obiekt edukacyjny, zlokalizowany w siedzibie Białowieskiego Parku Narodowego. Prezentuje bogactwo ekosystemów Puszczy, historię ochrony przyrody oraz dziedzictwo kulturowe regionu. Muzeum odgrywa istotną rolę w edukacji ekologicznej, a jego nowoczesna ekspozycja przyciąga zarówno turystów indywidualnych, jak i grupy szkolne oraz naukowe.

Rezerwat Pokazowy Żubrów to jedna z najchętniej odwiedzanych atrakcji turystycznych w gminie Białowieża oraz kluczowy punkt programu większości wycieczek do Puszczy Białowieskiej. Obiekt umożliwia turystom bezpośredni kontakt z dziką przyrodą poprzez obserwację żubrów oraz innych gatunków zwierząt charakterystycznych dla regionu. Rezerwat pełni funkcję edukacyjną, rekreacyjną i promocyjną. Dzięki dogodnemu położeniu i dobrej infrastrukturze jest dostępny przez cały rok i stanowi istotny element oferty rodzinnej i edukacyjnej.

Obwód ochronny Sierganowo, będący częścią udostępnionego obszaru dawnego Rezerwatu Ścisłego Białowieskiego Parku Narodowego, to wyjątkowe miejsce przyrodnicze, odwiedzane głównie przez turystów zainteresowanych bardziej specjalistyczną i spokojną formą poznawania Puszczy Białowieskiej. Zwiedzanie odbywa się wyłącznie z przewodnikiem, co dodatkowo nadaje miejscu charakter edukacyjny i ogranicza ruch turystyczny do grup zorganizowanych.

Rok / liczba turystów	Muzeum Przyrodniczo-Leśne	Rezerwat Pokazowy Żubrow	Obwód ochronny Sierganowo
2018	68 790	156 146	26 645
2019	72 850	173 563	27 921
2020	30 454	158 176	20 753
2021	31 283	142 470	17 281
2022	28 101	97 847	8 463
2023	53 831	144 789	15 792
2024	52 605	138 749	16 761

Tabela 22 Liczba osób odwiedzających Muzeum Przyrodniczo - Leśne, Rezerwat Pokazowy Żubrow, Obwód ochronny Sierganowo

Źródło: Dane z BPN lata 2018-2024

Analiza liczby odwiedzających trzy kluczowe obiekty turystyczne Białowieskiego Parku Narodowego – Muzeum Przyrodniczo-Leśne, Rezerwat Pokazowy Żubrow oraz Obwód ochronny Sierganowo – w latach 2018–2024 pokazuje wyraźne zmiany w natężeniu ruchu turystycznego, związane przede wszystkim z wydarzeniami zewnętrznymi, mającymi wpływ na dostępność regionu.

W latach 2018–2019 wszystkie trzy obiekty notowały wysoką frekwencję, przy czym największym zainteresowaniem cieszył się Rezerwat Pokazowy Żubrow. Wraz z wybuchem pandemii COVID-19 w 2020 roku nastąpił gwałtowny spadek liczby odwiedzających, który utrzymał się także w kolejnych dwóch latach. Dodatkowym czynnikiem wpływającym na ograniczenie ruchu turystycznego w 2022 roku była sytuacja na granicy z Białorusią i związane z nią wprowadzenie strefy buforowej. Ograniczenia w przemieszczaniu się, obecność służb mundurowych oraz zamknięcie części szlaków zniechęciły wielu turystów do odwiedzin regionu.

Najbardziej dotkliwy spadek frekwencji odnotowano w Muzeum Przyrodniczo-Leśnym, co można tłumaczyć zamkniętym charakterem obiektu oraz większym wpływem obostrzeń sanitarnych. Rezerwat Pokazowy Żubrow – jako przestrzeń otwarta – okazał się bardziej odporny na te ograniczenia. Z kolei Obwód ochronny Sierganowo, ze względu na swoją specjalistyczną ofertę i obowiązkowe zwiedzanie z przewodnikiem, utrzymał niszowy, ale stabilny charakter.

Od 2023 roku obserwuje się stopniowy wzrost liczby odwiedzających we wszystkich trzech lokalizacjach, co świadczy o odbudowie zainteresowania regionem oraz przywracaniu jego funkcji turystycznej po okresie ograniczeń.

11.6. WNIOSKI

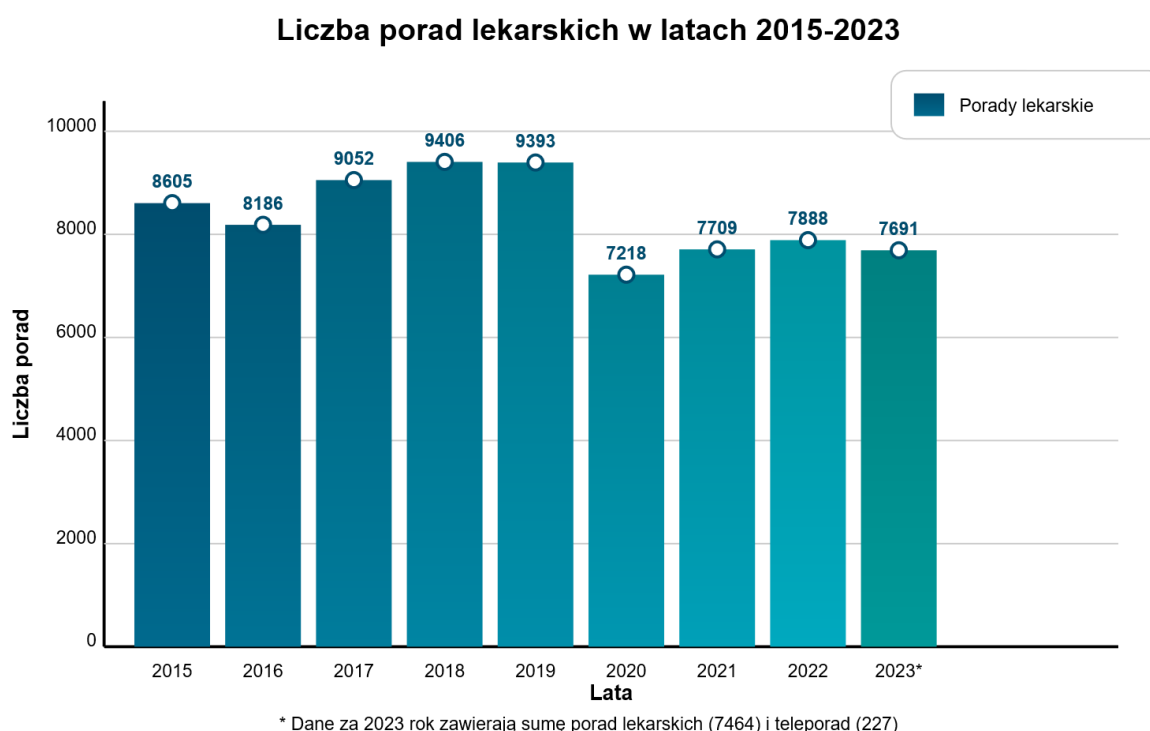
LP	WNIOSKI
1	Na terenie gminy zlokalizowane są trzy kluczowe obiekty sportowe (stadion gminny, hala przy ZSP, sala przy Technikum Leśnym), które służą zarówno celom edukacyjnym, jak i społecznym, stanowiąc podstawę lokalnej infrastruktury sportowo-rekreacyjnej dla mieszkańców i turystów.
2	Wyjątkowe walory przyrodnicze Puszczy Białowieskiej oraz obecność Białowieskiego Parku Narodowego stanowią główny magnes przyciągający turystów do gminy, co przekłada się na rozwój bazy noclegowej i gastronomicznej.
3	Baza noclegowa cechuje się wysokim stopniem różnorodności (hotele, gospodarstwa agroturystyczne, kwatery prywatne, pola namiotowe), z dominującą przewagą gospodarstw agroturystycznych, co świadczy o silnym ukierunkowaniu lokalnej gospodarki na obsługę ruchu turystycznego.
4	Rezerwat Pokazowy Żubrów stanowi kluczowy punkt odwiedzin w gminie pełniąc rolę głównej atrakcji regionu.
5	Sektor turystyczny w gminie wykazał podatność na czynniki zewnętrzne (pandemia COVID-19, sytuacja na granicy z Białorusią), jednak od 2023 roku obserwuje się stopniową odbudowę ruchu turystycznego, co świadczy o jego odporności i zdolności do regeneracji.
6	Infrastruktura sportowo-rekreacyjna wymaga systematycznego rozwoju i modernizacji, szczególnie w zakresie ścieżek rowerowych i pieszych oraz ogólnodostępnych przestrzeni rekreacyjnych, aby w pełni wykorzystać potencjał gminy.

12. POLITYKA SPOŁECZNA

12.1. OCHRONA ZDROWIA

Opieka zdrowotna w gminie Białowieża opiera się przede wszystkim na Samodzielnym Publicznym Zakładzie Opieki Zdrowotnej zlokalizowanym przy ulicy Puszczańskiej 2. Zgodnie z danymi GUS, w 2023 roku w placówce udzielono łącznie 7 464 porad lekarskich, z czego wszystkie były realizowane w ramach poradni podległej samorządowi terytorialnemu. Dodatkowo w ramach podstawowej opieki zdrowotnej zrealizowano 227 teleporad.

Liczba porad w gminie na przestrzeni lat kształtowała się następująco:

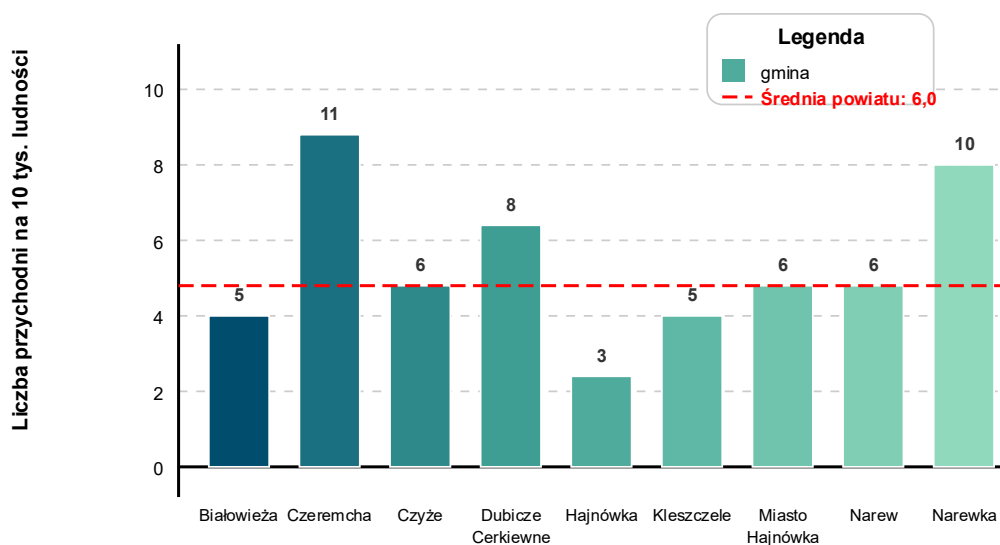

Wykres 29 Liczba porad w gminie na przestrzeni lat 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Gmina Białowieża przedstawia interesujący przypadek w kontekście dostępności do podstawowej opieki zdrowotnej w powiecie hajnowskim. Według danych za 2023 rok, na terenie Białowieży funkcjonuje 5 przychodni na 10 tysięcy mieszkańców. Ta wartość plasuje gminę poniżej średniej powiatowej, która wynosi 6 placówek na 10 tysięcy ludności.

Liczba przychodni na 10 tys. ludności w powiecie hajnowskim(2023)

Wykres 30 Liczba przychodni na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Białowieża, mimo swojej rozpoznawalności turystycznej i międzynarodowego znaczenia związanego z Puszcą Białowieską, znajduje się w grupie gmin o niższym wskaźniku dostępności do przychodni zdrowia.

Sytuacja Białowieży może być związana z jej charakterystyką demograficzną, rozproszeniem osadnictwa lub bliskością większych ośrodków z rozbudowaną infrastrukturą medyczną. Należałoby rozważyć działania zmierzające do poprawy dostępności opieki zdrowotnej dla mieszkańców, szczególnie w kontekście znacznej odległości od większych ośrodków medycznych.

Oprócz poradni ogólnej, w Białowieży działa Gabinet Pielęgniarki Środowiskowej-Rodzinnej oraz Gabinet Położnej Środowiskowej-Rodzinnej, które uzupełniają ofertę opieki zdrowotnej o specjalistyczne usługi pielęgniarskie i położnicze. Mieszkańcy gminy mają również dostęp do opieki stomatologicznej w ramach Indywidualnej Specjalistycznej Praktyki Stomatologicznej prowadzonej przez Zdzisławę Nowak przy tej samej ulicy.

Należy zaznaczyć, że punkt apteczny, który wcześniej funkcjonował w Białowieży, został zamknięty na stałe.

W ramach opieki społecznej w gminie działa jedna placówka wsparcia dziennego z 15 miejscami, z której w 2023 roku korzystało 15 osób. Funkcjonuje również dom pomocy społecznej posiadający 73 miejsca, w którym przebywa 72 mieszkańców, w tym 38 kobiet i

34 mężczyzn. Większość pensionariuszy (51 osób) to osoby w podeszłym wieku, a 21 osób to osoby przewlekłe somatycznie chore.

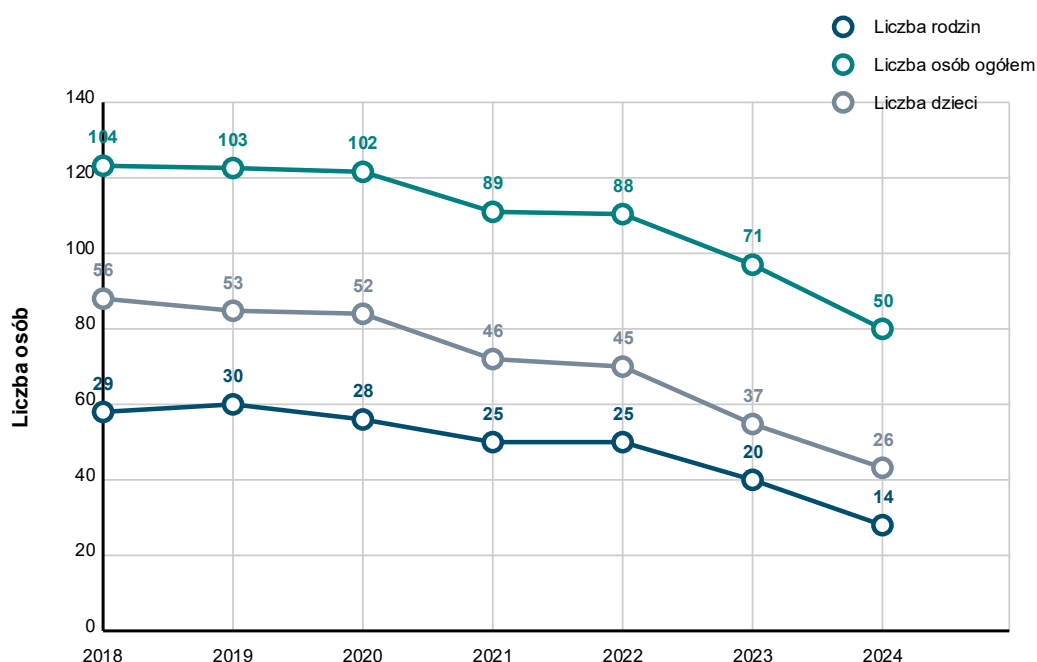
W przypadku potrzeby skorzystania ze specjalistycznych świadczeń medycznych oraz hospitalizacji, mieszkańcy Białowieży muszą udać się do Szpitala SPZOZ w Hajnówce. W razie nagłych przypadków dostępna jest również nocna i świąteczna opieka zdrowotna realizowana w Izbie Przyjęć SPZOZ w Hajnówce.

12.2. POMOC SPOŁECZNA

Instytucją pomocy społecznej finansowaną z budżetu gminy jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Białowieży. Jednym z najważniejszych celów tego podmiotu jest umożliwienie osobom przezwycięzenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie rozwiązać przy wykorzystaniu własnych możliwości, umiejętności i zasobów.

Analizując dane dotyczące liczby beneficjentów zasiłków rodzinnych w gminie Białowieża w latach 2018-2024, można zaobserwować wyraźny trend spadkowy.

Liczba beneficjentów zasiłków rodzinnych (2018-2024)

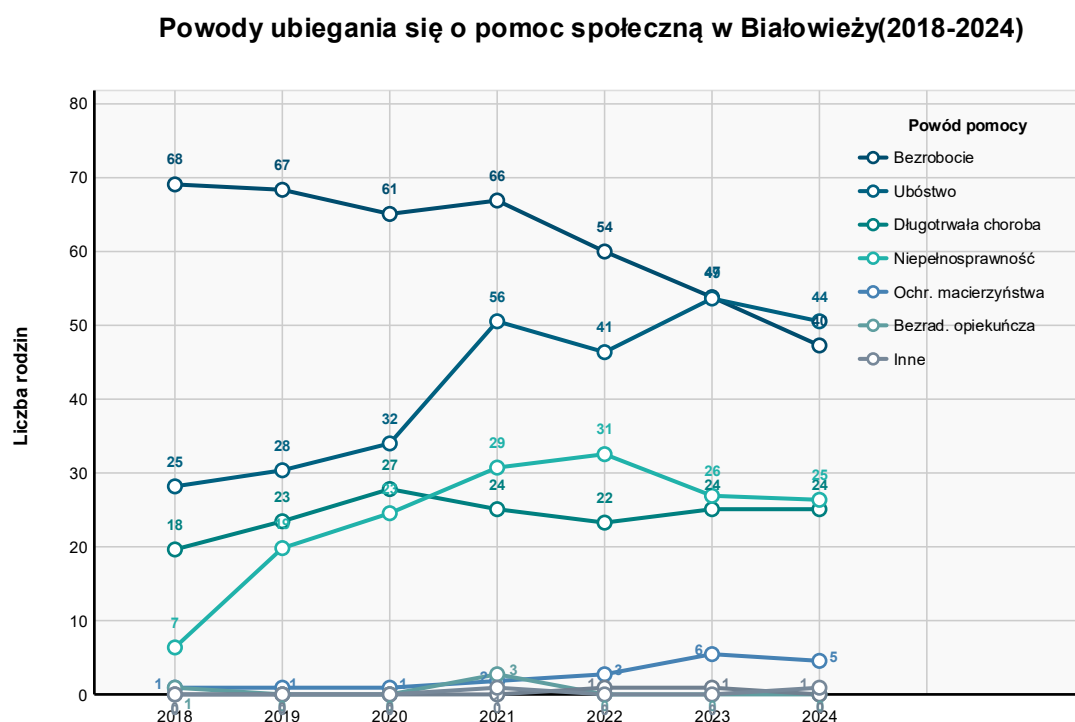
Wykres 31 Liczba beneficjentów zasiłków rodzinnych w gminie Białowieża w latach 2018-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS Białowieża

Porównując dane z roku 2018 i 2024, widać znaczny spadek liczby rodzin pobierających zasiłki rodzinne - z 29 do 14, co stanowi zmniejszenie o ponad 51%. Jeszcze wyraźniejszy jest spadek liczby osób objętych pomocą - z 104 do 50 (redukcja o prawie 52%) oraz liczby dzieci otrzymujących wsparcie - z 56 do 26 (spadek o ponad 53%).

Taki trend może wynikać z kilku czynników: poprawy sytuacji ekonomicznej mieszkańców gminy, zmian w kryteriach przyznawania świadczeń, wprowadzenia innych form wsparcia rodzin (np. programu 500+/800+), a także zmian demograficznych w gminie (np. starzenie się społeczeństwa i mniejsza liczba rodzin z dziećmi).

Wśród powodów ubiegania się o pomoc społeczną w Białowieży w analizowanym okresie występuje: ubóstwo, bezrobocie, długotrwała/ciężka choroba, niepełnosprawność, potrzeba ochrony macierzyństwa, bezradność opiekuńczo-wychowawcza, alkoholizm, zdarzenia losowe.

Wykres 32 Powody ubiegania się o pomoc społeczną w gminie Białowieża w latach 2018-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS Białowieża

Trendy zmian między 2018 a 2024 rokiem przedstawiają się następująco:

- Ubóstwo: Spadek z 25 rodzin (50 osób) w 2018 do 44 rodzin (61 osób) w 2024.
- Bezrobocie: Wyraźny spadek z 68 rodzin (103 osoby) do 40 rodzin (60 osób).
- Długotrwała/ciężka choroba: Wzrost z 18 do 24 rodzin korzystających z pomocy.
- Niepełnosprawność: Znaczący wzrost z 7 rodzin (9 osób) do 25 rodzin (32 osoby).
- Potrzeba ochrony macierzyństwa: Wzrost z 1 rodziny (8 osób) do 5 rodzin (21 osób).
- Bezradność opiekuńczo-wychowawcza: Spadek z 1 rodziny w 2018 do 0 w 2024.
- Alkoholizm: Pojawił się w 2022 (1 przypadek), brak w 2024.
- Zdarzenia losowe: Sporadycznie - 1 rodzina (3 osoby) w 2024.

Widoczne jest ogólne zmniejszenie liczby beneficjentów pomocy społecznej oraz przesunięcie powodów z ekonomicznych (ubóstwo, bezrobocie) w kierunku zdrowotnych (choroba, niepełnosprawność) i rodzinnych (ochrona macierzyństwa).

W 2024 r. realizacja zadań z zakresu świadczeń rodzinnych przedstawiała się następująco:

Rodzaj świadczenia	Liczba rodzin	Liczba osób (ogółem)	Liczba dzieci	Kwota (zł)	Udział w całości (%)
Zasiłki rodzinne	14	50	26	28 019,77	3,8%
Dodatki do zasiłków rodzinnych	13	47	25	20 444,79	2,8%
- Urodzenie dziecka	0	0	0	0,00	0,0%
- Opieka nad dzieckiem w okresie urlopu wychowawczego	3	12	6	8 574,20	1,2%
- Samotne wychowywanie dziecka	2	4	2	4 361,20	0,6%
- Kształcenie i rehabilitacja dziecka niepełnosprawnego	1	3	2	2 640,00	0,4%
- Rozpoczęcie roku szkolnego	9	33	18	1 017,95	0,1%
- Podjęcie nauki poza miejscem zamieszkania	2	5	3	1 096,44	0,1%
- Wychowywanie w rodzinie wielodzietnej	3	15	9	2 755,00	0,4%
Świadczenia pielęgnacyjne	14	36	12	480 008,00	64,7%
Świadczenia opiekuńcze, w tym kwota świadczeń pielęgnacyjnych	84	107	12	669 731,36	90,3%
Jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia dziecka	2	6	2	2 000,00	0,3%
Świadczenia rodzicielskie	2	-	-	21 628,00	2,9%
RAZEM świadczenia rodzinne	99	158	38	741 823,92	100,0%

Tabela 23 Szczegółowa struktura świadczeń w 2024 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GOPS Białowieża

Analiza struktury świadczeń rodzinnych w 2024 roku wskazuje na dominujący udział świadczeń pielęgnacyjnych (480 008 zł) w całkowitej kwocie wypłacanych świadczeń.

Obrazuje to rosnące znaczenie wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów w systemie pomocy społecznej gminy Białowieża.

W 2024 roku w gminie zrealizowano również szereg świadczeń i programów wsparcia społecznego, których zakres oraz wartość finansowa odzwierciedlają aktualne potrzeby mieszkańców i kierunki działań lokalnej administracji. W ramach programu „Czyste Powietrze” wydano 17 zaświadczeń, co pokazuje utrzymujące się zainteresowanie mieszkańców poprawą efektywności energetycznej budynków oraz inwestowaniem w ekologiczne źródła ciepła.

Karta Dużej Rodziny została wydana 10 rodzinom, co oznacza niewielki wzrost względem roku poprzedniego i może świadczyć o utrzymującej się skali wsparcia dla gospodarstw domowych wychowujących troje lub więcej dzieci.

W zakresie dodatków gazowych z tytułu refundacji podatku VAT, złożono dwa wnioski, a suma przyznanych środków wyniosła 1 277,06 zł. W porównaniu z rokiem 2023, kiedy również złożono dwa wnioski, nastąpił niewielki spadek wartości dofinansowania. W przypadku dodatków ośłonowych złożono 126 wniosków, a gmina przeznaczyła na ten cel 43 394,88 zł. Świadczenie to, mające na celu złagodzenie skutków rosnących kosztów utrzymania, było znacznie niższe niż rok wcześniej, gdy liczba wniosków sięgała 351.

W 2024 roku wypłacono również środki w ramach bonu energetycznego. Choć świadczenie to nie funkcjonowało w poprzednich latach, w bieżącym okresie na ten cel wydatkowano 53 732,80 zł. Brak jest natomiast realizacji dodatku węglowego oraz dodatku z tytułu wykorzystywania niektórych źródeł ciepła, co sugeruje ich wygaszenie lub brak zapotrzebowania w analizowanym roku.

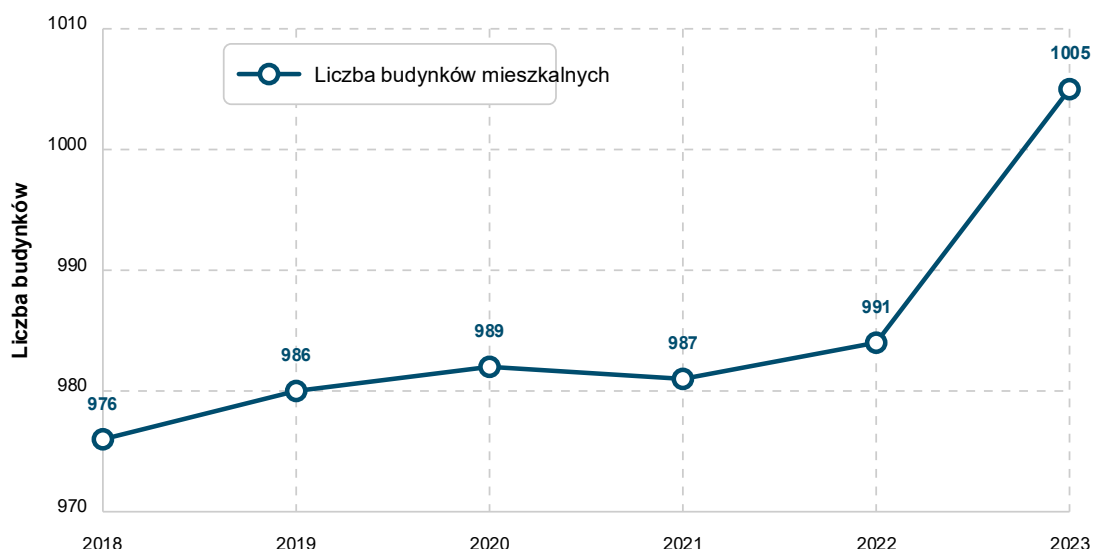
W ramach funduszu alimentacyjnego wsparciem objęto cztery rodziny, którym wypłacono łącznie 35 668,21 zł. W porównaniu z latami wcześniejszymi, zarówno liczba rodzin objętych świadczeniem, jak i kwota wsparcia uległy dalszemu zmniejszeniu.

Wciąż funkcjonuje również system wsparcia dzieci umieszczanych poza rodziną biologiczną. W 2024 roku jedno dziecko przebywało w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczej, a na ten cel gmina przeznaczyła 53 782,50 zł.

12.3. MIESZKALNICTWO

Rynek mieszkaniowy w gminie Białowieża w ostatnich latach charakteryzuje się powolnym, ale stabilnym wzrostem liczby budynków mieszkalnych. W 2018 roku wg. GUS w gminie odnotowano 976 takich budynków, natomiast w 2023 roku liczba ta wzrosła do 1005, co oznacza przyrost o 29 obiektów w ciągu pięciu lat. Ten umiarkowany wzrost może świadczyć o ograniczonym, ale konsekwentnym rozwoju lokalnego budownictwa mieszkaniowego, dostosowanego do potrzeb ludności i możliwości przestrzennych obszaru objętego ochroną przyrodniczą.

Liczba budynków mieszkalnych w gminie w latach 2018-2023

Wykres 33 Liczba budynków mieszkalnych w gminie Białowieża w latach 2018-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

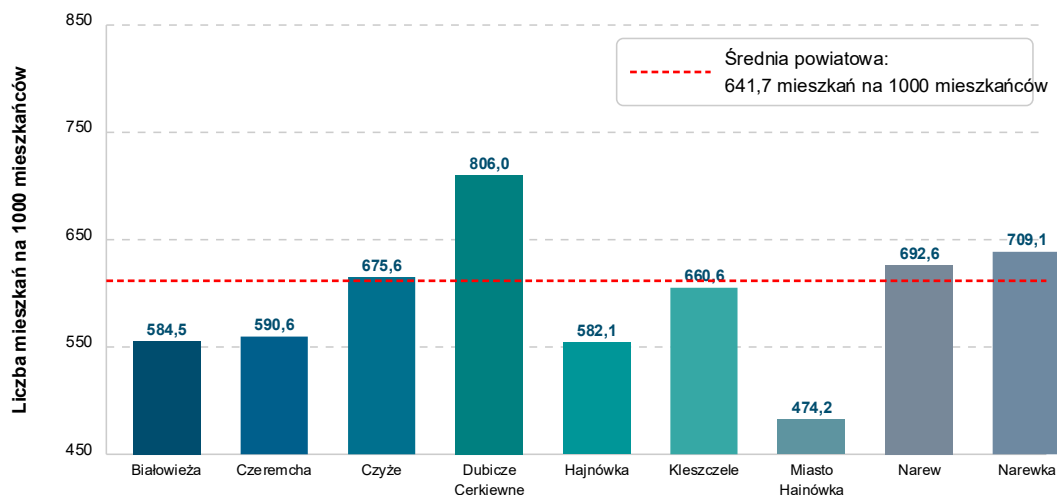
Dane dotyczące zasobów mieszkaniowych pokazują, że przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania w gminie Białowieża należy do stosunkowo wysokich – w 2022 roku wynosiła 81,3 m², a w 2020 roku była jedynie o 0,6 m² mniejsza. W przeliczeniu na osobę, powierzchnia mieszkalna wynosiła odpowiednio 45,3 m² w 2020 roku i 46,5 m² w 2022 roku, co może świadczyć o niskim stopniu zagęszczenia i dobrym standardzie przestrzennym warunków mieszkaniowych. Średnia liczba osób przypadająca na jedno mieszkanie zmniejszyła się z 1,83 w 2018 roku do 1,75 w 2022 roku, co koreluje z procesem starzenia się społeczeństwa oraz malejącą liczbą członków w gospodarstwach domowych.

Jednocześnie utrzymuje się wysoka liczba izb przypadających na jedno mieszkanie – przeciętnie ponad cztery, co może wskazywać na przewagę domów jednorodzinnych i przestronnych lokali w strukturze zasobów.

Pustostany, mimo że są zjawiskiem obecnym w gminie, nie stanowią zjawiska masowego. W 2020 roku zarejestrowano dwa niezamieszkane mieszkania o łącznej powierzchni 86 m², natomiast w 2022 roku nie odnotowano nowych pustostanów. Brak jest również mieszkań pozostających wolnymi z powodu oczekiwania na zasiedlenie czy z przyczyn technicznych – dane wskazują na zerową liczbę lokali niewykorzystywanych z powodów organizacyjnych lub infrastrukturalnych. To może świadczyć o dobrej rotacji w zasobie mieszkaniowym oraz o tym, że mieszkania nie są pozostawiane na długo bez użytkowników.

Gmina Białowieża plasuje się poniżej średniej powiatowej pod względem liczby mieszkań na 1000 mieszkańców (584,5 wobec średniej 641,7). Zajmuje trzecią pozycję od końca wśród gmin powiatu hajnowskiego, wyprzedzając jedynie gminę Hajnówka i Miasto Hajnówka.

Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego (2023)

Wykres 34 Mieszkania na 1000 mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

12.4. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy polityki społecznej
1	Niewystarczająca dostępność podstawowej opieki zdrowotnej oraz brak punktu aptecznego wymaga podjęcia działań na rzecz poprawy lokalnego systemu ochrony zdrowia.
2	Zmiana struktury potrzeb społecznych wymaga dostosowania systemu pomocy społecznej - przesunięcie z problemów ekonomicznych w kierunku wsparcia zdrowotnego i rodzinnego.
3	Rosnące znaczenie świadczeń dla osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów wskazuje na potrzebę rozwoju dedykowanych programów wsparcia.
4	Konieczność zwiększenia dostępności mieszkań przy jednoczesnym poszanowaniu ograniczeń wynikających z ochrony przyrodniczej obszaru.
5	Potrzeba modernizacji istniejącego zasobu mieszkaniowego w zakresie efektywności energetycznej.

13. FINANSE SAMORZĄDOWE

13.1. DOCHODY GMINY

Dochody ogółem gminy Białowieża na przestrzeni analizowanych lat wzrosły ponad dwukrotnie (z około 10,7 mln zł w 2015 r. do około 28,6 mln zł w 2023 r.). Szczególnie znaczący wzrost nastąpił między rokiem 2022 a 2023, kiedy dochody zwiększyły się o ponad 11,3 mln zł (wzrost o 65,6%).

ROK	DOCHODY OGÓŁEM [zł]	DYNAMIKA ROK/ROK [%]
2015	10 677 437,88	-
2016	9 720 353,85	-9,0%
2017	10 684 902,48	+9,9%
2018	10 988 561,04	+2,8%
2019	12 223 868,19	+11,2%
2020	14 527 255,05	+18,8%
2021	14 359 392,56	-1,2%
2022	17 265 366,24	+20,2%
2023	28 591 278,70	+65,6%

Tabela 24 Dochody ogółem Gminy Białowieża w latach 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Analizując dochody gminy Białowieża na przestrzeni lat można zauważyć, że po początkowym spadku w 2016 roku, następowała systematyczna tendencja wzrostowa, z niewielkim spadkiem w 2021 roku.

Dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca również wyraźnie wzrosły - z około 4 720 zł/os. w 2015 r. do około 13 920 zł/os. w 2023 r., co oznacza prawie trzykrotny wzrost. To wskazuje, że gmina Białowieża znacząco zwiększyła swoje zdolności finansowe w analizowanym okresie, co przekłada się na możliwości realizacji zadań publicznych i inwestycji.

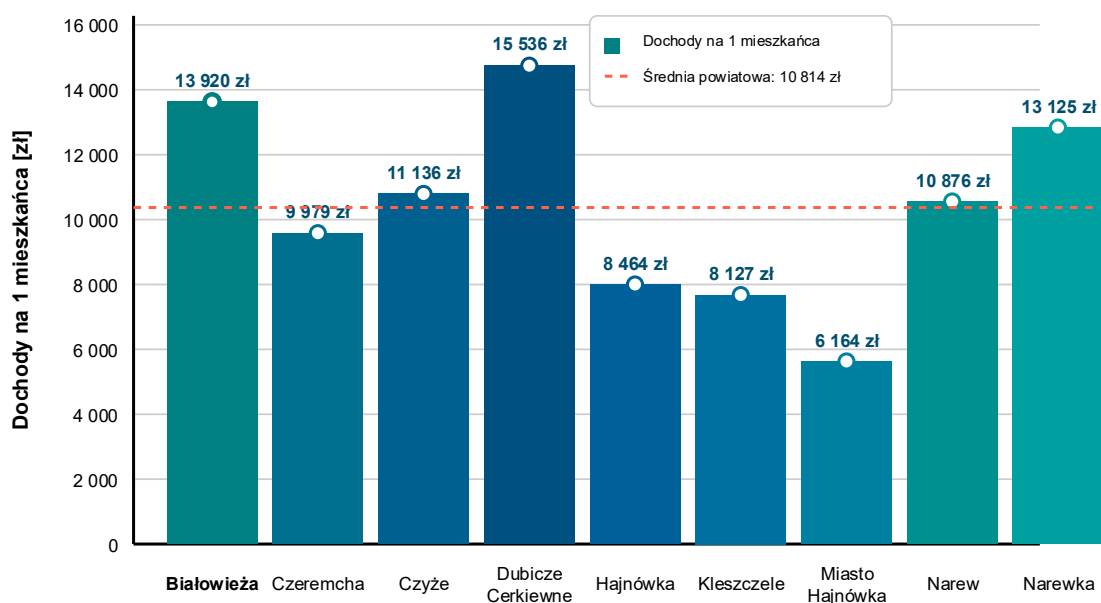
13.1.1. DOCHODY NA MIESZKAŃCA – PORÓWNANIE Z POZOSTAŁYMI GMINAMI

Dochody budżetowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca w gminie Białowieża w 2023 roku plasują gminę na drugiej pozycji wśród wszystkich gmin powiatu hajnowskiego. Najwyższe dochody na mieszkańca w powiecie osiągnęła gmina Dubicze Cerkiewne (15 535,62 zł), natomiast najniższe - miasto Hajnówka (6 163,80 zł).

Gmina Białowieża osiąga wysokie dochody na mieszkańca, które są o około 29% wyższe od średniej dla wszystkich gmin powiatu hajnowskiego, wynoszącej 10 813,90 zł. Jest to prawdopodobnie wynikiem znaczących wpływów z dotacji i środków pozyskanych na inwestycje, co potwierdza bardzo wysoki udział dochodów majątkowych w strukturze dochodów gminy w 2023 roku.

Warto zauważyć, że trzy gminy o najwyższych dochodach na mieszkańca (Dubicze Cerkiewne, Białowieża i Narewka) to gminy o niewielkiej liczbie mieszkańców, położone na terenach atrakcyjnych turystycznie lub przyrodniczo. Może to świadczyć o skutecznym pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania związanych z walorami przyrodniczymi tych obszarów.

Dochody na 1 mieszkańca w gminach powiatu hajnowskiego (2023)

Wykres 35 Dochody budżetowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca gmin powiatu hajnowskiego w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

13.1.2. STRUKTURA DOCHODÓW GMINY

Strukturę dochodów gminy Białowieża w 2023 roku tworzyły:

- Dochody bieżące: 13,58 mln zł (47,48% dochodów ogółem)
- Dochody majątkowe: 15,02 mln zł (52,52% dochodów ogółem)

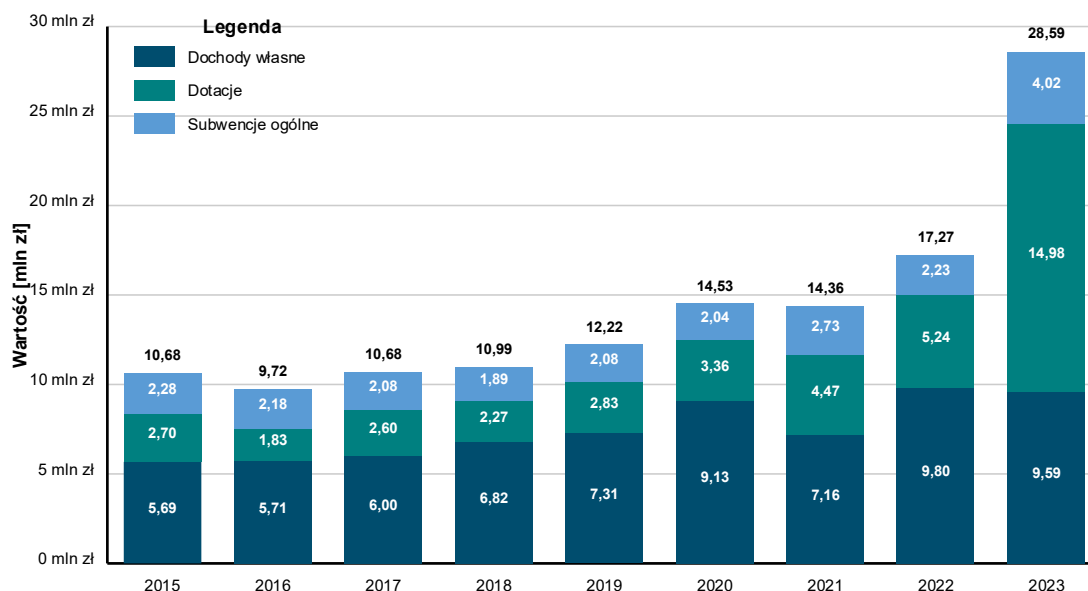
Tak wysoki udział dochodów majątkowych w 2023 roku jest zjawiskiem wyjątkowym, ponieważ standardowo w budżetach gmin przeważają dochody bieżące.

Dla porównania, w poprzednich latach udział dochodów majątkowych był znacznie niższy:

- 2022: 0,63 mln zł (3,7% dochodów ogółem)

- 2021: 1,43 mln zł (10,0% dochodów ogółem)
- 2020: 3,53 mln zł (24,3% dochodów ogółem)

Struktura dochodów w gminie Białowieża w latach 2015-2023

Wykres 36 Struktura dochodów w gminie Białowieża w latach 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

13.2. WYDATKI GMINY

Wydatki gminy Białowieża również wzrosły w analizowanym okresie - z około 10,4 mln zł w 2015 r. do około 30,3 mln zł w 2023 r. (prawie trzykrotny wzrost). Podobnie jak w przypadku dochodów, najwyższy wzrost wydatków nastąpił między rokiem 2022 a 2023.

ROK	WYDATKI OGÓŁEM [zł]	DYNAMIKA ROK/ROK [%]
2015	10 366 879,43	-
2016	8 045 100,33	-22,4%
2017	11 329 135,17	+40,8%
2018	9 845 979,59	-13,1%
2019	13 712 387,69	+39,3%
2020	13 212 139,33	-3,6%
2021	13 197 237,52	-0,1%
2022	17 114 983,02	+29,7%

2023**30 336 939,20****+77,3%**

Tabela 25 Wydatki ogółem Gminy Białowieża w latach 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W przeciwieństwie do względnie stabilnego trendu dochodów, wydatki gminy Białowieża charakteryzowały się większą zmiennością w analizowanym okresie, co może wskazywać na nierównomierny cykl inwestycyjny.

13.2.1. STRUKTURA WYDATKÓW GMINY

Struktura wydatków gminy Białowieża w 2023 roku przedstawiała się następująco:

- Wydatki bieżące: 12,31 mln zł (40,57% wydatków ogółem)
- Wydatki majątkowe: 18,03 mln zł (59,43% wydatków ogółem)

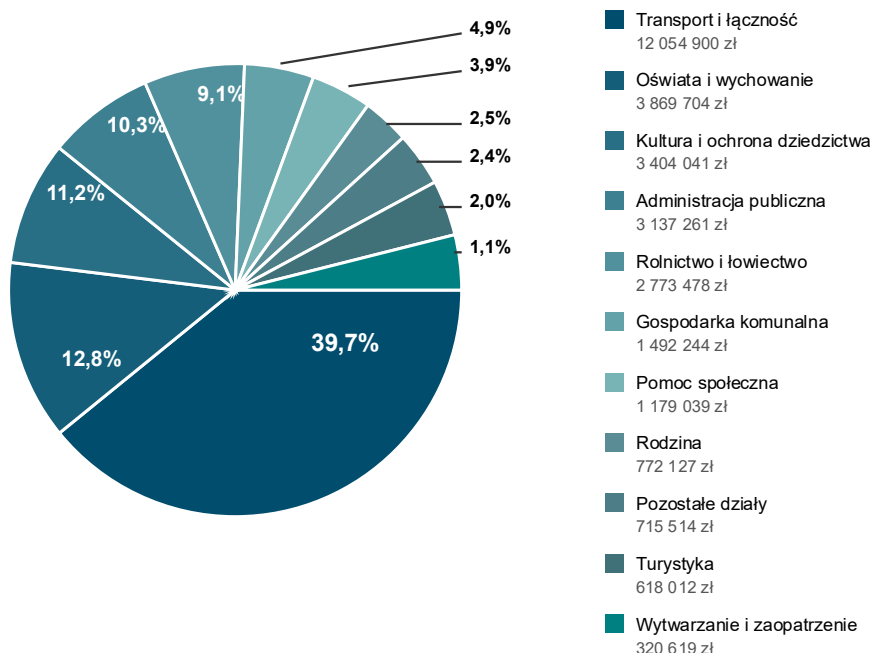
Podobnie jak w przypadku dochodów, również struktura wydatków gminy Białowieża w 2023 roku wskazuje na silne ukierunkowanie inwestycyjne. Prawie 60% wydatków stanowiły wydatki majątkowe, co oznacza znaczne nakłady na rozwój infrastruktury i inne inwestycje w gminie.

Analiza struktury wydatków budżetowych gminy Białowieża w 2023 roku wg. klasyfikacji budżetowej ukazuje specyficzny rozkład finansowania poszczególnych dziedzin funkcjonowania samorządu. Dominującą pozycję zajmuje dział Transport i łączność, który pochłania blisko 40% całego budżetu (dokładnie 39,7%), co stanowi kwotę ponad 12 mln złotych. Ta znacząca alokacja środków wskazuje na priorytetowe traktowanie infrastruktury drogowej oraz systemów komunikacyjnych na terenie gminy.

Drugim co do wielkości obszarem finansowania jest Oświata i wychowanie z udziałem 12,8% całkowitego budżetu (prawie 3,9 mln złotych), co odzwierciedla istotną rolę edukacji w polityce wydatkowej gminy. Nieznacznie mniejszą część budżetu, wynoszącą 11,2% (ponad 3,4 mln złotych), przeznaczono na Kulturę i ochronę dziedzictwa, co wskazuje na bogactwo kulturowe regionu oraz dbałość o zachowanie lokalnego dziedzictwa.

Struktura wydatków budżetowych gminy Białowieża w 2023 roku

Całkowita kwota: 30 336 939,20 zł

* "Pozostałe działy" obejmują dodatkowe wydatki nie przypisane do głównych kategorii (poniżej 1% budżetu).

Wykres 37 Struktura wydatków Gminy Białowieża w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

Administracja publiczna zajmuje czwarte miejsce w strukturze wydatków z udziałem 10,3% (ponad 3,1 mln złotych), co obejmuje finansowanie urzędu gminy oraz innych jednostek administracyjnych. Na podobnym poziomie kształtują się wydatki na Rolnictwo i łowiectwo - 9,1% (około 2,8 mln złotych), co nie dziwi biorąc pod uwagę rolniczo-leśny charakter regionu Białowieży.

Mniejsze, ale wciąż znaczące pozycje w budżecie zajmują: Gospodarka komunalna z udziałem 4,9% (około 1,5 mln złotych) oraz Pomoc społeczna stanowiąca 3,9% wydatków (prawie 1,2 mln złotych). Te działy odpowiadają za podstawowe usługi komunalne oraz wsparcie dla mieszkańców wymagających pomocy.

Pozostałe kategorie wydatków, takie jak Rodzina (2,5%), Turystyka (2,0%) czy Wytwarzanie i zaopatrzenie (1,1%), choć procentowo niewielkie, łącznie stanowią istotną część budżetu przekraczającą 1,7 mln złotych. Warto zauważyć stosunkowo niski udział działu Turystyka mimo położenia gminy w regionie o wysokich walorach turystycznych (Puszcza Białowieńska).

Struktura wydatków gminy Białowieża odzwierciedla jej specyfikę jako niewielkiej gminy o charakterze wiejskim, z dominującym udziałem wydatków na infrastrukturę transportową, oświatę oraz kulturę. Znacząca koncentracja środków w dziale transportu wynika z realizacji dużych projektów infrastrukturalnych. Jednocześnie proporcjonalnie wysoki udział wydatków na kulturę świadczy o dbałości o dziedzictwo regionu, co wiąże się z unikatowym

charakterem Puszczy Białowieskiej jako obszaru o wyjątkowych walorach przyrodniczych i kulturowych.

13.2.2. WYNIK BUDŻETU

Na podstawie zebranych danych można przeanalizować wynik budżetu gminy Białowieża w latach 2015-2023:

ROK	DOCHODY [zł]	WYDATKI [zł]	WYNIK [zł]	WYNIK/DOCHODY [%]
2015	10 677 437,88	10 366 879,43	+310 558,45	+2,9%
2016	9 720 353,85	8 045 100,33	+1 675 253,52	+17,2%
2017	10 684 902,48	11 329 135,17	-644 232,69	-6,0%
2018	10 988 561,04	9 845 979,59	+1 142 581,45	+10,4%
2019	12 223 868,19	13 712 387,69	-1 488 519,50	-12,2%
2020	14 527 255,05	13 212 139,33	+1 315 115,72	+9,1%
2021	14 359 392,56	13 197 237,52	+1 162 155,04	+8,1%
2022	17 265 366,24	17 114 983,02	+150 383,22	+0,9%
2023	28 591 278,70	30 336 939,20	-1 745 660,50	-6,1%

Tabela 26 Wynik budżetu Gminy Białowieża w latach 2015-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL

W analizowanym okresie gmina Białowieża w większości lat uzyskiwała nadwyżkę budżetową. Deficyt pojawił się w latach 2017, 2019 i 2023. Szczególnie wart uwagi jest rok 2023, kiedy mimo rekordowych dochodów wystąpił deficyt w wysokości 1,75 mln zł, co stanowiło 6,1% dochodów rocznych. Wynikało to z intensywnej działalności inwestycyjnej gminy w tym roku.

13.3. ZADŁUŻENIE I ZOBOWIĄZANIA FINANSOWE

Na dzień 31.12.2023 roku zadłużenie gminy Białowieża z tytułu zaciągniętych kredytów i pożyczek wynosiło 2,01 mln zł. Jednocześnie należności wymagalne budżetu ogółem kształtowały się na poziomie 2,03 mln zł.

W kontekście rocznych dochodów gminy wynoszących ponad 28 mln zł, zadłużenie na poziomie około 2 mln zł można uznać za relatywnie bezpieczne, stanowiące 7,0% rocznych dochodów. Jest to poziom znacznie poniżej ustawowych limitów zadłużenia.

13.4. PERSPEKTYWY FINANSOWE GMINY BIAŁOWIEŻA NA ROK 2025

Według opinii Regionalnej Izby Obrachunkowej z grudnia 2024 roku, projekt budżetu gminy Białowieża na rok 2025 przewiduje dochody ogółem w wysokości 23,99 mln zł, z czego 16,26 mln zł (67,8%) stanowią dochody bieżące, a 7,73 mln zł (32,2%) dochody majątkowe. Planowane wydatki wynoszą 28,02 mln zł, w tym wydatki bieżące 14,97 mln zł (53,4%) oraz wydatki majątkowe 13,05 mln zł (46,6%).

Projekt budżetu zakłada deficyt w wysokości 4,03 mln zł, który ma zostać sfinansowany głównie z wolnych środków (4,02 mln zł) oraz niewykorzystanych środków pieniężnych na rachunku bieżącym (10 tys. zł). Istotnym elementem budżetu jest nadwyżka operacyjna (różnica między dochodami bieżącymi a wydatkami bieżącymi) wynosząca 1,29 mln zł.

Projekt przewiduje rozchody w wysokości 500,24 tys. zł, przeznaczone na spłatę wcześniej zaciągniętych zobowiązań. Wskaźnik spłaty zobowiązań wyniesie 6,17%, przy maksymalnym dopuszczalnym wskaźniku 13,82%, co oznacza, że gmina zachowuje bezpieczny poziom obsługi zadłużenia.

Warto zauważyć, że planowane wydatki majątkowe stanowią znaczącą część budżetu (46,6%), co wskazuje na kontynuację silnego nastawienia inwestycyjnego gminy, obserwowanego w latach poprzednich.

13.5. ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA

Gmina Białowieża wykazuje się znaczną zdolnością inwestycyjną, o czym świadczą zrealizowane w 2023 roku inwestycje o łącznej wartości ponad 19 mln zł. Najważniejsze zrealizowane inwestycje obejmowały:

1. Budowa wodociągu Budy-Czerlonka w Gminie Białowieża- 2,44 mln zł;
2. Przebudowa ciągu dróg gminnych ul. Kamienne Bagno i ul. Zaułek Bartników wraz z drogami dojazdowymi, oświetleniem ulicznym, budową wodociągu i kanalizacji sanitarnej z przepompownią ścieków (w ul. Kamienne Bagno i ul. Zaułek Bartników) oraz rozbudowa ul. Mostowej w Białowieży – 11,58 mln zł;
3. Termomodernizacja budynku użyteczności publicznej w Gminie Białowieża (budynek siedziby Białowieskiego Ośrodka Kultury i Urzędu Gminy) – 4,04 mln zł.

13.6. WNIOSKI

LP	Wnioski z diagnozy finansów samorządowych
1	Systematyczny wzrost potencjału finansowego gminy na przestrzeni lat, z niewielkimi okresowymi spadkami, co przekłada się na znaczącą poprawę zdolności finansowych w przeliczeniu na mieszkańca.
2	Korzystna pozycja finansowa na tle innych gmin powiatu hajnowskiego, ze stopniowym zwiększaniem udziału dochodów majątkowych w strukturze budżetu.
3	Większa zmienność wydatków w porównaniu do dochodów przy jednoczesnej rosnącej skali wydatków majątkowych, świadcząca o nierównomiernym cyklu inwestycyjnym i konsekwentnym ukierunkowaniu na rozwój infrastruktury.
4	Utrzymywanie nadwyżki budżetowej w większości lat analizowanego okresu, z deficytami pojawiającymi się głównie w latach intensywnych inwestycji, przy bezpiecznym poziomie zadłużenia.
5	Koncentracja wydatków w obszarach transportu, oświaty i kultury, przy niewykorzystanym potencjale w zakresie rozwoju turystyki mimo walorów regionu.
6	Skuteczność w pozyskiwaniu zewnętrznych źródeł finansowania oraz zdolność do generowania nadwyżki operacyjnej, przekładające się na rosnącą zdolność inwestycyjną gminy.

14. WYNIKI BADANIA ANKIETOWEGO

Jednym z kluczowych elementów partycypacji społecznej przy tworzeniu Strategii Rozwoju Gminy Białowieża, obok tradycyjnych form konsultacji, było badanie ankietowe. Badanie to umożliwiło pozyskanie wiedzy na temat odczuć społeczności lokalnej dotyczących aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej Gminy i sposobu jej funkcjonowania, stanowiąc jednocześnie narzędzie poznawcze potrzeb mieszkańców.

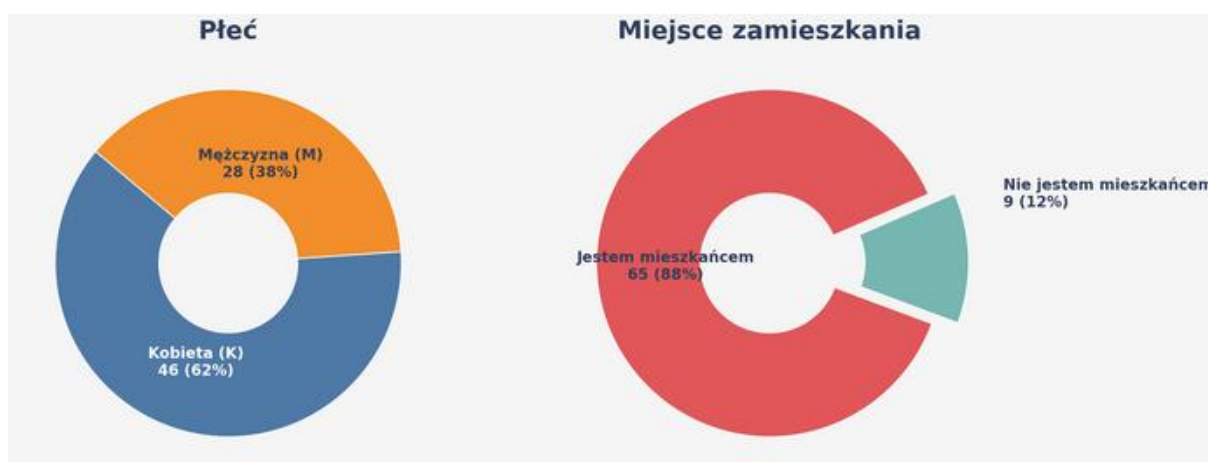
Proces konsultacji rozpoczął się 24 lutego 2025 roku ogłoszeniem o przeprowadzeniu badania ankietowego. Ankieta miała charakter anonimowy, dostępna była zarówno w wersji elektronicznej, jak i papierowej w siedzibie Urzędu Gminy Białowieża. Pierwotnie termin zakończenia zbierania opinii wyznaczono na 14 marca 2025 roku.

W dniu 4 marca 2025 roku nastąpiło tymczasowe zawieszenie procesu konsultacji ze względu na konieczność dostosowania zakresu strategii do nowych wymagań prawnych wchodzących w życie od 1 stycznia 2026 roku. Zapewniono, że wszystkie dotychczas zebrane opinie pozostają ważne.

Konsultacje zostały wznowione 4 kwietnia 2025 roku, z nowym terminem zakończenia wyznaczonym na 23 kwietnia 2025 roku. Na podstawie zebranych opinii mieszkańców dokonano charakterystyki najistotniejszych problemów i największych potencjałów gminy Białowieża, co stanowiło podstawę dla dalszych prac nad dokumentem strategicznym.

14.1. ANKIETOWANI

W ankiecie uczestniczyło łącznie 74 osoby, z wyraźną przewagą kobiet (46 osób) nad mężczyznami (28 osób). Zdecydowana większość ankietowanych to mieszkańcy gminy Białowieża (65 osób), podczas gdy tylko 9 osób zadeklarowało, że nie mieszka na terenie gminy.

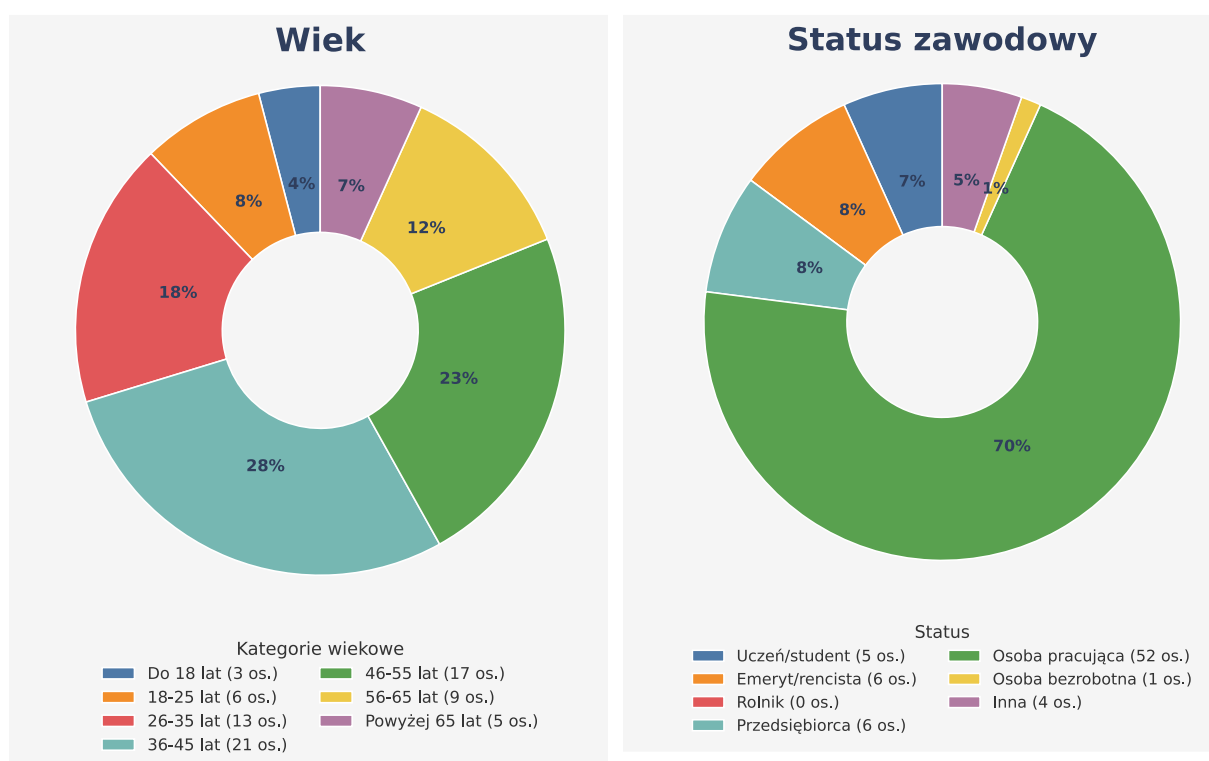

Wykres 38 Profil osób biorących udział w ankiecie wg. płci i miejsca zamieszkania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Jeśli chodzi o strukturę wiekową, dominowały osoby w średnim wieku, przy czym najliczniejszą grupę stanowili respondenci w wieku 36-45 lat. Widoczna jest również dość równomierna reprezentacja różnych grup wiekowych, choć najmniej licznie reprezentowane były osoby najmłodsze (do 18 lat) oraz najstarsze (powyżej 65 lat).

Pod względem statusu zawodowego, wyraźnie dominowały osoby pracujące, które stanowiły ponad 70% wszystkich ankietowanych. Pozostali respondenci reprezentowali różne grupy społeczne, w tym emerytów/rencistów, przedsiębiorców, uczniów/studentów oraz osoby o innym statusie zawodowym. Warto zaznaczyć, że w badaniu nie wziął udziału żaden rolnik, a osoby bezrobotne stanowiły minimalny odsetek respondentów.

Wykres 39 Profil osób biorących udział w ankiecie wg. wieku i statusu zawodowego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

14.2. METODA ANALIZY DANYCH

Metodologia analizy danych opiera się na kompleksowym podejściu łączącym elementy ilościowe i interpretacyjne.

Podstawą analizy jest ankieta z 5-stopniową skalą ocen, gdzie respondenci oceniali różne aspekty funkcjonowania gminy Białowieża. Badanie zostało przeprowadzone w 6 głównych obszarach, z szeregiem kategorii szczegółowych w każdym z nich.

Dla syntetycznego zobrazowania wyników zastosowano system średnich ważonych, gdzie każdej ocenie przypisano wartość punktową (od 5 za "bardzo dobrze" do 1 za "bardzo źle"),

pomijając w obliczeniach odpowiedzi "nie mam zdania". Na podstawie uzyskanych średnich wprowadzono trójstopniową klasyfikację kolorystyczną (zielony dla średniej $\geq 3,5$, żółty dla 2,5-3,5, czerwony dla $< 2,5$), co umożliwiło szybką wizualną identyfikację obszarów wymagających interwencji.

Poza analizą średnich, metodologia obejmowała szczegółowe badanie rozkładu odpowiedzi w każdej kategorii, ze szczególnym uwzględnieniem procentowego udziału ocen pozytywnych (suma "bardzo dobrze" i "dobrze") oraz negatywnych (suma "źle" i "bardzo źle"). Taki dwutorowy sposób analizy pozwolił na identyfikację nie tylko ogólnej tendencji, ale również rozbieżności w opiniach mieszkańców.

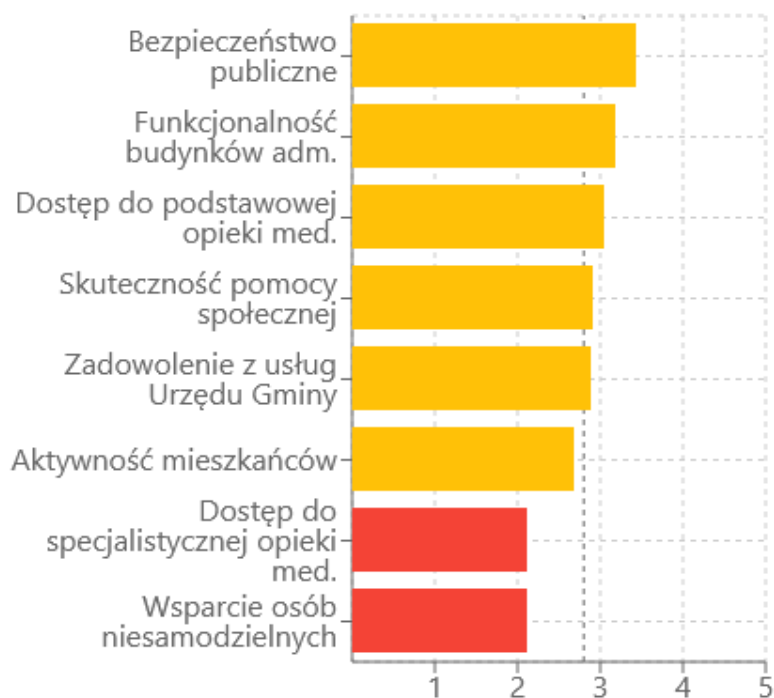
Dla każdego z sześciu badanych obszarów funkcjonowania gminy opracowano osobny wykres średnich ocen, a następnie wykonano pogłębioną analizę rozkładu odpowiedzi w poszczególnych kategoriach. Dzięki temu możliwe było zidentyfikowanie zarówno obszarów najlepiej i najgorzej ocenianych, jak i tych o najbardziej zrównoważonym rozkładzie opinii. Metoda ta pozwoliła również na wykrycie kategorii, w których występował wysoki odsetek odpowiedzi "nie mam zdania", co interpretowano jako potencjalny wskaźnik braku wiedzy lub doświadczeń mieszkańców w danym zakresie.

Wyliczanie średniej ogólnej dla każdego obszaru umożliwiło dodatkowo porównanie ogólnej oceny poszczególnych sfer funkcjonowania gminy, co stanowi ważny element w określaniu priorytetów działań rozwojowych.

14.3. SPOŁECZEŃSTWO

Średnie oceny kategorii w obszarze "Społeczeństwo"

Średnia ogólna: 2.80 (w skali 1-5)

■ Dobra ocena (3,5+) ■ Średnia ocena (2,5-3,5) ■ Słaba ocena (poniżej 2,5)

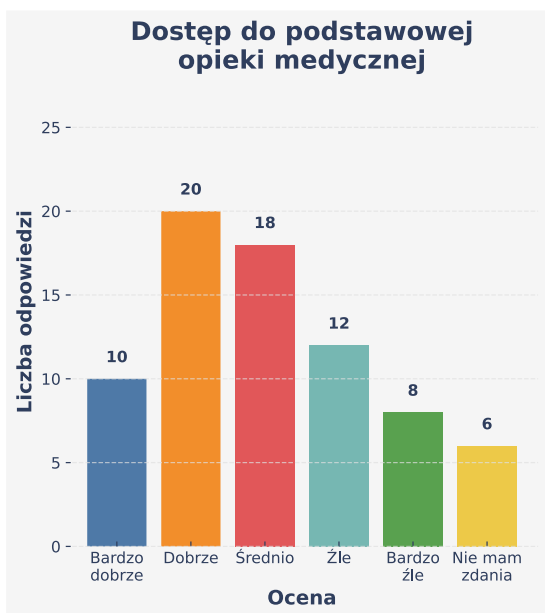
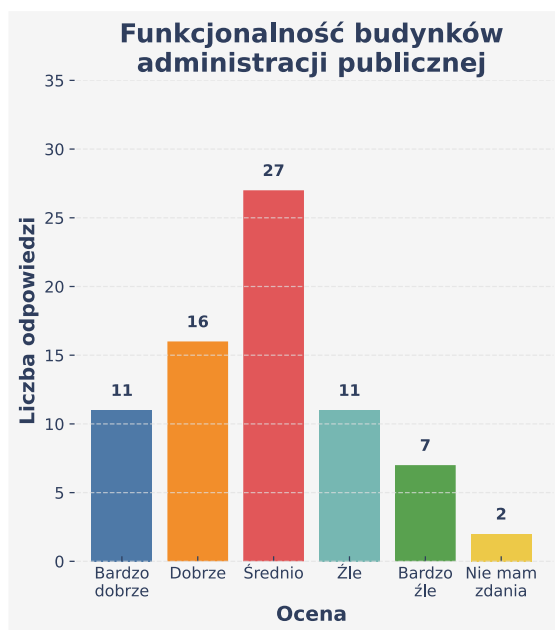
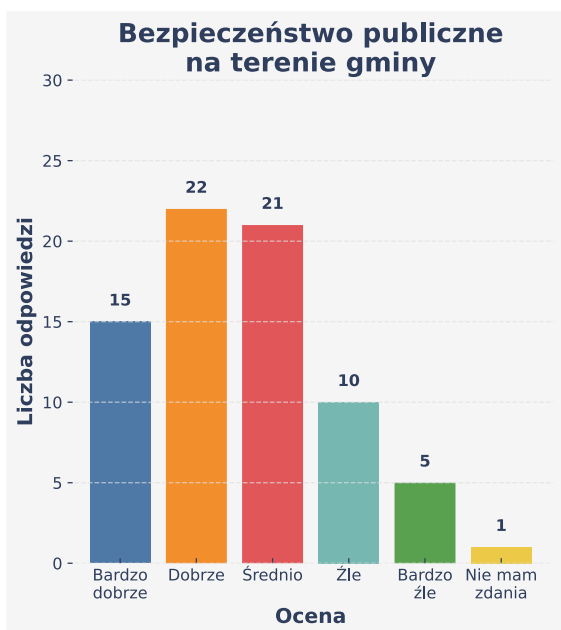
Wykres 40 Średnie oceny kategorii w obszarze „Społeczeństwo”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

W analizie wyników oceny obszaru "Społeczeństwo" w gminie Białowieża można zauważyć wyraźne zróżnicowanie opinii mieszkańców:

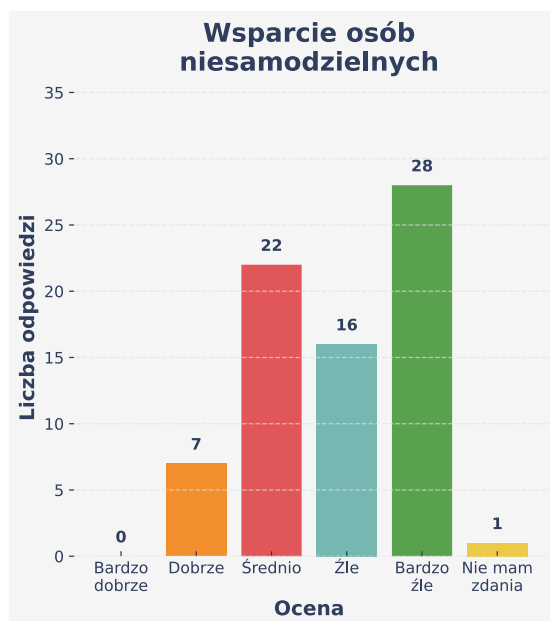
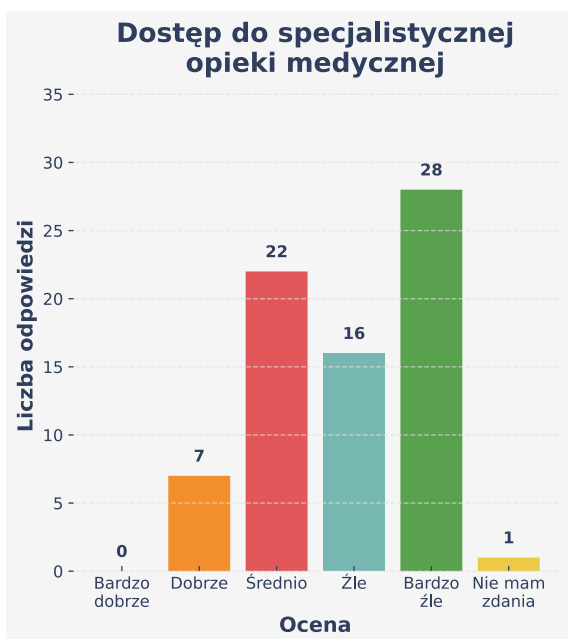
Najlepiej oceniane obszary to:

- Bezpieczeństwo publiczne, które uzyskało 56% ocen pozytywnych (łącznie "bardzo dobrze" i "dobrze")
- Funkcjonalność budynków administracji publicznej z 46% pozytywnych ocen
- Dostęp do podstawowej opieki medycznej, gdzie 41% ankietowanych wyraziło zadowolenie

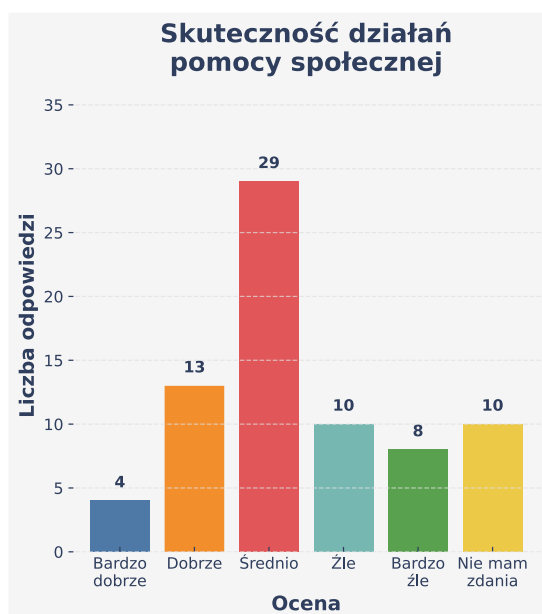
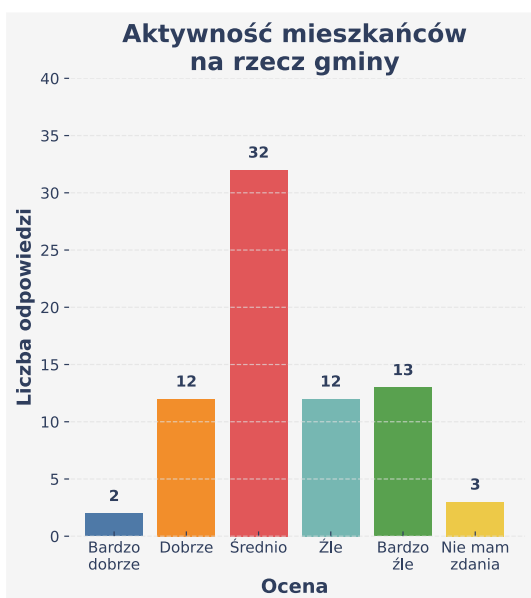

Zdecydowanie najgorzej wypadły:

- Dostęp do specjalistycznej opieki medycznej z alarmującym odsetkiem 73% negatywnych ocen (łącznie "źle" i "bardzo źle")
- Wsparcie osób niesamodzielnych, gdzie niemal 60% respondentów wyraziło niezadowolenie.

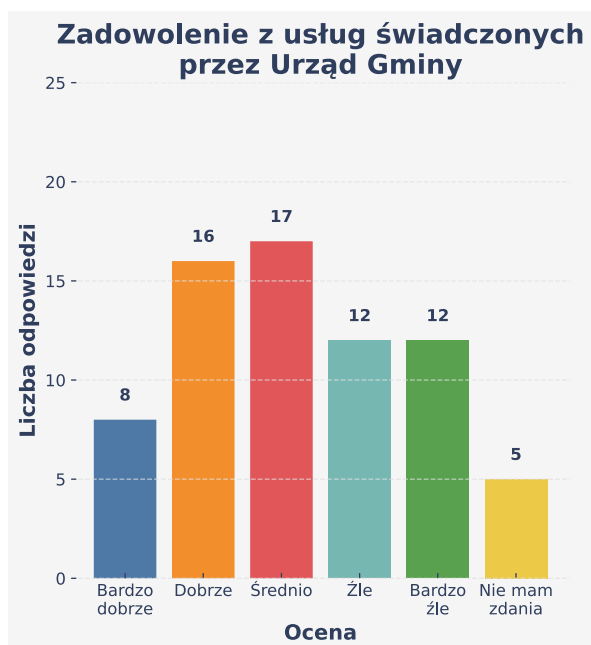
W przypadku aktywności mieszkańców oraz skuteczności pomocy społecznej dominują oceny średnie (odpowiednio 43% i 39%), co wskazuje na umiarkowane zadowolenie z tych obszarów.

Warto podkreślić, że w kategorii "Skuteczność działań pomocy społecznej" zanotowano najwyższy odsetek odpowiedzi "nie mam zdania" (24%), co może świadczyć o ograniczonej wiedzy ankietowanych na temat dostępnych form wsparcia lub braku osobistych doświadczeń w tym zakresie.

W kontekście usług świadczonych przez Urząd Gminy łącznie 33% ankietowanych wyraziło pozytywną opinię, podczas gdy 38% oceniło usługi negatywnie. Pozostałe 23% miało

umiarkowane zdanie o usługach urzędu. Wyniki te wskazują na dość równomierne rozłożenie opinii z lekkim przechyleniem w stronę ocen negatywnych, co może sugerować potrzebę poprawy jakości obsługi mieszkańców przez Urząd Gminy.

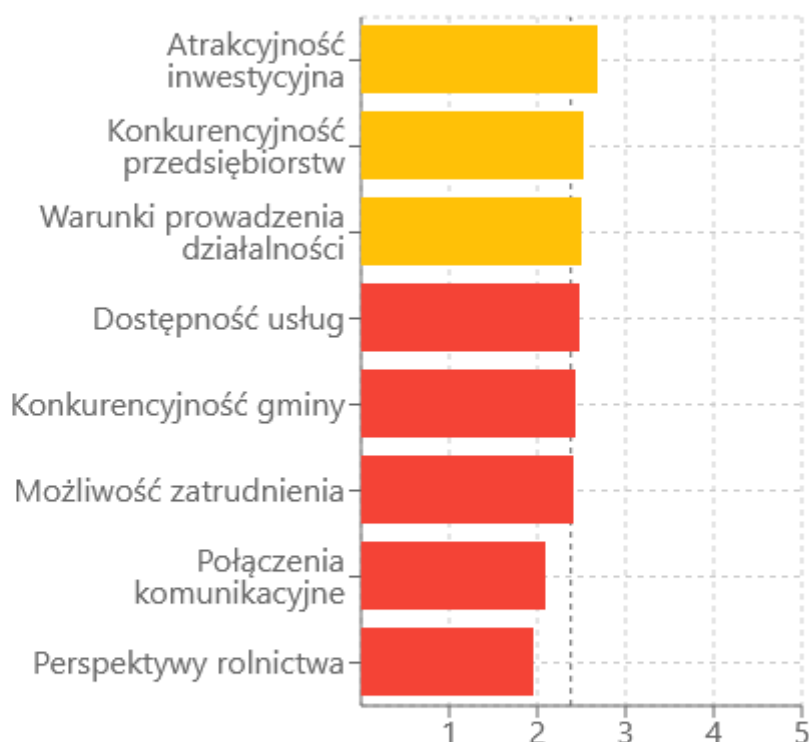
Wykres 41 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru „Społeczeństwo”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

14.4. GOSPODARKA

Średnie oceny kategorii w obszarze "Gospodarka"

Średnia ogólna: 2.38 (w skali 1-5)

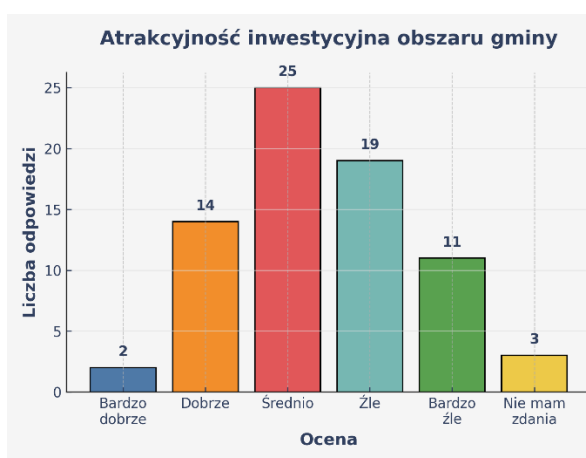
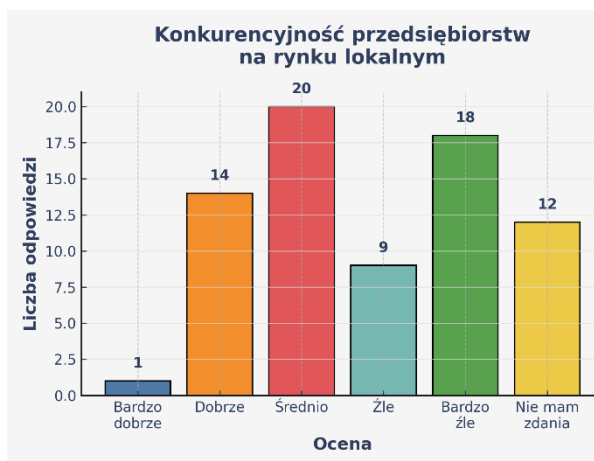
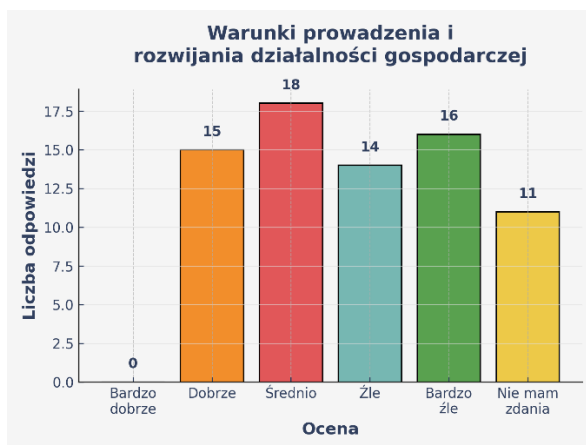
■ Dobra ocena (3,5+) ■ Średnia ocena (2,5-3,5) ■ Słaba ocena (poniżej 2,5)

Wykres 42 Średnie oceny kategorii w obszarze „Gospodarka”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

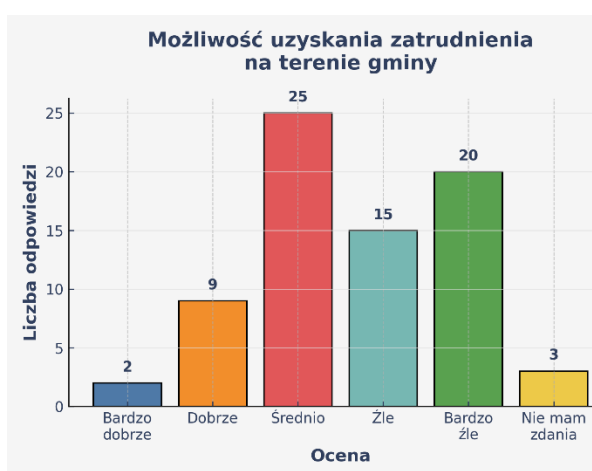
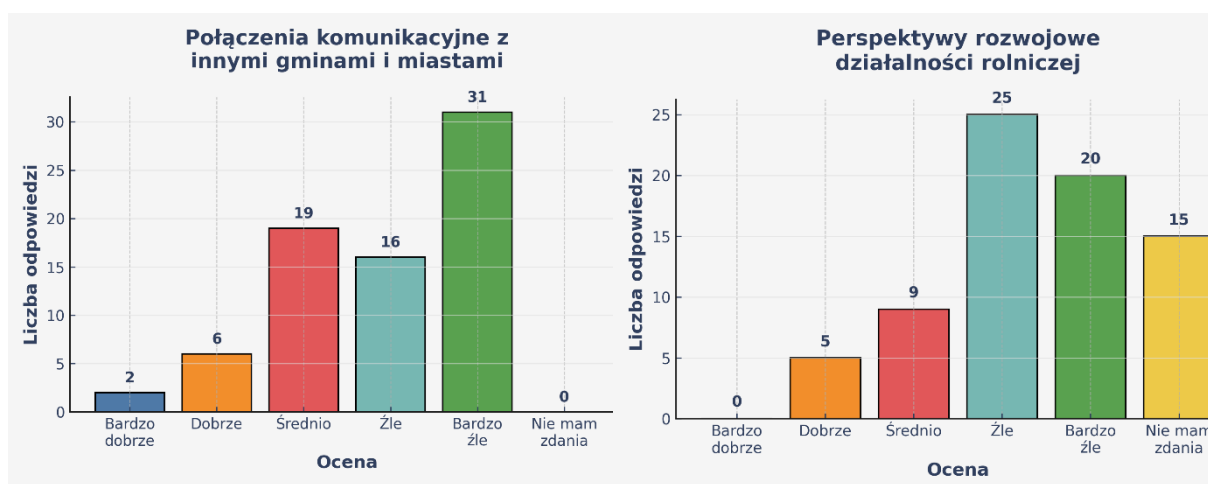
Najlepiej oceniane obszary to:

- Warunki prowadzenia działalności gospodarczej – relatywnie najwięcej ocen „dobrze” (15), przy mniejszej liczbie „bardzo źle”.
- Konkurencyjność firm lokalnych – najwięcej ocen „dobrze” (14) i najmniej „źle” (9).
- Atrakcyjność inwestycyjna – 16 osób oceniło ją pozytywnie („bardzo dobrze” + „dobrze”), jednak nadal 30 osób wyraziło niezadowolenie („źle” i „bardzo źle”).

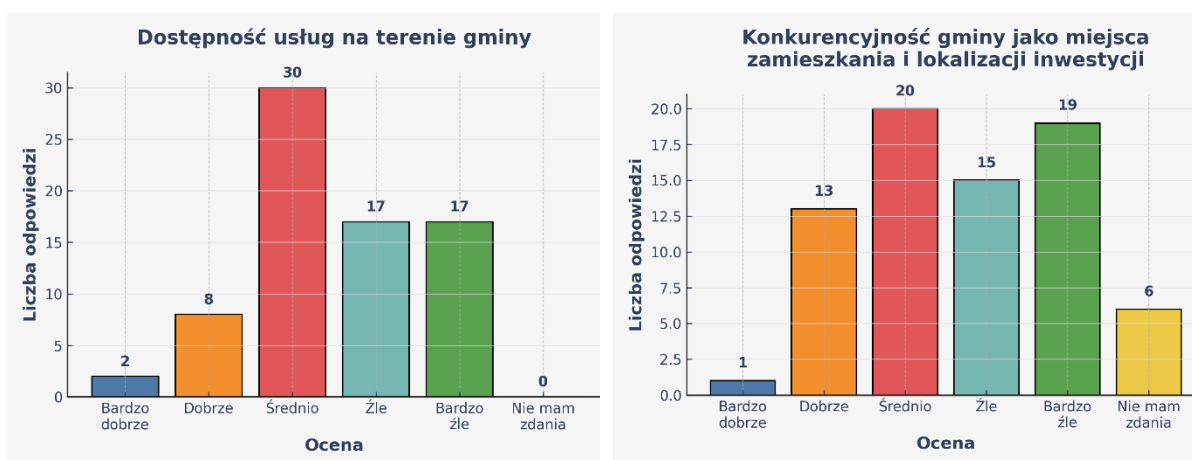

Natomiast najgorzej oceniane obszary:

- Połączenia komunikacyjne – aż 31 ocen „bardzo źle”, tylko 2 „bardzo dobrze”. To najśłabszy wynik w zestawieniu.
- Perspektywy rozwoju rolnictwa – wysokie niezadowolenie (25 „źle”, 20 „bardzo źle”) oraz najwięcej odpowiedzi „nie mam zdania” (15), co może wskazywać na brak orientacji lub zaangażowania mieszkańców w ten temat.
- Zatrudnienie i konkurencyjność gminy – również wysokie poziomy niezadowolenia.

W średnio ocenianych obszarach gospodarki w Gminie Białowieża znalazły się te aspekty lokalnej gospodarki, które uzyskały najbardziej zrównoważone rozkłady ocen – bez wyraźnej dominacji ocen pozytywnych ani negatywnych. Często przeważają tu odpowiedzi „średnio” lub występuje szerokie spektrum opinii mieszkańców.

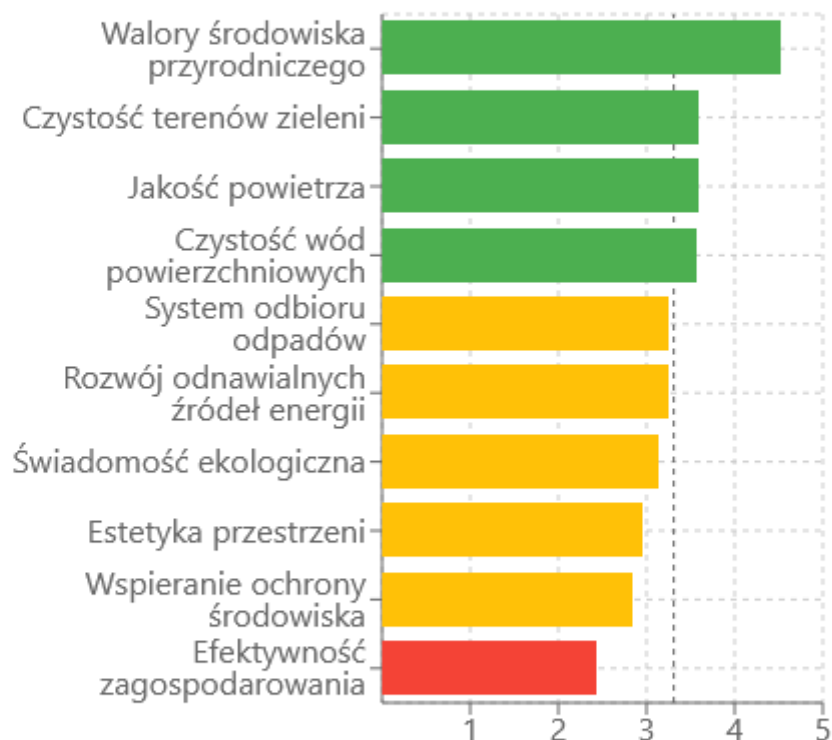

Analizując wyniki ankiet sfery gospodarczej, można zauważyć, iż mieszkańcy gminy najwyżej ocenili konkurencyjność lokalnych przedsiębiorstw oraz warunki prowadzenia działalności gospodarczej, co wskazuje na umiarkowanie pozytywne postrzeganie lokalnego biznesu. Jednocześnie jako największe problemy zidentyfikowano brak dogodnych połączeń komunikacyjnych, ograniczone perspektywy dla rolnictwa oraz niewystarczające możliwości zatrudnienia. Opinie dotyczące dostępności usług i ogólnej konkurencyjności gminy były rozproszone, co sugeruje potencjał do rozwoju, ale też konieczność lepszego reagowania na zróżnicowane potrzeby mieszkańców.

14.5. ŚRODOWISKO I PRZESTRZEŃ

Średnie oceny kategorii w obszarze "Środowisko i przestrzeń"

Średnia ogólna: 3.31 (w skali 1-5)

■ Dobra ocena (3,5+) ■ Średnia ocena (2,5-3,5) ■ Słaba ocena (poniżej 2,5)

Wykres 43 Średnie oceny kategorii w obszarze „Środowisko i przestrzeń”

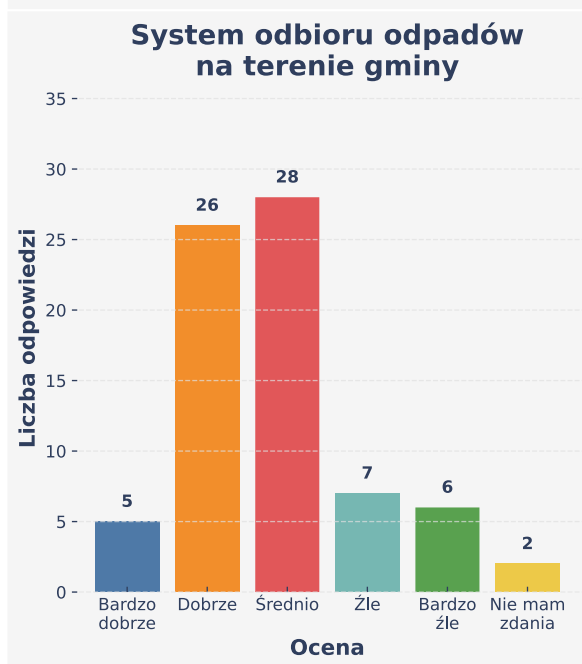
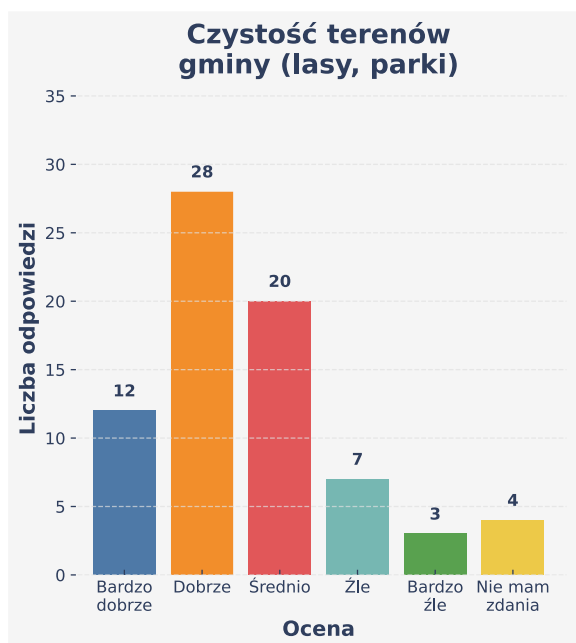
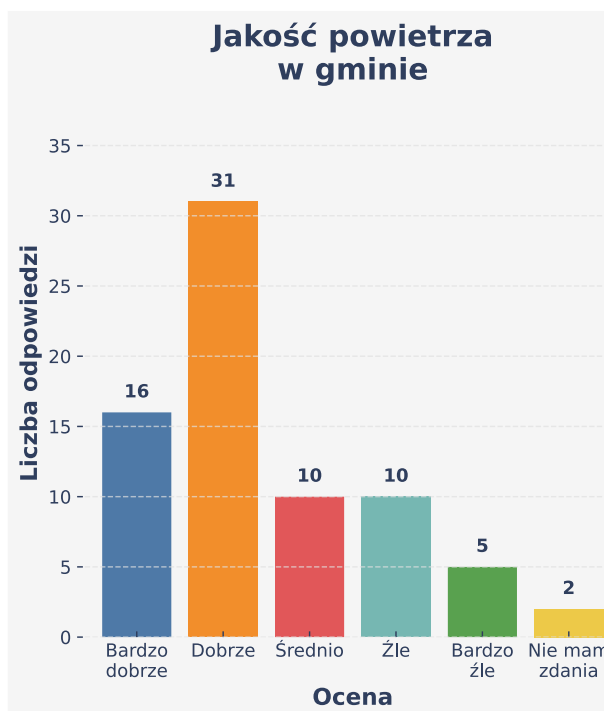
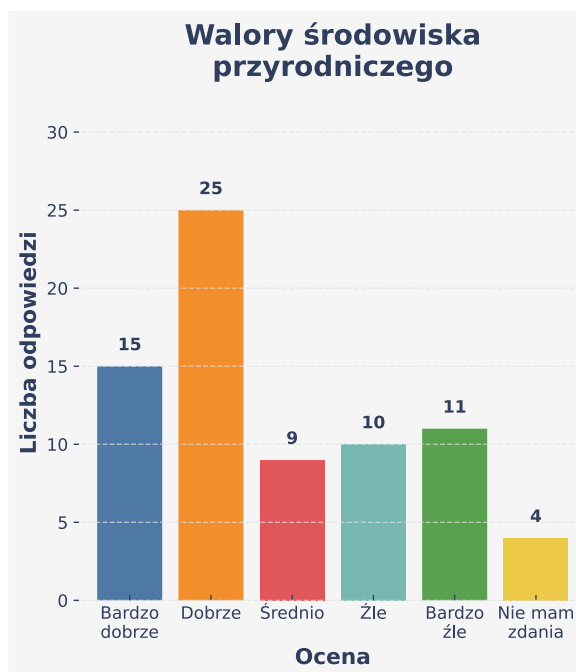
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Na podstawie oceny obszaru "Środowisko i przestrzeń" w gminie Białowieża, można zauważyć kilka istotnych tendencji:

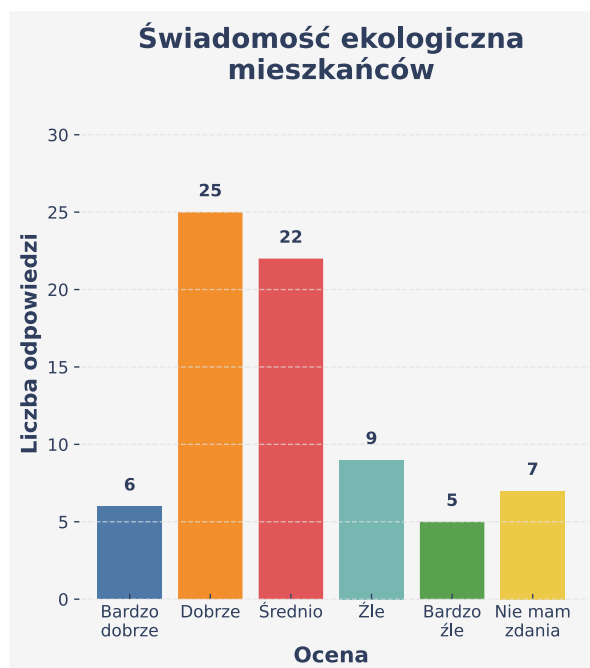
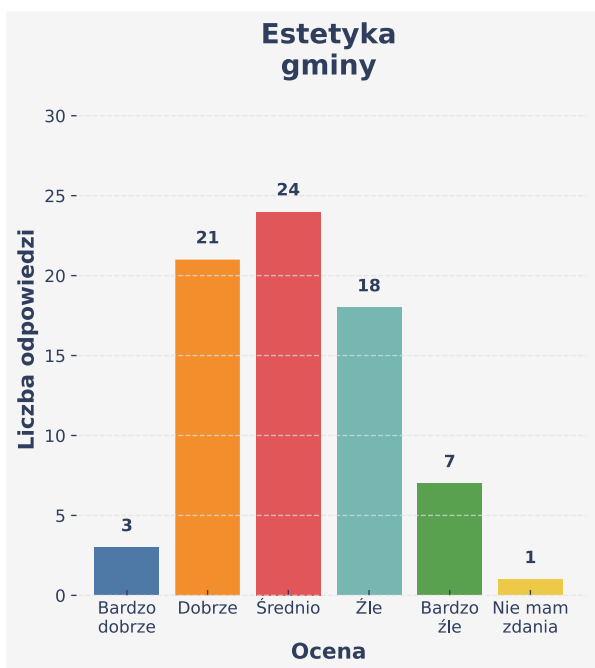
Zdecydowanie najwyżej ocenianym aspektem są walory środowiska przyrodniczego, gdzie aż 88% respondentów wyraziło pozytywną opinię (65 osób oceniło je "bardzo dobrze" lub "dobrze"). Jest to wyraźny atut gminy, który mieszkańcy zdecydowanie doceniają.

Dobrze oceniana jest również jakość powietrza w gminie, z 64% pozytywnych ocen (47 osób), co wskazuje na zadowolenie mieszkańców z jego czystości.

Relatywnie dobrze wypada także czystość terenów zieleni (50% pozytywnych ocen) oraz system odbioru odpadów (42% ocen pozytywnych).

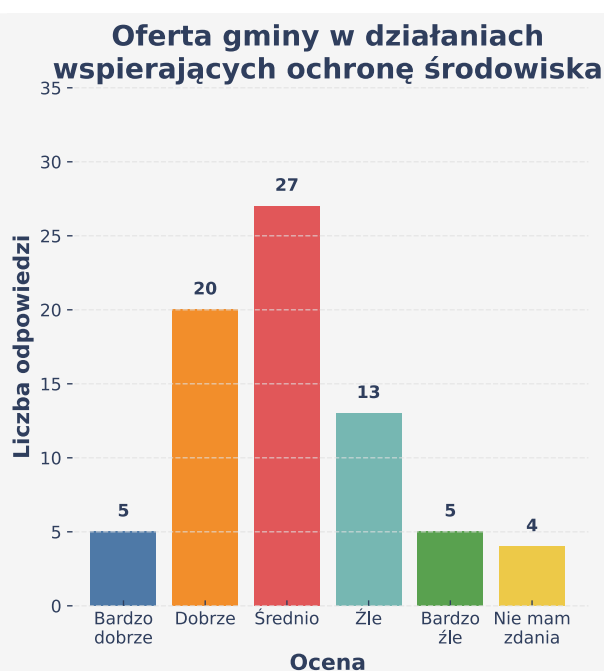
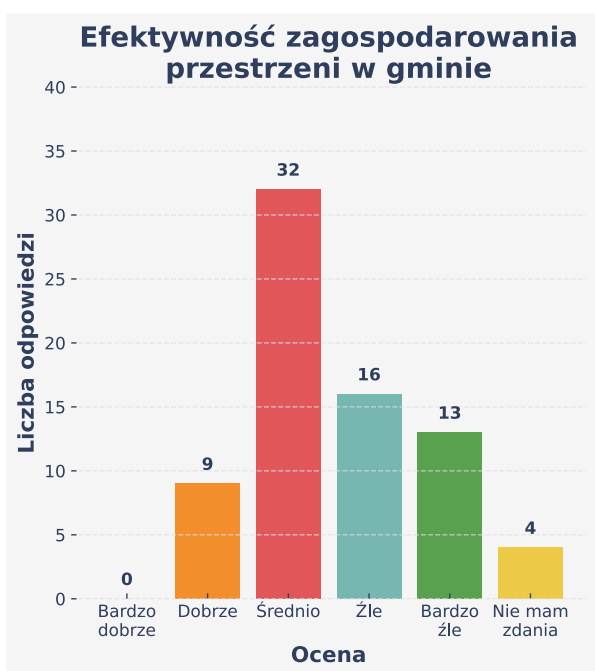

Mieszkańcy są umiarkowanie zadowoleni z estetyki gminy (32% ocen pozytywnych) oraz świadomości ekologicznej mieszkańców (42% ocen pozytywnych).

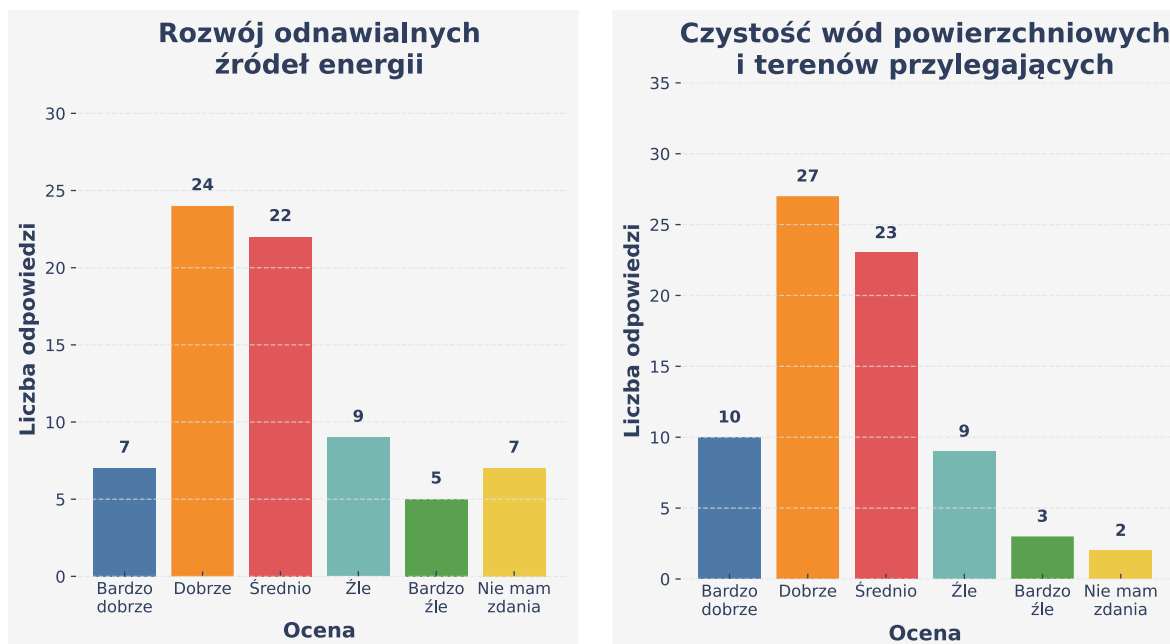
Najślabiej oceniane obszary to:

- Efektywność zagospodarowania przestrzeni, gdzie 36% respondentów wyraziło niezadowolenie ("źle" lub "bardzo źle")
- Oferta gminy w działaniach wspierających ochronę środowiska z 38% negatywnych ocen

Rozwój odnawialnych źródeł energii jest oceniany niejednoznacznie - dominują oceny "dobrze" (32%) i "średnio" (30%), co sugeruje, że mieszkańcy dostrzegają pewne inicjatywy w tym zakresie, ale oczekują dalszego rozwoju.

Czystość wód powierzchniowych otrzymała mieszane oceny, z przewagą ocen pozytywnych (50% "bardzo dobrze" lub "dobrze"), co wskazuje na relatywnie dobry stan wód w gminie.

Wykres 44 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru "Środowisko i przestrzeń"

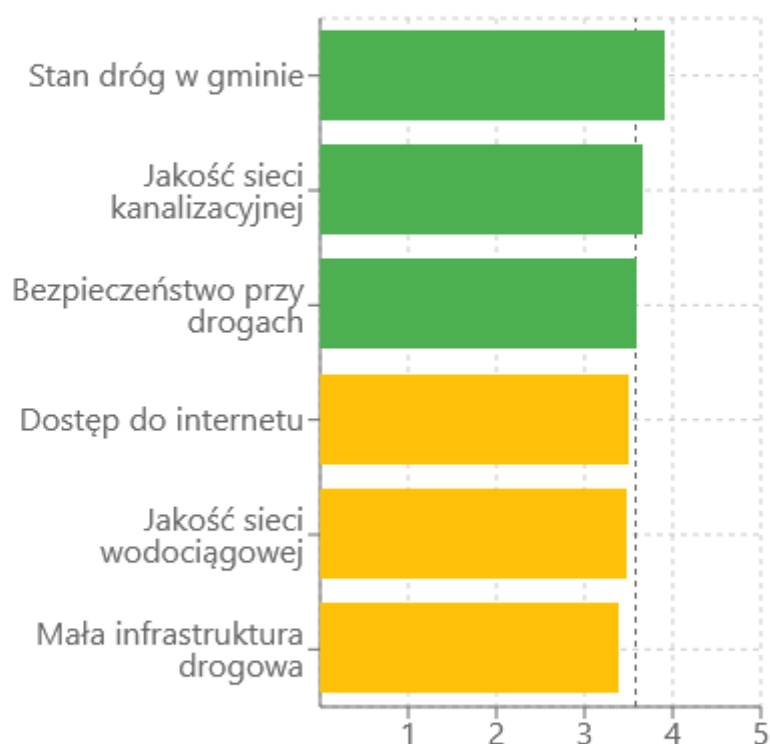
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Ogólnie można stwierdzić, że obszar środowiska naturalnego jest jednym z największych atutów gminy Białowieża w oczach jej mieszkańców, natomiast działania administracyjne związane z ochroną środowiska i zagospodarowaniem przestrzeni wymagają dalszych usprawnień.

14.6. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

Średnie oceny kategorii w obszarze "Infrastruktura techniczna"

Średnia ogólna: 3.58 (w skali 1-5)

■ Dobra ocena (3,5+) ■ Średnia ocena (2,5-3,5) ■ Słaba ocena (poniżej 2,5)

Wykres 45 Średnie oceny kategorii w obszarze „Infrastruktura techniczna”

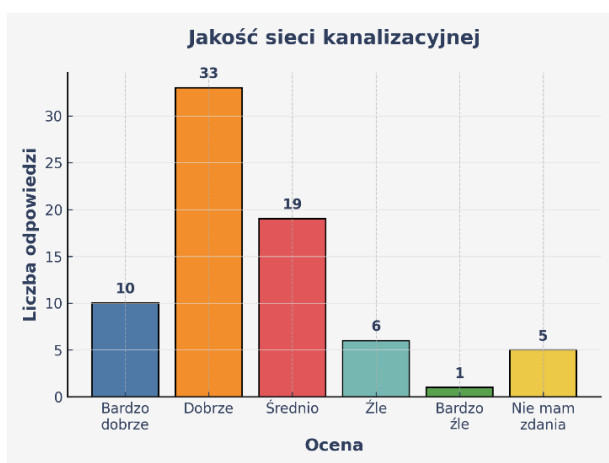
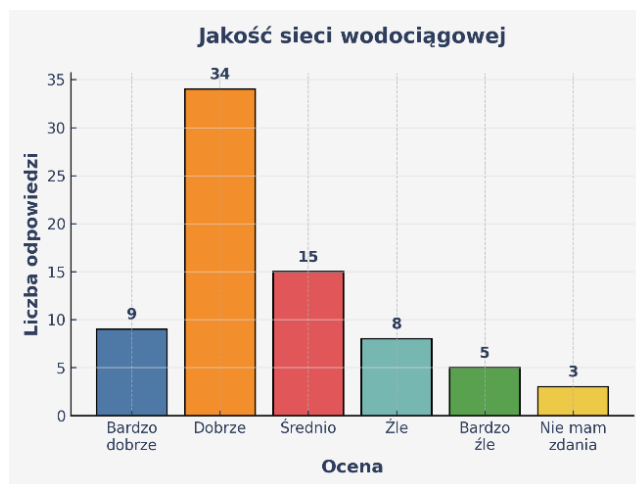
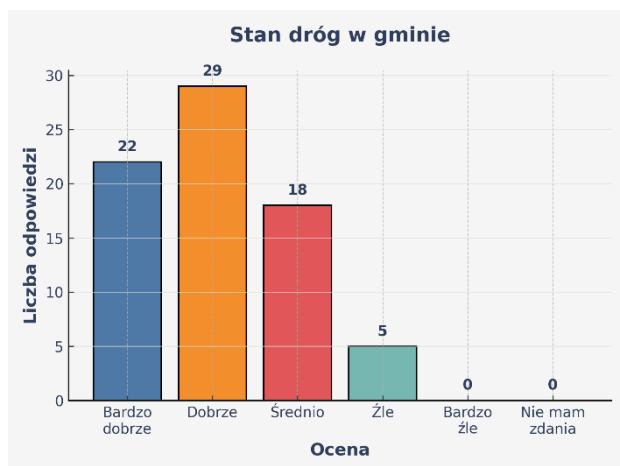
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Analiza sfery infrastruktury technicznej wykazała ogólny obraz jest stosunkowo pozytywny – dominują oceny „dobrze” i „średnio”, przy relatywnie niewielkim odsetku ocen negatywnych.

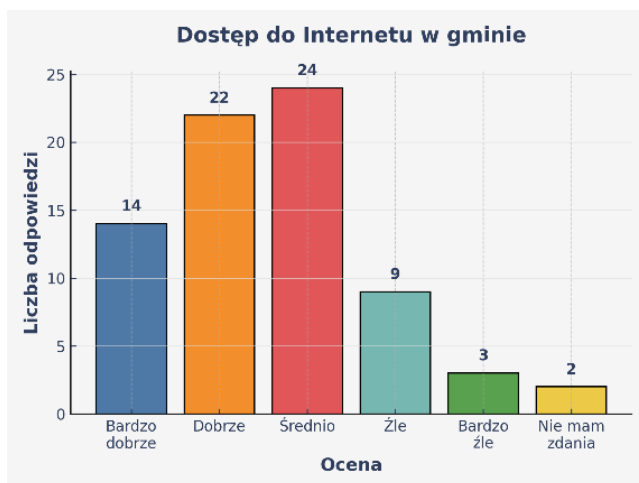
Najlepiej oceniane obszary to:

- Stan dróg w gminie - 22 „bardzo dobrze” + 29 „dobrze” = 51 ocen pozytywnych (na 74 odpowiedzi). Tylko 5 ocen „źle” i zero ocen „bardzo źle”.

- Jakość sieci wodociągowej - 9 „bardzo dobrze” + 34 „dobrze” = 43 pozytywne. Bardzo niewiele ocen negatywnych.
- Jakość sieci kanalizacyjnej - 10 „bardzo dobrze” + 33 „dobrze” = 43 pozytywne. Również bardzo dobra opinia mieszkańców.

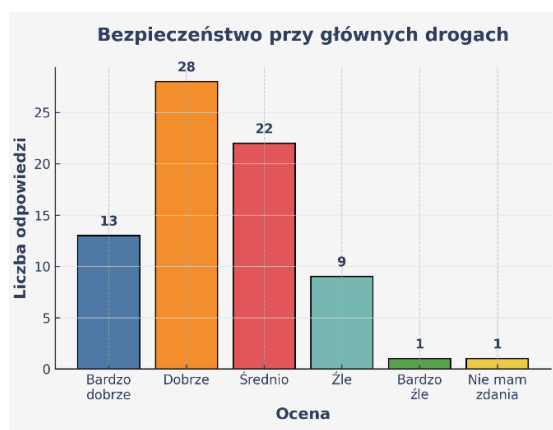
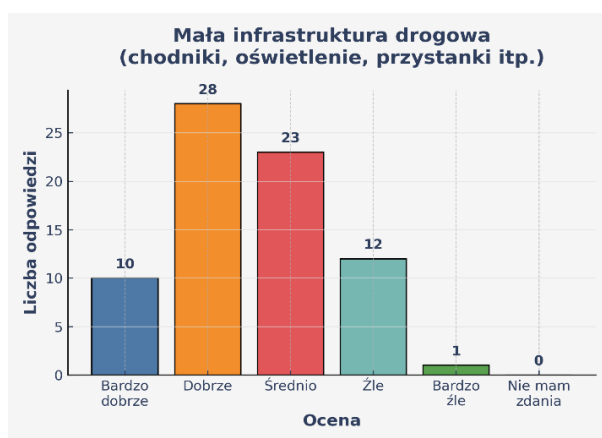

Natomiast najgorzej ocenianym obszarem był: dostęp do Internetu w gminie - 14 „bardzo dobrze”, 22 „dobrze”, ale aż 24 „średnio” oraz 9 „źle” i 3 „bardzo źle”. To oznacza, że choć połowa mieszkańców jest w miarę zadowolona, poważna część gminy odczuwa problemy z jakością lub dostępnością Internetu.

Sfery, które zebrały najwięcej ocen „średnio”, przy równoczesnym obecnym udziale ocen pozytywnych i negatywnych:

- Mała infrastruktura drogowa (chodniki, oświetlenie, przystanki) - 10 „bardzo dobrze”, 28 „dobrze”, 23 „średnio”. Zauważalne rozproszenie ocen – potrzeba dalszych inwestycji.
- Bezpieczeństwo przy głównych drogach - 13 „bardzo dobrze”, 28 „dobrze”, 22 „średnio”, 9 „złe”. Mieszkańcy oceniają umiarkowanie pozytywnie, ale dostrzegają problemy.

Wykres 46 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru "Infrastruktura techniczna"

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

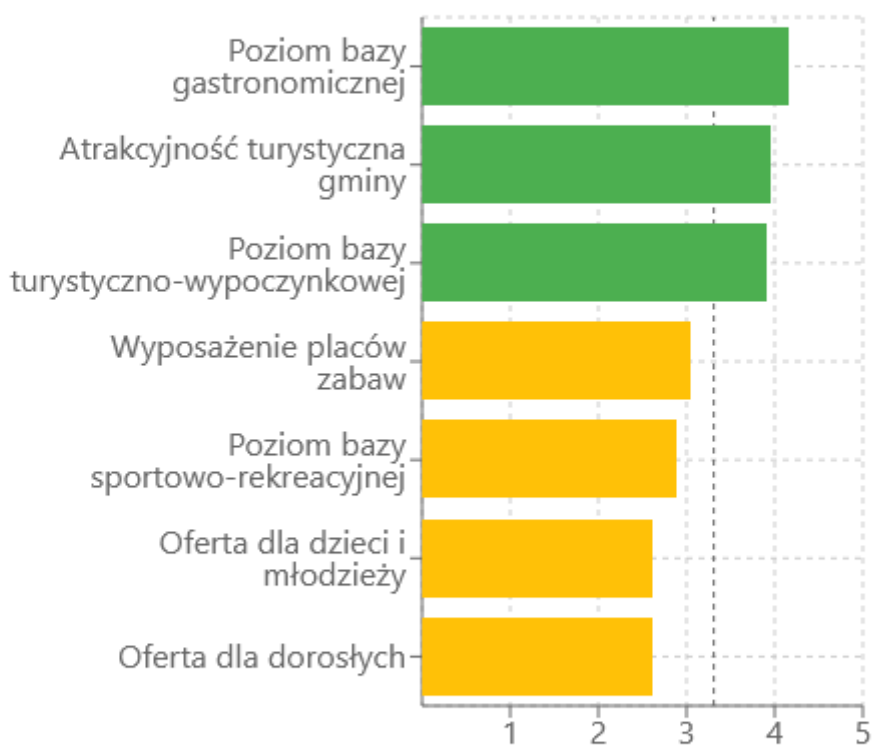
Analizując wyniki ankiet można zauważyć, iż mieszkańcy gminy generalnie dobrze ocenili infrastrukturę techniczną, szczególnie zwracając uwagę na wysoki poziom stanu dróg, jakości sieci wodociągowej oraz kanalizacyjnej. Te trzy obszary uzyskały najwięcej ocen pozytywnych, co świadczy o skutecznych działaniach modernizacyjnych i utrzymaniowych. Umiarkowane opinie pojawiły się w odniesieniu do małej infrastruktury drogowej, takiej jak chodniki, oświetlenie czy przystanki, oraz w kwestii bezpieczeństwa przy głównych drogach, gdzie mieszkańcy dostrzegają przestrzeń do dalszych usprawnień. Najwięcej zastrzeżeń zgłoszono natomiast w odniesieniu do dostępu do Internetu, co

wskazuje na potrzebę inwestycji w rozwój infrastruktury cyfrowej, zwłaszcza na obszarach słabiej zurbanizowanych.

14.7. TURYSTYKA I REKREACJA

Średnie oceny kategorii w obszarze "Turystyka i rekreacja"

Średnia ogólna: 3.31 (w skali 1-5)

■ Dobra ocena (3,5+) ■ Średnia ocena (2,5-3,5) ■ Słaba ocena (poniżej 2,5)

Wykres 47 Średnie oceny kategorii w obszarze „Turystyka i rekreacja”

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

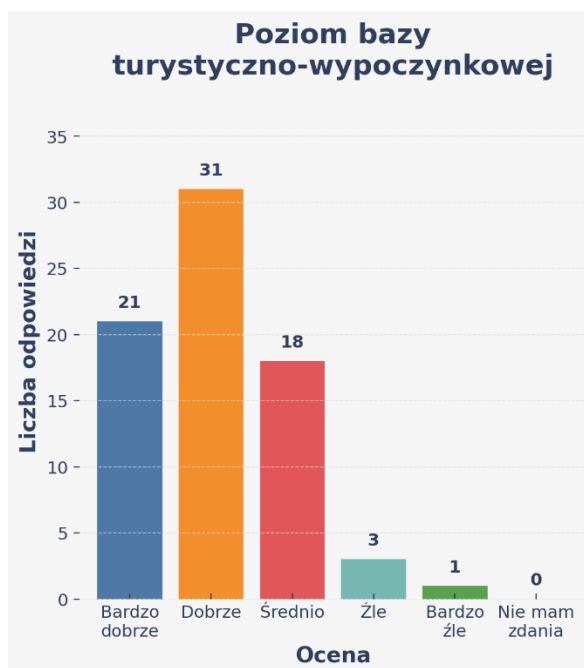
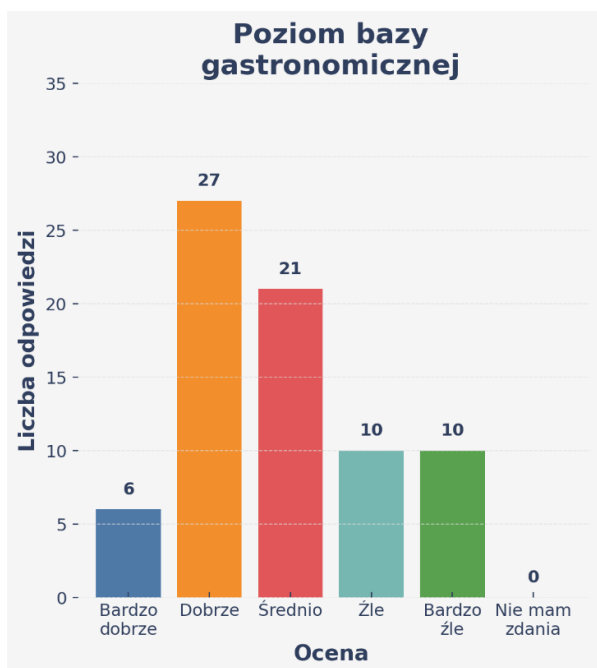
Na podstawie oceny obszaru "Turystyka i rekreacja" w gminie Białowieża, można zaobserwować następujące prawidłowości:

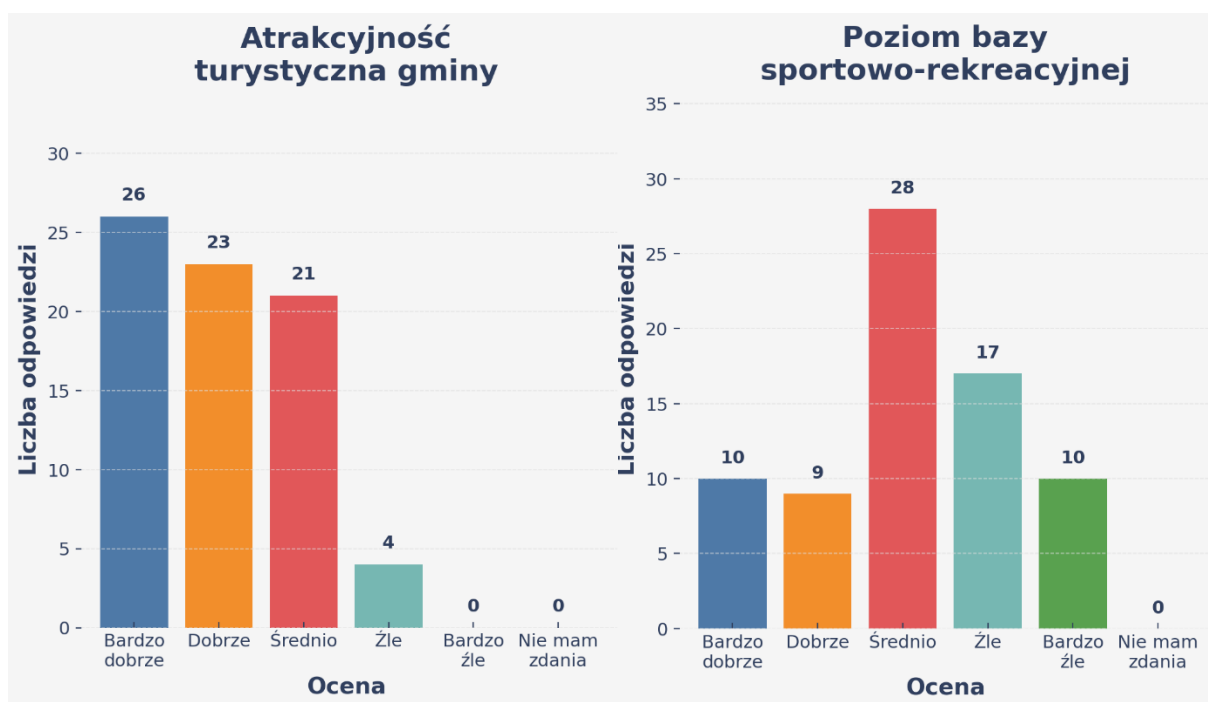
Najwyżej ocenianym aspektem jest poziom bazy gastronomicznej, który otrzymał aż 78% pozytywnych ocen (31 osób oceniło go "bardzo dobrze" i 27 osób "dobrze"). Jest to wyraźny atut gminy w oczach mieszkańców.

Dobrze oceniana jest również baza turystyczno-wypoczynkowa, z 70% pozytywnych ocen (21 osób "bardzo dobrze" i 31 osób "dobrze"), co świadczy o zadowoleniu mieszkańców z infrastruktury turystycznej.

Atrakcyjność turystyczna gminy jest oceniana pozytywnie przez 66% respondentów (26 osób "bardzo dobrze" i 23 osoby "dobrze"), co potwierdza, że mieszkańcy doceniają walory turystyczne Białowieży.

Nieco słabiej, choć wciąż pozytywnie, wypada poziom bazy sportowo-rekreacyjnej, gdzie 26% respondentów ocenia ją "dobrze" lub "bardzo dobrze", ale jednocześnie 35% ocenia ją jako "średnią".

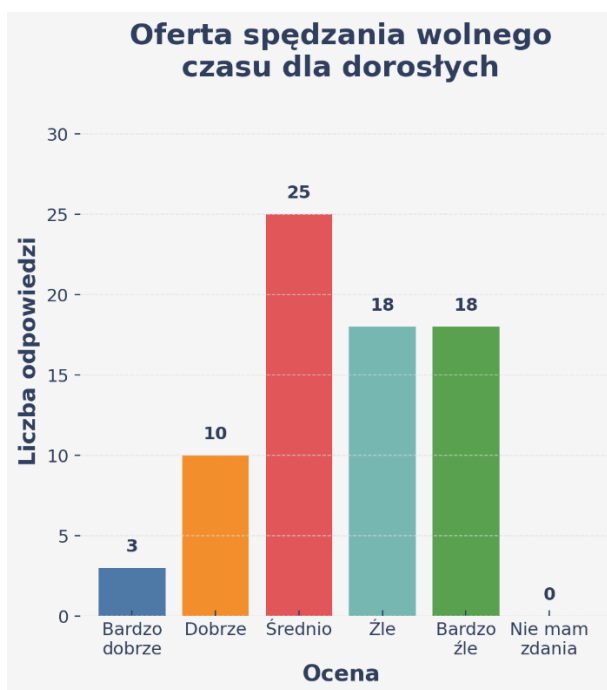
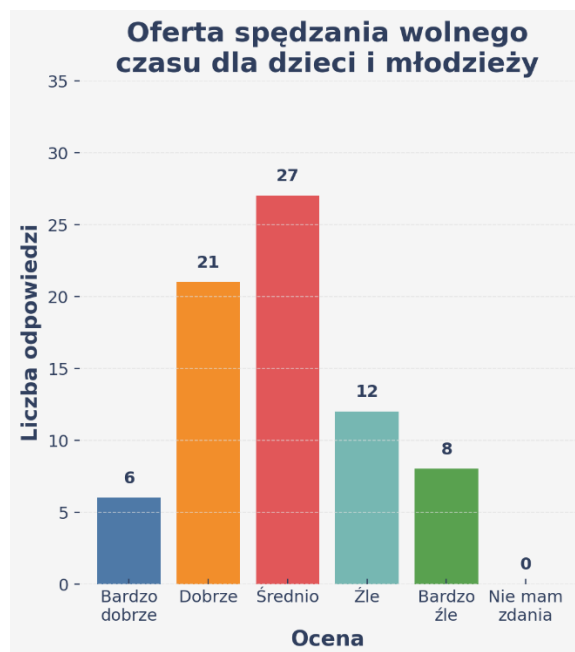
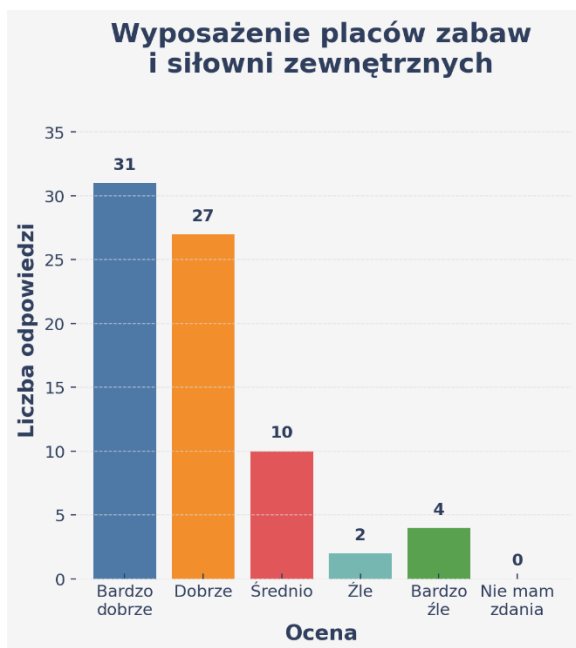

Najślabiej oceniane obszary to:

- Wyposażenie placów zabaw i obiektów zewnętrznych, gdzie aż 24% respondentów wyraziło skrajne niezadowolenie (ocena "bardzo źle"), a łącznie 24% oceniło ten aspekt negatywnie ("źle" lub "bardzo źle")
- Oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży z alarmującymi 37% ocen "bardzo źle" i łącznie 50% ocen negatywnych
- Oferta spędzania wolnego czasu dla dorosłych, gdzie łącznie 43% respondentów (32 osoby) oceniło ją negatywnie ("źle" lub "bardzo źle")

Warto zauważyć, że w przypadku oferty dla dzieci i młodzieży mamy do czynienia z najbardziej krytycznymi ocenami w całym badanym obszarze, co wskazuje na pilną potrzebę poprawy w tym zakresie.

Z kolei oferta dla dorosłych jest oceniana jako "średnia" przez znaczną część respondentów (38%), co sugeruje, że istnieją pewne możliwości spędzania wolnego czasu, ale są one niewystarczające lub nie w pełni satysfakcjonujące.

Wykres 48 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru "Turystyka i rekreacja"

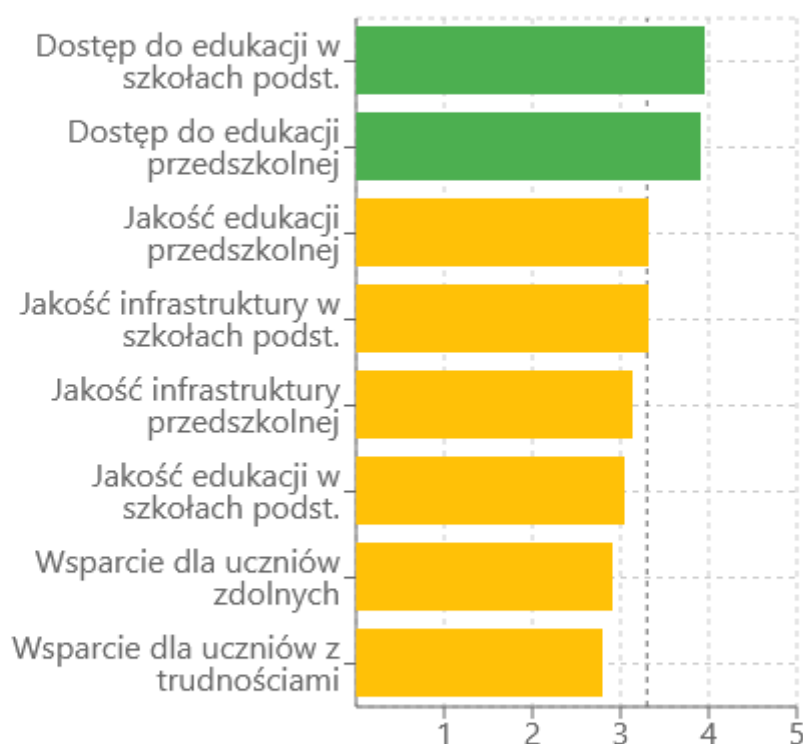
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Podsumowując, gmina Białowieża posiada silne atuty w postaci dobrej bazy gastronomicznej i turystyczno-wypoczynkowej oraz ogólnej atrakcyjności turystycznej, jednak widoczne są znaczące deficyty w zakresie oferty spędzania wolnego czasu, szczególnie dla dzieci i młodzieży, a także w wyposażeniu przestrzeni rekreacyjnych. Te obszary wymagają zdecydowanej interwencji i poprawy.

14.8. EDUKACJA I KULTURA

Średnie oceny kategorii w obszarze "Edukacja i kultura"

Średnia ogólna: 3.3 (w skali 1-5)

■ Dobra ocena (3,5+) ■ Średnia ocena (2,5-3,5) ■ Słaba ocena (poniżej 2,5)

Wykres 49 Średnie oceny kategorii w obszarze „Edukacja i kultura”

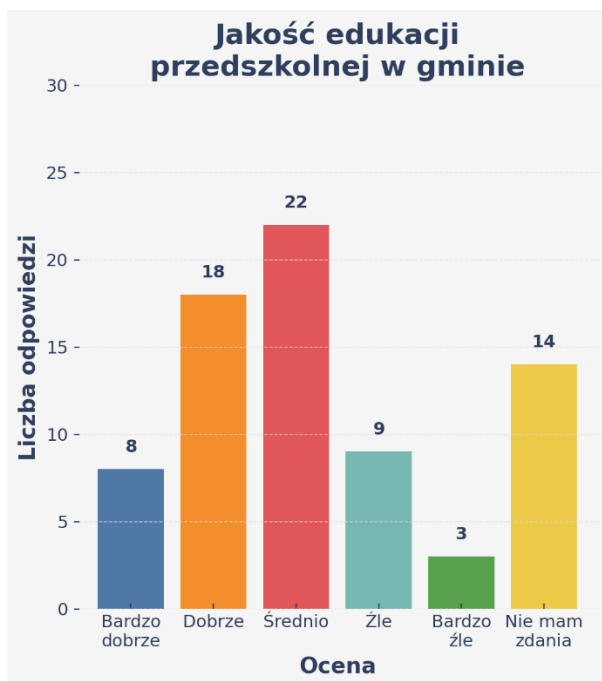
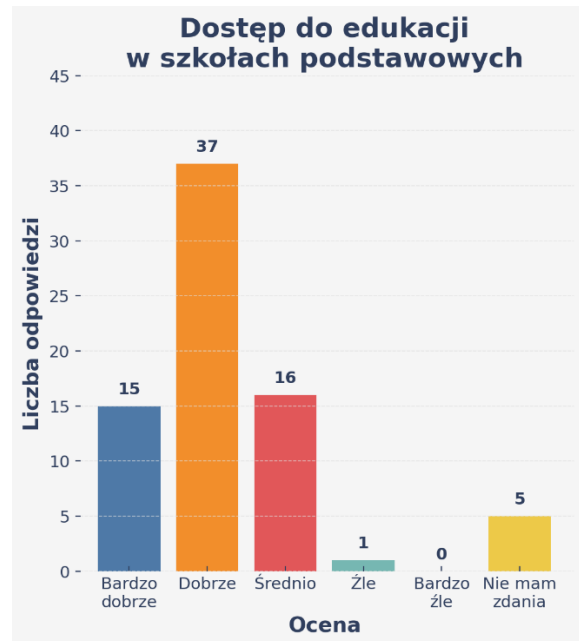
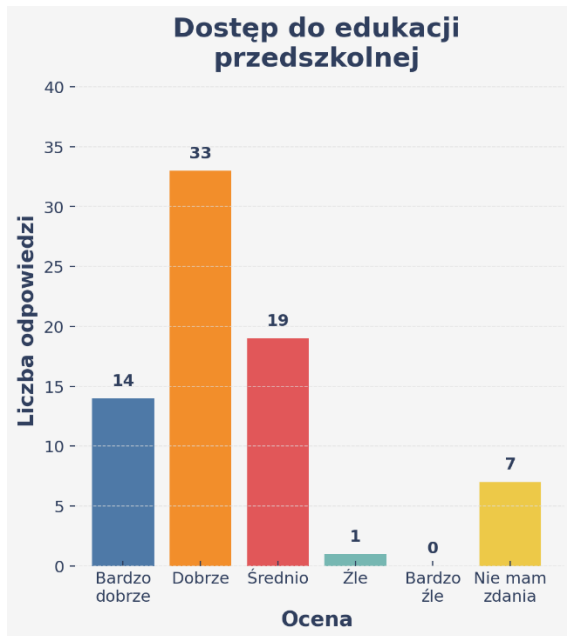
Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Analizując wyniki ankiet w obszarze "Edukacja i kultura" można zaobserwować zróżnicowanie opinii mieszkańców dotyczących poszczególnych aspektów tego sektora:

Najlepiej oceniane obszary to:

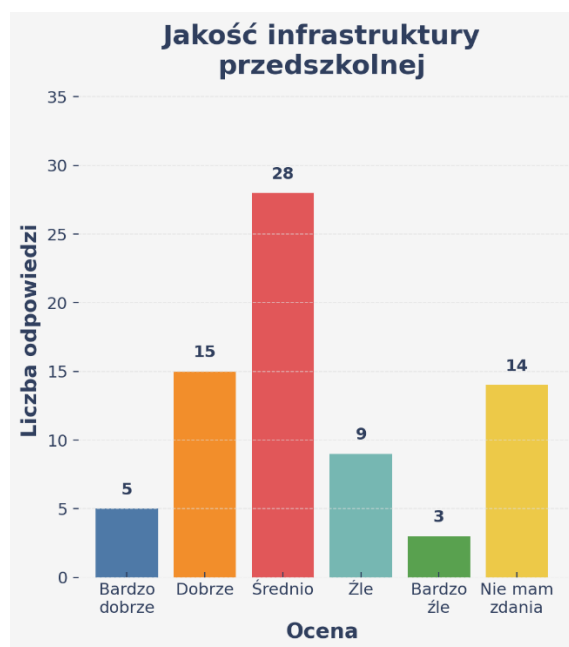
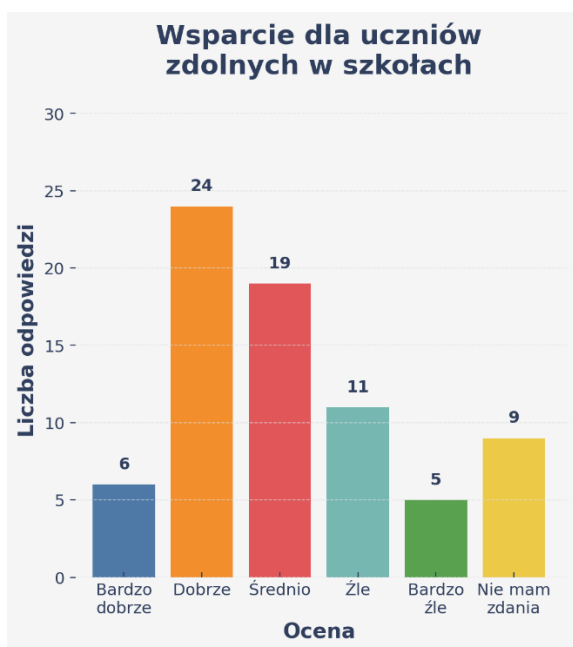
- Dostęp do edukacji przedszkolnej, który uzyskał 63% ocen pozytywnych (łącznie "bardzo dobrze" i "dobrze")

- Dostęp do edukacji w szkołach podstawowych z 71% pozytywnych ocen (52 osoby oceniły ten obszar "bardzo dobrze" lub "dobrze" na 73 ankietowanych)
- Jakość edukacji przedszkolnej oceniona pozytywnie przez 49% respondentów

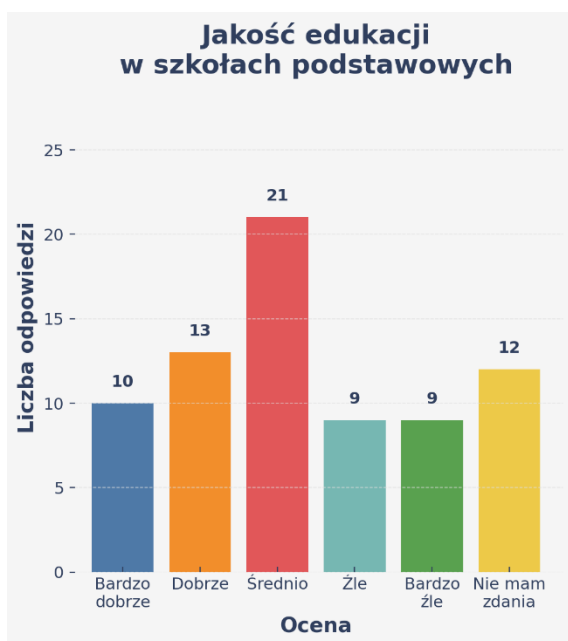
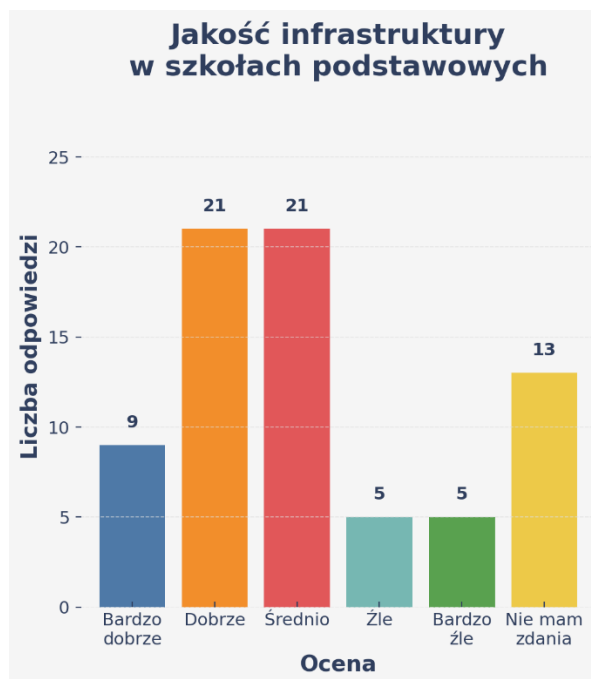
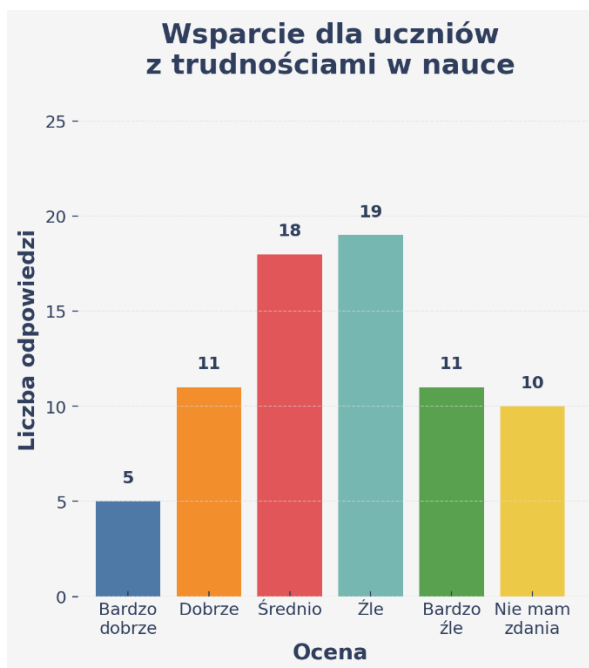
Umiarkowanie ocenione zostały:

- Wsparcie dla uczniów zdolnych, gdzie łączny odsetek ocen pozytywnych wyniósł 41%, przy jednoczesnym wysokim odsetku (32%) ocen negatywnych
- Jakość infrastruktury przedszkolnej z 43% ocen pozytywnych i 24% negatywnych

Najbardziej wypadły:

- Wsparcie dla uczniów z trudnościami w nauce, gdzie 35% ankietowanych wyraziło niezadowolenie (łącznie oceny "źle" i "bardzo źle")
- Wyposażenie dla uczniów w szkołach z 34% negatywnych ocen
- Jakość edukacji w szkołach podstawowych, gdzie mimo przewagi ocen pozytywnych (31%), aż 27% respondentów wyraziło niezadowolenie

Wykres 50 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru "Edukacja i kultura"

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

Warto zauważyć:

- W kategorii "Jakość infrastruktury w szkołach podstawowych" zanotowano najwyższy odsetek ocen średnich (28%), co wskazuje na umiarkowane zadowolenie z tego aspektu.

- We wszystkich kategoriach pojawił się stosunkowo wysoki odsetek odpowiedzi "nie mam zdania" (od 7% do 20%), co może świadczyć o braku bezpośredniego kontaktu części ankietowanych z systemem edukacji.

14.9. ANALIZA PRIORYTETÓW WSKAZANYCH W ANKIETACH

Spółeczność gminy Białowieża wskazała szereg aspektów, które jej zdaniem wymagają poprawy w ciągu najbliższych pięciu lat.

Zdecydowanie największe poparcie uzyskała rozbudowa ścieżek pieszo-rowerowych (35 głosów), co świadczy o silnej potrzebie rozwoju infrastruktury rekreacyjnej i alternatywnych form transportu. Tuż za tym priorytetem plasują się poprawa transportu zbiorowego (33 głosy) oraz dostęp do usług medycznych (32 głosy). Inwestycje w turystykę otrzymały 26 głosów, a podniesienie poziomu nauczania w szkołach - 23 głosy.

14.9.1. KATEGORIE TEMATYCZNE

Analizując wyniki ankiety tematycznie, można zauważyć, że infrastruktura komunikacyjna i transportowa stanowi kluczowy obszar zainteresowania mieszkańców. Poza rozbudową ścieżek pieszo-rowerowych i poprawą transportu zbiorowego, mieszkańcy zwracają uwagę na potrzebę modernizacji infrastruktury drogowej, rozbudowy oświetlenia ulicznego oraz zwiększenia dostępu do internetu.

W sferze usług społecznych i zdrowia wyraźnie widać potrzebę poprawy dostępu do usług medycznych. Mieszkańcy wskazują także na konieczność rozwoju kultury (21 głosów), tworzenia miejsc opieki dla osób starszych i niepełnosprawnych (17 głosów) oraz organizacji zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży (16 głosów). Utworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3 uzyskało 14 głosów.

Turystyka i promocja gminy stanowią istotny aspekt dla lokalnej społeczności, co potwierdza wysokie poparcie dla inwestycji w turystykę, promocję gminy (22 głosy) oraz rozwój infrastruktury sportowej (20 głosów). To sugeruje, że mieszkańcy dostrzegają potencjał turystyczny Białowieży i chcą go rozwijać.

W zakresie ekologii i środowiska priorytetami są poprawa gospodarki odpadami (12 głosów), aktywizacja osób starszych (11 głosów) oraz modernizacja infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej. Budowa instalacji odnawialnych źródeł energii oraz poprawa czystości wód również znalazły się wśród wskazanych potrzeb.

Rozwój gospodarczy, w tym wspieranie przedsiębiorczości (15 głosów) oraz zmniejszenie bezrobocia (8 głosów), to kolejne ważne obszary wymagające uwagi.

Wśród dodatkowych propozycji mieszkańców pojawiły się postulaty dotyczące poprawy atrakcyjności turystycznej i estetyki miejscowości, likwidacji nadzoru konserwatorskiego na wybranych ulicach, a także lepszej komunikacji władz samorządowych ze społecznością.

Szczegółowe zestawienie przedstawiono poniżej:

PRIORYTET	Liczba głosów
Rozbudowa ścieżek pieszo-rowerowych	35
Poprawa transportu zbiorowego	33
Poprawa dostępu do usług medycznych	32
Inwestycje w turystykę	26
Podniesienie poziomu nauczania w szkołach	23
Promocja gminy	22
Rozwój kultury	21
Rozwój infrastruktury sportowej	20
Stworzenie miejsc opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi	17
Zajęcia pozalekcyjne dla dzieci i młodzieży	16
Rozwój przedsiębiorczości	15
Stworzenie miejsc opieki nad dziećmi do lat 3	14
Poprawa gospodarki odpadami	12
Aktywizacja osób starszych	11
Budowa i modernizacja sieci wodociągowej	10
Poprawa infrastruktury drogowej (chodniki, drogi)	10
Rozbudowa oświetlenia ulicznego	10
Zwiększenie dostępu do Internetu	10
Budowa i modernizacja kanalizacji i oczyszczalni ścieków	8
Budowa instalacji odnawialnych źródeł energii	8
Zmniejszenie bezrobocia	8
Poprawa czystości wód powierzchniowych i podziemnych	5

Poprawa bezpieczeństwa publicznego	2
Zwiększenie dostępności przedszkoli	1
Inne (jakie?):	
INNE Kąpielisko gminne	1
INNE Poprawienie bezpieczeństwa na drogach poprzez postawienie progów zwalniających na głównych ulicach	1
INNE Aktywizacja dzieci i młodzieży oraz poprawa jakości powietrza w okresie grzewczym	1
INNE Poprawa atrakcyjności turystycznej miejscowości, estetyki	1
INNE Likwidacja nadzoru konserwatorskiego na ulicy Stoczek i Tropinka, który paraliżuje możliwości poprawy estetyki ulicy i otoczenia	1
INNE Poprawa komunikacji władz samorządowych ze społecznością	1

Tabela 27 Lista priorytetów działań w ciągu najbliższych 5 lat

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

14.9.2. WNIOSKI

Analiza wskazuje na kilka kluczowych wniosków. Mobilność i komunikacja stanowią fundamentalny priorytet dla mieszkańców gminy Białowieża, co potwierdza wysokie poparcie dla rozwoju ścieżek pieszo-rowerowych i transportu zbiorowego. Istotnym problemem jest także dostęp do opieki zdrowotnej, co może świadczyć o niewystarczającej infrastrukturze medycznej w gminie.

Rozwój turystyczny jawi się jako strategiczny kierunek dla lokalnej społeczności, co nie dziwi ze względu na unikalne walory przyrodnicze regionu Puszczy Białowieskiej. Mieszkańcy dostrzegają potencjał turystyczny jako motor rozwoju gminy.

Edukacja i rozwój młodzieży, a także infrastruktura opieki społecznej to obszary, które również wymagają uwagi. Natomiast stosunkowo niskie poparcie dla poprawy bezpieczeństwa publicznego może sugerować, że mieszkańcy czują się relatywnie bezpiecznie w swojej gminie.

Całościowo, mieszkańcy gminy Białowieża oczekują przede wszystkim poprawy jakości życia poprzez rozwój infrastruktury komunikacyjnej, dostępu do usług medycznych oraz inwestycji w potencjał turystyczny regionu, co odpowiada specyfice tego wyjątkowego przyrodniczo i kulturowo obszaru.

14.10. WIZYTÓWKA GMINY

Po przeanalizowaniu wypowiedzi ankietowanych dotyczących potencjalnej wizytówki Gminy Białowieża, wyłania się złożony obraz oczekiwań i priorytetów mieszkańców oraz osób zainteresowanych rozwojem tego wyjątkowego obszaru.

Niekwestionowanym liderem wśród propozycji są walory przyrodnicze, z Puszcą Białowieską na czele. Respondenci wielokrotnie podkreślają unikatowy charakter Puszczy jako naturalnego lasu, jej status obiektu Światowego Dziedzictwa UNESCO oraz obecność Białowieskiego Parku Narodowego. Żubry, będące symbolem regionu, również pojawiają się w wielu wypowiedziach jako istotny element tożsamości gminy. Bioróżnorodność i naturalne bogactwo przyrodnicze stanowią fundamentalną wartość, którą ankietowani pragną zachować i promować.

Drugim istotnym wątkiem jest rozwój turystyki, ściśle powiązany z walorami przyrodniczymi. Mieszkańcy dostrzegają potrzebę rozbudowy oferty turystycznej, tworzenia nowych atrakcji oraz zapewnienia odpowiedniej infrastruktury dla odwiedzających. Interesujące są propozycje rozwoju turystyki specjalistycznej, jak uczynienie z Białowieży "rowerowej stolicy Polski" czy nadanie jej statusu uzdrowiska, co mogłoby przyciągnąć nowe grupy turystów.

Wyraźnie zaznacza się również troska o estetykę i porządek przestrzeni publicznej. Ankietowani zwracają uwagę na potrzebę dbałości o czystość ulic, chodników i terenów zielonych. Szczególnie problematyczną kwestią wydaje się centrum miejscowości, a zwłaszcza budynek starej szkoły, opisywany jako "szpecący" i "wałący się". Wiele głosów sugeruje przekształcenie tego obszaru w skwer, park lub parking z infrastrukturą dla turystów.

W wypowiedziach przebiega również napięcie między ochroną przyrody a potrzebami gospodarczymi. Część mieszkańców wyraża frustrację związaną z ograniczeniami dotyczącymi gospodarki leśnej ("ładny z normalną gospodarką las, a nie zakaz wywozu drewna"), co wskazuje na potrzebę znalezienia równowagi między ochroną środowiska a interesami ekonomicznymi lokalnej społeczności.

Istotnym aspektem jest także jakość życia mieszkańców. Ankietowani zwracają uwagę na potrzebę rozwijania usług społecznych, takich jak opieka medyczna, żłobki, przedszkola i szkoły. Pojawia się również postulat, by gmina była przyjazna dla nowych mieszkańców, w tym młodych profesjonalistów pracujących zdalnie, co mogłoby przeciwdziałać problemowi wyludnienia.

W kontekście rekreacji, kilkakrotnie pojawia się postulat utworzenia kąpieliska oraz modernizacji placów zabaw, co wskazuje na potrzebę zwiększenia oferty spędzania wolnego czasu, zarówno dla mieszkańców, jak i turystów.

Głębokim nurtem płynącym przez wiele wypowiedzi jest potrzeba współpracy i przezwyciężenia istniejących konfliktów. Ankietowani mówią o "wiecznie pokłóconych zarządcach" i podkreślają wagę "mądrego zarządzania" oraz "szukania rozwiązań", co sugeruje istnienie napięć i podziałów w lokalnej społeczności.

Interesującym aspektem jest także stosunek do historii i tradycji regionu. Niektórzy respondenci zwracają uwagę na wartość "walorów historyczno-kulturowych Białowieży i wsi puszczańskich", co wskazuje na potrzebę ochrony i promocji nie tylko przyrody, ale również dziedzictwa kulturowego.

Podsumowując, odpowiedzi ankietowanych kreślą obraz gminy stojącej przed wyzwaniem zrównoważonego rozwoju – takiego, który pozwoli zachować unikalne walory przyrodnicze, jednocześnie zapewniając wysoką jakość życia mieszkańcom i atrakcyjną ofertę dla turystów. Wizytówka Gminy Białowieża powinna więc łączyć w sobie elementy przyrodnicze, kulturowe i społeczne, tworząc spójną i atrakcyjną całość, odpowiadającą na potrzeby różnych grup interesariuszy.

Poniżej przedstawiono zestawienie udzielonych odpowiedzi:

Zestawienie pomysłów na wizytówkę gminy wg. ankietowanych
Żubry. Turystyka. Park narodowy
Na pewno nie wojsko
mieszkańcy
bioróżnorodność puszczy
ład i estetyka miejscowości
ładny z normalną gospodarką las, a nie zakaz wywozu drewna
Kąpielisko
atrakcje turystyczne, jakość środowiska
Czysta i zadbane przestrzeń publiczną
Przyroda, turystyka.
Puszcza
Odnowiony Park Pałacowy. Zdecydowanie za bardzo jest on zaniedbany.
Więcej atrakcji turystycznych, naprawa placu zabaw, dostęp do opieki medycznej. Miejsce kąpielowe.
Przede wszystkim Puszcza Białowieska i należyte dbanie o jej naturalny charakter

Dbanie o zasoby przyrodnicze
Dbanie o zasoby przyrodnicze
Dbanie o zasoby przyrodnicze
Białowieża powinna mieć status uzdrowiska. Warto podjąć działania w tym celu aby uzyskać taki status.
Puszcza jako unikatowy las naturalny
Puszcza i szacunek do Natury, mądre zarządzanie, współpraca, szukanie rozwiązań
Wizytówką gminy JEST BPN i trzeba wreszcie to zrozumieć, zacząć wykorzystywać potencjał pod nosem i wokół tego budować markę gminy. W świetle szybko postępującego wyludnienia, warto by też się skupić na inicjatywach ułatwiających prowadzenie działalności gosp. na terenie gminy (np. nie podnosząc bezmyślnie podatków, żeby pokryć deficyt opłat za śmieci) i uatrakcyjnieniu Białowieży jako miejsca do życia (np nie szczuciu na osoby, które się do gminy przeprowadziły i nie traktowaniu ich jak obywateli gorszej kategorii, a także wygłaszaniu sprzeciwu gdy takie sytuacje mają miejsce publicznie)
Puszcza Białowieska jako obiekt Światowego Dziedzictwa UNESCO
Powinniśmy dbać o to aby dalej Białowieża była uznawana za piękne serce puszczy białowieskiej
Czyste i zadbane pasy zieleni
Las i przyrody
Możliwość wypoczynku na różne sposoby, także aktywnie sportowo
Puszcza Białowieska, żubr
Puszcza, a co za tym idzie współpraca między wiecznie pokłóconymi zarządcami
Dbanie o czystość dróg, chodników i poboczy.
Wizytówką Białowieży jest Puszcza
Ogólny widok na wieś - jakość dróg i chodników, wygląd domów i przestrzeni publicznej
Oczywiście Żubr!
Rowerowa stolica Polski, dużo ścieżek rowerowych i tras dla rowerzystów, połączenia z wszystkimi miejscowościami regionu. Białowieża jako Miejsce dla jedno osobowych działalności gospodarczych, dla młodych zdolnych pracujących zdalnie.
UNESCO
Atrakcje turystyczne i przyroda, wydarzenia kulturalne, festiwale np przyrodnicze, muzyczne, filmowe, plenery. Miejsce kolonii dla dzieci wypoczynku osób starszych - uzdrowisko/miejsce rehabilitacji.

Park Narodowy, alejki powinny być oświetlone również wieczorną porą zwłaszcza w sezonie, turyści jak i miejscowi lubią spacerować też po godzinie 22 ale gdy latarnie są zgaszone na alejkach czy grobli to robi się mało przyjemne dla ludzi którzy nie znają miejsca. Również więcej szlaków i map dostępnych dla zwiedzających aby mogli poruszać się po terenie Parku jak i Nadleśnictwa.

Centrum, w którym główną rolę gra skwer, czy cokolwiek innego zamiast szpecącego budynku starej szkoły

W obecnych czasach powinno to być bezpieczeństwo przy znanej już wizytówce pod nazwą turystyka

Zadowolenie mieszkańców z miejsca w który mieszkają

Przyjazna mieszkańcom

1. Odpoczynek na łonie natury.
2. Organizacja rowerowych jednodniowych krótkich parogodzinnych wycieczek po terenie gminy z przewodnikiem lub bez (podróż w nieznane, integracja mieszkańców)
3. Organizacja rowerowych jednodniowych krótkich parogodzinnych wycieczek po terenie przyległych gmin z przewodnikiem lub bez (podróż w nieznane, integracja mieszkańców)
4. Stworzenie kąpieliska

przyroda

Przyjazne miejsce do zamieszkania.

Białowieski Park Narodowy

Przyjazna, ogólnodostępna, wspólna przestrzeń dla mieszkańców i turystów której nie ma

Rozbudowana oferta turystyczna

Wizytówką gminy powinna być znana na świecie Puszcza Białowieska, jako magnes który przyciągną ludzi do odwiedzania i zamieszkania w tym regionie. Gmina powinna wspierać rozwój gminy poprzez promocję turystyki (budowanie marki Białowieży jako serca Puszczy Białowieskiej - naturalnego lasy stanowiącego dobro narodowe) a także, poprawę dostępności do usług społecznych: żłobek, jakość nauki w przedszkolu i szkole opierając się na naturalnych uwarunkowaniach gminy (szkoła leśna, przedszkole leśne), a także poprawę usług opieki nad osobami starszymi.

Uważam że trzeba rozebrać budynek starej szkoły i zbudować w tym miejscu parking dla pojazdów osobowych i autokarów oczywiście wyposażony w toalety.

Większa dbałość o czystość i promocja gminy.

czystość i porządek na terenie gminy /ulice/

Czysta, zadbanej miejscowość

Walory przyrodnicze Puszczy Białowieskiej i walory historyczno-kulturowe Białowieży i wsi puszczańskich

Baza turystyczna

Centrum Białowieży bez walącej się i szpecącej starej szkoły a w jej miejscu skwer wypoczynkowy/park i bez budynku "Promyka"
Puszcza Białowieska jako obszar cenny i chroniony. UNESCO
Puszcza Białowieska i dobra infrastruktura skłaniająca turystów do dłuższego pobytu
Gospodarka leśna
żubr
Środowisko
Niezaprzeczalnie BPN i cały obiekt UNESCO! inne ważne to m.in. czyste powietrze zimą, spokój i cisza (bez fajerwerków!) oraz toaleta publiczna na wysokim poziomie (nie toi toi)
Turystyka
Puszcza Białowieska
Możliwość spędzania wolnego czasu z dziećmi, brak placu zabaw, brak atrakcji dla dzieci.
Zieleń, czyste powietrze i estetyka
Puszcza Białowieska jako dziedzictwo UNESCO. Białowieski Park Narodowy. Zielone Płuca Polski.

Tabela 28 Zestawienie pomysłów na wizytówkę gminy wg. ankietowanych

Źródło: Opracowanie własne na podstawie wyników ankiety

SPIS TABEL, WYKRESÓW I MAP

Wykres 1 Zmiany liczby ludności w gminie Białowieża według płci w latach 2015-2023.	27
Wykres 2 Wskaźnik feminizacji w gminie Białowieża w latach 2015-2023.	28
Wykres 3 Piramida wieku mieszkańców gminy Białowieża	29
Wykres 4 Ruch naturalny w gminie Białowieża.....	30
Wykres 5 Przyrost naturalny na 1000 mieszkańców	31
Wykres 6 Porównanie przyrostu rzeczywistego na 1000 mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego.....	34
Wykres 7 Prognoza liczby ludności do 2060 r.	35
Wykres 8 Porównanie struktury wiekowej populacji gminy w latach 2023 r. i 2060 r. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS BDL.....	36
Wykres 9 Wskaźnik feminizacji w gminie Białowieża - prognoza do 2060 r.	37
Wykres 10 Prognozy demograficzne gmin powiatu hajnowskiego 2025 r. v. 2060 r.	38
Wykres 11 Struktura powierzchni gospodarstw rolnych w gminie Białowieża wg. Powszechnego Spisu Rolnego 2020 r.	40
Wykres 12 Liczba podmiotów na 10 tys. mieszkańców w wieku produkcyjnym – dane gmin z powiatu hajnowskiego - 2015 r. v. 2023 r.	44
Wykres 13 Podmioty sektora prywatnego wg. sekcji PKD w 2024 r.	46
Wykres 14 Liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym	50
Wykres 15 Liczba przestępstw na terenie gminy Białowieża w latach 2015-2024	86
Wykres 16 Wskaźnik wykrywalności przestępstw w latach 2015-2024.....	87
Wykres 17 Liczba wyjazdów do zdarzeń w 2023 i 2024 r.....	88
Wykres 18 Osoby uczestniczące do placówek oświatowych w gm. Białowieża 2017-2024.	90
Wykres 19 Wskaźnik skolaryzacji w powiecie hajnowskim.....	91
Wykres 20 Wyniki egzaminu ósmoklasisty z matematyki w gminach powiatu hajnowskiego w latach 2023-2024.	93
Wykres 21 Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka polskiego w gminach powiatu hajnowskiego w latach 2023-2024.....	93
Wykres 22 Wyniki egzaminu ósmoklasisty z języka angielskiego w gminach powiatu hajnowskiego w latach 2023-2024.....	94
Wykres 23 Frekwencja wyborcza w gminie Białowieża na tle powiatu, województwa i kraju.....	96
Wykres 24 Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2024 r. w gminie Białowieża na tle pozostałych gmin powiatu hajnowskiego	97
Wykres 25 Wydarzenia organizowane przez BOK w 2024 r.....	102
Wykres 26 Stałe formy zajęć organizowane przez BOK w 2024 r.	103
Wykres 27 Liczba wypożyczeń w Gminnej Bibliotece Publicznej na przestrzeni 2015-2024	104
Wykres 28 Liczba imprez organizowanych przez Gminną Bibliotekę Publiczną oraz ich uczestników na przestrzeni 2015-2024.....	105
Wykres 29 Liczba porad w gminie na przestrzeni lat 2015-2023 Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.....	115
Wykres 30 Liczba przychodni na 10 tys. mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego w 2023 r. Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.	116
Wykres 31 Liczba beneficjentów zasiłków rodzinnych w gminie Białowieża w latach 2018-2024.....	117
Wykres 32 Powody ubiegania się o pomoc społeczną w gminie Białowieża w latach 2018-2024	118

Wykres 33 Liczba budynków mieszkalnych w gminie Białowieża w latach 2018-2023	121
Wykres 34 Mieszkania na 1000 mieszkańców w gminach powiatu hajnowskiego w 2023 r.....	122
Wykres 35 Dochody budżetowe w przeliczeniu na 1 mieszkańca gmin powiatu hajnowskiego w 2023 r.	124
Wykres 36 Struktura dochodów w gminie Białowieża w latach 2015-2023	125
Wykres 37 Struktura wydatków Gminy Białowieża w 2023 r.	127
Wykres 38 Profil osób biorących udział w ankiecie wg. płci i miejsca zamieszkania	131
Wykres 39 Profil osób biorących udział w ankiecie wg. wieku i statusu zawodowego	132
Wykres 40 Średnie oceny kategorii w obszarze „Społeczeństwo”	134
Wykres 41 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru „Społeczeństwo”	137
Wykres 42 Średnie oceny kategorii w obszarze „Gospodarka”	138
Wykres 43 Średnie oceny kategorii w obszarze „Środowisko i przestrzeń”	142
Wykres 44 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru "Środowisko i przestrzeń"	145
Wykres 45 Średnie oceny kategorii w obszarze „Infrastruktura techniczna”	146
Wykres 46 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru "Infrastruktura techniczna"	148
Wykres 47 Średnie oceny kategorii w obszarze „Turystyka i rekreacja”	149
Wykres 48 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru "Turystyka i rekreacja"	152
Wykres 49 Średnie oceny kategorii w obszarze „Edukacja i kultura”	153
Wykres 50 Diagnoza wybranych aspektów w ramach obszaru "Edukacja i kultura"	156

Tabela 1 Wykaz dróg gminnych.....	11
Tabela 2 Wykaz dróg rowerowych	16
Tabela 3 Obsługiwane linie komunikacji zbiorowej w gminie Białowieża	17
Tabela 4 Zestawienie liczby ludności w gminie Białowieża za 2024 rok według miejscowości	26
Tabela 5 Dane migracyjne w gminie Białowieża za okres 2015-2023	32
Tabela 6 Przyrost rzeczywisty - gminy, powiat hajnowski, Podlasie	33
Tabela 7 Liczba podmiotów gospodarki narodowej.....	42
Tabela 8 Nowo zarejestrowane podmioty w rejestrze REGON na 1000 ludności	43
Tabela 9 Podmioty sektora publicznego wg. sekcji PKD w 2024 r.	45
Tabela 10 Struktura osób pracujących na terenie gminy w latach 2015-2021	48
Tabela 11 Bezrobocie rejestrowane w gminie Białowieża w latach 2015-2021	49
Tabela 12 Liczba osób pracujących na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.....	51
Tabela 13 Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych i podziemnych na terenie gminy	57
Tabela 14 Rezerваты przyrody na terenie Nadleśnictwa Białowieża.....	63
Tabela 15 Użytki ekologiczne	65
Tabela 16 Liczba decyzji o warunkach zabudowy w gminie Białowieża w latach 2015-2023.....	80
Tabela 17 Powierzchnia objęta decyzjami o warunkach zabudowy (ha) w gminie Białowieża w latach 2015-2023	80
Tabela 18 Liczba decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w gminie Białowieża w latach 2015-2023.....	81
Tabela 19 Jednostki podziału terytorialnego wg Rejestru Terytorialnego.....	83
Tabela 20 Zestawienie szkół w gminie Białowieża	89
Tabela 21 Zestawienie liczby uczniów Technikum Leśnego w Białowieży	90
Tabela 22 Liczba osób odwiedzających Muzeum Przyrodniczo - Leśne, Rezerwat Pokazowy Żubrów, Obwód ochronny Sierganowo	113
Tabela 23 Szczegółowa struktura świadczeń w 2024 r.	119
Tabela 24 Dochody ogółem Gminy Białowieża w latach 2015-2023	123
Tabela 25 Wydatki ogółem Gminy Białowieża w latach 2015-2023	126
Tabela 26 Wynik budżetu Gminy Białowieża w latach 2015-2023.....	128
Tabela 27 Lista priorytetów działań w ciągu najbliższych 5 lat	159
Tabela 28 Zestawienie pomysłów na wizytówkę gminy wg. ankietowanych	164

Mapa 1 Mapa dróg wojewódzkich	8
Mapa 2 Mapa dróg powiatowych	9
Mapa 3 Średni dobowy ruch roczny na drogach krajowych i wojewódzkich.....	12
Mapa 4 Mapa istniejącej sieci kolejowej w województwie podlaskim	14
Mapa 5 Szlaki rowerowe w województwie podlaskim	15
Mapa 6 Komunikacja autobusowa	18
Mapa 7 Komunikacja zbiorowa	19
Mapa 8 Wskaźnik międzygałęziowej dostępności transportowej w odniesieniu do gmin w Polsce, stan na 2017 r.....	20
Mapa 9 Mapa zasięgu Internetu: ciemny fiolet: 5G pasmo C; średni: 5G; jasny: 4G LTE	22
Mapa 10 Sieć węzłów dostępowych na terenie powiatu hajnowskiego.....	23
Mapa 11 Mapa hydrologiczna	56
Mapa 12 Zasoby leśne w gminie Białowieża	58
Mapa 13 Mapa uszczelnienia gruntów w gminie Białowieża.....	60
Mapa 14 Mapa Formy ochrony przyrody Natura 2000- obszary siedliskowe.....	61
Mapa 15 Mapa Formy ochrony przyrody Natura 2000- obszary ptasie.....	61
Mapa 16 Mapa Formy ochrony przyrody – Obszary Chronionego Krajobrazu	62
Mapa 17: Mapa Formy ochrony przyrody – Park Narodowy	63
Mapa 18 Rezerваты przyrody w województwie podlaskim	64
Mapa 19: Mapa głównych osi korytarzy ekologicznych o znaczeniu paneuropejskim	67
Mapa 20: Mapy korytarzy ekologicznych	68